

En fallstudie av Friidrotts-EM 2006 i Göteborg

MILJÖLEDNING OCH MILJÖARBETE VID EVENEMANG

– analys och rekommendationer för framtida arrangörer

Tobias Karmstig och Jens Bengtsson

Examensarbete, november 2006
Institutionen för Teknik och samhälle
Miljö- och Energisystem
Lunds Tekniska Högskola

LUNDS
UNIVERSITET
Lunds Tekniska Högskola

Göteborgs Stad
Miljö

En fallstudie av Friidrotts-EM 2006 i Göteborg

Miljöledning och miljöarbete vid evenemang

– analys och rekommendationer
för framtida arrangörer

Tobias Karmstig
Jens Bengtsson

Lund, november 2006

Dokumentutgivare, Dokumentet kan erhållas från LUNDS TEKNISKA HÖGSKOLA vid Lunds universitet Institutionen för teknik och samhälle Miljö- och energisystem Box 118 221 00 Lund Telefon: 046-222 00 00 Telefax: 046-222 86 44	Dokumentnamn
	Examensarbete
	Utgivningsdatum
	November 2006
	Författare
	Tobias Karmstig Jens Bengtsson

Dokumenttitel och undertitel

Miljöledning och miljöarbete vid evenemang – analys och rekommendationer för framtida arrangörer; en fallstudie av Friidrotts-EM 2006 i Göteborg

Sammandrag

Evenemang såsom idrottstävlingar, konserter, festivaler och mässor medför ofta en betydande belastning på såväl den lokala som den regionala och globala miljön. Denna belastning kan sannolikt aldrig helt undvikas, men genom att bedriva väl fungerade miljöledning och effektivt miljöarbete kan dock omfattningen på denna negativa påverkan minimeras.

Syftet med detta examensarbete är att belysa möjligheter och begränsningar med att bedriva väl fungerande miljöledning och effektivt miljöarbete inom organisationer bakom evenemang. Vidare är syftet att belysa hur dessa möjligheter och begränsningar yttrade sig vid genomförandet av Friidrotts-EM 2006, ett evenemang som i detta examensarbete har fungerat som fallstudie.

Teori och empiri påvisade att det finns både möjligheter och begränsningar med att bedriva väl fungerande miljöledning och effektivt miljöarbete inom organisationer bakom evenemang. Påvisade möjligheter och begränsningar kan i de flesta fall härledas till fyra faktorer som gör evenemang speciella beträffande miljöledning och miljöarbete; organisationen bakom evenemang är tillfälligt sammansatt, organisationen är sammansatt av personal från olika organisationer, genomförandet av evenemang är starkt begränsat i tiden samt att varje evenemang är unikt sett till förutsättningar, karaktär och omfattning.

Fallstudien visade att miljöledningen och miljöarbetet vid Friidrotts-EM 2006 fungerade förhållandevis bra, men att det finns utrymme för utveckling och förbättring.

Nyckelord

Miljöledning, miljöledningssystem, PDCA-cykeln, SMARTA mål, tillfälliga organisationer, evenemang, Friidrotts-EM 2006.

Sidomfång	Språk	ISRN
157	Svenska	ISRN LUTFD2/TFEM--06/5018--SE + (1-157)
	Sammandrag och sammanfattning på engelska	

Organisation, The document can be obtained through LUND UNIVERSITY Department of Technology and Society Environmental and Energy Systems Studies Box 118 SE - 221 00 Lund, Sweden Telephone: +46 46-222 00 00 Telefax: +46 46-222 86 44	Type of document
	Master thesis
	Date of issue
	November 2006
	Authors
	Tobias Karmstig Jens Bengtsson

Title and subtitle

Environmental management and environmental work at events – analysis and recommendations to future organizers; a case study of the 19th European Athletics Championships 2006 in Gothenburg

Abstract

Events such as athletic contests, concerts, festivals and exhibitions are often causing significant stress to the local, regional and global environment. This stress can probably never be fully avoided, however, well functioning environmental management and effective environmental work can minimize the extent of these negative environmental effects.

The main purpose of this master thesis is to illustrate the possibilities and limitations for effective environmental management and environmental work at events. The purpose is also to illustrate how these possibilities and limitations appeared at the 19th European Athletics Championships 2006, which in this master thesis is used as a case study.

The theory and empiricism showed on both possibilities and limitations for effective environmental management and environmental work at events. These possibilities and limitations can in most cases be linked to four factors that makes events special when it comes to environmental management and environmental work; the event organization is temporary, the organization is made up of staff from several organizations, the implementation phase of the event is very limited in time and every event is unique in means of conditions, characteristics and extent.

The case study showed that the environmental management and environmental work at the 19th European Athletics Championships 2006, worked fairly well, but that there are room for further development and improvements.

Keywords

Environmental management, environmental management systems, PDCA-cycle, SMART targets, temporary organizations, events, 19th European Athletics Championships 2006.

Number of pages	Language	ISRN
157	Swedish	ISRN LUTFD2/TFEM--06/5018--SE + (1-157)
	Abstract and summary in English	

Förord

Vi skulle vilja framföra ett stort tack till våra handledare vid LTH, Charlotte Malmgren och Eva Leire, som bistått oss med värdefullt stöd i processen med att framställa detta examensarbete.

En stort tack vill vi också rikta till våra handledare vid Miljöförvaltningen i Göteborgs stad, Christina Ramberg och Peer-Erik Carlsson, som gjorde det möjligt att genomföra den fallstudie av Friidrotts-EM 2006 som var en central del av examensarbetet.

Vi vill även passa på att tacka Gerth-Ove Karlsson på Got Event och Karin Jonson på Göteborg & Co, för att ni hjälpte oss i arbetet med att samla in ett underlag för vår fallstudie.

Slutligen vill vi framföra ett stort tack till våra nära och kära som med sitt stöd och sin kärlek varit högst delaktiga i framställandet av detta examensarbete!

Lund, november 2006

Tobias Karmstig
Jens Bengtsson

Sammanfattning

Evenemang såsom idrottstävlingar, konserter, festivaler och mässor medför ofta en betydande belastning på såväl den lokala som den regionala och globala miljön. Organisationer bakom evenemang är vanligtvis tillfälligt sammansatta och bestående av personal från åtskilliga aktörer. Vanligt är att de olika aktörerna inom en tillfällig organisation har skilda ambitionsnivåer, resurser och strategier för att arbeta med miljöfrågor. Detta, tillsammans med det faktum att genomförandet av evenemang är koncentrerat till en begränsad tidsperiod och att varje evenemang är unikt sett till förutsättningar, karaktär och omfattning, innebär dock att det inte är en helt enkel uppgift att bedriva ett effektivt miljöarbete vid evenemang.

Det övergripande syftet med detta examensarbete var att belysa de möjligheter och begränsningar som finns för väl fungerade miljöledning och effektivt miljöarbete vid evenemang.

Litteraturstudier och empiri beträffande miljöledning och miljöarbete vid evenemang, har legat till grund för ett antal generella rekommendationer till framtida arrangörer av evenemang. De rekommendationer som författarna vill framhålla som särskilt viktiga för väl fungerade miljöledning och effektivt miljöarbete är:

- Beakta miljöhänsyn i ett tidigt stadium, helst redan i ansökningsförfarandet.
- Analysera utifrån det enskilda evenemangets storlek och karaktär, vilken organisationsstruktur som är mest lämplig att använda.
- Specificera ansvarsförhållanden och befogenheter inom organisationen.
- Samordna befintliga kontaktnät och fastställ gemensamma kommunikationsvägar för organisationen.
- Koordinera och dra nytta av de skilda kompetenser som finns i organisationens olika delar.
- Öronmärk särskilda resurser för miljöarbete.
- Använd erfarenheter från tidigare evenemang vid planeringen av miljöarbetet vid evenemanget.
- Arrangörer av stora evenemang kan med fördel använda sig av fullständiga miljöledningsstandarder som stöd för struktureringen av miljöarbetet.
- Arrangörer av små och medelstora evenemang kan med fördel använda sig av förenklade miljöledningsstandarder eller riktlinjer för miljöledning vid evenemang, som stöd för struktureringen av miljöarbetet.
- Genomför en mycket noggrann identifiering och värdering av de miljöaspekter som evenemanget kan tänkas ge upphov till.
- Upprätta SMARTA (Specifika, Mätbara, Ambitiösa, Realistiska, Tidsatta, Ansvarsfördelade/Accepterade) miljömål.
- Utbilda och informera anställd personal och andra berörda om miljöarbetet.
- Följ upp och utvärdera bedrivna miljöarbete och skapa genom detta förutsättningar för att vid framtida evenemang utveckla miljöarbetet.

En fallstudie av Friidrotts-EM 2006 i Göteborg har genomförts i syfte att studera hur påvisade möjligheter och begränsningar för väl fungerande miljöledning och effektivt miljöarbete yttrade sig i verkligheten. Fallstudien visade att miljöledningen och miljöarbetet vid evenemanget fungerade förhållandevis bra, men att det fanns utrymme för utveckling och förbättring. Utifrån den genomförda fallstudien har författarna därför tagit fram ett antal rekommendationer för arrangören av Friidrotts-EM 2006, att använda som vägledning vid framtida evenemang:

- Miljöhänsyn bör beaktas redan vid ansökningsförfarandet, även då inga centrala krav föreligger. Detta för att miljöarbetet skall förankras bättre inom organisationen och engagemanget därigenom ökas.
- För evenemang av motsvarande omfattning och karaktär som Friidrotts-EM 2006 kan med fördel en miljögrupp tillsättas för att skapa ett gemensamt miljöarbete inom organisationen.
- Miljögruppen måste tilldelas nödvändiga resurser och dess ansvar och befogenheter måste tydligt specificeras.
- Sträva efter att engagera externa samarbetspartners såsom exempelvis VA-verket, Renova och Västtrafik redan då miljöarbetet struktureras och ett eventuellt miljöprogram utformas. Detta ökar möjligheterna att samordna och effektivisera miljöarbetet inom organisationen.
- Koordinera befintliga kontaktnät och upprätta gemensamma kommunikationsvägar för att skapa förutsättningar för en väl fungerande miljöledning.
- Gör en noggrann identifiering och värdering av de miljöaspekter som kan tänkas uppkomma vid evenemanget och koncentrera därefter resurser och insatser på de mest betydande miljöaspekterna.
- Ett övergripande miljöprogram är en god utgångspunkt för ett gemensamt miljöarbete inom organisationen, men detta bör kompletteras med specifika åtgärdsprogram för de respektive delarrangörerna av evenemanget.
- Ansvarsförhållandena i de specifika åtgärdsprogrammen måste tydligt dokumenteras och kommuniceras. Detta för att säkerställa att fastslagna åtgärder och miljömål genomförs respektive uppfylls.
- Säkerställ att alla upprättade miljömål är SMARTA genom att använda uppföljningar från Friidrotts-EM 2006 och andra evenemang samt resultat från förberedande mätningar då målen formuleras.
- All personal bör utbildas och informeras kring miljöarbetet vid det specifika evenemanget i ett tidigt skede. Därigenom skapas förutsättningar för att bättre förankra miljöarbetet inom organisationen och att engagemanget ökas. Särskilt viktigt är att utbilda personal som innehar ledningsfunktioner.
- Fortsätt att noggrant följa upp, utvärdera och dokumentera bedrivet miljöarbete för att kunna utveckla miljöarbetet till framtida evenemang.
- Evenemanget kan med fördel certifieras enligt en extern miljöledningsstandard eller enligt externt framtagna riktlinjer. Detta gör miljöarbetet mer trovärdigt och mer användbart i marknadsföringssyfte.

Summary

Events such as athletic contests, concerts, festivals and exhibitions are often giving rise to significant stress to the local, regional and global environment. Event organizers are often temporary by nature and consist of several different parties. It's common that the parties within this kind of organizations have different levels of ambition, different resources and different strategies of working with environmental matters. This, together with the fact that the realization of events are limited in time and that every event is unique when it comes to conditions, characteristics and extent, means that it's not easy to operate the environmental work in an effective way at events.

The main purpose with this master thesis was to illustrate the possibilities and limitations for effective environmental management and environmental work at events.

Literature studies and empiricism about environmental management and environmental work at events have given rise to a number of recommendations for future organizers of events. The recommendations that the authors think are especially important in order to achieve effective environmental management and environmental work at events are:

- Consider appropriate environmental care in an initial state, preferably already when writing the application.
- Take aim in the size and the characteristics of the specific event and analyze which organization structure that is most suitable for the specific event.
- Clearly specify all responsibilities and authorities within the organization.
- Coordinate existing contacts and establish common routes of communication or the organization.
- Coordinate and take advantage of the different competences available in the different parts of the organization.
- Specify specific resources for the environmental work in the budget.
- Use experiences from earlier events when planning the event's environmental work.
- Organizers of great events can benefit from using complete environmental management standards as a support when structuring the environmental work.
- Organizers of small and mid-size events can benefit from using simplified environmental management standards or guidelines for environmental management as a support when structuring the environmental work.
- Conduct a thorough identification and valuation of the environmental aspects that the event might give rise to.
- Establish SMART (Specific, Measurable, Ambitious, Realistic, Time-specific) environmental targets.
- Educate and inform all employed staff and other concerned about the environmental work within the organization.
- Follow up and evaluate conducted environmental work and this way create conditions to develop the environmental work at future events.

A case study has been conducted at the 19th European Athletics Championships 2006 in Gothenburg with the purpose to study how shown possibilities and limitations for well functioning environmental management and effective environmental work turned out in reality. The case study showed that the environmental management and the environmental work functioned relatively well, but that there were room for further development and improvements. Thus the authors have based on the conducted case study specified a number of recommendations for the organizer of the 19th European Athletics Championships 2006, to use as a guidance to develop and improve the environmental work at future events:

- To root the environmental work in the organization and increasing the commitment, appropriate environmental care should be considered already when writing the application, even when such central requirements are missing.
- Events of similar size and characteristics as the 19th European Athletics Championships 2006 may preferably create an environmental group to create a common environmental work.
- Necessary resources have to be assigned to the environmental group as well as the environmental group's responsibilities and authorities have to be specified explicitly.
- Engage external partners such as the Water & Sewage Board, Renova and Västtrafik already when structuring the environmental work, to coordinate and create a more efficient environmental work within the organization.
- Coordinate existing contacts and create common communication ways to create possibilities for a well functioning environmental management.
- Perform a thorough identification and valuation of the environmental aspects that the event might result in and focus resources and mitigation measures on the most significant environmental aspects.
- A comprehensive environmental programme is a good starting point for a common environmental work within the organization, but this should be complemented with specific measure programmes for the each organizer.
- The responsibilities in the specific measure programmes have to be clearly documented and communicated, to guarantee that settled measures and targets are carried out respectively met.
- Make sure that all set targets are SMART by using follow ups from the 19th European Athletics Championships 2006 and other events as well as using results from measurements prior to the event.
- All staff should be given education and information about the environmental works at the specific event in an early stage, to root the environmental work in the organization and increase the commitment. This is especially important for staff with management responsibilities.
- Continue to conduct accurate follow ups, evaluations and documentation, to develop and improve the environmental work at future events are created.
- By certifying the event according to an external environmental management standard or according to external guidelines the environmental work becomes more trustworthy and more useful in marketing the event.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Syfte	1
1.3	Problemformulering	2
1.4	Målgrupp	2
1.5	Metod	2
1.6	Examensarbetets disposition samt läsanvisningar	4
1.7	Fokus och avgränsningar	4

Del I - Miljöledning och miljöarbete vid evenemang generellt

2	Teori: miljöledning vid evenemang	9
2.1	Förutsättningarna för väl fungerade miljöledning	9
2.1.1	Strategiska förutsättningar	9
2.1.2	Organisatoriska förutsättningar	10
2.2	Miljöledningssystem	12
2.2.1	Struktur	13
2.2.2	ISO 14 001/EMAS	14
2.2.3	Miljödiplomering	16
2.3	Befintliga riktlinjer för miljöledning vid evenemang	17
2.3.1	Miljödiplomerat arrangemang	18
2.3.2	Riktlinjer för miljöledning av idrottsevenemang	19
2.3.3	Grönt arrangemang	20
2.4	Upprättandet av miljömål	20
2.5	Upprättandet av miljömål vid evenemang	23
3	Miljöarbete vid tidigare evenemang	24
3.1	Studerade evenemang	24
3.1.1	Vinter-OS 2006, Turin	24
3.1.2	Fotbolls-VM 2006, Tyskland	24
3.1.3	O-ringen 2005, Skillingaryd	25
3.1.4	Friidrotts-VM 2005, Helsingfors	25
3.2	Centrala ambitioner och krav	25
3.2.1	Vinter-OS 2006, Turin	26
3.2.2	Fotbolls-VM 2006, Tyskland	26
3.2.3	O-ringen 2005, Skillingaryd	26
3.2.4	Friidrotts-VM 2005, Helsingfors	27
3.3	Miljömål	27
3.3.1	Vinter-OS 2006, Turin	27
3.3.2	Fotbolls-VM 2006, Tyskland	28
3.3.3	O-ringen 2005, Skillingaryd	28
3.3.4	Friidrotts-VM 2005, Helsingfors	28
3.4	Miljöledningssystem och miljöprogram	29
3.4.1	Vinter-OS 2006, Turin	29
3.4.2	Fotbolls-VM 2006, Tyskland	30
3.4.3	O-ringen 2005, Skillingaryd	30
3.4.4	Friidrotts-VM 2005, Helsingfors	30

4	Diskussion kring miljöledning och miljöarbete vid evenemang.....	32
4.1	Sammanfattande diskussion kring miljöledning och miljöarbete vid evenemang	32
4.2	Rekommendationer till framtida arrangörer av evenemang	32

Del II - Miljöledning och miljöarbete vid Friidrotts-EM 2006

5	Friidrotts-EM 2006	43
5.1	Friidrotts-EM 2006 – en översikt.....	43
5.2	Organisationsstruktur	44
5.2.1	Got Event	45
5.2.2	Göteborg & Co.....	45
5.2.3	SFIF/GFIF.....	45
5.2.4	SVT	45
5.2.5	Miljögruppen.....	46
5.3	Betydande dokument för Friidrotts-EM 2006.....	46
5.3.1	Direktiv från Europeiska Friidrottsförbundet	46
5.3.2	Göteborgs stads ramavtal för inköp och upphandlingar	46
5.3.3	Evenemangsplats Göteborg	47
5.4	Miljöprogram	48
5.4.1	Miljöpolicy.....	48
5.4.2	Åtgärdsprogram	49
6	Miljörevision av Friidrotts-EM 2006	50
6.1	Resultat och analys från genomförd miljörevision	54
6.1.1	Miljöutbildning och information.....	54
6.1.2	Miljöfostran inom friidrotten	57
6.1.3	Miljöledningssystem	59
6.1.4	Inköps- och upphandlingsrutiner samt sponsoravtal.....	61
6.1.5	Kemikalieanvändning	64
6.1.6	Byggmaterial och byggentreprenader	66
6.1.7	Utsmyckning	67
6.1.8	Transporter	69
6.1.9	Energianvändning	73
6.1.10	Livsmedel och livsmedelshantering.....	75
6.1.11	Avfall och återvinning	77
6.1.12	Vatten- och avloppsfrågor.....	80
6.1.13	Boende	82
6.1.14	Kontorsutrustning	84
6.1.15	Kläder och souvenirer	86
6.1.16	Marknadsföring.....	86
6.2	Sammanfattning av resultat från genomförd miljörevision	88
7	Analys av miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006.....	90
7.1	Analys av miljöprogrammet som miljöledningssystem.....	90
7.2	Analys av miljöaspekterna i åtgärdsprogrammet.....	93
7.3	Analys av miljömål och åtgärder i åtgärdsprogrammet	96
7.4	Analys av miljöprogrammet ur ett internationellt perspektiv	100

8	Diskussion kring miljöledning och miljöarbete vid Friidrotts-EM 2006	102
8.1	Sammanfattande diskussion kring miljöledning och miljöarbete vid Friidrotts-EM 2006	102
8.1.1	Yttre förutsättningar	103
8.1.2	Organisatoriska förutsättningar	104
8.1.3	Miljöprogrammets utformning	105
8.1.4	Genomförandet	107
8.2	Rekommendationer till arrangören av Friidrotts-EM 2006 inför framtida evenemang	110
9	Referenser	111
9.1	Skrivna källor	111
9.2	Internetkällor	113
9.3	Personliga källor	116
	Bilagor	119

1 Inledning

Detta inledande kapitel syftar till att ge läsaren förståelse för hur och varför detta examensarbete framställts, samt till att ge läsaren en övergripande bild av arbetets innehåll och struktur.

1.1 Bakgrund

Evenemang såsom idrottstävlingar, konserter, festivaler och mässor medför ofta en betydande belastning på såväl den lokala som den regionala och globala miljön. Anläggningar konstrueras, människor och varor transporteras, stora mängder avfall genereras etc. Denna belastning kan sannolikt aldrig helt undvikas, men genom att bedriva ett effektivt miljöarbete kan dock omfattningen på denna negativa påverkan minimeras.

Bakom genomförandet av stora evenemang återfinns ofta komplexa organisatoriska strukturer. Dessa organisationer är som regel tillfälligt sammansatta och bestående av personal från åtskilliga aktörer. Vanligtvis har de olika aktörerna inom en tillfällig organisation skilda ambitionsnivåer, resurser och strategier för att arbeta med miljöfrågor. Detta, tillsammans med att evenemang som regel är av engångskaraktär och att genomförandet därtill är koncentrerat till en mycket begränsad tidsperiod, medför att det inte är en helt enkel uppgift att bedriva ett effektivt miljöarbete vid evenemang.

För att skapa ett effektivt miljöarbete vid evenemang är en väl fungerande miljöledning inom den tillfälliga organisationen en förutsättning. Miljöledning och miljöarbete vid evenemang är dock en relativt ny företeelse, varför det finns en osäkerhet kring vilka möjligheter och begränsningar som kan relateras till detta.

1.2 Syfte

Det övergripande syftet med detta examensarbete är att belysa de möjligheter och begränsningar som finns för väl fungerande miljöledning och effektivt miljöarbete inom organisationer som är tillfälligt sammansatta för genomförandet av ett evenemang. Genom att göra detta avser författarna att bistå framtida arrangörer av evenemang med ett antal rekommendationer för skapa ett effektivt miljöarbete.

Vidare syftar examensarbetet till att belysa och analysera styrkor och svagheter med miljöledningen och miljöarbetet vid Friidrotts-EM 2006. Genom att göra detta avser författarna att bistå arrangören med ett antal rekommendationer för hur miljöledningen och miljöarbetet kan utvecklas inför kommande evenemang.

1.3 Problemformulering

Den grundläggande problemställning som detta examensarbete avser att behandla är:

- *Var miljöledningen och miljöarbetet vid Friidrotts-EM 2006 effektivt?*

Därtill behandlas ett antal delproblem:

- *Innebär komplexiteten i tillfälligt sammansatta organisationer ett hinder för ett effektivt miljöarbete i samband med evenemang?*
- *Innebär organisationens tillfälliga karaktär ett hinder för ett effektivt miljöarbete i samband med evenemang?*
- *Innebär evenemangets tillfälliga karaktär ett hinder för ett effektivt miljöarbete?*
- *Är ett standardiserat miljöledningssystem ett lämpligt verktyg för att bedriva ett effektivt miljöarbete vid evenemang?*
- *Är det möjligt att formulera SMARTA (Specifika, Mätbara, Ambitiösa, Realistiska, Tidsatta, Ansvarsfördelade/Accepterade) miljömål för ett evenemang?*

1.4 Målgrupp

Examensarbetet riktar sig främst till arrangören av Friidrotts-EM 2006, men även till framtida arrangörer av evenemang såsom idrottstävlingar, mässor, konserter och festivaler. Examensarbetet lämpar sig också för personer med ett allmänt miljöintresse och för personer med ett särskilt intresse för miljöledning.

1.5 Metod

Framställandet av detta examensarbete inleddes med litteraturstudier inom områdena organisationsteori, miljöledning, miljöledningssystem, målstyrning och miljöarbete vid evenemang. Huvudsakligen studerades facklitteratur inom de olika områdena. Beträffande miljöarbete vid evenemang var dock tillgången på tryckt material mycket begränsat. Istället användes Internet som huvudsaklig källa för denna del av litteraturstudierna. I varierande omfattning tvingades författarna av detta examensarbete, använda sig av material som de olika arrangörerna av evenemangen själva framställt då förekomsten av annat material var begränsat. Även om författarna av detta examensarbete i dessa fall försökt att endast använda rena fakta, föreligger det en risk för att eventuella vinklingar från arrangörerna influerat författarna då detta examensarbete framställdes. Därför skall läsaren ha detta i åtanke under läsning av kapitel 3.

Beträffande miljöledningssystem begränsade sig författarna till att studera två olika miljöledningsstandarder: ISO 14 001/EMAS och Miljödiplomering. ISO 14 001/EMAS valdes eftersom den är den mest vanligt förekommande miljöledningsstandard i Sverige och Europa idag. Många miljöledningssystem baseras på strukturen och innehållet i ISO 14 001/EMAS, varför det är viktigt att få insikt i hur denna standard är uppbyggd och fungerar. Miljödiplomering är en förenklad nationell miljöledningsstandard som är vanligt förekommande i Göteborgsregionen och Västsverige. Denna standard är intressant då den upprättats av Miljöförvaltningen i Göteborgs stad, som hade en betydande roll i det evenemang som i detta examensarbete varit föremål för en fallstudie, samt att den används av flera aktörer som figurerade i samma fallstudie. Genom att välja en omfattande och en förenklad miljöledningsstandard, tror sig författarna kunna ge läsaren en förståelse för möjligheterna och begränsningarna med att använda sig av miljöledningssystem vid evenemang. Ett större urval av tillgängliga miljöledningsstandarder hade möjligen kunnat öka denna förståelse ytterligare. Författarna har dock ansett att de valda standarderna är tillräckliga för att ge läsaren av detta examensarbete, nödvändig förståelse av för- och nackdelar med miljöledningsstandarder av olika omfattning.

I samband med att miljöledning beskrivs i examensarbetet redogörs också för tre riktlinjer för miljöledning vid evenemang. Dessa är Håll Sverige Rents *Miljödiplomera arrangemang*, Green & Gold Inc:s *Riktlinjer för miljöledning vid evenemang* samt Riksidrottsförbundets *Grönt arrangemang*. Riktlinjerna Miljödiplomera arrangemang valdes då dessa har utgångspunkt i miljöledningsstandard Miljödiplomering som beskrivs i avsnitt 2.2.3. Riktlinjerna för miljöledning vid evenemang valdes då dessa används internationellt och därigenom kan ge ett internationellt perspektiv på miljöledning vid evenemang. Riktlinjerna Grönt arrangemang valdes då dessa är de enda nationella riktlinjerna för miljöledning, som tagits fram specifikt för större idrottsevenemang. Det finns ett stort antal framtagna riktlinjer för miljöledning för evenemang, men författarna valde att begränsa sig till att redovisa tre. Ett större urval av befintliga riktlinjer hade kunnat ge en större inblick i vilka aspekter som är viktiga att beakta vid miljöledning vid evenemang. Dock är utformningen av många av riktlinjerna av liknande karaktär och författarna gjorde bedömningen att de tre som valts, på ett bra sätt täckte in de viktigaste miljöaspekterna vid evenemang.

Beträffande miljöarbete vid evenemang så valdes fyra evenemang ut, vars omfattning och karaktär påminde om Friidrotts-EM 2006. De evenemang som valdes ut var: Vinter-OS 2006 i Turin, Fotbolls-VM 2006 i Tyskland, O-ringen 2005 i Skillingaryd samt Friidrotts-VM 2005 i Helsingfors. Vinter-OS 2006 valdes ut då den olympiska rörelsen varit föregångare när det gäller att miljöanpassa evenemang. Fotbolls-VM 2006 valdes ut då man inom organisationen bakom evenemanget tidigt valde att arbeta aktivt med miljöfrågor trots att inga externa krav ställdes. O-ringen 2005 valdes ut eftersom det var ett nationellt evenemang inom en idrott som länge arbetat aktivt med miljöfrågor. Friidrotts-VM 2005 valdes ut då Helsingfors utsågs till arrangör endast tre år innan genomförandet, vilket innebar att miljöfrågan kom in mycket sent i planeringsstadiet. De studerade evenemangen tillhör en liten skara evenemang som har arbetat aktivt med miljöfrågor. Läsaren skall ha detta i åtanke då miljöledningen och miljöarbetet vid fallstudien av Friidrotts-EM 2006, jämförs med miljöledningen och miljöarbetet vid de fyra utvalda evenemangen. Ingen jämförelse görs således med de otaliga evenemang som överhuvudtaget inte bedrivit något miljöarbete. Den

jämförelse som gjordes mellan de olika evenemangen baserades på fyra olika aspekter som författarna bedömde som betydelsefulla för miljöarbetet. Den första av dessa aspekter var evenemangets förutsättningar, omfattning och karaktär, vilket presenteras i den allmänna informationen om evenemangen i avsnitt 3.1. Vidare jämförs de ambitioner och krav som fanns från respektive förbund samt miljömål, eventuella miljöledningssystem och miljöprogram hos de olika evenemangen.

En fallstudie av miljöledningen och miljöarbetet vid Friidrotts-EM 2006 i Göteborg genomfördes. Fallstudien genomfördes på uppdrag av och i samarbete med Miljöförvaltningen i Göteborgs stad. Det centrala i fallstudien var en miljörevision av miljöarbetet vid evenemanget. Metoden för den genomförda miljörevisionen presenteras utförligt i inledningen av kapitel 6.

1.6 Fokus och avgränsningar

Alla evenemang är unika sett till förutsättningar, omfattning och karaktär. Därför är det viktigt att påpeka att det kan finnas skillnader i hur väl fungerade miljöledning och effektivt miljöarbete uppnås vid evenemang. De rekommendationer som författarna ger till arrangörer av framtida evenemang, skall därför betraktas som en vägledning och inte som en lösning.

Den genomförda miljörevisionen av miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 avslutades under mitten av oktober på grund av annalkande publicering av detta examensarbete. Vid denna tidpunkt hade författarna inte fått in samtliga uppgifter som efterfrågats från arrangören eller andra berörda. Detta medförde att genomförandet av ett begränsat antal åtgärder inte kunde revideras fullständigt. Författarna bedömde dock att detta haft mycket liten betydelse för resultat och analys av miljöledningen och miljöarbetet vid evenemanget. I de fall uppgifter för att göra en fullständig revision saknades har detta redovisats.

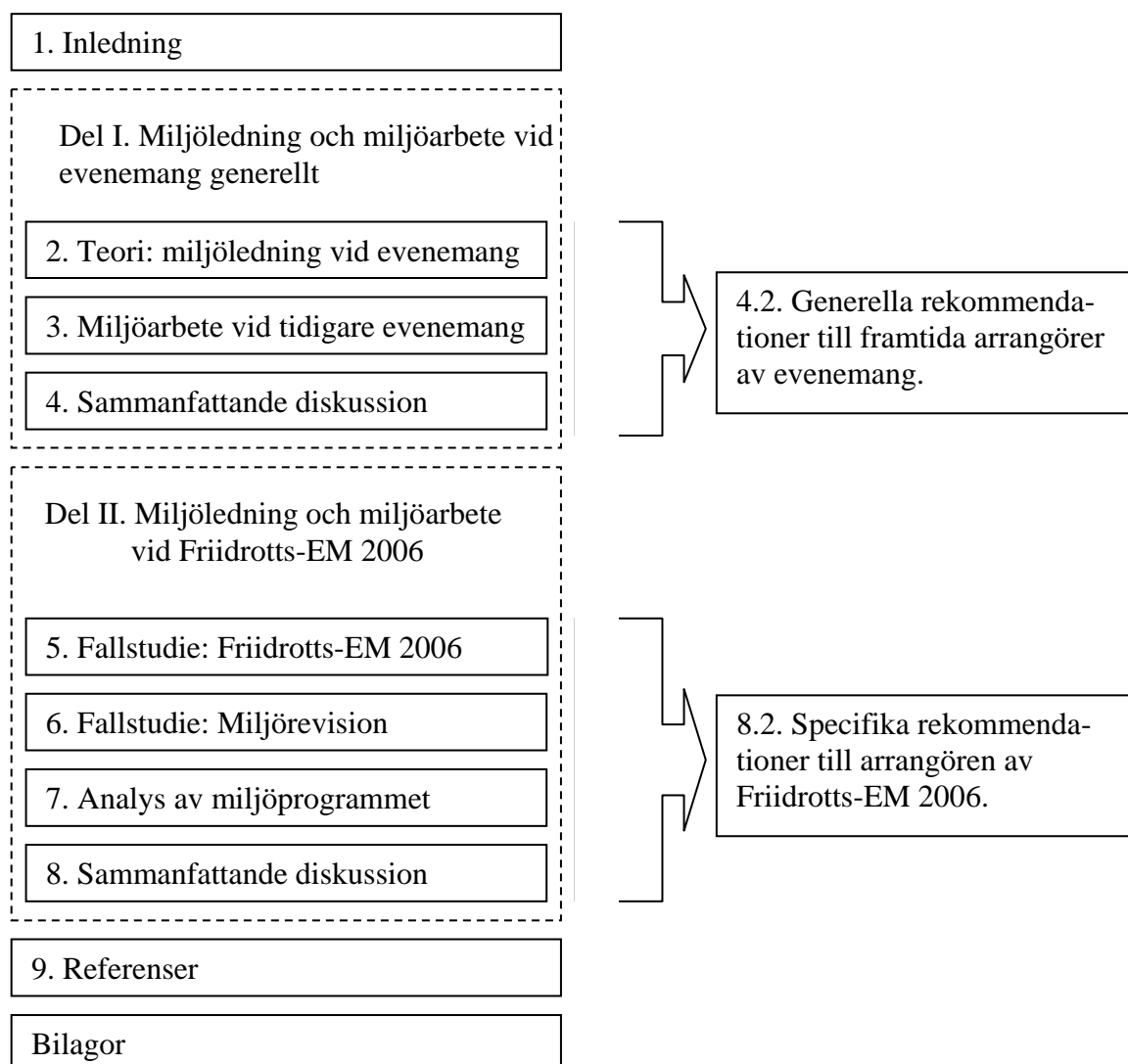
1.7 Examensarbetets disposition samt läsanvisningar

Detta examensarbete är indelat i två huvuddelar enligt figur 1 nedan. Den första delen, som omfattar kapitel 2 till och med 4, behandlar miljöledning och miljöarbete vid evenemang generellt. I denna del ges inledningsvis en teoretisk bakgrund till begreppet miljöledning vid evenemang. Därefter redogörs för hur miljöledning och miljöarbete har utformats och fungerat vid ett antal tidigare evenemang. Den första delen avslutas med en sammanfattande diskussion av vilka möjligheter och begränsningar som finns med miljöledning och miljöarbete vid evenemang, utifrån de delproblem som presenterades i avsnitt 1.3. Utifrån detta har författarna därefter sammanställt ett antal generella rekommendationer till framtida arrangörer som avser att bedriva ett effektivt miljöarbete vid evenemang.

Den andra delen av examensarbetet, som omfattar kapitel 5 till och med 8, består av en fallstudie av Friidrotts-EM 2006 i Göteborg. Fallstudien behandlade miljöledning och miljöarbete vid evenemanget. Författarna genomförde en miljörevision av det miljöprogram som tagits fram som vägledning för miljöarbetet inom organisationen. Denna miljörevision följs upp med en analys av och en diskussion kring styrkor och

svagheter med miljöledningen och miljöarbetet vid evenemanget, vilken avser att besvara den grundläggande problemställning som presenterades i avsnitt 1.3. Denna andra del av examensarbetet avslutas med ett antal specifika rekommendationer till arrangören av Friidrotts-EM 2006, att använda som vägledning för att utveckla miljöarbetet vid kommande evenemang.

Examensarbetets första del är i första hand riktad till presumtiva arrangörer av framtida evenemang som avser att arbeta aktivt med miljöfrågor. Examensarbetets andra del är i första hand riktad till arrangören av Friidrotts-EM 2006. Detta gäller särskilt kapitel 6 som i detalj beskriver och analyserar det miljöarbete som bedrevs vid evenemanget. Övriga kapitel i den andra delen kan ha visst intresse även för andra arrangörer och kan med fördel läsas kursivt. Övriga läsare kan på samma sätt tillgodogöra sig båda delarna, dock med förbehållet att kapitel 6 är mycket djupgående på bedrivet miljöarbete vid Friidrotts-EM 2006.

Figur 1. Examensarbetets disposition.

Del I.

Miljöledning och miljöarbete vid evenemang generellt

2 Teori: miljöledning vid evenemang

Detta kapitel syftar till att ge en teoretisk bakgrund till begreppet miljöledning i tillfälligt sammansatta organisationer och då specifikt miljöledning vid evenemang. Strukturen och metodiken bakom väl fungerande miljöledning baseras på konventionell organisationsteori. För att skapa förståelse för de möjligheter och begränsningar som kan kopplas till miljöledning inom tillfälligt sammansatta organisationer, inleds därför detta kapitel med en bakgrund om organisationsteori.

2.1 *Förutsättningarna för väl fungerade miljöledning*

Miljöledning skiljer sig inte gentemot företags- eller organisationsledning i allmänhet, på så sätt att de nödvändiga förutsättningarna för att skapa en väl fungerande ledning är desamma. De mest grundläggande förutsättningarna för väl fungerade ledning som måste finnas, alternativt skapas, inom det aktuella företaget eller organisationen kan sägas vara (Almgren & Brorson, 2003):

- Förankring hos ledningen och övriga delar av organisationen.
- Tilldelning av nödvändiga resurser.
- Utbildning av personal och andra berörda.
- Tydligt fastställda ansvarsförhållanden.
- Tydligt fastställda kommunikationsvägar.

De tre första av dessa förutsättningar kan sägas vara av strategisk karaktär. Dessa är grundläggande förutsättningar för själva införandet av miljöledning inom ett företag eller en organisation. De två senare är mer organisatoriska förutsättningar som är av stor betydelse eftersom de är viktiga förutsättningar för att införda miljöledning ska bli effektiv och verkningsfull. Detta examensarbete fokuserar främst på de förutsättningar som finns för tillfälligt sammansatta organisationer, eftersom evenemang såsom idrottstävlingar, mässor, festivaler och konserter, vanligtvis fungerar som sådana. Det som skiljer tillfälligt sammansatta organisationer från mer permanenta sådana, är den existens-tid som den aktuella verksamheten förknippas med. En organisation som redan inledningsvis är sammankopplad med en tidpunkt för avveckling är att betrakta som tillfällig (Packendorff, 1993).

2.1.1 **Strategiska förutsättningar**

För att miljöledning ska bli effektiv och verkningsfull, krävs engagemang på samtliga nivåer inom det aktuella företaget eller organisationen. Särskilt viktigt är ett starkt och väl förankrat stöd hos ledningen. Detta beror huvudsakligen på att ledningens värderingar och prioriteringar överförs till övriga delar av en organisation (Ammenberg, 2004). Tillfälligt sammansatta organisationer bakom evenemang är ofta uppbyggda som tydligt målstyrda projektorganisationer, där nödvändig kompetens inhämtas från ett flertal olika aktörer. Organisationens huvudmål kan exempelvis vara

själva genomförandet av ett specifikt evenemang. En allt för stark fokusering på huvudmålet innebär en risk för att miljöaspekter och andra aspekter som inte har direkt koppling till detta mål prioriteras bort. Detta kan medföra att dessa aspekter inte förankras och därigenom inte influerar alla delar av organisationen (Andersson & Rexfelt, 1999). För att undvika detta är det, inom tillfälliga organisationer, särskilt viktigt att dessa aspekter uppmärksammas i ett tidigt skede (Karlsson & Marttala, 1999).

En annan grundförutsättning för effektiv och verkningsfull miljöledning, är att personella, materiella och finansiella resurser avsätts i tillräckligt stor omfattning (Ammenberg, 2004). I en tillfällig organisation är det dessutom särskilt viktigt att resurser avsätts i ett tidigt skede, eftersom det inom dessa organisationer är besvärligt att initiera ett effektivt och verkningsfullt miljöarbete i ett sent skede. Orsaken till detta är organisationens tillfälliga karaktär, vilket kan medföra att sent initierade åtgärder inte hinner ge önskad effekt. Organisationens tillfälliga karaktär kan också medföra svårigheter att få resurser tilldelade i ett senare skede, eftersom resurserna inom de flesta tillfälliga organisationer är mycket begränsade. Detta beror på att budgeten inom tillfälligt sammansatta organisationer ofta fastställs tidigt och inkluderar hela livslängden av det aktuella projektet, eller som i detta fall hela evenemanget. Av denna anledning finns begränsat utrymme för sena omfördelningar av resurser (Andersson & Rexfelt 1999).

Slutligen är det också viktigt att personal utbildas och informeras om innebörden av miljöarbetet inom företaget eller organisationen, samt om den enskildes roll i densamma (Ammenberg, 2004). I tillfälligt sammansatta organisationer, där personal med skilda kompetenser ofta hämtas in från olika aktörer vid olika tidpunkter, kan det vara svårt att säkerställa att samtliga personal fått nödvändig utbildning om miljöarbetet. Organisationens tillfälliga karaktär medför också att utrymmet för att genomföra önskade utbildningsinsatser är begränsat (Andersen, Grude & Haug, 1994).

2.1.2 Organisatoriska förutsättningar

Organisationskultur och organisationsstruktur är två områden som är av stor vikt för hur effektiv ledningen av ett företag eller en organisation blir. Organisationskulturen är den kulturella ram av oskrivna regler som en organisation verkar inom. En god organisationskultur är något som växer fram under lång tid och det är således väldigt svårt att få en god organisationskultur i en tillfälligt sammansatt organisation (Jacobsen & Thorsvik, 2002). En tillfällig organisation består dessutom ofta av personal från ett flertal olika aktörer. Detta medför att dessa har med sig egna värderingar och åsikter. Ju fler aktörer som personal rekryteras ifrån, desto större blir spridningen av åsikter och beteenden. Detta kan i sin tur leda till konflikter eller att olika individer strävar mot olika mål (Blomé, 2001).

Eftersom en god organisationskultur är svår att skapa i en tillfälligt sammansatt organisation, är en stark formell organisationsstruktur än viktigare. Organisationsstrukturen ger formella riktlinjer och regler för hur organisationens olika aktörer ska agera. I begreppet organisationsstruktur ingår arbetsfördelning, ansvarsfördelning samt samordning och kontroll inom en organisation. Arbets- och

ansvarsfördelning kan sägas vara ett val mellan att fördela arbetet och ansvaret med avseende på funktion eller med avseende på produkt. Fördelningarna har olika för- och nackdelar och det gäller därför att analysera den egna organisationen och därefter välja den struktur som passar bäst. Indelningarna innebär också olika förutsättningar för en effektiv och verkningsfull miljöledning (Jacobsen & Thorsvik, 2002).

Vid en fördelning med avseende på funktion, samlar organisationen likartade arbetsområden från olika delar av verksamheten i särskilda enheter. Exempelvis kan alla inköp inom en organisation göras genom en särskild inköpsenhet, istället för genom respektive avdelningsansvarig. Detta skapar förutsättningar för maximal specialisering inom de olika enheterna, något som i sin tur förebygger merarbete. Nackdelen ligger i att de olika enheterna riskerar att fokusera mer på egna interna mål än på organisationens mål. Detta kan medföra samordningsproblem mellan de olika enheterna. Den produktbaserade fördelningen innebär i princip det motsatta. Det vill säga att genom att göra en fördelning med avseende på produkt, sprider organisationen istället ut arbetsområden på olika delar av verksamheten. Exempelvis kan alla inköp gå via respektive avdelningsansvarig istället för genom en samlad inköpsenhet. Detta innebär mindre specialisering, ökad risk för merarbete, bredare fokus mot organisationens mål snarare än avdelningens, samt mindre risk för samordningsproblem. När det gäller tillfälliga organisationer bestäms valet av arbets- och ansvarsfördelningen oftast av organisationens storlek. Inom stora, tillfälligt sammansatta organisationer, väljs ofta en fördelning med avseende på funktion. Detta beroende på att storleken på organisationen medför ett behov av att upprätta särskilda funktioner med särskilda ansvarsområden. Inom mindre, tillfälligt sammansatta organisationer, väljs däremot ofta en fördelning med avseende på produkt. Detta eftersom organisationens ringa storlek innebär att ansvaret för en specifik fråga fördelas på personer som inte direkt arbetar inom samma funktion inom den aktuella verksamheten (Jacobsen & Thorsvik, 2002).

Inom alla organisationer finns ett behov av samordning och kontroll. Detta är särskilt vanligt inom större företag och organisationer, där komplexa organisationsstrukturer är vanliga. För att miljöledning ska fungera effektivt, är det viktigt att företaget eller organisationen skapar en formell struktur för samordning och kontroll. Det finns i princip tre olika möjligheter att samordna en organisation; ömsesidig anpassning, direkt tillsyn och standardisering (Bruzelius & Skärvad, 2000). Den enklaste formen av samordning är ömsesidig anpassning, vilket innebär att personalen i ett företag eller organisation, per automatik anpassar sig till andra personer som de är beroende av. Detta fungerar ofta bra i mindre, enkla organisationer där personalen är starkt beroende av varandra. I mer komplexa organisationer krävs andra former av samordning. En sådan är den direkta tillsynen. Denna innebär införandet av en formell hierarki inom företaget eller organisationen. Fördelarna med en sådan struktur är att det skapar direkta kommunikations- och återkopplingsmöjligheter vilket ökar möjligheterna för samordning av verksamheten. Detta skapar förutsättningar för god kontroll. Nackdelarna består i att det är väldigt resurskrävande och att det lätt uppstår konflikter mellan de olika hierarkinivåerna. Standardisering innebär att gemensamma förhållningssätt slås fast. Detta syftar till att öka samordningen men samtidigt minska behovet av direkt tillsyn och därmed minska resursbehovet. I regel använder sig företag eller organisationer inte bara av en av dessa strategier, utan av en kombination av strategier. I tillfälligt sammansatta organisationer är möjligheterna till

standardisering begränsade. Detta då framtagandet av standarder ofta är mycket tidskrävande, vilket inte passar en tillfällig organisation (Jacobsen & Thorsvik, 2002).

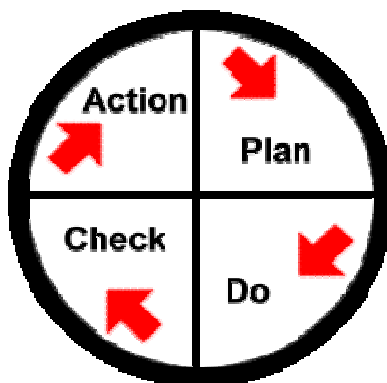
För att styra de olika aktörerna så att de arbetar mot samma mål inom den tillfälligt sammansatta organisationen, finns det ett antal styrmekanismer att tillgå. Det finns tre huvudtyper av styrmekanismer; rekrytering, socialisering och disciplinering. I rekryteringsprocessen har organisationen möjlighet att försäkra sig om att den personal som rekryteras arbetar mot samma mål och intressen. Efter rekryteringen försöker de flesta organisationer socialisera personalen. Detta innebär en anpassning till gällande organisationskultur, vilket syftar till att förankra organisationens mål hos de nyrekryterade. Den tredje och sista styrmekanismen, disciplinering, innefattar de åtgärder som företaget eller organisationen vidtar för att visa uppskattning eller missbelåtenhet med personalen inom den egna organisationen. Dessa åtgärder kan bestå i uppmuntran eller krav på bättring (Jacobsen & Thorsvik, 2002). I en tillfällig organisation, som sätts samman av personal från flera olika aktörer, kan inte rekryteringen användas som ett styrmedel på samma sätt som i en permanent organisation. Detta eftersom urvalet av personer med rätt kompetens ofta är begränsat. Då det i en tillfällig organisation är väldigt svårt att skapa en god organisationskultur, är det också svårt att använda socialisation som en styrmekanism. Således blir den tredje och sista styrmekanismen, disciplinering, väldigt viktig för att styra en tillfällig organisation (Andersen, Grude & Haug, 1994).

2.2 Miljöledningssystem

Då ett företag eller en organisation avser att skapa en väl fungerande miljöledning och ett effektivt miljöarbete, kan införandet av ett miljöledningssystem vara ett stöd. Ett miljöledningssystem är ett verksamhetssystem som är avsett att fungera som ett verktyg för företag och organisationer, som strävar efter att bedriva ett effektivt miljöarbete (SIS, 2006). Genom att införa ett miljöledningssystem får ledningen inom ett företag eller organisation ökad kontroll över hur den aktuella verksamheten interagerar med den omgivande miljön, samt över det miljöarbete som sedan tidigare bedrivs (Larsson, 1995). Vidare får ledningen ett ramverk för hur en verksamhet bör planeras, bedrivs, följas upp och förbättras för att minimera negativ miljöpåverkan (Almgren & Brorson, 2003). Det finns idag många olika typer av miljöledningssystem vilka representerar skilda strategier för att skapa ett effektivt miljöarbete inom företag och organisationer. För att underlätta för användaren har ett antal så kallade miljöledningsstandarder tagits fram. Dessa syftar till att fungera som ett stöd då ett företag eller en organisation avser att upprätta och införa ett miljöledningssystem. I detta avsnitt kommer de båda miljöledningsstandarderna ISO 14 001/EMAS och Miljödiplomering behandlas närmare. ISO 14 001/EMAS valdes eftersom den är den mest vanligt förekommande miljöledningsstandarden i Sverige och Europa idag. Många miljöledningssystem baseras på strukturen och innehållet i ISO 14 001/EMAS, varför det är viktigt att få insikt i hur denna standard är uppbyggd och fungerar. Miljödiplomering är en förenklad nationell miljöledningsstandard som är vanligt förekommande i Göteborgsregionen och Västsverige. Denna standard är intressant då den upprättats av Miljöförvaltningen i Göteborgs stad, som hade en betydande roll i det evenemang som i detta examensarbete varit föremål för en fallstudie, samt att den används av flera aktörer som figurerade i samma fallstudie. Allra först ges dock en generell beskrivning av strukturen på ett miljöledningssystem.

2.2.1 Struktur

Generellt sett baseras merparten av de miljöledningssystem som används på den så kallade *PDCA-cykeln*, vilken åskådliggörs i figur 2. PDCA-cykeln symboliserar en metod för att systematiskt arbeta mot ständiga återkopplingar och förbättringar inom ett företag eller en organisation (Sellberg, 2005). Metoden, som initialt togs fram för kvalitets- och produktionstekniska processer inom tillverkningsindustrin, har senare visat sig applicerbar inom många verksamhetsområden. Ett av dessa verksamhetsområden är miljöledning.

Figur 2. PDCA-cykeln (Performance Industrielle, Management et Qualité, 2006).

Den första bokstaven i PDCA-cykeln står för *Plan* eller planera. I detta steg ingår det att identifiera verksamhetens viktigaste miljöaspekter samt att upprätta mål och handlingsplaner för att minimera negativ miljöpåverkan från dessa miljöaspekter. Med miljöaspekter åsyftas den miljöpåverkan som företaget eller organisationen, direkt eller indirekt, kan ge upphov till. Miljöaspekterna, miljömålen och handlingsplanerna ligger därefter till grund för upprättandet av en miljöpolicy. Miljöpolicyn fungerar som det högsta styrande dokumentet i miljöarbetet inom företaget eller organisationen. Den enskilde verksamhetsutövaren får relativt fritt utforma policyn och dess innehåll, vanligt förekommande är dock ska den innehålla åtaganden beträffande ständiga förbättringar, förebyggande av föroreningar och efterlevnad av tillämplig miljölagstiftning (SIS, 2006).

Andra bokstaven står för *Do* eller agera. Detta innebär att den framtagna miljöpolicyn ska omsättas i praktiska handlingar för att uppfylla de åtaganden som gjorts i miljöpolicyen. För att lyckas med detta måste högsta ledningen inom företaget eller organisationen tydligt fastställa organisations- och ansvarsförhållanden i den egna verksamheten. Vidare måste miljöpolicyen och andra dokument av betydelse för miljöarbetet kommuniceras till interna och externa intressenter för att på så sätt säkerställa att samtliga berörda arbetar mot samma mål. För att effektivt och systematiskt arbeta för att minimera den negativa miljöpåverkan är det även av yttersta vikt att anställda och övriga berörda får tillräcklig utbildning och information inom miljöområdet. Dokumentation av miljöledningssystemet och god dokumentstyrning är andra viktiga komponenter i ett väl fungerande miljöledningssystem (SIS, 2006).

Tredje bokstaven i PDCA-cykeln står för *Check* eller uppföljning. Här ska en uppföljning ske av de åtgärder som vidtagits under de två inledande delstegen samt av de effekter som de vidtagna åtgärderna har haft på den aktuella verksamhetens miljöprestanda. Uppföljningen, som kan bestå i exempelvis övervakning, mätning, redovisning och revision, är en förutsättning för att kunna arbeta effektivt med att minimera negativ miljöpåverkan från den egna verksamheten (SIS, 2001).

Fjärde och sista bokstaven står för *Action* eller förbättring. I detta delsteg utvärderar slutligen ledningen hur miljöledningssystemet fungerar, vad som faktiskt har åstadkommits med miljöarbetet inom verksamheten och hur miljöarbetet kan förbättras. Då detta delsteg är genomfört så startar PDCA-cykeln åter om från det första delsteget. Tanken är att genom samverkan mellan samtliga mekanismer i denna iterativa process, uppnås ständig förbättring inom såväl miljöledningssystemet som företagets eller organisationens miljöprestanda (Brorson & Almgren, 2005).

2.2.2 ISO 14 001/EMAS

ISO 14 001 är en internationell miljöledningsstandard som uppfördes 1996 efter ett initiativ från det internationella näringslivet (SIS, 2001). EMAS är en annan internationell miljöledningsstandard som togs fram 1995, efter myndighetsinitiativ inom EU. Numera är EMAS anpassat för att efterlikna ISO 14 001, för att underlätta användandet av båda miljöledningsstandarderna. Till följd av detta bör ISO 14 001 och EMAS inte längre ses som två skilda standarder, utan som två integrerade miljöledningsstandarder som bygger på samma grund (AB Svenska Miljöstyrningsrådet, 2006). I detta examensarbete har de båda miljöledningsstandarderna betraktats som en, benämnd ISO 14 001/EMAS, om inget annat anges.

ISO 14 001/EMAS är, som framgår av figur 3, uppbyggd kring de fem huvudkomponenterna *Miljöpolicy, Planering, Införande och tillämpning, Uppföljning* och *Ledningens genomgång*. Under dessa huvudkomponenter finns det systemelement som mer ingående definierar vad miljöledningssystemet ska innehålla för att företaget eller organisationen i ett senare skede ska kunna bli miljöcertifierad enligt standarden. Systemelementen är i sig uppbyggda av en mängd så kallade skallkrav, vilka i detalj reglerar vad som krävs för att uppfylla respektive systemelement (Brorson & Almgren, 2005; EU, 2001).

- **Miljöpolicy**
 - Miljöpolicy
- **Planering**
 - Miljöaspekter
 - Lagar och andra krav
 - Övergripande miljömål, detaljerade miljömål och handlingsplaner
- **Införande och tillämpning**
 - Resurser, roller och ansvar
 - Kompetens, utbildning och medvetenhet
 - Kommunikation
 - Dokumentation
 - Dokumentstyrning
 - Verksamhetsstyrning
 - Beredskap och agerande vid nödlägen
- **Uppföljning**
 - Övervakning och mätning
 - Utvärdering av lagar och andra krav
 - Avvikelse, korrigerande och förebyggande åtgärder
 - Redovisande dokument
 - Intern revision
- **Ledningens genomgång**
 - Ledningens genomgång

Figur 3. Uppbyggnaden av ISO 14 001/EMAS (Brorson & Almgren, 2005).

Nedan ges en förenklad beskrivning av de fem huvudkomponenterna i ISO 14 001/EMAS (Brorson & Almgren, 2005; EU, 2001).

- *Miljöpolicy*; miljöpolicyen är det övergripande dokumentet som styr hela miljöledningssystemet och denna ska därför vara anpassad till den enskilda verksamhetens art och omfattning. Miljöpolicyen ska även innehålla åtaganden för företaget eller organisationen om att följa lagar och andra krav, att minska miljöpåverkan samt att arbeta för ständiga förbättringar.
- *Planering*; det centrala i planeringssteget är miljöutredningen. Genom denna kartlägger företaget eller organisationen sin aktuella miljöprestanda samt vilka lagar och andra krav som påverkar verksamheten. Denna kartläggning ligger därefter till grund för identifiering och värdering av miljöaspekter, samt för upprättandet av övergripande och detaljerade miljömål och handlingsplaner.
- *Införande och tillämpning*; tydlig ansvars- och resursfördelning är ett krav i ISO 14 001/EMAS. Samtliga berörda ska känna till innebörden av miljöledningssystemet samt individuella ansvarsområden. Dessutom ska samtliga berörda ges miljöutbildning och information, då detta anses vara en förutsättning för att kunna styra och samordna miljöfrågor inom ett företag eller en organisation. Interna och externa kommunikationsvägar ska fastställas, för att möjliggöra en förankring av miljöledningssystemet inom den egna personalen samt gentemot exempelvis kunder, leverantörer och myndigheter. För att miljöledningssystemet ska fungera krävs noggrann och fungerande

dokumentation, enhetlig dokumentstyrning och inte minst systematisk styrning av all verksamhet. I denna huvudkomponent ingår även att upprätta en beredskapsplan för oförutsedda händelser.

- *Uppföljning*; företaget eller organisationen ska övervaka, mäta och utvärdera den aktuella miljöstatusen, för att skapa ett underlag för miljöförbättrande åtgärder. Utvärdering gäller också beträffande vilka lagar och andra krav som berör verksamheten. Det ska även upprättas rutiner för hur avvikelser inom verksamheten ska behandlas och åtgärdas. För att företaget eller organisationen ska kunna påvisa ständig förbättring inom miljöområdet, är det ett krav att skriftliga belägg för detta finns. Att upprätta redovisande dokument är därför ett krav enligt ISO 14 001/EMAS. EMAS ställer särskilda krav på att redovisa resultatet av miljöledningsarbetet i en offentlig och godkänd miljöredovisning. Miljörevision är en annan mekanism som avser att hjälpa företaget eller organisationen att fastställa huruvida miljöledningssystemet och miljöarbetet i stort, överensstämmer med de fastställda planerna.
- *Ledningens genomgång*; slutligen ska ledningen göra en övergripande utvärdering av huruvida miljöledningssystemet leder till ständiga förbättringar, att gjorda åtaganden beträffande efterlevnad av lagar och andra krav följs samt att miljöpåverkan minskas.

Då ett företag eller en organisation upprättat och infört ett miljöledningssystem enligt ISO 14 001/EMAS-standarden, finns möjligheten att låta ett externt certifieringsorgan granska systemet i en så kallad certifieringsrevision. Certifieringsrevisionen, som vanligtvis baseras på intervjuer, dokumentgranskning och inspektioner av verksamheten, syftar till att kontrollera att huvudkomponenterna, systemelementen och skullkraven i miljöledningsstandarden är uppfyllda. Om så är fallet kan certifieringsorganet utfärda ett ISO 14 001/EMAS-certifikat, vilket är ett bevis för att företaget eller organisationen bedriver ett effektivt miljöarbete i enlighet med riktlinjerna i standarden. Efter en godkänd certifieringsrevision ska uppföljningsrevisioner kontinuerligt genomföras, för att säkerställa att kraven i standarden även i fortsättningen efterföljs (Brorson & Almgren, 2005).

2.2.3 Miljödiplomering

Miljödiplomering är en nationell svensk miljöledningsstandard. Det finns ett flertal närbesläktade miljödiplomeringsstandarder, i detta avsnitt kommer dock endast den så kallade Göteborgsmodellen för miljödiplomering att belysas. Denna miljöledningsstandard har, likt många andra standarder, sin utgångspunkt i ISO 14 001/EMAS. Den stora skillnaden mellan Miljödiplomering och ISO 14 001/EMAS, är att många av kraven beträffande dokumentation har rationaliserats bort för att minska resursbehovet samt att kraven på ständiga förbättringar tonats ned. Istället för omfattande dokumentation bygger Miljödiplomering på upprättandet av checklistor. Företaget eller organisationen som avser att bli miljödiplomerade måste uppnå en viss nivå, vilken innebär att minst 75 % av de i checklistorna fastställda miljökriterierna är uppfyllda. Utöver checklistorna finns det, se figur 4, också tio obligatoriska kriterier som måste uppfyllas för att ett företag eller en organisation ska kunna bli miljödiplomerade enligt standarden (Göteborgs stad, 2006a).

Företag och organisationer som avser att bli Miljödiplomerade ska:

- Utse en miljöansvarig person
- Identifiera och beskriva betydande miljöaspekter kopplade till verksamheten
- Upprätta en miljöpolicy
- Upprätta en miljöplan
- Genomföra miljöutbildning
- Genomföra kemikalieinventering
- Upprätta skriftliga rutiner för miljögranskning vid inköp
- Handhava skriftliga miljödeklarationer från leverantörer och entreprenörer
- Upprätta avfallsredovisning
- Kommunicera miljöinformation inom företaget

Figur 4. Obligatoriska kriterier för Miljödiplomering (Göteborgs stad, 2006a).

Då ett företag eller en organisation upprättat och infört ett miljöledningssystem som uppfyller de obligatoriska kriterierna enligt miljödiplomeringsstandarden, finns möjligheten att anmäla sig för granskning av systemet. I granskningen bedöms miljöprestandan hos det aktuella företaget eller organisationen, utifrån resultatet på checklistorna. Om denna anses godkänd blir verksamhetsutövarens miljöledningssystem miljödiplomerat. Efter godkänd revision måste företaget eller organisationen kontinuerligt genomgå uppföljningsrevisioner för att behålla sin miljödiplomering (Göteborgs stad, 2006a).

2.3 Befintliga riktlinjer för miljöledning vid evenemang

De miljöledningsstandarder som presenterades i föregående avsnitt, är i första hand anpassade för företag eller organisationer som bedriver verksamhet av permanent karaktär. Evenemang är vanligtvis en tillfällig företeelse, varför dessa standarder vid dylika tillställningar inte kan tillämpas utan förbehåll. Ett flertal intresseorganisationer har därför tagit fram egna förenklade riktlinjer för hur organisationer bakom evenemang bör hantera miljöfrågor. Dessa riktlinjer tar i varierande omfattning utgångspunkt i de tidigare omnämnda miljöledningsstandarderna men är särskilt anpassade till evenemang. Riktlinjerna är generellt sett av praktisk natur och fokuserar till stor del på punktinsatser inom den aktuella verksamheten. Riktlinjerna är av intresse då dessa avspeglar de miljöaspekter som utifrån tidigare erfarenheter ansetts vara särskilt viktiga att beakta vid miljöledning vid evenemang. De riktlinjer som valts är Håll Sverige Rents *Miljödiplomerat arrangemang*, Green & Gold Inc:s *Riktlinjer för miljöledning vid evenemang* samt Riksidrottsförbundets *Grönt arrangemang*. Riktlinjerna Miljödiplomerat arrangemang valdes då dessa har utgångspunkt i miljöledningsstandarden Miljödiplomering som beskrevs i avsnitt 2.2.3. Riktlinjerna för miljöledning vid evenemang valdes då dessa används internationellt och därigenom kan ge ett internationellt perspektiv på miljöledning vid evenemang. Riktlinjerna Grönt arrangemang valdes då dessa är de enda nationella riktlinjerna för miljöledning, som tagits fram specifikt för större idrottsevenemang.

2.3.1 Miljödiplomerat arrangemang

Stiftelsen Håll Sverige Rent (2006) har tagit fram nationella riktlinjer för evenemangsarrangörer som avser att se över och minska sin miljöpåverkan. Riktlinjerna, som heter *Miljödiplomerat arrangemang*, är applicerbara på alla typer av tillfälliga evenemang. Riktlinjerna består av ett antal områden där arrangören ska uppfylla ett flertal krav. Dessa områden är:

Internt miljöarbete - Arrangören av evenemanget ska utse en miljöansvarig, upprätta en miljöpolicy och miljömål samt utbilda och informera personal och medarbetare i miljöhänsyn och om innebörden av miljöledningssystemet. Vidare ska arrangören följa tillämpliga lagar, tillstånd och andra krav som evenemanget berörs av.

Marknadsföring – För att påvisa att arrangören bedriver ett aktivt miljöarbete ska detta åskådliggöras på offentlig plats i samband med evenemanget.

Avfall och renhållning – Väl definierade rutiner för att minimera uppkomsten av avfall, för att ta hand om uppkommet avfall samt för att bedriva renhållning på ett miljömässigt hållbart sätt ska upprättas. Källsortering ska ske så långt det är möjligt, dock i minst fyra fraktioner. Efter uppsamling ska avfallet tas om hand av en mottagare som är auktoriserad av kommun eller länsstyrelse. Rengöring ska ske med miljömärkta produkter och mängden rengöringsmedel ska begränsas till ett minimum.

Hygien – Antalet hygienutrymmen ska vara tillräckligt för att möta behovet av deltagare och besökare. Dessa utrymmen ska även, så långt det är möjligt, förses med miljömärkta hygienprodukter.

Inköp – I möjligaste mån ska arrangören av evenemanget ställa krav på hög miljöprestanda hos anlitade leverantörer.

Transporter – Arrangören ska informera och underlätta för besökare att använda sig av kollektiva trafikslag i samband med evenemanget. Vidare ska, i möjligaste mån, fordon som drivs av alternativa bränslen användas till transporter kopplade till evenemanget. Genom att förespråka användandet av lokalt producerade varor kan behovet av långa godstransporter minskas ytterligare.

Energi – Energianvändningen ska begränsas och effektiviseras så långt det är möjligt. Arrangören ska även prioritera användandet av förnyelsebar energi.

Vatten – Vattenanvändningen ska begränsas och effektiviseras så långt det är möjligt.

Livsmedel – Evenemanget kan med fördel erbjuda kravmärkta eller rättvisemärkta alternativ av livsmedel, för att genom detta påvisa ett aktivt miljötankande. Vidare bör lokalt producerade livsmedel användas om möjlighet för detta finns.

Boende – Besökare och aktiva bör uppmanas att välja boenden som är miljömärkta.

2.3.2 Riktlinjer för miljöledning av idrottsevenemang

Green & Gold Inc. (1999) har tagit fram en praktisk handbok för hur arrangörer ska beakta miljöhänsyn vid idrottsevenemang och på idrottsanläggningar. Handboken, som heter *Riktlinjer för miljöledning av idrottsevenemang*, består av ett antal områden där arrangören ska uppfylla ett flertal kriterier. Dessa områden är:

Miljöledningssystem – Ett miljöledningssystem, innehållande en miljöpolicy med miljömål och åtgärdsprogram, ska upprättas. För att göra detta måste aktuell miljöprestanda fastställas genom en grundlig miljöutredning. Därtill ska miljöansvarig utses.

Gröna kontor – Handboken föreskriver att alla kontor som används, bör upprätta program för att bli ”gröna”. Tonvikten bör läggas på att minska avfall av papper och kontorsmaterial genom återanvändning och återvinning.

Material och avfallshantering – En strategi för hur avfall ska omhändertas och minskas bör upprättas. Kärl för sortering ska vara enhetliga, ha tydlig information och vara enkla att använda.

Sponsorer, donatorer och leverantörer – Sponsorer, donatorer och leverantörer bör engageras i arbetet med att skapa ett miljöanpassat evenemang och bör ges möjlighet att komma med förslag på hur de själva kan minska miljöpåverkan med sina produkter och tjänster. Sponsring bör i första hand sökas från företag vars produkter kan hjälpa till att göra evenemanget mer miljövänligt.

Transport – Användning av kollektiva transporter ska prioriteras. Personer med koppling till evenemanget samt besökare som löst inträde, bör få åka gratis med kollektivtrafiken. Persontransporter bör i möjligaste mån samordnas och VIP-transporter bör undvikas. Vidare bör förbud mot tomgångskörning inrättas.

Drift av anläggningar – Användningen av el och vatten ska minimeras.

Servicefunktioner – Personer med servicefunktioner bör informeras om miljöarbetet och anpassa arbetet så att miljöpåverkan blir minimal.

Ceremonier och kulturevenemang – Avfallshanteringen på kringarrangemang bör fungera på samma sätt som vid huvudevenemang. Kollektivtrafik bör även här användas så långt som möjligt för transporter.

Marknadsföring och PR – Aktiva, besökare och andra involverade bör, både före och under evenemanget, informeras om miljöarbetet och om hur de kan hjälpa till.

Media och information – Media ska informeras om det miljöarbete som bedrivs inom organisationen bakom evenemanget.

Avveckling – Fokus bör ligga på att skydda luft, mark, vatten och habitat under avvecklingen av ett evenemang. Infrastruktur och anläggningar ska vara anpassade för att ge en samhällsnytta även efter evenemangets avslutande. Genomförda utbildningar bör följas upp för att stödja utbildningsinsatser vid framtida evenemang.

2.3.3 Grönt arrangemang

Riksidrottsförbundet (2006) har tagit fram riktlinjer för Miljöledning av idrottsevenemang som kallas *Grönt arrangemang*. För att få titulera sig detta måste arrangörerna uppfylla ett flertal fastställda krav inom ett antal områden:

Planering – En miljöansvarig med god kompetens i miljöfrågor ska utses. En miljöpolicy ska fastställas. Vidare ska övergripande miljömål, kopplade till de åtaganden som gjorts i miljöpolicyen, samt en handlingsplan för hur dessa mål ska uppnås, upprättas och införas i organisationen. Arrangören ska informera och uppmuntra såväl medarbetare som aktiva och besökare, att delta i och bidra till fortsatta insatser inom miljöområdet.

Transporter – Om möjligt bör arrangemanget lokaliseras så att kollektivtrafik kan utnyttjas för persontransporter. Arrangören ska även uppmuntra och om möjligt subventionera användandet av kollektivtrafik. Så långt det är möjligt ska även arrangören använda sig av samarbetspartners och producenter från närområdet, för att på så sätt minimera utsläppen från långväga transporter.

Inköp – För att reducera förbrukningen av varor och materiel ska inköp av återanvändbara produkter prioriteras och engångsprodukter ska undvikas. Arrangören ska även ställa krav på miljöhänsyn vid upphandlingar med leverantörer samt i möjligaste mån köpa in produkter som är märkta med en erkänd miljömärkning.

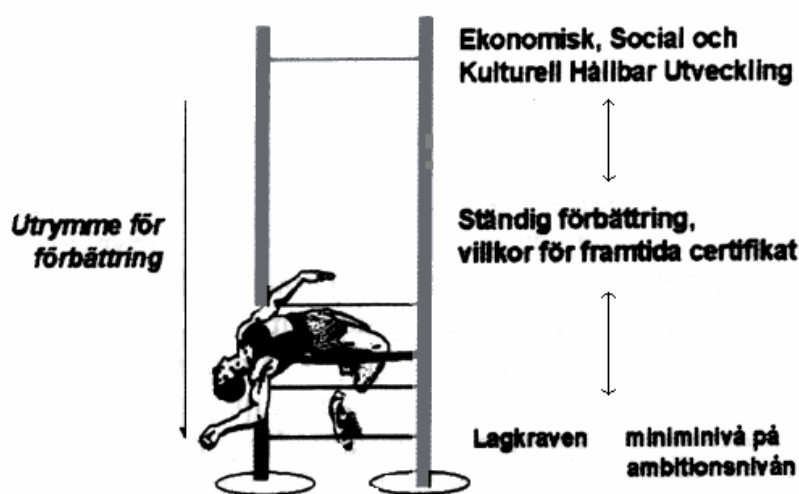
Avfall – För att minimera mängden genererat avfall ska arrangören arbeta för att återanvända produkter och material, samt för att engångsartiklar och överflödiga förpackningsmaterial ska undvikas. Källsortering ska ske och besökare och aktiva ska informeras om var och hur avfallet ska avyttras. Sorterat avfall, inklusive miljöfarligt avfall, ska tas om hand och bearbetas av renhållningsföretag från den berörda kommunen.

Energi – Arrangören ska arbeta för att minimera energiförbrukningen samt för att i möjligaste mån köpa el från miljömärkta företag.

2.4 Upprättandet av miljömål

Såväl omnämnda miljöledningsstandarder som berörda riktlinjer för miljöledning vid evenemang bygger på målstyrning utifrån de betydande miljöaspekter som ett företag eller en organisation kan förknippas med. Eftersom miljömålen således är centrala för miljöledningen, är det av yttersta vikt att de formuleras på ett tillfredställande vis. För att miljöledningen ska bli effektiv och verkningsfull ska det gå att finna en röd tråd mellan upprättad miljöpolicy, identifierade miljöaspekter och fastställda miljömål. Miljömålen delas lämpligen in i olika nivåer med avseende på tid och ambitionsnivå. Långsiktiga miljömål ska vara av visionär karaktär och därigenom fungera som ett styrinstrument för hur den framtida verksamheten ska utformas. De långsiktiga målen bör sträcka sig 3-5 år framåt i tiden. Kortsiktiga miljömål ska istället vara av mer operativ karaktär och därigenom ligga till grund för hur den dagliga verksamheten ska bedrivas. De kortsiktiga målen ska beskriva vägen mot att uppnå de mer långsiktiga mål som företaget eller organisationen upprättat (Brorson & Almgren, 2005).

Det är en balansakt att fastställa miljömål som är tillräckligt ambitiösa, men samtidigt möjliga att uppnå. Det är ofta svårt att i ett initialt skede veta vilken målnivå som är lämplig för en enskild verksamhet. Av denna anledning krävs det flexibilitet i arbetet med att upprätta miljömål. Skulle det visa sig att de upprättade målen är alltför ambitiösa eller, för den delen, alltför enkla att uppnå, ska det finnas möjlighet att revidera dessa mål (Sheldon & Yoxon 1999). Den lägsta acceptabla nivån på miljömålen för ett företag eller en organisation är att uppfylla lagkraven. På en högre nivå kan målsättningen exempelvis vara att nå upp till kraven för certifiering av miljöledningssystemet. Ännu högre är målnivån sådan att exempelvis miljömässig hållbarhet eftersträvas. Mellan den högsta och den lägsta nivån finns, som framgår av figur 5, utrymme för ständig förbättring (SIS, 2001).

Figur 5. Alternativa målnivåer inom en målstyrd verksamhet (SIS, 2001).

För att miljöarbetet inom ett företag eller en organisation ska bli effektivt samt möjligt att följa upp och utvärdera, är det viktigt att upprättandet av miljömål sker systematiskt och metodiskt. Miljömålen ska vara väl anpassade till den specifika verksamheten och inte vara alltför generaliserade, eftersom målen då ofta blir ineffektiva och verkningslösa. Vidare ska de kortsiktiga miljömålen vara konkreta och operativa samt vara upprättade på ett sådant sätt att de bidrar till att mer långsiktigt ställda mål och visioner uppfylls. Slutligen ska miljömål, så långt det är möjligt, vara optimerade ur ekonomisk och miljömässig synvinkel. För att åstadkomma ovanstående används ofta begreppet SMARTA mål vid arbetet med att upprätta miljömål som en del av miljöledningssystemet (Göteborgs stad, 2005). SMARTA mål är en förkortning för Specifika, Mätbara, Ambitiösa, Realistiska, Tidsatta och Acceperade/Ansvarsfördelade mål och innebörden av detta diskuteras närmare nedan.

Första bokstaven i SMARTA står för *Specifika*, vilket syftar till betydelsen av att undvika den komplexitet som en alltför bred måldefinition innebär. Det är således viktigt att miljömål är konkreta, tydliga och väldokumenterade för att underlätta övervakning, uppföljning och utvärdering (Sheldon & Yoxon, 1999).

Andra bokstaven står för *Mätbara*, vilket poängterar vikten av att upprättade miljömål kan övervakas och mätas. Det är dessa mätningar som sedan ligger till grund för uppföljningen och utvärderingen av det miljöarbete som företaget eller organisationen bedriver. För att övervakning och mätning ska bli effektiv och relevant, är det av stor vikt att det i förväg grundligt utreds var det är lämpligast att mäta, vilka parametrar som ska mätas, vilken mätfrekvens som bör användas samt hur analysen av mätresultaten ska ske (Sheldon & Yoxon, 1999).

Tredje bokstaven i SMARTA står för *Ambitiösa*, något som relaterar till den målsättning och ambitionsnivå företaget eller organisationen har med sitt miljöledningssystem och sitt miljöarbete i stort. Miljömål bör fastställas så att det krävs ett aktivt arbete på samtliga nivåer inom företaget eller organisationen, för att uppfylla målen. Detta bör göras för att entusiasmera och motivera medarbetare och personal att arbeta aktivt med miljöfrågor. För att detta ska fungera är det dock viktigt att åtgärder och eventuella framgångar inom miljöområdet tydligt kommuniceras internt för att framhålla vikten av engagemang (Göthe, 2006). Fastställs miljömålen alltför ambitiösa finns det dock en stor risk att effekten blir den motsatta och att arbetet med att uppnå miljömålen ses som en alltför stor belastning som inte är möjligt att uträtta (Sheldon & Yoxon, 1999).

Fjärde bokstaven står för *Realistiska*, vilket är sammankopplat med föregående delområde. Det måste finnas en realistisk möjlighet att uppfylla de fastställda målen för att det ska bli verkningsfullt att använda sig av miljöledningssystem som metod för att angripa miljöfrågor. Även om miljöpolicy och de strategiska miljömålen ska vara av visionär karaktär måste även dessa vara möjliga att uppfylla (Sheldon & Yoxon, 1999).

Nästa bokstav står för *Tidsatta*, som relaterar till det faktum att mål som inte är begränsade i tid, förlorar mycket av sin verkliga betydelse. Det är därför viktigt att tydligt och konsekvent ange tidpunkter då resultat och delresultat från miljöarbetet ska redovisas. Genom att tydligt tidsätta alla miljömål minimeras risken att vissa mål "glöms bort" och lämnas utan åtgärd (Sheldon & Yoxon, 1999).

Sista bokstaven i SMARTA står för *Accepterade*, vilket åsyftar det faktum att miljöarbete med miljöledningssystem som grund, förutsätter ett stort engagemang från alla berörda parter. Utan en aktiv insats från alla medarbetare, alltifrån högsta ledningen till medarbetare i produktion, leverantörer och entreprenörer, kommer miljöarbetet inte att bli effektivt. Således kommer inte heller företagets eller organisationens miljöprestanda förstärkas på det sätt som avses med fastställandet av miljömål. Ibland tolkas innebörden i den sista bokstaven som *Ansvarsfördelade*, vilket pekar på det faktum att tydliga ansvarsförhållanden är en nödvändig förutsättning för att miljömålen ska vara effektiva (Göthe, 2006).

2.5 *Upprättandet av miljömål vid evenemang*

Det som skiljer tillfälliga evenemang från mer permanenta verksamheter beträffande upprättandet av miljömål, är framförallt avsaknaden av jämförbar data från tidigare utförda miljöutredningar, övervakningsprocesser, mätningar, revisioner eller andra uppföljningar. Detta innebär att upprättandet av relevanta och ambitiösa miljömål blir mer svårhanterlig. Arrangörer kan tvingas att förlita sig till uppskattningar och subjektiva bedömningar med hög osäkerhetsfaktor. Detta kan i sin tur leda till att miljömål formuleras alltför ambitiöst och därigenom blir ouppnåeliga, eller att de formuleras alltför kraftlöst vilket medför att de blir ineffektiva och verkningslösa.

En metod att öka sannolikheten för att uppsatta miljömål är relevanta och verkningsfulla, är att använda så kallade *nyckeltal* istället för absoluta tal då miljömålen formuleras. Nyckeltal innebär att den inbördes relationen mellan två eller flera olika parametrar används för att sätta upp mål och redovisa resultat från mätningar. Genom att exempelvis koppla genererade avfallsmängder till antalet besökare av ett evenemang, erhålls en mer användbar siffra ur kvalitets- och miljösynpunkt, än om uppsatta miljömål beträffande avfallsmängder skulle utgöras av ett absolut tal (Almgren & Brorson, 2005).

En annan metod att gå till väga är att använda så kallad *benchmarking*, vilket kan motsvaras av god sed inom ett aktuellt verksamhetsområde. Metoden baseras på studier av andra verksamheter. Genom att identifiera och dokumentera hur andra verksamheter interagerar med miljön och utreda varför interaktionen ser ut som den gör, skapas förutsättningar för att utforma den egna verksamheten så att största möjliga miljöhänsyn beaktas. Således bygger utformningen av miljömålen på erfarenheter från andra verksamheter, varifrån kostnadseffektiva och miljömässigt hållbara delprocesser isoleras och implementeras i den egna verksamheten. Genom detta skapas en god sed som kan knytas till den verksamhet som bedrivs inom det aktuella företaget eller organisationen. Rent praktiskt innebär benchmarking, i detta sammanhang, att arrangörer av tillfälliga evenemang kan och bör använda sig av empiri från tidigare genomförda evenemang av liknande karaktär. Detta kan i sin tur innebära att det skapas bättre förutsättningar för att organisationen bakom det berörda evenemanget ska kunna upprätta relevanta och effektiva miljömål och därigenom bedriva ett mer verkningsfullt miljöarbete (Szekely, Vollman & Ebbinghaus, 1996).

3 Miljöarbete vid tidigare evenemang

Miljöledning vid evenemang är en relativt ny företeelse, men det blir allt vanligare att arrangörer använder miljöledningssystem eller andra verktyg för att skapa ett effektivt miljöarbete. I detta kapitel presenteras en översiktlig sammanställning av bedrivet miljöarbete hos ett urval arrangörer av tidigare evenemang. Dessa evenemang var av liknande karaktär och omfattning som Friidrotts-EM 2006, ett evenemang som i detta examensarbete varit föremål för en fallstudie som presenteras närmare i kapitel 5. Sammanställningen av bedrivet miljöarbete vid tidigare evenemang syftar till att i kapitel 4, belysa möjligheter och begränsningar med väl fungerande miljöledning och effektivt miljöarbete vid evenemang. Sammanställningen syftar vidare till att i avsnitt 7.4 göra en bedömning om ambitionsnivå och kvalitet av miljöledningen och miljöarbetet vid Friidrotts-EM 2006 gentemot andra evenemang.

3.1 Studerade evenemang

Fyra evenemang vars omfattning och karaktär påminner om Friidrotts-EM 2006 valdes ut för närmare studier. De evenemang som valdes ut var: Vinter-OS 2006 i Turin, Fotbolls-VM 2006 i Tyskland, O-ringen 2005 i Skillingaryd samt Friidrotts-VM 2005 i Helsingfors. Vinter-OS 2006 valdes ut då den olympiska rörelsen varit föregångare när det gäller att miljöanpassa evenemang. Fotbolls-VM 2006 valdes ut då man inom organisationen bakom evenemanget tidigt valde att arbeta aktivt med miljöfrågor trots att inga externa krav ställdes. O-ringen 2005 valdes ut eftersom det var ett nationellt evenemang inom en idrott som länge arbetat aktivt med miljöfrågor. Friidrotts-VM 2005 valdes ut då Helsingfors utsågs till arrangör endast tre år innan genomförandet, vilket innebar att miljöfrågan kom in mycket sent i planeringsstadiet.

3.1.1 Vinter-OS 2006, Turin

Vinter-OS 2006 genomfördes i italienska Turin under 17 dagar. Tävlingarna var förlagda till 14 arenor vid sju orter. I tävlingarna deltog 2573 aktiva från 80 olika länder och cirka en miljon åskådare följde tävlingarna på plats. De aktiva inhyestes i tre temporära OS-byar (Torino2006, 2005a, 2005b). För att genomföra evenemanget anställdes 2500 personer och 18 000 volontärer anlätades (Torino2006, 2006a). Då Turin saknade stora delar av nödvändig infrastruktur för att arrangera ett Vinter-OS, krävdes det omfattande konstruktions- och anläggningsarbeten inför evenemanget. Dessa arbeten innebar en betydande miljöpåverkan. Även andra aktiviteter såsom transporter, vattenanvändning, avfallshantering, besökarnas fritidsaktiviteter och ökade turistflöden förväntades ge upphov till negativ miljöpåverkan i form av främst förändrad markanvändning, förlorade habitat, erosion, förorening av luft och vatten, buller samt uppkomsten av avfall (Torino2006, 1999).

3.1.2 Fotbolls-VM 2006, Tyskland

Fotbolls-VM 2006 genomfördes i Tyskland under 30 dagar. Matcherna var förlagda till 12 arenor på lika många orter. Cirka 1000 aktiva och ledare deltog i evenemanget

som sammanlagt följdes av över 3,2 miljoner åskådare från hela världen. 12 000 volontärer gjorde evenemanget möjligt att genomföra (FIFA World cup, 2006). Evenemanget innebar miljöpåverkan i form av vatten- och energianvändning samt uppkomst av avfall vid de olika arenorna. Omfattande anläggnings- och konstruktionsarbeten inför evenemanget gav upphov till såväl betydande direkta som indirekta miljöeffekter. Många av dessa arbeten gjordes dock med avsikten att miljöanpassa arenorna, vilket innebar att den totala negativa miljöpåverkan reducerades på lång sikt. De indirekta effekterna som identifierades rörde främst transporter, beroende på att evenemanget arrangerades på 12 olika arenor vilket medförde ett stort transportbehov av aktiva, funktionärer, åskådare och gods (Green Goal, 2006a).

3.1.3 O-ringen 2005, Skillingaryd

O-ringen är världens största orienteringstävling. O-ringen 2005 genomfördes med Skillingaryd som centralort under 5 dagar. Antalet aktiva vid O-ringen 2005 uppgick till drygt 12 600 från uppemot 40 olika länder. Därtill beräknas minst lika många besökare, volontärer och andra involverade ha uppehållit sig i anslutning till tävlingsområden och kring centralorten under tävlingsdagarna. Evenemanget genomfördes huvudsakligen på ideell basis (O-ringen, 2005). O-ringen innebär direkt miljöpåverkan från nyttjandet av naturen i samband med tävlingar och upprättandet av centralort (Svenska Orienteringsförbundet, 1998, 2006). Vid ett evenemang av O-ringens omfattning tillkommer dessutom ett antal indirekta miljöaspekter i form av exempelvis ökade person-, gods- och avfallstransporter samt infrastrukturprojekt i form av el-, vatten- och vägdragning. Uppkomst av avfall är också ofrånkomlig då många människor uppehåller sig på en begränsad yta.

3.1.4 Friidrotts-VM 2005, Helsingfors

Friidrotts-VM 2005 genomfördes i Helsingfors under 9 dagar. Sammanlagt deltog 1849 aktiva från 196 länder och cirka 200 000 åskådare besökte huvudarenan. 2850 volontärer anlätades för genomförandet (Helsinki University of Technology, 2006). De flesta anläggningar som användes vid Friidrotts-VM 2005 existerade redan när Helsingfors fick uppdraget att arrangera evenemanget. Miljöpåverkan uppkom därför främst i direkt anslutning till och under själva tävlingarna, i form av indirekta miljöeffekter såsom utsläpp från transporter och uppkomsten av avfall (Helsinki University of Technology, 2006).

3.2 Centrala ambitioner och krav

En viktig aspekt som i högsta grad påverkar förutsättningarna för att miljöhänsyn tas vid genomförandet av evenemang, är att det ställs krav från centrala aktörer. Dessa aktörer utgörs oftast av de internationella förbund som står som bakom genomförandet av respektive evenemang. Nedan ges därför en beskrivning av de internationella förbundens bakomliggande krav på arrangörerna av respektive evenemang.

3.2.1 Vinter-OS 2006, Turin

Den Internationella Olympiska Kommittén, IOK, är den organisation som utser vilken stad som ska få anordna OS. Den stad som till slut tilldelas värdskapet åtar sig att uppfylla en mängd krav inom ett flertal olika områden. Miljöhänsyn är ett av dessa krav. IOK har sedan 1999 delat upp ansökningsprocessen för OS i två steg. I det första steget får alla städer som vill anordna OS lämna in en formell ansökan. Utifrån dessa ansökningar väljer sedan IOK ut de mest lämpade städerna som får gå vidare till kandidaturen. I båda dessa steg finns det krav på att redovisa miljöaspekter. I den initiala ansökan ska den presumtive arrangören ge en beskrivning av de aktuella miljöförhållandena i staden samt beskriva eventuella pågående miljöprojekt. Vidare ska det ha gjorts en miljökonsekvensbeskrivning för genomförandet av OS i den aktuella staden. Dessutom ska specifika miljökonsekvensbeskrivningar göras för planerade anläggningar i de fall nationell lagstiftning kräver detta (International Olympic Committee, 2006). De städer som väljs ut som kandidatstäder ska vidare lämna in en beskrivning av organisationens planerade miljöledningssystem. I denna beskrivning ska generella miljöaspekter, miljömål med prioritering, handlingsplan samt samarbete med övriga berörda intressenter finnas med. Vissa särskilda aspekter såsom transporter, avfall, avlopp, energi och bevarande av habitat ska behandlas specifikt. Bland annat ska de åtgärder som planeras för att minimera miljöpåverkan från dessa aspekter redovisas. Vidare måste det även finnas miljökonsekvensbeskrivningar för alla lokaler och anläggningar som kommer att användas vid OS. Lokala myndigheter ska därtill intyga att alla planerade aktiviteter under OS klarar kraven i nationell miljölagstiftning. Därtill måste det finnas en plan för hur den lokala organisationskommittén ska ställa miljökrav på underleverantörer och sponsorer (International Olympic Committee, 2002). Slutligen måste en strategisk miljöbedömning göras för hela projektet, för att säkerställa att evenemanget uppfyller kravet på att vara hållbart ur ett miljömässigt perspektiv (Torino2006, 2006b).

3.2.2 Fotbolls-VM 2006, Tyskland

Det internationella fotbollsförbundet, FIFA, är det organ som utser vem som ska få anordna Fotbolls-VM. För att utse vilket land som ska få arrangera evenemanget använder FIFA sig av en inspektionsgrupp som besöker de olika kandidaterna. Besöken resulterar i en inspektionsrapport som ledamöterna i FIFA sedan använder sig av i processen att utse en arrangör av evenemanget. De aspekter som lyfts fram i rapporten är arrangörsländets engagemang, befintliga och planerade anläggningar, befintlig infrastruktur och budgeten för evenemanget (FIFA Inspection Group, 2004). Således finns det inga centrala krav från FIFA på att visa miljöhänsyn i samband med anordnandet av Fotbolls-VM.

3.2.3 O-ringen 2005, Skillingaryd

Svenska orienteringsförbundet, SOFT, ansvarar för urvalsprocessen av arrangör för O-ringen. Då en presumtiv arrangör av O-ringen ansöker till SOFT om att få arrangera evenemanget, inleds en ingående granskning av ansökan. För att bli aktuell som arrangör av O-ringen, måste en mängd kriterier vara uppfyllda. Ett flertal av

dessa berör området miljö. SOFT:s övergripande ambition inom miljöområdet är att O-ringen ska arrangeras med omtanke och hänsyn till miljön. Målsättningen är att evenemanget miljöcertifieras. Vid ansökan ska den potentiella arrangören redovisa hur miljöfrågor behandlats och hur de av SOFT ställda kraven ska uppfyllas. Vidare ska ansvarsförhållanden finnas fastslagna vid tiden för ansökan. När arrangören har utsetts, tillsätts en så kallad O-ringengrupp, bestående av representanter från SOFT och från arrangören av evenemanget. Denna grupp fastställer därefter detaljerade mål och riktlinjer för det specifika evenemanget (Svenska Orienteringsförbundet, 1998).

3.2.4 Friidrotts-VM 2005, Helsingfors

Det internationella friidrottsförbundet, IAAF, är den organisation som utser vilken stad som ska få anordna Friidrotts-VM. IAAF ställer normalt sett inga krav på att arrangörer ska miljöanpassa evenemang. Friidrotts-VM 2005 var dessutom ett specialfall. London utsågs först som arrangör av evenemanget, men framtogs det senare efter ekonomiska problem. I detta skede blev Helsingfors in som reservalternativ. Detta skedde endast tre år innan genomförandet varför eventuella krav i detta fall blev än mindre tvingande än normalt (Sports Venue Technology, 2006).

3.3 Miljömål

För att miljöarbetet ska fungera på ett tillfredsställande sätt måste fastställda miljömål inom en organisation vara relevanta. Miljömålen visar också på vilken ambitionsnivå arrangören har lagt sig när det gäller miljöarbetet. Nedan redovisas de miljömål som fastställts för de evenemang som har studerats i det här examensarbetet.

3.3.1 Vinter-OS 2006, Turin

Miljömålen för Vinter-OS 2006 var att (Torino2006, 2006c):

- Evenemanget skulle ha en neutral påverkan på klimatet.
- Driften av permanenta anläggningar skulle vara miljövänlig.
- Riktlinjer för att miljöanpassa tillfälliga anläggningar skulle tas fram.
- Negativ miljöpåverkan från kontorsarbete skulle minimeras.
- Negativ miljöpåverkan från avfallshantering skulle minimeras.
- Varor och tjänster från sponsorer och leverantörer skulle vara miljöanpassade.
- Verktyg för att nå ut med miljöinformation skulle utvecklas.

3.3.2 Fotbolls-VM 2006, Tyskland

Miljömålen för Fotbolls-VM 2006 var att (Green Goal, 2006b):

- Fotbolls-VM 2006 skulle vara klimatneutralt.
- 50 % av alla åskådare skulle ta sig till arenorna med kollektivtrafik.
- Mängden avfall på arenorna skulle minska med 20 %.¹
- Energianvändningen på arenorna skulle minska med 20 %.¹
- Vattenanvändningen på arenorna skulle minska med 20 %.¹

3.3.3 O-ringen 2005, Skillingaryd

Miljömålen för O-ringen 2005 var att (O-ringen, 2005):

- Centralort och tävlingscentrum skulle utformas så att miljöpåverkan minimerades.
- Samtliga personal skulle utbildas i miljöfrågor.
- Vattenförbrukningen i samband med evenemanget skulle minimeras.
- Varor och tjänster från leverantörer skulle vara miljöbedömda vid inköp.
- Försäljning skulle erbjuda KRAV-produkter.
- Transporter mellan centralort och tävlingscentrum skulle samordnas.
- Avfall uppkommet på centralort och tävlingscentrum skulle källsorteras.
- Energianvändningen i samband med evenemanget skulle minimeras.
- Bioenergi skulle användas för att tillgodose energibehovet vid evenemanget.
- Deltagarna av O-ringen 2005 skulle delges miljöinformation.

3.3.4 Friidrotts-VM 2005, Helsingfors

Miljömålen för Friidrotts-VM 2005 var att (TKK Dipoli, 2006):

- Utsläppen av växthusgaser från evenemanget skulle minska med 10 %.²
- Användningen av förnyelsebar el skulle öka med 5 % på använda anläggningar.²
- Återanvändningen/återvinningen av avfall skulle öka med 20 %.²
- Deponeringen av avfall i evenemanget skulle minska med 25 %.²

¹ Jämfört med mätningar genomförda vid nationella evenemang på aktuella arenor.

² Jämfört med uppskattade värden utan några vidtagna åtgärder.

3.4 Miljöledningssystem och miljöprogram

För att uppnå fastställda miljömål använde sig arrangörerna av skilda strategier. Gemensamt för dessa strategier var dock att samtliga använde någon form av miljöledningssystem eller miljöprogram, för att skapa ett systematiskt och effektivt miljöarbete. Nedan redovisas därför de strategier som de studerade evenemangen hade för att minska sin miljöpåverkan.

3.4.1 Vinter-OS 2006, Turin

Den lokala organisationskommittén för Vinter-OS 2006 införde ett miljöledningssystem baserat på både ISO 14 001 och EMAS. Evenemanget certifierades enligt de båda miljöledningsstandarderna under 2004 och omcertifierades 2005. Vinter-OS 2006 var det första idrottsevenemang som certifierades enligt EMAS. Därför togs även, i samarbete med Europakommissionen, en handledning, *Guidance document on the implementation of EMAS in sporting events* (Torino2006, 2004), fram. Denna behandlade hur framtida evenemang ska gå tillväga för att certifiera sig enligt EMAS. Med utgångspunkt från fastställda miljömål initierades ett antal projekt (Torino2006, 2006c). Ett av dessa var *Heritage Climate Torino*, HECTOR, som startades med syfte att öka medvetenheten kring klimatfrågan. En del i detta var att köpa utsläppsrättigheter för att kompensera för utsläppen av växthusgaser från transporter, avfallshantering och anläggningar. Sammanlagt beräknades utsläppen under Vinter-OS 2006 uppgå till 121 000 ton koldioxidekvivalenter (Torino2006, 2006d)

Som en del av den strategiska miljöbedömning som IOK krävde, upprättades ett program för att övervaka hur Vinter-OS 2006 påverkade den regionala miljön. 16 olika indikatorer användes för att övervaka miljöpåverkan inom områden såsom luftkvalitet, markanvändning, energianvändning, avfall. Resultaten från övervakningen användes som bakgrundsbeskrivning inför evenemangets genomförande. En annan del i den strategiska miljöbedömningen var att följa upp miljöanpassningen av de anläggningar som tillfälligt uppfördes vid evenemanget. Denna uppföljning låg senare till grund för framtagandet av dokumentet *Manual to Evaluate the Eco-compatibility of the Temporary Works*, vilket senare användes som stöd vid upprättandet av nya anläggningar (Giordano, Revellino & Rossi, 2000). En annan del var införandet av ett system för att säkerställa miljöhänsyn vid inköp. Detta innebar bland annat att större andel återvinnings- och återanvändbara produkter köptes in, något som reducerade mängden uppkommet avfall (Torino2006, 2006c).

Ett frivilligt miljöprogram för berörda sponsorer upprättades. De sponsorer som valde att ansluta sig fick fritt använda sig av den speciella miljölogon om de uppfyllde de miljökrav som fastställdes i dokumentet *Sponsor and Sustainability Programme*. Av de sammanlagt 66 olika sponsorerna var det dock bara sju som medverkade i programmet. Flera olika program startades för att sprida miljöinformation. Ett innebar framtagandet av riktlinjer för certifiering av hotell med EU-blomman. Sex hotell med anknytning till Vinter-OS 2006 certifierades. Ett annat innebar inrättandet av ett miljömuseum där organisationskommittén för Vinter-OS 2006 satte upp en permanent utställning om miljöaspekterna kopplade till evenemanget (Torino2006, 2006c).

3.4.2 Fotbolls-VM 2006, Tyskland

Eftersom FIFA inte ställde några särskilda miljökrav, bedrev arrangören av Fotbolls-VM 2006 allt miljöarbete på frivillig basis. Miljöarbetet fanns med redan på ett tidigt stadium i planeringen och det praktiska miljöarbetet påbörjades nästan omedelbart efter att FIFA hade utsett Tyskland som arrangör för Fotbolls-VM 2006. Den lokala organisationskommittén bestämde bland annat att miljöhänsyn skulle läggas till FIFA:s kravlista som gällde beträffande arenorna (Green Goal 2006c). Miljöarbetet vid Fotbolls-VM samlades under namnet *Green Goal* och fokuserade främst på miljöpåverkan från arenorna. Green Goal kom att fungera som ett miljöprogram och dokumentet låg till grund för miljöarbetet inom organisationen. I Green Goal pekades avfall, transporter, energi och vatten ut som de centrala delarna av miljöarbetet. Senare lades även klimatneutralitet till (Green Goal, 2006a). Green Goal var dock av övergripande karaktär och specificerade inte i detalj hur fastställda miljömål skulle uppfyllas.

Då miljöarbetet i första hand koncentrerades på att minska miljöpåverkan från de olika arenorna, baserades miljöarbetet till stor del lokala initiativ i de olika arrangörsstäderna utifrån de förutsättningar som fanns på varje arena. Exempelvis installerades på flera arenor anläggningar för att ta hand om regnvatten för att reducera vattenförbrukningen. Även solpaneler installerades på flera arenor för att skapa en mer hållbar energianvändning (Green Goal, 2006d). Det stora övergripande målet om klimatneutralitet sköttes dock centralt. De 100 000 ton koldioxidkvivalenter som beräknades uppkomma vid Fotbolls-VM 2006 neutraliserades genom investeringar i olika klimatprojekt runt om i världen (Green Goal, 2006e).

3.4.3 O-ringen 2005, Skillingaryd

Miljöfrågor var en integrerad del av verksamheten vid O-ringen 2005. År 2003 fastställde SOFT en miljöpolicy för evenemanget. Vidare fastslog arrangören att evenemanget skulle miljödiplomeras enligt riktlinjerna Miljödiplomerat arrangemang som presenterades i avsnitt 2.3.1. I planeringsarbetet inför O-ringen 2005 tog Håll Sverige Rent fram ett flertal miljörelaterade kriterier, utöver de som specificerade i standarden, inom olika områden av verksamheten, som arrangören av O-ringen 2005 var skyldig att uppfylla för att bli miljödiplomerad. Dessa kriterier sammanföll till stor del med fastställda miljömål för evenemanget. O-ringen 2005 tog fram ett miljöprogram som fastställde åtgärder att arbeta med inom den egna organisationen, för att kriterier och miljömål skulle nås. I samband med evenemangets genomförande tillkännagav Håll Sverige Rent att O-ringen 2005 uppfyllde de framtagna kriterierna och således blev evenemanget också miljödiplomerat (O-ringen, 2005).

3.4.4 Friidrotts-VM 2005, Helsingfors

Europakommissionen anslog medel för att i samband med Friidrotts-VM 2005 upprätta ett miljöprogram. Tillsammans med de erfarenheter som genomförandet innebar, skulle miljöprogrammet ligga till grund för framtagandet av en handledning för hur framtida arrangörer ska miljöanpassa sina evenemang. Miljöprogrammet, som kallades *ECOMass*, fokuserade främst på minskade koldioxidutsläpp, minskade

materialflöden samt utbildning och information. För att minska utsläppen av koldioxid vidtogs ett flertal olika åtgärder. Besökare erbjöds rabatterade priser på kollektivtrafiken och personer som var ackrediterade fick åka gratis. Det gavs möjlighet att låna cyklar mot en depositionsavgift och delar av Helsingfors stängdes av för motortrafik. Vidare samordnades transporter och chaufförer kopplade till Friidrotts-VM 2005 fick utbildning i hur de kunde miljöanpassa sin körning. All el som användes inne på huvudarenan var vindkraftsbaserad och gav därmed inte upphov till några utsläpp av koldioxid. En webbaserad klimatberäknare användes för att beräkna utsläppen av koldioxid från evenemanget (Helsinki University of Technology, 2006).

För att minska materialflöden vidtogs också ett flertal aktiviteter. Exempelvis införde flera av de permanenta anläggningarna som användes i samband med friidrotts-VM separata miljöledningssystem. Större delen av de tillfälliga anläggningarna hyrdes in och mycket av materialet återanvändes. Information beträffande avfallshantering distribuerades till allmänheten. Vidare kopplades alla tillfälliga toaletter till det kommunala nätet vilket innebar att användningen av kemikalier kunde reduceras. Ett utbildningsprogram genomfördes för att göra ledning, anställda och volontärer medvetna om miljöproblematiken i samband med Friidrotts-VM 2005. Syftet med ledningens utbildning var att få dem engagerade i miljöarbetet medan de anställdas utbildning syftade till att ge dem enkla och effektiva verktyg som de kunde använda sig av vid genomförandet av evenemanget. Volontärerna fick en mer praktisk utbildning som gav handfasta råd om hur de själva kunde medverka till att minska den negativa miljöpåverkan från evenemanget (Helsinki University of Technology, 2006).

4 Diskussion kring miljöledning och miljöarbete vid evenemang

I detta kapitel avser författarna att föra en sammanfattande diskussion beträffande möjligheter och begränsningar med miljöledning och miljöarbete vid evenemang, utifrån den teori och empiri som hittills presenterats. Kapitlet är uppbyggt kring de delproblem som lades fram i avsnitt 1.3. I slutet av detta kapitel finns ett antal rekommendationer till framtida arrangörer, rekommendationer som författarna vill framhålla som särskilt viktiga för att skapa en väl fungerade miljöledning och ett effektivt miljöarbete vid evenemang.

4.1 Sammanfattande diskussion kring miljöledning och miljöarbete vid evenemang

- *Innebär komplexiteten i tillfälligt sammansatta organisationer, ett hinder för ett effektivt miljöarbete i samband med evenemang?*

Organisationer bakom evenemang är som regel tillfälligt sammansatta. Den komplexitet som ofta präglar denna typ av organisation, härrör från det faktum att de vanligen är sammansatta av många olika aktörer från olika organisationer. Detta förändrar förutsättningarna för att bedriva väl fungerade miljöledning och ett effektivt miljöarbete i samband med evenemang.

En fördel är att antalet infallsvinklar beträffande miljöledning och miljöarbete ökar med antalet aktörer inom den tillfälliga organisationen. Olika aktörer har olika kompetenser och strategier för att arbeta med miljöfrågor. Om dessa aktörers respektive kompetenser och strategier beträffande miljöarbete kan koordineras, finns goda förutsättningar för ett väl fungerade miljöarbete inom den tillfälliga organisationen.

Att den tillfälliga organisationen består av många olika aktörer, innebär också att det finns flera möjliga kontaktnät av potentiella samarbetspartners, finansiärer, leverantörer etc. En god samordning av den tillfälliga organisationens alla delar, skapar förutsättningar för att gemensamt dra nytta av och utveckla de befintliga kontaktnäten. Kan detta ske, ökar möjligheterna att dessa kontakter kan användas på ett sådant vis att evenemangets negativa miljöpåverkan begränsas. Ett större kontaktnät av potentiella finansiärer medför också ökade möjligheter att i större omfattning frigöra resurser och att miljöarbetet inom den tillfälliga organisationen därmed ges bättre förutsättningar för att bedrivas effektivt. Detta förutsätter dock att dessa kontakter är villiga att stödja det enskilda evenemanget istället för endast den enskilda aktören.

Det finns också nackdelar med att den tillfälliga organisationen består av flera olika aktörer. En av dessa är att risken för intressekonflikter och meningsskiljaktigheter inom organisationen är stor. Om detta skulle inträffa blir de enskilda aktörernas engagemang i den gemensamma organisationen ofta begränsat. Ett stort engagemang inom hela organisationen är en nödvändig förutsättning för väl fungerade miljöledning och miljöarbete. Detta eftersom det utan stort engagemang är svårt att förankra fastslagna åtgärder och miljömål inom hela organisationen. Således medför risken för ett bristande engagemang inom den tillfälliga organisationen, ett potentiellt hinder för att bedriva ett effektivt miljöarbete i samband med evenemang.

För att undvika att ovanstående potentiella hinder uppstår, är utbildning och information av personal och andra berörda inom en tillfällig organisation särskilt viktigt. Genom att utbilda och informera personal och andra berörda i ett tidigt skede, blir förståelsen för miljöarbetet större och det allmänna engagemanget inom organisationen ökar. Detta ökar i sin tur sannolikheten att fastslagna åtgärder och miljömål verkligen blir utförda respektive uppfyllda.

Komplexa organisationsstrukturer medför också att ansvarsförhållanden och befogenheter inom organisationen ofta blir oklara, vilket i sin tur ger upphov till följdproblem. Utan tydligt definierade ansvarsförhållanden och befogenheter blir organisationen ineffektiv och det är svårt att driva igenom fastställda åtgärder och miljömål. För att undvika detta är det viktigt att i ett tidigt skede fastställa och dokumentera ansvarsområden och befogenheter samt kommunicera dessa inom organisationen.

Vidare innebär komplexa organisationsstrukturer att det är svårt att finna naturliga och effektiva kommunikationsvägar inom organisationen, vilket medför att det är svårt att nå ut med information till alla delar av organisationen. Därmed minskar möjligheterna att samordna arbetet inom de olika delarna av organisationen. Motsvarande problematik gäller kommunikationsvägar gentemot externa aktörer. Bristfälliga kommunikationsvägar ökar därmed risken för att fastslagna åtgärder och miljömål inte förankras inom hela organisationen.

Sammantaget kan det sägas att det finns både för- och nackdelar med att tillfälligt sammanföra ett flertal aktörer för att gemensamt leda en organisation. De hinder som finns är dock inte omöjliga att bemästra. Genom att ta hänsyn de rekommendationer som författarna sammanställt i avsnitt 4.2, skapas förutsättningar för ett effektivt miljöarbete vid evenemang.

- *Innebär organisationens tillfälliga karaktär, ett hinder för ett effektivt miljöarbete i samband med evenemang?*

Inom en tillfällig organisation bakom evenemang har miljöarbetet sämre möjligheter att utvecklas än inom en mer permanent organisation. Detta eftersom den föregående är starkt knuten till genomförandet av evenemanget. Inom den permanenta organisationen finns större utrymme för att över tiden förändra karaktären på verksamheten och på verksamhetens mål. Därför är det särskilt viktigt att föra in miljöfrågan i ett tidigt skede av planeringsfasen av ett evenemang. Genom att centrala

miljökrav från exempelvis förbund ställs på potentiella arrangörer redan i ansökningsförfarandet, säkerställs att miljöfrågan integreras i den övriga verksamheten. På så vis ökar sannolikheten att miljöarbetet förankras hos ledningen och inom övriga delar av organisationen. Därmed ökar möjligheterna att arrangören arbetar proaktivt med miljöfrågor, istället för reaktivt där verksamheten under arbetets gång måste anpassas efter miljökrav från myndigheter och andra intressenter.

Det faktum att en organisation är tillfälligt sammansatt, innebär en möjlighet att från grunden skapa ett effektivt miljöarbete. Detta eftersom en nysammansatt organisation i begränsad omfattning är föremål för vanemässiga arbetsmönster, sedan tidigare ingångna avtal etc., vilket ofta är situationen inom mer permanenta organisationer. Denna avsaknad av befintliga rutiner innebär dock också att det saknas en naturlig plattform att starta upp miljöarbetet ifrån. Av denna anledning är det av yttersta vikt att tidigt föra in miljöfrågor inom den tillfälliga organisationen, för att därigenom säkerställa att dessa frågor beaktas i upprättandet av rutiner för evenemanget. Genom att göra detta skapas förutsättningar för att påverka utformningen av evenemanget. Detta är mycket viktigt eftersom miljöarbetet då kan fokusera på att negativ miljöpåverkan inte ska uppstå, istället för att fokusera på att begränsa redan uppkommen negativ miljöpåverkan från evenemanget.

För att bedriva ett effektivt miljöarbete är det inom en tillfällig organisation, särskilt viktigt att nödvändiga resurser tidigt tillskrivs detta arbete. Detta för att det är svårt att frigöra resurser vid ett senare skede, då budgeten inom tillfälliga organisationer vanligtvis fastslås i planeringsskedet och innefattar hela livslängden av ett evenemang. Detta ger lite utrymme för flexibilitet och är således ytterligare en anledning till att föra in miljöfrågor tidigt i organisationen arbete.

Då det är svårt att skapa en god organisationskultur inom en tillfällig organisation, är organisationsstrukturen mycket viktig för att skapa ett fungerande miljöarbete inom en sådan organisation. Organisationsstrukturen ger formella riktlinjer och regler för hur organisationens olika aktörer ska agera. I begreppet organisationsstruktur ingår arbetsfördelning, ansvarsfördelning samt samordning och kontroll inom en organisation. Inom stora, tillfälligt sammansatta organisationer, bör en arbets- och ansvarsfördelning med avseende på funktion väljas. Inom mindre, tillfälligt sammansatta organisationer, bör däremot en fördelning med avseende på produkt väljas. Även när det handlar om att samordna och kontrollera en tillfällig organisation, är organisationens storlek av central betydelse. Inom mindre organisationer är ömsesidig anpassning den mest lämpliga metoden att uppnå detta. Inom större organisationer är istället direkt tillsyn den mest effektiva metoden. På grund av de stora resurser som standardisering kräver, är detta en metod som endast lämpar sig för evenemang av mycket stor omfattning. Alla evenemang är dock unika sett till förutsättningar, omfattning och karaktär, varför det är av stor vikt att varje enskild arrangör noggrant analyserar vilken organisationsstruktur som lämpar sig bäst för det egna evenemanget.

Det faktum att en organisation är av tillfällig karaktär, innebär att det saknas ett viktigt incitament för att bedriva långsiktiga satsningar. Detta eftersom satsade resurser, efter avvecklandet av evenemanget, tenderar att försvinna ut ur organisationen. Exempel på detta är utbildningsinsatser riktade till projektanställda och externt anlidade leverantörer, som efter evenemanget inte längre har någon koppling till

organisationen. Detta framhäver vikten av att förankra miljötankandet inom hela organisationen för att därmed öka engagemanget och viljan att göra nödvändiga satsningar.

Att en organisation bakom evenemang är av tillfällig karaktär, innebär också att viktiga incitament för att övervaka, mäta, följa upp och utvärdera miljöarbetet saknas. Detta eftersom eventuella insatser inom dessa områden inte kommer den aktuella organisationen till godo i någon större utsträckning, utan istället främst underlätta arbetet för framtida arrangörer av evenemang.

Sammantaget kan det sägas att den tillfälliga karaktären på organisationen bakom ett evenemang, ofta kan innebära hinder i processen att bedriva ett effektivt miljöarbete. Dessa hinder kan dock, i varierande omfattning, övervinnas genom att beaktade i avsnitt 4.2 givna rekommendationerna.

- *Innebär evenemangets tillfälliga karaktär, ett hinder för ett effektivt miljöarbete?*

Att genomförandet av evenemang är starkt begränsat i tiden, innebär att fastslagna åtgärder för miljöanpassningen av evenemanget måste vara vidtagna vid tidpunkten för evenemangets början. Det finns nämligen mycket litet utrymme för eventuella förbättringar under tiden för själva genomförandet av evenemanget.

Evenemang ger i sig inte upphov till andra miljöaspekter än permanenta verksamheter. Dock är förutsättningarna för att arbeta med miljöaspekterna annorlunda, beroende på att evenemang är starkt koncentrerade i tiden. Att skapa den infrastruktur som krävs för exempelvis avfallshantering, ger i en permanent verksamhet, upphov till en liten miljöpåverkan relativt nyttan med systemet. Däremot kan denna miljöpåverkan, vid ett evenemang vara större än miljöpåverkan från avfallet i sig. Detta då det krävs omfattande resurser och arbetsinsatser för att skapa ett system som är anpassat för att ta hand om de stora mängder avfall som uppkommer vid ett evenemang. Användningen av detta system är däremot begränsat efter evenemangets avveckling. Av denna anledning riskerar den relativa nyttan med dylika insatser att bli liten. Således är det mycket viktigt att vid evenemang göra en kostnadsnyttoanalys utifrån vilka miljöaspekter som kan anses vara betydande. I analysen är det också viktigt att ta med i vilken omfattning åtgärder ska vidtagas för att minska den negativa miljöpåverkan som en viss miljöaspekt ger upphov till. Vidare innebär den begränsade tiden för evenemangets genomförande, att nyttan av genomförda insatser endast är synlig under en begränsad tid. Eftersom genomförandet av dessa insatser ofta kräver mycket tid och resurser, kan detta medföra att nyttan av dylika insatser inte blir förankrade inom organisationen.

Den tillfälliga karaktären på evenemang, innebär att det ofta föreligger en brist på direkt jämförbar data som kan underlätta miljöarbetet. Detta kan innebära svårigheter i arbetet med att identifiera de miljöaspekter som kan tänkas ge upphov till betydande miljöpåverkan samt svårigheter med att formulera relevanta miljömål kopplat till dessa aspekter. Av denna anledning är det av särskilt stor vikt att arrangörer av evenemang använder sig av de erfarenheter som genomförandet av tidigare evenemang gett.

Genom att studera hur olika miljöfrågor behandlats vid tidigare evenemang där miljöarbetet bedömts som väl fungerande, skapas förutsättningar för att välja de delar som är lämpliga att applicera på det egna evenemanget. Att använda sig av den goda sed som finns inom området, minskar behovet av resurser och ökar möjligheterna för att identifiera betydande miljöaspekter samt för att upprätta relevanta miljömål.

Sammantaget kan det sägas att evenemangets tillfälliga karaktär inte behöver innebära några egentliga hinder för att bedriva ett effektivt miljöarbete. Genom att tidigt ta hänsyn till de försvårande faktorer som kan kopplas till evenemangets tillfälliga karaktär kan dessa hinder avhjälpas. Detta kan exempelvis ske med hjälp av de rekommendationerna som författarna ger i avsnitt 4.2.

- *Är ett standardiserat miljöledningssystem ett lämpligt verktyg för att bedriva ett effektivt miljöarbete vid evenemang?*

Att införa ett standardiserat miljöledningssystem kan fungera som ett stöd i processen att skapa en effektiv miljöledning och därigenom ett effektivt miljöarbete inom en organisation. Fullständiga miljöledningsstandarder såsom ISO 14 001/EMAS lämpar sig dock bättre för permanenta organisationer än för tillfälliga dito. Detta eftersom dessa är mycket resurskrävande och innehåller krav på att arbeta mot ständiga förbättringar, något som är problematiskt inom en tillfällig organisation. Miljöledningssystem upprättade efter dylika standarder kan dock vara lämpliga i tillfälliga organisationer, under förutsättningen att dessa är sammansatta för en avsevärd tidsperiod. Detta är oftast bara fallet vid evenemang av ytterst stor omfattning som exempelvis vid Vinter-OS i Turin 2006.

Förenklade miljöledningsstandarder såsom Miljödiplomering är mer användbara inom tillfälliga organisationer än fullständiga standarder. Detta eftersom de är mindre resurskrävande och inte innehåller samma strikta krav på ständiga förbättringar vilket kan vara svårt att uppnå i en tillfällig organisation. Dock är inte heller dylika standarder i första hand avsedda för att applicera på evenemang. Därför är det att föredra att använda de riktlinjer beträffande miljöarbete som finns framtagna specifikt för evenemang. Dessa har i olika omfattning utgått från olika miljöledningsstandarder och anpassat innehållet i dessa till den speciella karaktären på evenemang.

Riktlinjerna för miljöledning vid evenemang kan hjälpa en arrangör att skaffa sig en uppfattning om vilka miljöaspekter som det kan vara lämpligt att inkludera i miljöarbetet. Dock är varje evenemang unikt sett till förutsättningar, omfattning och karaktär, vilket medför att dessa riktlinjer inte utan förbehåll ska appliceras på det enskilda evenemanget. För att miljöarbetet vid evenemang ska bli effektivt, är det därför av yttersta vikt att arrangören genomför en noggrann värdering av relevansen för de miljöaspekter som presenteras i riktlinjerna, samt utreder huruvida ytterligare aspekter kan tänkas uppkomma vid evenemanget.

Sammantaget kan det således sägas att fullständiga, standardiserade miljöledningssystem är väldigt resurskrävande. Detta innebär att de främst lämpar sig för de allra största evenemangen. Däremot kan förenklade miljöledningssystem med fördel användas för att upprätta och strukturera miljöarbetet vid små och medelstora evenemang.

- *Är det möjligt att formulera SMARTA miljösmål för ett evenemang av tillfällig karaktär?*

Att upprättade miljösmål är SMARTA är av mycket stor betydelse för att miljöarbetet inom en organisation ska bli effektivt och verkningsfullt. Det finns omständigheter som främst försvårar, men även till viss del förenklar, arbetet med att formulera SMARTA miljösmål för evenemang. Dessa kan kopplas till evenemangets tillfälliga karaktär, men även till den komplexitet som präglar tillfälliga organisationer.

Eftersom det bakom evenemang oftast finns en tillfälligt sammansatt organisation bestående av många olika aktörer med olika syn på miljö och miljöfrågor, finns det en risk för att fastställda miljösmål och åtgärder tolkas på olika sätt av olika aktörer. Därför är det särskilt viktigt att fastställda mål och åtgärder är tillräckligt specifika för att de inte ska kunna tolkas på mer än ett sätt.

Då det ofta saknas direkt jämförbar data från andra evenemang med liknande förutsättningar, karaktär och omfattning, kan det vara svårt att på förhand fastställa lämpliga parametrar att mäta samt absoluta målnivåer för miljösmål vid evenemang. Genom att tidigt i förberedelsefasen skapa ett underlag för en bedömning av evenemangets miljöpåverkan, frambringas förutsättningar för att upprätta mätbara och relevanta mål. Detta kan ske genom benchmarking eller genom att göra mätningar av avfallsmängder, energiförbrukning etc., vid andra arrangemang inför evenemangets genomförande. Då erhållen data är hämtad från andra evenemang där förutsättningar, karaktär och omfattning är annorlunda än det egna evenemanget, kan dock inte de inhämtade resultaten överföras direkt. För att kunna använda sig av dessa studier eller mätningar, är det därför lämpligt att omvandla resultaten till nyckeltal för att på så sätt kunna jämföra de olika resultaten.

Svårigheten att fastställa lämpliga målnivåer för ett evenemang, medför också en risk för att fastställda miljösmål blir alltför ambitiösa och därigenom inte realistiska, alternativt realistiska men alltför oambitiösa. Det är därför viktigt att det finns en flexibilitet inom organisationen, så att fastställda miljösmål kan revideras och förändras om behov för detta visar sig föreligga under arbetets gång. En alltför stor flexibilitet är dock heller inte önskvärd, eftersom detta kan medföra att miljömålen anpassas efter hur miljöarbetet förflyter.

Den tillfälliga karaktären på evenemang, medför att tydligt tidsatta mål är en förutsättning, eftersom genomförandet av eventuella åtgärder måste initieras tidigt för att bli effektiva. Den begränsade tidsrymden innebär dock även att det är relativt lätt att överblicka hela tidsperioden för samtliga faser av evenemanget och därigenom också relativt enkelt att tidigt fastställa en relevant tidsplan för respektive miljösmål.

Negativ miljöpåverkan från evenemang uppkommer främst i samband med evenemangets genomförande. Då genomförandet är starkt begränsat i tiden finns det mycket litet utrymme för otydlighet beträffande ansvarsförhållanden och befogenheter kring utförandet av åtgärder och miljömål. Detta eftersom sådana otydligheter ofta inte framkommer förrän vid genomförandet av evenemanget, i samband med att negativ miljöpåverkan faktiskt uppstår. Vid denna tidpunkt finns det dock mycket begränsade möjligheter att hinna vidtaga några åtgärder för att minska denna miljöpåverkan.

Sammantaget kan det sägas att det finns vissa hinder för att upprätta SMARTA miljömål för evenemang, men dessa hinder kan överbyggas om arrangören i god tid beaktar de rekommendationer som ges i avsnitt 4.2.

4.2 Rekommendationer till framtida arrangörer av evenemang

- Beakta miljöhänsyn i ett tidigt stadium, helst redan i ansökningsförfarandet.
- Analysera utifrån det enskilda evenemangets storlek och karaktär, vilken organisationsstruktur som är mest lämplig att använda.
- Specificera ansvarsförhållanden och befogenheter inom organisationen.
- Samordna befintliga kontaktnät och fastställ gemensamma kommunikationsvägar för organisationen.
- Koordinera och dra nytta av de skilda kompetenser som finns i organisationens olika delar.
- Öronmärk särskilda resurser för miljöarbete.
- Använd erfarenheter från tidigare evenemang vid planeringen av miljöarbetet vid evenemanget.
- Arrangörer av stora evenemang kan med fördel använda sig av fullständiga miljöledningsstandarder som stöd för struktureringen av miljöarbetet.
- Arrangörer av små och medelstora evenemang kan med fördel använda sig av förenklade miljöledningsstandarder eller riktlinjer för miljöledning vid evenemang, som stöd för struktureringen av miljöarbetet.
- Genomför en mycket noggrann identifiering och värdering av de miljöaspekter som evenemanget kan tänkas ge upphov till.
- Upprätta SMARTA miljömål.
- Utbilda och informera anställd personal och andra berörda om miljöarbetet.
- Följ upp och utvärdera bedrivet miljöarbete och skapa genom detta förutsättningar för att vid framtida evenemang utveckla miljöarbetet.

Del II.

Miljöledning och miljöarbete vid Friidrotts-EM 2006

5 Friidrotts-EM 2006

Detta kapitel är deskriptivt och behandlar de bakomliggande förutsättningarna för den fallstudie som genomförts. Fallstudien, vilken genomfördes på uppdrag av och i samverkan med Miljöförvaltningen i Göteborgs stad, syftade till att undersöka hur effektivt det bedrivna miljöarbetet vid Friidrotts-EM 2006 var.

5.1 *Friidrotts-EM 2006 – en översikt*

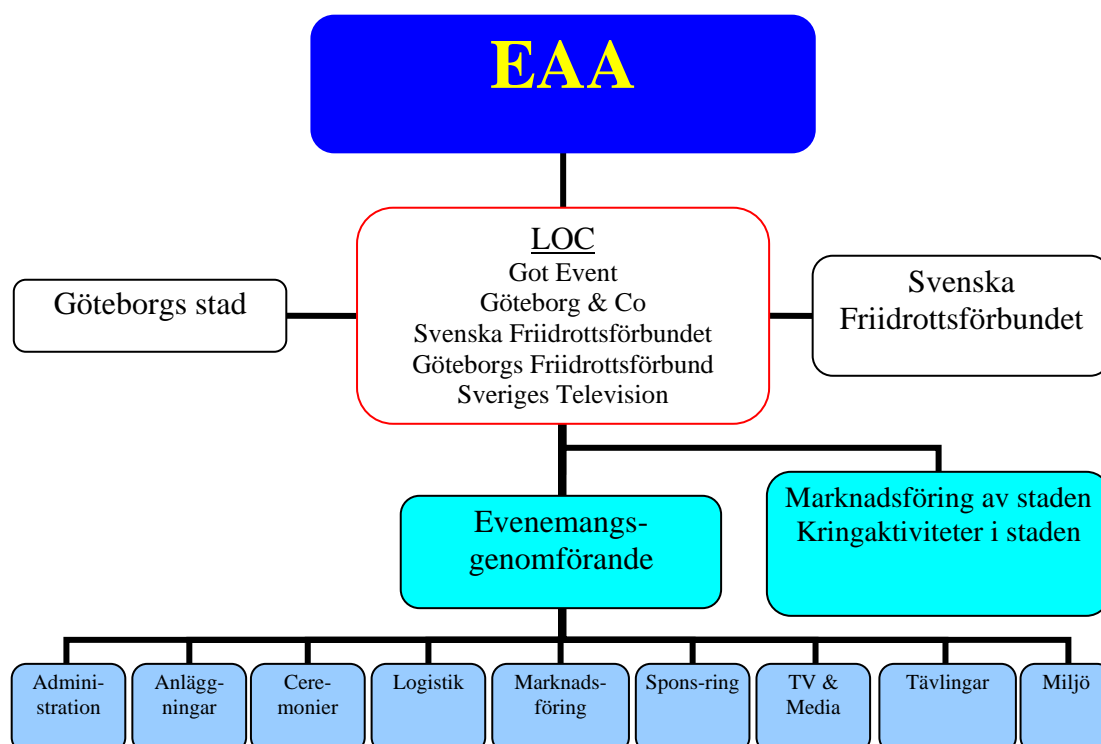
I samband med att Göteborgs stad stod som värd för Friidrotts-VM 1995, diskuterades för första gången möjligheterna att ansöka om värdskapet för ytterligare ett stort friidrottsevenemang. Valet föll på Friidrotts-EM 2006 och år 1999 bildades en styrgrupp för en kandidatur. Styrgruppen bestod av representanter från Göteborgs stad och från Svenska Friidrottsförbundet, SFIF. Styrgruppens främsta uppgift bestod i att ta fram en slagkraftig ansökan om att få arrangera evenemanget. Detta arbete mynnade så småningom ut i en officiell ansökan om att få arrangera Friidrotts-EM 2006, som i april 2001 överlämnades till det Europeiska Friidrottsförbundet, EAA. Förutom Göteborg ansökte även Barcelona och Amsterdam om att få arrangera evenemanget. Vid EAA:s slutomröstning i oktober 2001 utsågs Göteborg stad till värd för Friidrotts-EM 2006. Ett arrangörsavtal undertecknades varefter styrgruppen för kandidaturen avvecklades och lämnade plats för arbetet med att bygga upp en organisation med ansvar för att planera och förbereda genomförandet av själva evenemanget (EM i friidrott 2006, 2006a).

Arbetet med att planera och förbereda evenemanget inleddes med tillsättningen av den lokala organisationskommittén, LOC. LOC tillsatte i sin tur en generalsekreterare för evenemanget samt en operativ ledningsgrupp för evenemangets genomförande. I och med att organisationen för Friidrotts-EM 2006 började ta form, kunde också det praktiska förberedelsearbetet inför evenemanget initieras (EM i friidrott 2006, 2006a).

I konceptet Friidrotts-EM 2006 stod naturligtvis tävlingarna på huvudarenan Ullevi i centrum. Totalt deltog cirka 1400 aktiva från 49 länder i dessa tävlingar, som mer än 2 000 medierepresentanter bevakade. Därtill räknades cirka 200 000 besökare på Ullevi in i omfattningen av Friidrotts-EM 2006. I anslutning till friidrottstävlingarna anordnades även en stor mängd kringarrangemang i centrala Göteborg. Bland dessa märktes EM-festen, den stora kulturfestival som tidigare gick under namnet Göteborgskalaset. Detta arrangemang, som besöktes av cirka 200 000 besökare dagligen, omfattades också av organisationen bakom Friidrotts-EM 2006. Sammantaget anlätades cirka 3000 volontärer för olika arbetsuppgifter i samband med evenemanget (EM i friidrott 2006, 2006b). När begreppet Friidrotts-EM 2006 används i detta examensarbete, åsyftas både friidrottstävlingarna på Ullevi samt EM-festen

5.2 Organisationsstruktur

Friidrotts-EM 2006 arrangerades gemensamt av Göteborgs stad och SFIF, på uppdrag av EAA. Göteborgs stad representerades genom två av sina bolag, Got Event och Göteborg & Co. Därtill var även Sveriges Television, SVT, samt Göteborgs Friidrottsförbund, GFIF, aktivt involverade i organisationen bakom Friidrotts-EM 2006. Representanter från samtliga av dessa delarrangörer ingick i den lokala organisationskommittén, LOC. LOC fungerade som en projektledningsgrupp, vilken hade det övergripande ansvaret för evenemangets genomförande. Under LOC återfanns bland annat en miljögrupp som ansvarade för att behandla de miljöfrågor som evenemanget kunde förväntas ge upphov till. Utöver Got Event och Göteborg & Co., medverkade även en stor del av Göteborgs stads övriga kommunala förvaltningar och bolag i arbetet med Friidrotts-EM 2006. Likaså bidrog en rad regionala/statliga myndigheter/bolag med kompetens och resurser. I figur 6 finns en schematisk bild som översiktligt beskriver de viktigaste funktionerna i organisationen bakom Friidrotts-EM 2006. Detta är sammanställt utifrån ett fullständigt organisationsschema som går att studera i bilaga A (EM i friidrott 2006, 2006c).

Figur 6. Schematisk bild över organisationen bakom Friidrotts-EM 2006 (Baserad på: Leeman, 2006).

Den schematiska bilden visar en organisation som är fördelad med avseende på funktion. I praktiken var organisationen dock delvis fördelad med avseende på produkt. Exempelvis ansvarade Got Event i huvudsak för "produkten" tävlingarna på Ullevi och Göteborg & Co i huvudsak för "produkten" EM-festen. Miljöarbetet var dock funktionsfördelat, då en särskild miljögrupp med representanter från samtliga delarrangörer bildades för att gemensamt arbeta med miljöfrågorna kopplade till evenemanget.

5.2.1 Got Event

Got Event är ett evenemangs- och arenabolag som ägs av Göteborgs stad. (EM i friidrott 2006, 2006c) Verksamheten består till största del av att värva, planera och genomföra olika typer av evenemang på de arenor och anläggningar som bolaget ansvarar för (Got Event, 2006a). Under Friidrotts-EM 2006 hade Got Event till uppgift att fullfölja det avtal som Göteborgs Stad och SFIF gemensamt tecknat med EAA. Rent praktiskt ansvarade Got Event för driften av huvudarenan Ullevi samt av uppvärmningsanläggningen Valhalla Idrottsplats. Vidare ansvarade Got Event för driften av Valhalla Sporthallar, där ett volontärscentrum uppfördes i samband med evenemangets genomförande (Got Event, 2006a).

5.2.2 Göteborg & Co

Göteborg & Co är ett evenemangs- och marknadsföringsbolag som delvis ägs av Göteborgs stad. Verksamheten består till största delen av att marknadsföra staden Göteborg och att stärka Göteborg stads ställning som turist- och evenemangsstad (Göteborg & Co, 2004). I arbetet med Friidrotts-EM 2006 ansvarade Göteborg & Co för att marknadsföra Göteborgs stad i allmänhet och evenemanget i synnerhet. Bolaget ansvarade även för att knyta sponsorer och officiella leverantörer till evenemanget.³ Vidare ansvarade Göteborg & Co även för genomförandet av EM-festen (Göteborg & Co, 2004).

5.2.3 SFIF/GFIF

SFIF är det nationella förbundet för friidrott i Sverige. SFIF fungerar som Sveriges representant i Internationella friidrottsförbundet, IAAF, samt i EAA. SFIF består av ett flertal distriktsförbund varav GFIF är ett (Svensk friidrott, 2006). I arbetet med Friidrotts-EM 2006 hade SFIF inget operativt ansvar utan fungerade enbart som en part i avtalet med EAA. GFIF hade däremot en operativ funktion som bestod i att etablera en projektorganisation vilken, under Got Events ledning, ansvarade för att planera, genomföra och följa upp gång- och maratonloppen under evenemanget.

5.2.4 SVT

Sveriges Television, SVT, är ett oberoende medieföretag (SVT, 2006a). Vid Friidrotts-EM 2006 ansvarade SVT för att producera den internationella TV-signal som användes för livesändningar från evenemanget. SVT ansvarade även för att producera och presentera en högkvalitativ TV-produktion från Friidrotts-EM 2006, såväl som att erbjuda fullgod service till gästande tv- och radiobolag från Europa och övriga världen (SVT, 2006b).

³ Utöver de sponsorer och officiella leverantörer som var EAA:s internationella samarbetspartners.

5.2.5 Miljögruppen

Miljöarbetet i samband med Friidrotts-EM 2006 initierades av Miljöförvaltningen i Göteborgs stad, då frågan om ett miljöanpassat evenemang väcktes vid ett möte med LOC. Med anledning av detta fastställde LOC att det fanns behov av en funktion inom den egna organisationen, som kunde behandla de miljöfrågor som uppkom i förberedelserna inför och under genomförandet av Friidrotts-EM 2006. En miljögrupp bestående av representanter från Got Event, Göteborg & Co, Miljöförvaltningen i Göteborgs stad, GFIF och SVT tillsattes därför år 2003. Dessa representanter var utvalda med bakgrund av att de hade god kompetens om hur den egna verksamheten interagerade med miljön. Göteborg & Co:s samt GFIF:s ursprungliga representanter i gruppen ersattes under 2006. SVT:s representant deltog bara sporadiskt vid Miljögruppens sammanträden. Miljögruppen tilldelades ansvaret för att ta fram ett underlag för ett miljöprogram och en miljöpolicy för Friidrotts-EM 2006. Vidare tilldelades Miljögruppen ansvaret för att genomföra en utvärdering av bedrivet miljöarbete efter evenemanget. Dessutom skulle Miljögruppen fungera som stödfunktion för att bistå vid frågor och funderingar kring miljö. Miljögruppen sammanträdde med ökad frekvens ju närmare genomförandet av evenemanget kom. Under 2006 sammanträdde gruppen i genomsnitt en gång i månaden fram till dess att evenemanget genomfördes (Carlsson, 2006a).

5.3 Betydande dokument för Friidrotts-EM 2006

För att tydliggöra förutsättningarna för bedrivandet av miljöarbetet inom organisationen bakom Friidrotts-EM 2006, ges i detta avsnitt en översiktlig genomgång av de dokument som hade betydelse för detta arbete.

5.3.1 Direktiv från Europeiska Friidrottsförbundet

EAA är den organisation som utser arrangör av Friidrotts-EM. Organisationen har tagit fram ett flertal riktlinjer för att säkerställa att presumtiva arrangörerna av evenemanget tar hänsyn till alla aspekter som EAA har bedömt vara av särskild betydelse. Miljöfrågor behandlas inte specifikt i några av EAA:s riktlinjer och såldes saknas specifika krav riktade mot arrangören av Friidrotts-EM. Trots detta har riktlinjerna viss betydelse för arbetet med att begränsa negativ miljöpåverkan från evenemanget. Detta då de innehåller vissa minimikrav beträffande prestanda på exempelvis anläggningar, transporter och boende (EAA, 2001, 2003).

5.3.2 Göteborgs stads ramavtal för inköp och upphandlingar

Inom Göteborgs stad är Upphandlingsbolaget AB ansvarigt för att teckna ramavtal för inköp och upphandling av varor och tjänster, inom avtalsområden där efterfrågan inom kommunala förvaltningar och bolag är stor. Tecknade ramavtal omfattar alla inköp och all upphandling av varor, tjänster och entreprenader inom Göteborgs stads förvaltningar och bolag (Göteborg stad, 2006b).

Genom tecknandet av ramavtal säkerställs att Göteborgs stads fastställda generella kvalitets- och miljökrav på varor och tjänster efterlevs (Göteborg stad, 2006b). De miljökrav som åsyftas är de som definieras i den så kallade *Göteborgsmodellen – för grön upphandling* (Göteborgs stad, 2003). Denna modell innebär att leverantörer som avser att teckna ramavtal med Göteborgs stad, måste lämna en fullständig miljövarudeklaration tillsammans med sitt anbud. I deklARATIONEN ska leverantören ange hur väl de generella miljökraven inom det aktuella avtalsområdet uppfylls. Miljökraven, som fastställs av Upphandlingsbolaget AB, är specifika för respektive avtalsområde och beror på hur stor miljöpåverkan som den specifika varan eller tjänsten ger upphov till. Vidare måste leverantörer, som avser att teckna ramavtal med Göteborgs stad, ha en fastställd miljöpolicy, ha utsett en miljöansvarig inom den egna organisationen samt ha upprättat och infört ett miljöledningssystem inom företaget. Det sista kravet behöver dock inte vara uppfyllt vid upphandlingstillfället, under förutsättning att leverantören åtar sig att införa miljöledningssystemet under den tidsperiod som avtalet avser (Upphandlingsbolaget AB, 2002). Potentiella leverantörer till Göteborgs stad måste också redovisa hur företaget uppfyller förordningen om producentansvar för förpackningar⁴, till exempel genom att påvisa registrering i REPA⁵ (Göteborgs stad, 2003). Slutligen definierar Göteborgsmodellen krav på samordning av godstransporter. Beroende på varans eller tjänstens karaktär och omfattning, kan dock lätnader göras även på de generella kravspecifikationerna.

I de fall varor eller tjänster, som inte omfattas av något ramavtal, ska inköpas eller upphandlas, ska den enskilde inköparen själv beakta de krav som normalt sett innefattas av ramavtalen inom Göteborgs stad. Genomförandet av dessa inköp eller upphandlingar ska kunna ske med stöd och ledning av Upphandlingsbolaget AB (Göteborg stad, 2006b).

5.3.3 Evenemangsplats Göteborg

Evenemangsplats Göteborg är ett dokument som redogör för de generella regler och råd som gäller för den som vill arrangera evenemang i Göteborg. Dessa behandlar exempelvis bygglov och byggnmälan, trafikföring, regler för ansökan och tillstånd, regler för hur grönytor får användas, tillgänglighet för rörelsehindrade, kostnader, renhållning, serveringstillstånd, räddningstjänst etc. Vidare berörs miljöfrågor specifikt i form av bestämmelser som avser miljöanpassning, hälsoskydd och livsmedel. Evenemangsplats Göteborg innehåller också en beskrivning av potentiella lokaliseringar för evenemang av olika karaktär och omfattning. Denna beskrivning behandlar utformning av scener och andra byggnader, publikkapacitet med mera (Göteborgs stad, 2003).

Reglerna som anges i *Evenemangsplats Göteborg* är generella och den specifika utformningen av varje enskilt evenemang regleras mer i detalj genom särskilda upplåtelseavtal.

⁴ Förordning (1997:185) om producentansvar för förpackningar.

⁵ Register för producentansvar.

5.4 Miljöprogram

Miljögruppen tog under 2004, på uppdrag av LOC, fram ett underlag för ett miljöprogram för Friidrotts-EM 2006. LOC specificerade dock inte några tydliga krav på vad detta skulle innehålla eller hur det skulle struktureras (Carlsson, 2006a). Det miljöprogram som togs fram, vilket redovisas i sin helhet i bilaga B, bestod av en miljöpolicy och ett åtgärdsprogram och var tänkt att fungera som ett övergripande dokument för miljöarbetet vid evenemanget. Underlaget baserades huvudsakligen på erfarenheter, till stor del inbegripna i dokumentet Evenemangsplats Göteborg, från tidigare genomförda evenemang i Göteborg, från Sommar-OS 2004 i Aten samt från de tidiga insatserna inför Vinter-OS 2006 i Turin och Friidrotts-VM 2005 i Helsingfors (Ramberg, 2006a). Därtill genomfördes publikundersökningar på Ullevi inför Friidrotts-EM 2006. Vid dessa undersökningar sonderades allmänhetens inställning till olika miljöfrågor och till olika potentiella åtgärder för att begränsa negativ miljöpåverkan. Resultaten influerade utformningen av miljöprogrammet (Carlsson, 2006a).

Miljöprogrammet skulle ursprungligen omfatta samtliga aktörer som stod som delarrangörer för evenemanget samt övriga som direkt eller indirekt medverkade till evenemangets genomförande. Inför evenemanget var det dock endast Got Event som formellt antog miljöprogrammet i sin helhet. Övriga aktörer var således formellt sett inte skyldiga att arbeta för att innehållet i detsamma följdes. Då representanter från samtliga delarrangörer deltog i utformandet av miljöprogrammet, kan detta dock inofficiellt anses vara godkänt av samtliga delarrangörer. Vidare godkändes den framtagna miljöpolicyen av samtliga delarrangörer. Miljöpolicyen var baserad på innehållet i miljöprogrammet och en del av detsamma, vilket innebär att miljöprogrammet ändå till viss del blev en integrerad del av Friidrotts-EM 2006 (Ramberg, 2006a).

5.4.1 Miljöpolicy

Miljöpolicy för EM i friidrott 2006

Ett miljöanpassat EM i friidrott 2006 är ett led i utvecklingen av Göteborg som en av Europas mest miljöprogressiva städer. Våra insatser ska bidra till en långsiktigt hållbar utveckling för stora evenemang samt profilera Göteborg som en evenemangsstad som sätter miljön i fokus.

Vi ska ställa miljökrav på alla delar av verksamheten samt andra aktiviteter som genomförs i samband med EM i friidrott 2006. Inom ramen för det LOC har möjlighet att påverka ska vi sträva efter att begränsa transporternas inverkan på miljön, minimera energiförbrukningen, nyttja miljöanpassad producerad energi, minimera avfallsmängder, sortera och återvinna avfall och använda miljöanpassade produkter.

Våra sponsorer, leverantörer, samarbetspartner och entreprenörer ska uppvisa ett aktivt miljöarbete i sin verksamhet.

Vi kommer att ställa tydliga miljökrav vid upphandling av varor och tjänster för EM i friidrott 2006.

Vi ska aktivt kommunicera och marknadsföra miljöanpassningen av EM i friidrott 2006 liksom evenemangsstaden Göteborg och dess miljöarbete.

Göteborg den 4 april 2005 – LOC

Figur 7. Miljöpolicy för Friidrotts-EM 2006 (utdrag ur Miljöprogrammet, se bilaga B).

I miljöpolicyen redovisades kortfattat och översiktligt de ståndpunkter som organisationen bakom evenemanget ansåg vara av särskild betydelse för arbetet med att miljöanpassa Friidrotts-EM 2006. Dessa ståndpunkter var att betrakta som en sammanställning och syntes av innehållet i miljöprogrammet som helhet.

5.4.2 Åtgärdsprogram

Åtgärdsprogrammet var tänkt att fungera som ett stöd i arbetet med att minimera den negativa miljöpåverkan som Friidrotts-EM 2006 kunde förväntas ge upphov till. I åtgärdsprogrammet redovisades de miljöaspekter för Friidrotts-EM 2006 där miljöpåverkan kunde tänkas uppstå. Sammantaget identifierades 16 miljöaspekter. Ur dessa fastställdes fyra strategiska miljöåtgärder, där insatser också förväntades kunna minska negativ miljöpåverkan ur ett längre perspektiv. Dessa fyra bestod i att främja användandet av ekologiska livsmedel, att implementera miljötankeväg i friidrotten, att bistå införandet av miljöledningssystem hos delarrangörerna samt att begränsa negativ klimatpåverkan kopplat till transporter.

De miljöaspekter som identifierades var:

1. Miljöutbildning och information
2. Miljöförhållanden inom friidrotten
3. Miljöledningssystem
4. Inköps- och upphandlingsrutiner samt sponsoravtal
5. Kemikalieanvändning
6. Byggmaterial och byggtreprenader
7. Utsmyckning
8. Transporter
9. Energianvändning
10. Livsmedel och livsmedelshantering
11. Avfall och återvinning
12. Vatten- och avloppsfrågor
13. Boende
14. Kontorsutrustning
15. Kläder och souvenirer
16. Marknadsföring

För varje miljöaspekt fanns miljömål, åtgärder för att uppnå dessa mål och uppföljningsplaner fastställda och redovisade. Som en del av genomförd fallstudie, har författarna av detta examensarbete utfört en miljörevision. Miljörevisionen bestod i att följa upp och analysera hur väl arrangören genomfört föreslagna åtgärder och uppnått fastställda miljömål. Denna miljörevision är att betrakta som en del av uppföljningsplan som beskrevs i åtgärdsprogrammet. Resultat och analys från genomförd miljörevision återfinns i kapitel 6.

6 Miljörevision av Friidrotts-EM 2006

På uppdrag av och i samverkan med Miljöförvaltningen i Göteborgs stad, har författarna av detta examensarbete genomfört en fallstudie av Friidrotts-EM 2006. Fallstudien bestod av en miljörevision av det för evenemanget fastställda åtgärdsprogrammet. Revisionen syftade till att följa upp och analysera hur väl arrangören, som en del av miljöarbetet vid evenemanget, genomfört föreslagna åtgärder och uppnått fastställda miljömål. Resultat och analys av den genomförda miljörevisionen presenteras i sin helhet i avsnitt 6.1, medan de viktigaste resultaten från genomförda åtgärder sammanfattas i avsnitt 6.2

Miljörevisionen baserades på de ursprungliga formuleringarna av åtgärder och miljömål som återfinns i åtgärdsprogrammet. I vissa fall har författarna varit tvungna att konkretisera eller tolka innebörden i föreslagna åtgärder för att en revision skulle vara möjlig att genomföra. Detta har i dessa fall redovisats särskilt.

Delar av miljörevisionen genomfördes av personal vid Miljöförvaltningen i Göteborgs stad, samt av medlemmar i den ideella intresseorganisationen Miljöbron. Resultaten från dessa delar har integrerats i den genomförda miljörevisionen.

Författarna begränsade sig till att i första hand revidera Got Event och Göteborg & Co. Dessa bolag ansvarade för driften av anläggningarna i samband med Friidrotts-EM 2006 samt genomförandet av EM-festen. Då detta var de två enskilt största aktiviteterna vid evenemanget där miljöpåverkan kunde antas uppstå, bedömdes dessa delarrangörers miljöpåverkan vara påtaglig större än övriga delarrangörers. Där författarna ansett att även övriga delarrangörer varit av betydande intresse har även dessa inkluderats i revisionen, något som i dessa fall redovisas särskilt.

Ett flertal olika verktyg användes för att genomföra miljörevisionen:

Datainsamling från nyckelpersoner – Den största delen av miljörevisionen bestod av att finna eller skapa kontakter med nyckelpersoner inom organisationen bakom Friidrotts-EM 2006, för att därigenom inhämta nödvändiga data för att kunna genomföra en revision. De data som åsyftas varierade extremt mycket i karaktär och omfattning och kunde bestå av allt mellan en siffra beträffande antalet tillfälligt uppförda toaletter, till innebörden i Göteborgs stads ramavtal.

För att inhämta nödvändiga data, utgick författarna huvudsakligen från Miljögruppen. Då dess medlemmar hade bred kompetens beträffande hur de respektive verksamheterna interagerade med miljön, kunde dessa i många fall bistå författarna med efterfrågade data. I andra hand tillfrågades Miljögruppens medlemmar om eventuella kontakter som kunde tänkas ha tillgång till efterfrågad data. Dessa kontakter ledde i många fall vidare till nya kontakter och på så sätt skapades en lång kedja av kontakter och ett antal mer eller mindre integrerade kontaktnät byggdes upp. Arbetet med att knyta dessa kontakter startade omkring en och en halv månad inför evenemanget, för att på så sätt säkerställa att så mycket data som möjligt skulle kunna inhämtas av författarna och därigenom användas i revisionen. Författarna har varit i kontakt med omkring ett 40-tal personer som direkt eller indirekt varit knutna till

organisationen bakom evenemanget, för att via dessa inhämta nödvändig data. Under de cirka fyra månader revisionen pågick, var det endast ett fåtal personer som författarna avsåg men inte lyckades upprätta kontakt med. Semestertider och den höga arbetsbelastningen för personalen i samband med evenemanget, medförde dock att författarna endast i begränsad omfattning har haft möjlighet att kontrollera validiteten i erhållna data från flera olika källor. Det kan dock påpekas att författarna av detta examensarbete anlätades av Miljöförvaltningen i Göteborgs stad, vilka var högst delaktiga i genomförandet av evenemanget. Vidare genomfördes miljörevisionen i samarbete med och med stöd av Miljögruppen, vilken bestod av representanter från samtliga delarrangörer. Resultaten från miljörevisionen var tänkt att fungera som en uppföljning av hur miljöarbetet vid evenemanget fungerade och hur det kunde effektiviseras och förbättras. Därför låg det i delarrangörernas intresse att bidra med sanningsenliga data.

Med bakgrund av det stora antal personliga kontakter som upprättades och den varierande karaktären på efterfrågad data, var konventionell intervjumetodik inte något realistiskt alternativ. Istället var dessa kontakter av mer informell karaktär och bestod framförallt i telefon- och e-postkontakter. Dessa kontakter redovisas som *personliga källor* i referenslistan.

Dokumentgranskning – En mängd dokument granskades i samband med miljörevisionen. Dokumenten inhämtades till största delen från delarrangörerna av Friidrotts-EM 2006, men även till viss del från andra aktörer som direkt eller indirekt var knutna till genomförandet av evenemanget. Exempel på dokument som granskades var rapporter och inspektionsprotokoll från Miljöförvaltningen, redovisningar av delarrangörernas interna miljöarbete, upplåtelseavtal för näringsidkare vid EM-festen etc.

Enkätundersökningar – Två enkätundersökningar genomfördes som en del av revisionen. En av dessa sammanställdes och bearbetades av författarna av detta examensarbete. Undersökningen var riktad till volontärer som anlätats med anledning av Friidrotts-EM 2006. Inget specifikt urval beträffande exempelvis bakgrund, ålder, kön, ansvarsområde bedömdes vara nödvändigt. Enkätundersökningen, vars frågor redovisas i bilaga C och resultat i bilaga D, resulterade i 33 inkomna svar. Att inte fler av de cirka 3000 volontärer besvarat enkäten berodde främst på att författarna inte erhöll ackreditering till volontärscentrat. Detta medförde att det författarna istället fick genomföra enkätundersökningen med volontärerna då dessa arbetade. Dock var syftet med enkätundersökningen enbart att ge en uppfattning om volontärernas kunskap om miljöarbetet vid Friidrotts-EM och inte att ge ett fullständigt statistiskt underlag för någon djupare analys. Således gjorde vi bedömningen att nyttan med att skapa ett mer utförligt dataunderlag var relativt liten i förhållande till de resurser som det hade inneburit.

Den andra enkätundersökningen var en del av det uppföljningsarbete som fastställdes i miljöprogrammet. Undersökningen sammanställdes och bearbetades av medlemmar i den ideella intresseorganisationen Miljöbron. Undersökningen var riktad till besökare på Friidrotts-EM 2006. Inget specifikt urval beträffande exempelvis bakgrund, ålder eller kön bedömdes vara nödvändigt. Dock valdes utländska besökare och förbipasserande som inte skulle in på huvudarenan Ullevi aktivt bort. Enkätundersökningen resulterade i knappt 300 inkomna svar, vilket innebär att dessa

resultat inte är statistiskt säkerställda men att de likt den föregående enkätundersökningen ger läsaren en uppfattning om eventuella trender och tendenser. Den del av enkätundersökningen som författarna använt som underlag för genomförd miljörevision redovisas i bilaga E.

Oavsett om de genomförda enkätundersökningarna är att betrakta som statistiskt säkerställda eller ej, är det viktigt att läsaren av detta examensarbete också har förståelse för de mer generella osäkerheter som enkätundersökningar kan medföra. Eftersom inga eller mycket få urvalskriterier gjordes bland dem som besvarade de båda enkäterna, finns en osäkerhet kring den bakgrund som de olika respondenterna hade. Exempelvis skulle dessa teoretiskt sett kunna vara del av ett mindre antal personer som faktiskt genomgått miljöutbildning i samband med evenemanget. Detta skulle i sådana fall i högsta grad påverka utfallet av resultaten från enkäten. Vidare genomfördes båda enkätundersökningarna direkt gentemot respondenten, vilken i praktiken innebar att denne muntligen ombads besvara att mindre antal frågor. Då det torde ha förefallit tydligt att undersökningarna syftade till att kontrollera miljöprestandan vid evenemanget, föreligger en risk att detta ha påverkat respondenter i någon riktning. Flera av enkätfrågorna i de båda enkäterna var av öppen karaktär och gav stort utrymme för egna tolkningar från respondenten. Exempel på detta är enkätfrågor som "Känner du till att EM är miljöanpassat" (Miljöbron; Flod, Israelsson, Johansson, Nyberg & Rydberg, 2006). Frågor av denna karaktär genererar intressanta svar i den bemärkelsen att de ger möjlighet för respondenten att själv uttrycka sina tankar och åsikter. Öppna frågor kan också vara en nackdel, eftersom det på samma gång blir svårare att dra några direkta slutsatser utifrån dessa enkätresultat om de är alltför ospecifika. På samma sätt innebär den öppna karaktären på enkätfrågorna att det är svårt att avgöra huruvida samtliga respondenter har uppfattat de ställda enkätfrågorna på samma sätt, vilket skall ses som ytterligare en osäkerhet.

Intervjuer – Sammantaget intervjuades fyra personer som en del av miljörevisionen. De fyra personer som intervjuades var alla medlemmar i den miljögrupp som upprättades för Friidrotts-EM 2006. Två av dessa var Miljöförvaltningen i Göteborgs stads representanter, Peer-Erik Carlsson och Christina Ramberg. Övriga var Got Events miljösamordnare Gerth-Ove Karlsson och Göteborg & Co:s miljöobservatör Karin Jonson. Dessa personer valdes ut då de bedömdes ha stort inflytande över och stor insikt i det miljöarbete som bedrevs inom organisationen bakom evenemanget. De frågor som ställdes till dessa var av övergripande karaktär och syftade till att fungera som underlag och stöd av examensarbetets analys och diskussion beträffande miljöledning vid evenemang i allmänhet och vid Friidrotts-EM 2006 i synnerhet. Intervjuerna genomfördes enligt konventionell intervjumethodik beträffande delvis öppna frågor. Intervjuerna var delvis öppna på så vis att författarna utifrån ett antal grundläggande frågeställningar, gav stort utrymme för den intervjuade att komma fram med egna tankar, kommentarer och åsikter. Utifrån de grundläggande frågeställningarna fanns således möjlighet för författarna, att komma med följdfrågor beroende på karaktären på givna svar. Det är dock återigen viktigt att påpeka att öppna frågor av denna typ ger utrymme för många olika tolkningar av frågans innebörd hos de intervjuade. Samtliga intervjuer hölls dock inom en begränsad tidsperiod och under liknande yttre förutsättningar, något som minskade risken för denna potentiella bias. Något som sannolikt fungerade som en bias, var det faktum att samtliga intervjuer hölls i ett sent skede av fallstudien. Detta medförde oundvikligen att författarna redan hade skaffat sig en uppfattning kring miljöledningen och

miljöarbetet inom organisationen bakom evenemanget. Detta påverkade oundvikligen hur författarna upplevde de svar som intervjuerna resulterade i. I en ideal situation hade motsvarande intervjuer även gjorts i ett tidigt skede av fallstudien. Detta för att undvika ovanstående problematik, men även för att tydligare kunna se och påvisa eventuella förändringar i inställning till och ambitioner med miljöarbetet vid evenemanget. Rent praktiskt var detta dock svårt att genomföra då författarnas kunskap och förståelse kring organisationen i sig och miljöledningen och miljöarbetet inom denna organisation, var något som successivt växte fram under fallstudiens gång. De intervjufrågor som fungerade som grundläggande frågeställningar redovisas i sin helhet i bilaga F. Författarna hade inför evenemanget för avsikt att även intervjua någon eller några av LOC:s medlemmar, beträffande hur de såg på behovet och vikten av ett aktivt miljöarbete vid evenemanget. Detta gjordes dock aldrig, beroende på att dessa personer inför evenemanget inte hade möjlighet att avsätta nödvändig tid. Inte heller efter evenemangets avveckling fanns det möjlighet att genomföra några intervjuer, eftersom LOC då arbetade intensivt med avvecklingen. Allt eftersom denna var färdig återgick de olika aktörerna till sina ordinarie organisationer, där huvuddelen påbörjade sin förskjutna semester. Genom att dessa intervjuer inte kunde genomföras, gick författarna miste om viktiga uppgifter som skulle kunna säkerställa eventuella påståenden beträffande exempelvis engagemang, förankring och attityd kring miljöarbete inom ledningen för evenemanget.

Inspektioner – En stor mängd inspektioner av exempelvis restauranger, toaletter, och återvinningsstationer genomfördes av personal vid Miljöförvaltningen i Göteborgs stad. Dessa inspektioner var en del av Miljöförvaltningens ordinarie verksamhet, men i samråd med Miljöförvaltning lyckades författarna säkerställa att även åtaganden i miljöprogrammet togs med på den checklista inspektörerna använde sig av. Exempel på detta var förekomst och skyltning av ekologiska varor, miljömärkningen av kemikalier vid EM-festen samt noggrannare kontroll av avfallshanteringen vid evenemanget.

Ett antal inspektioner av anläggningar och utrustningar, såsom återvinningsstationer, festplatser och huvudarenan Ullevi, genomfördes av författarna till detta examensarbete i samband med evenemangets genomförande. Dessa inspektioner syftade också till att kontrollera i vilken utsträckning de specifika åtaganden som de olika delarrangörerna åtagit sig var genomförda. Exempelvis inspekterades utplacerade återvinningsstationer och flertalet av de tillfälligt upprättade toaletterna vid festplatserna för EM-festen.

Studiebesök – Författarna genomförde inför och under Friidrotts-EM 2006, studiebesök på huvudarenan Ullevi samt uppvärmningsanläggningen Valhalla Idrottsplats. Studiebesöken syftade till att knyta kontakter med nyckelpersoner, till att ge författarna en överblick av evenemangets omfattning samt ge en uppfattning kring var eventuell miljöpåverkan kunde tänkas uppstå.

6.1 Resultat och analys från genomförd miljörevision

I detta avsnitt redovisas resultat och analys från genomförd miljörevision. Resultaten och den efterföljande analysen följer samma struktur som åtgärdsprogrammet. För var och en av de 16 miljöaspekter som behandlades i åtgärdsprogrammet, finns ett övergripande miljömål och ett antal föreslagna åtgärder redovisade. Såväl miljömål som åtgärder är direkt hämtade ur åtgärdsprogrammet om inget annat anges. Genom att i miljörevisionen använda de verktyg som beskrevs tidigare i detta kapitel, avsåg författarna att fastställa i vilken utsträckning och med vilket utfall de föreslagna åtgärderna genomförts. Detta redovisas också i anslutning till respektive åtgärd. Därefter analyseras de bakomliggande orsakerna till omfattning och utfall av genomförandet av de föreslagna åtgärderna i en första analysdel. Slutligen analyseras relevansen av de olika åtgärderna, i förhållande till de övergripande miljömålen, i en andra analysdel. Detta resulterar i sin tur i en samlad bedömning av hur väl det övergripande miljömålet för respektive miljöaspekt är uppfyllt.

6.1.1 Miljöutbildning och information

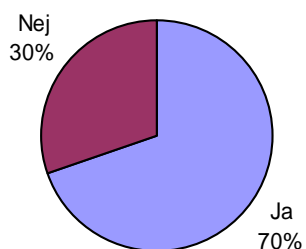
Mål: ”Sprida miljökunskap och miljöengagemang inom idrottsrörelsen samt informera anställda och volontärer om miljöprogrammet för EM i friidrott 2006.”

I åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärder för att nå målet:

- ”Miljöutbildningen skall integreras i den ordinarie utbildningen som ges till volontärerna.”

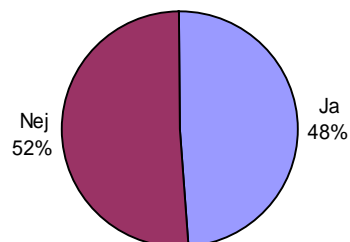
Enligt Miljöförvaltningens representanter i Miljögruppen gavs alla volontärer en grundläggande utbildning inför evenemanget. Denna utbildning var av allmän karaktär och behandlade evenemangets genomförande. En del av utbildningen behandlade miljöfrågor. I denna del fick volontärerna en genomgång av hur stora evenemang påverkar miljön, av vilka miljöåtgärder som gjorts i samband med Friidrotts-EM 2006, samt information om evenemangets miljöprogram, miljöpolicy och miljömål (Ramberg, 2006b). Av de volontärer som författarna tillfrågade hade enbart omkring två tredjedelar genomgått utbildningen, se figur 8. Vidare kände färre än hälften av de tillfrågade volontärerna till att det fanns fastställda miljömål för Friidrotts-EM 2006, något som framgår av figur 9. De exakta siffrorna från undersökningen kan inte användas för att dra några långtgående slutsatser då underlaget varit väldigt litet, men de ger ändå en viss inblick i volontärernas uppfattning i denna fråga. Enkätundersökningen och resultaten från densamma redovisas i sin helhet i bilaga C och bilaga D.

Har du deltagit i volontärsutbildningen inför Friidrotts-EM 2006?

Figur 8. Andel av de tillfrågade volontärer som som genomgått utbildningen.

Känner du till att det fastställts miljömål för Friidrotts-EM 2006?

Figur 9. Andel av de tillfrågade volontärerna kände till att det fanns fastställda miljömål.

Utöver den allmänna utbildningen som gavs till alla volontärer fick ett trettiotal volontärer särskild utbildning och arbetsuppgifter som specifikt syftade till att upprätthålla en god miljö i samband med evenemanget. Arbetsuppgifterna bestod exempelvis i att kontrollera renhållningen av festplatser, att bistå med källsortering av avfall och att svara på allmänna och miljörelaterade frågor från besökare (Karlsson, 2006a).

Alla volontärer fick dessutom ytterligare information om evenemanget i form av en guide för volontärer som togs fram inför Friidrotts-EM 2006. Den information som var tänkt att fungera som ett stöd för volontärerna vid frågor från allmänheten rörande miljö, kom dock aldrig med i guiden. Detta då denna information inte var sammanställd vid tidpunkten för guidens tryckning. Istället publicerades endast evenemangets miljöpolicy i guiden (Carlsson, 2006a). Den information som ursprungligen skulle finnas med i volontärernas guide, distribuerades istället till samtliga volontärgruppchefer i samband med evenemangets genomförande (Ramberg, 2006b).

- ”Övriga berörda skall ges en riktad utbildning om miljöarbetet och EM i friidrott 2006.”

Författarna har tolkat ”övriga berörda” som all personal som arbetade med Friidrotts-EM 2006 och som var anställd av någon av delarrangörerna eller direkt av organisationen bakom evenemanget.

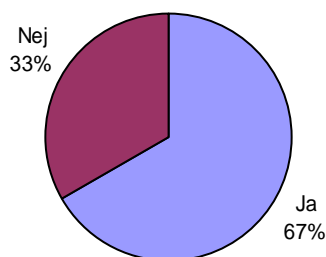
Huvuddelen av Got Events anställda fick en grundläggande miljöutbildning när bolaget år 2005 miljödiplomerades enligt Göteborgsmodellen. Miljöutbildning av personalen är ett delkrav för att erhålla miljödiplomering. Enligt Gerth-Ove Karlsson, miljösamordnare på Got Event, var denna utbildning dock av allmän karaktär och behandlade inte specifikt de miljöfrågor som kunde tänkas bli aktuella i samband med Friidrotts-EM 2006 (Karlsson, 2006a). De anställda på Göteborg & Co genomgick ingen särskild miljöutbildning inför evenemanget (Jonson, 2006a).

- ”Information om miljöprogrammet för EM i friidrott 2006 skall finnas tillgänglig för all personal.”

Den här åtgärden har av författarna tolkats som att såväl anställd personal som volontärer skulle känna till att det fanns ett miljöprogram för evenemanget samt var detta fanns att tillgå.

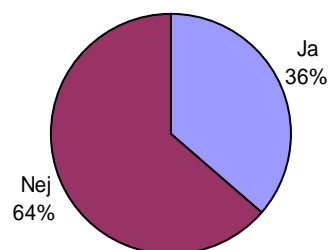
I samband med den allmänna utbildningen delgavs volontärerna information om miljöprogrammets innehåll och att det fanns att tillgå på evenemangets officiella hemsida. Inom Got Event distribuerades det framtagna miljöprogrammet till all personal som var ansvariga för specifika projekt eller verksamhetsområden kopplade till Friidrotts-EM 2006 (Carlsson, 2006a). Även anställda inom Göteborg & Co som arbetade med Friidrotts-EM 2006, försågs med miljöprogrammet (Jonson, 2006a). Den av författarna genomförda enkätundersökningen bland volontärer vid evenemanget, indikerade dock att det fanns en bristande kännedom om miljöprogrammets existens och lokalisering, se figur 10 och 11.

Känner du till att det upprättats ett miljöprogram för Friidrotts-EM 2006?

Figur 10. Andel av de tillfrågade volontärer som hade kännedom om miljöprogrammets existens.

Känner du till var du kan hitta miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006?

Figur 11. Andel av de tillfrågade volontärer som hade kännedom om miljöprogrammets lokalisering.

Analys:

Volontärerna kom in i organisationen bakom Friidrotts-EM 2006 vid samma tidpunkt, varför det då var naturligt att genomföra en allmän volontärsutbildning. Organisationen bakom evenemanget avsatte både tid och resurser för genomförandet av denna utbildning. Även ansvaret för genomförandet av denna del av utbildningen var tydligt definierat. Sammantaget bidrog dessa faktorer mycket starkt till att volontärerna gavs en allmän utbildning där miljö var en integrerad del. Dock saknades det en uppföljning för att kontrollera att alla volontärer verkligen genomförde utbildningen och/eller tog del av den information som där gavs. Detta innebar att det fanns en osäkerhet kring hur många av volontärerna som hade genomgått utbildningen och därigenom erhållit miljöutbildning. Att den anställda personalen inte fick någon riktad miljöutbildning berodde på flera olika anledningar. Exempelvis var begreppet ”övriga berörda” inte tydligt definierat, vilket medförde att det var svårt att fastställa vilka som skulle genomgå utbildningen. Vidare skulle denna riktade utbildning hanteras inom respektive delarrangörs organisation, men det avsattes inte några

särskilda resurser för detta. Därtill var stora delar av personalen vid Friidrotts-EM 2006 anställda på projektbasis. Dessa personer kom in i organisationen vid olika tidpunkter varför det saknades en naturlig tidpunkt att genomföra en utbildning på.

Den första delen av målet, det vill säga ”sprida miljökunskap och miljöengagemang inom idrottsrörelsen”, har av författarna tolkats som ”sprida miljökunskap och miljöengagemang till anställda och volontärer vid Friidrotts-EM 2006”, då idrottsrörelsen behandlas särskilt i avsnitt 6.1.2. Utifrån denna tolkning kan föreslagna åtgärder anses täcka in målet. Åtgärden som bestod i att den anställda personal som rekryterades från de olika delarrangörerna skulle ges en riktad miljöutbildning inför evenemanget, genomfördes inte. Detta var en särskilt viktig åtgärd då denna personalgrupp hade många ledningsfunktioner vid evenemanget. Genom att ge dessa personer en mer omfattande utbildning hade miljöfrågan på ett bättre sätt kunnat integreras i såväl planeringsfasen som genomförandefasen och avvecklingsfasen av evenemanget. Det faktum att Got Event gav all personal inom bolaget en allmän miljöutbildning samt att miljöprogrammet distribuerades till huvuddelen av den anställda personal som arbetade med evenemanget kan endast till viss del väga upp dessa brister. Volontärerna gavs i varierande omfattning miljöutbildning samt information om miljöprogrammets existens. Detta var ett bra initiativ för att sprida miljötänkandet inom organisationen. Dock hade volontärerna inga ledningsfunktioner inom organisationen, varför det var av mindre betydelse att dessa gavs miljöutbildning samt information om miljöprogrammets existens, jämfört med den anställda personalen som arbetade med evenemanget. Sammantaget innebär detta att målet inte kan betraktas som mer än delvis uppfyllt.

6.1.2 Miljöfostran inom friidrotten

Mål: ”Nå ut med information och öka kunskapen om miljöfrågor inom friidrotten i Göteborg.”

I åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärder för att nå målet:

- ”Genomföra ett utbildningsprogram om miljöarbete för medlemmarna i de olika friidrottsföreningarna i Göteborgsområdet. Programmet omfattar föreläsningar och diskussioner i kombination med eget projektarbete.”

Åtgärdsprogrammet innehöll ett förslag på ett utbildningsprogram för friidrottande ungdomar i Göteborgsområdet. Detta förslag förkastades dock tidigt. Istället utformade Göteborgs Friidrottsförbund, Miljöförvaltningen i Göteborgs stad samt Ekocentrum⁶, gemensamt ett alternativt utbildningsprogram. Detta utbildningsprogram, som kallades *Eco Fair Play*, genomfördes under våren 2006 med ekonomiskt stöd från Agenda 21-avdelningen inom Göteborgs stad (Carlsson, 2006b).

Omfattningen på utbildningsprogrammet blev mindre än vad som ursprungligen hade planerats. Enligt Miljöförvaltningens Peer-Erik Carlsson, som var delaktig i utformandet och genomförandet av utbildningsprogrammet, berodde detta främst på

⁶ Ekocentrum är en stiftelse som startades av Centrum för Ekologisk Teknik, Miljöförbundet Jordens Vänner, Västsvenska Fältbiologerna och Studieförbundet (Ekocentrum, 2006).

bristande engagemang och resurser hos friidrottsföreningarna i Göteborgsområdet. Utbildningsprogrammet var ursprungligen tänkt att omfatta ett femtiotal ungdomar och sex utbildningsträffar. Eco Fair Play genomfördes med 19 deltagare från fyra av Göteborgsområdets friidrottsklubbar. Antalet utbildningsträffar uppgick till tre. Utbildningsprogrammet innehöll bland annat föreläsningar och diskussioner kring energiförbrukning i vardagen, hållbara konsumtionsmönster, miljöpåverkan från persontransporter samt ekologiska fotavtryck. Deltagarna gjorde även ett individuellt projektarbete (Carlsson, 2006b).

- ”Ett antal miljöambassadörer utses efter genomförd utbildning. Miljöambassadörerna skall delta i spridningen av miljöbudskapet under EM i friidrott 2006 samtidigt som de skall vara ambassadörer i det fortsatta miljöarbetet inom friidrottsrörelsen.”

Eftersom deltagarna i utbildningsprogrammet var för unga för att arbeta som volontärer under Friidrotts-EM 2006, kunde de formellt sett inte arbeta som miljöambassadörer vid evenemanget. Således utsågs inte heller några miljöambassadörer. Dock genomförde Ekocentrum, med assistans av deltagarna från utbildningsprogrammet, en utställning med temat *ekologiska fotavtryck* under en halvdag i samband med evenemanget. Några konkreta arbetsuppgifter har inte fastställts för utbildningsprogrammets deltagare efter evenemanget (Carlsson, 2006b).

Analys:

Utbildningsprogrammet genomfördes efter att externa resurser tillförts projektet. Därtill utsågs tidigt ansvariga för genomförandet, vilket var en stark bidragande orsak till att utbildningsprogrammet genomfördes. Anmärkningsvärt är det faktum att endast en av de tre aktörer som var med och tog fram utbildningsprogrammet, formellt sett var delarrangör av Friidrotts-EM 2006 medan övriga var externa aktörer. Även om framförallt Miljöförvaltningen var starkt knuten till genomförandet av evenemanget, visar det ändå på betydelsen av och möjligheterna med ett väl etablerat samarbete mellan arrangör och exempelvis kommun, myndigheter, näringsliv och intresseorganisationer. I fallet med Friidrotts-EM 2006 fanns ett väl fungerande samarbete. Förutsättningarna för att genomföra utbildningsprogrammet var dock dåligt analyserade och det visade sig föreliggande bristande engagemang och resurser hos friidrottsföreningarna i Göteborgsregionen. Det visade sig även att deltagarna på utbildningsprogrammet var för unga för att arbeta som miljöambassadörer vid evenemanget, varför inga sådana utsågs. Sammantaget innebar detta att utbildningsprogrammets omfattning slutligen blev betydligt mindre än vad som initialt hade planerats. Till följd av detta blev spridningen av information och kunskap om miljöfrågor mindre än vad arrangörerna hade hoppats på. En tidig analys av förutsättningarna hade kunnat innebära reducerade kostnader, då arrangören inte hade varit nödsakad att återigen planera och organisera utbildningsprogrammets innehåll och upplägg.

Den viktigaste åtgärden för att uppnå målet var att genomföra ett utbildningsprogram för friidrottande ungdomar från Göteborgsområdet, något som också gjordes. Även om detta genomförande inte resulterade i spridning av information och kunskap i önskad omfattning, var det ett initiativ som det finns möjlighet att bygga vidare på.

Det var första gången ett dylikt utbildningsprogram genomfördes och Miljöförvaltningens utvecklingschef Christina Ramberg uttalade en ambition, att utbildningsprogrammet skulle utvecklas för att i framtiden användas för att fortsätta sprida miljöbudskapet till idrottsrörelsen i Göteborgsregionen (Ramberg, 2006a). Det faktum att inga miljöambassadörer utsågs, har relativt sett liten betydelse för hur väl målet kan sägas vara uppfyllt. Genomförandet av utbildningsprogrammet, om än inte i önskad omfattning, medför att målet kan anses vara uppfyllt.

6.1.3 Miljöledningssystem

Mål: ”Arrangörerna skall ha infört ett reviderbart miljöledningssystem till EM i friidrott 2006. Miljöledningssystemet kan utgöras av ISO 14001, EMAS, miljödiplomering eller därmed jämförliga system. Miljörevision skall ha utförts ett år före EM i friidrott 2006.”

I åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärder för att nå målet:

- ”I god tid före evenemanget skall tydlig information om miljöledningssystem ges till alla berörda för att arbetet snabbt skall kunna påbörjas.”

”Alla berörda” har av författarna tolkats som samtliga delarrangörer av evenemanget.

Intervjuerna av medlemmarna i Miljögruppen påvisade att delarrangörerna av Friidrotts-EM 2006, i samband med miljöprogrammets upprättande, delgavs den korta informationstext beträffande miljöledningssystem som återfanns i åtgärdsprogrammet. Där belystes vikten av att alla delarrangörer, i god tid innan evenemangets genomförande, hade ett väl fungerande miljöledningssystem (Carlsson, 2006b).

- ”Under senare delen av 2005 genomförs en studie över hur långt införande av miljöledningssystem har kommit inom berörda företag och organisationer. För denna undersökning tas ett särskilt formulär fram.”

Något särskilt formulär togs inte fram och någon egentlig studie genomfördes heller inte. Vid Miljögruppens kontinuerliga möten lyftes dock frågan kring införandet av miljöledningssystem och respektive delarrangör redovisade vid dessa tillfällen miljöarbetet inom den egna verksamheten. Några specifika åtgärder för att initiera/påskynda upprättandet av miljöledningssystem vidtogs dock inte i de fall detta arbete var bristfälligt (Carlsson, 2006b).

Då någon studie av införandet av miljöledningssystem inte hade gjorts tidigare, genomförde författarna av detta examensarbete en egen undersökning i samband med evenemangets genomförande. Undersökningen genomfördes genom samtal med miljöansvariga på respektive bolag samt studier av eventuella redovisande dokument av respektive bolags miljöarbete. Denna undersökning visade att endast en av delarrangörerna, Got Event, vid tidpunkten för evenemangets genomförande hade ett infört och reviderat miljöledningssystem. Nedan kommenteras samtliga delarrangörers status beträffande miljöledningssystem och/eller andra eventuella former av systematiskt miljöarbete vid tidpunkten för evenemangets genomförande. Författarna har valt att redovisa samtliga delarrangörers miljöarbete, då detta ger en

uppfattning om respektive delarrangörs inställning, ambitionsnivå och strategi för att arbeta med miljöfrågor. Detta avspeglar således också förutsättningarna för att skapa ett effektivt miljöarbete vid Friidrotts-EM 2006.

Got Event blev miljödiplomerade enligt Göteborgsmodellen den 1 januari 2005. Bolaget hade således redan infört ett reviderbart miljöledningssystem när miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 godkändes (Got Event, 2005a). Då miljödiplomering endast gäller ett år, blev Got Event föremål för en lyckosam omdiplomering under våren 2006 (Karlsson, 2006b). Utöver kraven i miljödiplomeringens standarden, publicerar Got Event årligen en utförlig miljöredovisning där bland annat miljöprestandan hos de olika anläggningar som bolaget ansvarar för presenteras (Got Event, 2006b).

Göteborg & Co hade inget infört miljöledningssystem vid tidpunkten för Friidrotts-EM 2006. Så sent som 2003 var dock delar av verksamheten⁷ miljödiplomerad enligt Göteborgsmodellen. Många av de rutiner och instruktioner som upprättades för verksamheten i samband med denna diplomering, användes fortfarande i samband med Friidrotts-EM 2006. Då Göteborg & Co:s verksamhet endast har varit föremål för små förändringar i karaktär och omfattning mellan 2003 och 2006, fungerade dessa rutiner och instruktioner sannolikt fortfarande relativt bra som verktyg i arbetet att minska negativ miljöpåverkan (Jonson, 2006a). Detta antagande kunde dock inte säkerställas eftersom ingen uppdatering av underlagsmaterialet för miljödiplomering genomförts.

SVT köpte under 2002 in ett webbaserat system för miljöledning (SVT, 2003). Införandet av detta system färdigställdes dock aldrig, eller som Karin Petterson (2006), miljösamordnare på SVT, valde att uttrycka det: ”miljöarbetet på det här företaget är nedlagt”. Denna bild bekräftades av SVT:s fastighetschef Thomas Melander (2006) som påpekade att tjänsten som miljöchef inom SVT var vakant och att miljöarbetet inom företaget därför var vilande.

SFIF/GFIF hade vid tiden för evenemangets genomförande inget infört miljöledningssystem. Dock fanns en uttalad ambition att ett dylikt system skulle införas under 2007 (Lindahl, 2006).

Analys:

Då åtgärden som innefattade information beträffande miljöledningssystem, var implementerad i åtgärdsprogrammet, var denna åtgärd redan utförd i samband med åtgärdsprogrammets upprättande. Att någon studie aldrig genomfördes beträffande införandet av miljöledningssystem, berodde sannolikt på den informella möteskultur som rådde på Miljögruppens möten. Inga protokoll skrevs och det fanns bara en preliminär dagordning. Således var det mer naturligt för gruppen att lyfta frågan och ha föredragningar vid de tillfällen gruppen träffades.

De åtgärder som fanns föreslagna i åtgärdsprogrammet var inte tillräckliga för att täcka in det övergripande målet, något som författarnas egen studie också visar.

⁷ Göteborgskalaset, motsvarande EM-festen, var Miljödiplomerat 2000 - 2003.

Åtgärderna specificerade enbart verktyg för att kontrollera hur arbetet med att upprätta och införa miljöledningssystemen gick, men det saknades åtgärder som kunde vidtas då detta arbete inte gick som planerat. Författarnas uppföljning visade ett endast Got Event vid tidpunkten för evenemangets genomförande hade ett implementerat och väl fungerande miljöledningssystem. Hos Got Event fanns det en tydlig ambition att arbeta aktivt med miljöfrågor. Detta arbete initierades långt innan Friidrotts-EM 2006, vilket innebar att miljöhänsyn var en integrerad del av verksamheten och att det fanns stöd från bolagsledningen. Införandet av miljöledningssystemet Miljödiplomering var bara ett led i detta. Inom Göteborg & Co och övriga delarrangörer saknades motsvarande stöd från ledningen. Att inte införandet av miljöledningssystem fått större genomslagskraft inom dessa delarrangörer kan ha flera ytterligare orsaker. Den verksamhet som Got Event bedriver ger upphov till en direkt och påtaglig miljöpåverkan, medan de tre delarrangörer som helt saknar miljöledningssystem i första hand är tjänste- eller servicebaserade verksamheter. Detta kan innebära att dessa delarrangörer har svårare att se nyttan med de investeringar som krävs för att införa ett miljöledningssystem. Samtidigt är ett effektivt miljöarbete ingenting som byggs upp över en natt. Det krävs både en långsiktig plan och en väl genomarbetad strategi för att uppnå detta. Eftersom arbetet med att upprätta miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 inte initierades förrän år 2003, var tiden för att upprätta och införa ett miljöledningssystem alltför begränsad. Med tanke på hur miljöfrågor tidigare hanterats hos vissa av delarrangörerna, är det tveksamt om det var en realistisk målsättning att samtliga delarrangörer skulle ha ett infört miljöledningssystem vid tiden för Friidrotts-EM 2006. Då en av de två delarrangörer som ansvarade för aktiviteter där miljöpåverkan var störst hade ett infört miljöledningssystem, kan detta mål ändå anses vara delvis uppfyllt.

6.1.4 Inköps- och upphandlingsrutiner samt sponsoravtal

Mål: ”Varor och tjänster som upphandlas och inköps med anledning av EM i friidrott 2006 skall ge så begränsad miljöbelastning som möjligt både med avseende på produktion, transport, användning och i avfallsledet. Detta gäller även avtal med sponsorer.”

I åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärder för att nå målet:

- ”Inköpsansvarig skall kontrollera att inköpsrutiner följs. ”

Enligt åtgärdsprogrammet skulle Göteborgs stads ramavtal ligga till grund för inköp och upphandlingar som genomfördes med anledning av Friidrotts-EM 2006. Det kommunalägda Upphandlingsbolaget AB ansvarar för att miljöbedöma leverantörer som avser att teckna ramavtal med Göteborgs stad. De miljökrav som åläggs potentiella leverantörer redovisas i sin helhet i avsnitt 5.3.2, Göteborg stads ramavtal för inköp och upphandlingar. Vid inköp eller upphandling av varor och tjänster som inte omfattades av något ramavtal, skulle den enskilde inköparen själv beakta de krav som normalt sett innefattas av ramavtalen.

Inköp och upphandlingar med anledning av Friidrotts-EM 2006, gjordes framförallt av Got Event och Göteborg & Co, då de ansvarade för de mest resurskrävande aktiviteterna vid evenemanget. De miljöansvariga på respektive bolag, påpekade vid

genomförda intervjuer att Göteborgs stads ramavtal låg till grund för inköp och upphandlingar i de fall det var möjligt. Många inköp och upphandlingar som gjordes med anledning av Friidrotts-EM 2006, låg dock utanför dessa ramavtal. Detta berodde, enligt Berit Westberg vid Upphandlingsbolaget AB, på den extraordinära karaktären av evenemanget. Flera inköp och upphandlingar som gjordes med anledning av Friidrotts-EM 2006, var normalt sett inte föremål för någon större efterfrågan inom Göteborgs kommunala förvaltningar och bolag. Exempel på detta är materialet till de nya löparbanorna som installerades på Ullevi (Westberg, 2006).

De flesta av de inköp och upphandlingar som Got Event och Göteborg & Co gjorde med anledning av Friidrotts-EM 2006, gjordes inte via en särskild inköpsavdelning utan istället direkt genom avdelningsansvariga på respektive bolag. Detta innebar att det var svårt att få överblick över gjorda inköp och upphandlingar. Formellt sett var dock inköpsansvarig på respektive bolag ansvariga för att kontrollera att fastställda rutiner för inköp och upphandlingar följdes. Ofta var det svårt att specifikt tillskriva ett särskilt inköp eller en särskild upphandling till Friidrotts-EM 2006, eftersom dessa båda bolag huvudsakligen arbetar med evenemang i allmänhet. Inköpta och upphandlade varor och tjänster kan således även användas vid andra evenemang och inte bara specifikt vid Friidrotts-EM 2006. En annan svårighet låg i det stora antalet underleverantörer som anlätades. Inköp och upphandlingar som dessa underleverantörer gjorde, omfattades enligt åtgärdsprogrammet också av Göteborgs stads ramavtal. Som en del av den uppföljning, som delarrangörer åtog sig att göra i samband med upprättandet av miljöprogrammet, skulle en ”genomgång av alla inköpta varor och tjänster genomföras”. Någon sådan genomgång genomfördes aldrig och på grund av de svårigheter som nämndes tidigare har författarna inte heller haft någon möjlighet att själva genomföra en dylik genomgång.

- ”Sponsorer skall informera om sitt interna miljöarbete t ex genom redovisning av fastställt miljöledningssystem.”

Författarna av examensarbetet har i detta fall tolkat innebörden i ”informera”, som att respektive sponsor skall redovisa sitt interna miljöarbete för arrangören av Friidrotts-EM 2006. ”Sponsorer” har tolkats som sponsorer och officiella leverantörer till evenemanget.

Niklas Larsson, sponsoransvarig för Friidrotts-EM 2006, framhöll att Got Event ansvarade för att teckna avtal med sponsorer och officiella leverantörer för den del av Friidrotts-EM 2006 som bestod av själva friidrottstävlingarna. Innan dessa sponsoravtal undertecknades, genomfördes en miljöbedömning av anlidade företag och organisationer, som en del i ett bredare förfrågningsunderlag. Dessa sponsorer kan därmed anses ha redovisat sitt interna miljöarbete (Larsson, 2006). Göteborg & Co tecknade egna avtal med officiella leverantörer och sponsorer till EM-festen. Pia Solefors, sponsoransvarig för EM-festen, uppgav att det inte genomfördes någon miljöbedömning av anlidade företag och organisationer. Inga krav ställdes heller på dessa sponsorer och officiella leverantörer att redovisa sitt interna miljöarbete (Solefors, 2006).

Analys:

Att det fanns rutiner för att beakta miljöhänsyn vid inköp och upphandlingar, var en viktig förutsättning för att begränsa miljöpåverkan från Friidrotts-EM 2006. Osäkerheten kring i vilken utsträckning dessa rutiner verkligen användes, berodde framförallt på organisatoriska hinder, vilka innebar att ingen uppföljning av gjorda inköp genomfördes. Även om det utsågs ansvariga för att tillse att Göteborgs stads ramavtal användes vid inköp och upphandlingar, hade inte dessa personer någon naturlig plats i organisationen för Friidrotts-EM 2006. De ansvariga som utsågs i miljöprogrammet var inköpsansvarig hos respektive delarrangör. Dock visade det sig att ingen av delarrangörerna hade en dylik tjänst. Huvuddelen av inköpen och upphandlingarna gjordes istället via respektive avdelningsansvarig, vilket medförde att ingen särskild kontroll av efterlevnaden genomfördes. Åtgärdsprogrammet var således inte anpassat till den befintliga organisationsstrukturen hos delarrangörerna. Det hade istället varit mer naturligt om avdelningsansvariga på respektive bolag skulle ansvara för att inköps- och upphandlingsrutiner följdes.

Sannolikt låg ramavtal, alternativt de rutiner som innebar att ramavtalens krav skulle ställas då en vara där ramavtal saknades köptes in, till grund för huvuddelen av gjorda inköp och upphandling. Detta då båda delarrangörerna är kommunala bolag där Göteborgs stads ramavtal är en naturlig del av verksamheten även till vardags. Tydligare och mer genomtänkt ansvarsfördelning hade dock ökat möjligheterna att följa upp denna åtgärd. Beträffande sponsorer fanns en ambition från arrangören att dessa skulle miljöbedömas. Detta gjordes också, men då tecknandet av sponsor- och leverantörsavtal var en förutsättning för evenemangets genomförande, var de faktiska kraven som ställdes på potentiella sponsorer i stort sett obefintliga. Detta är ett svårlöst problem, men det finns ett par möjligheter att lösa det. Det bästa hade varit en miljöprofilering av Friidrotts-EM 2006 vilket hade kunnat attrahera sponsorer med ett aktivt miljöarbete som vill synas i samband med dylika evenemang. Ett annat alternativ hade varit tydligare direktiv och riktlinjer från EAA beträffande miljöbedömning av sponsorer och leverantörer och krav på dessa, vilket hade inneburit att arrangören hade varit tvungen att söka sådana sponsorer och leverantörer.

Då det redan innan evenemanget fanns rutiner för att säkerställa miljöhänsyn vid inköp och upphandlingar kan de föreslagna åtgärderna anses vara tillräckliga för att nå det övergripande målet. Trots den osäkerhet som finns beträffande efterlevnaden av dessa rutiner, finns det anledning att anta att upprättade rutiner begränsade evenemangets negativa miljöpåverkan väsentligt. Detta då ramavtalen är något som används i den ordinarie verksamheten och de krav som där ställs på miljöhänsyn bidrar till en minskad negativ miljöpåverkan. Eftersom arrangörens möjligheter att ställa hårda krav på potentiella sponsorer och officiella leverantörer var små, har denna åtgärd bedömts ha mindre betydelse för hur väl målet kan sägas vara uppfyllt. Förekomsten av rutiner för att säkerställa miljöhänsyn vid inköp och upphandlingar, om än med viss osäkerhet beträffande användandet av dessa, medför att målet kan anses vara delvis uppfyllt.

6.1.5 Kemikalieanvändning

Mål: ”Alla kemikalier som används skall vara miljöanpassade, d v s uppfylla motsvarande de kriterier som gäller för miljömärkena Svanen, Falken eller EU-blomman.”

I åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärder för att nå målet:

- ”Göteborgs Stads ramavtal följs i tillämpliga delar.”

Genomförda intervjuer visade, som tidigare nämnts, att både Got Event och Göteborgs & Co använde Göteborgs stads ramavtal för inköp och upphandlingar då detta var möjligt. För kemikalier kompletteras de generella miljökraven med specifika produktkrav som Upphandlingsbolaget AB:s expertis fastställt för den enskilda kemikalien (Westberg, 2006).

Förvisso var Friidrotts-EM 2006 ett extraordinärt evenemang sett till omfattning och karaktär, men kemikalieanvändningen var likartad den vid andra evenemang på huvudarenan Ullevi. Göteborgs stads ramavtal var därför tillämpliga för de inköp som kunde kopplas samman med Got Event (Karlsson, 2006c). Huvuddelen av de kemikalieinköp som kunde kopplas till Göteborg & Co härrörde från genomförandet av EM-festen, eftersom Göteborg & Co endast förbrukade små mängder kemikalier inom den egna verksamheten. Inköp i samband med EM-festen, som i regel gjordes direkt av anlitate näringsidkare, skulle enligt åtgärdsprogrammet göras enligt Göteborgs stads ramavtal. I praktiken handlade det framförallt om inköp av rengöringskemikalier, som enligt Göteborgs stads ramavtal skall vara märkta med Svanen eller Bra miljöval, eller i övrigt motsvara de krav som dessa märkningar innebär (Upphandlingsbolaget AB, 2006). Detta reglerades även i de upplåtelseavtal som Göteborg & Co använde vid Friidrotts-EM 2006 och som anlitate näringsidkare var skyldiga att följa (Jonson, 2006a). Miljöförvaltningen gjorde sammanlagt 62 inspektioner av näringsidkare under evenemanget. 42 av dessa var tillfälliga verksamheter medan 20 var fasta verksamheter. Inspektionerna visade att alla näringsidkare inte levde upp till kraven fullt ut. Dock fick samtliga sin kemikaliehantering godkänd efter påpekande, vilket framgår av tabell 1. I den gjorda sammanställningen har ingen åtskillnad gjorts på de verksamheter som reglerades av tillfälliga upplåtelseavtal och de permanenta verksamheterna (Carlsson, 2006c).

Inspektionspunkt – kemikalier	Andel godkända näringsidkare
Miljömärkt allrengöringsmedel	47 %
Miljömärkt diskmedel	64 %
Miljömärkt tvål	43 %
Godkänd kemikaliehantering	100 %

Tabell 1. Resultat från kemikalieinspektioner vid EM-festen (Carlsson, 2006c).

- ”Alla kemikalier skall finnas noterade i en kemikalielista och säkerhetsdatablad skall finnas tillgängliga för aktuella kemikalier inom varje del av verksamheten.”

Som ett led i Got Events miljödiplomering upprättade bolaget en kemikalielista över samtliga kemikalier som användes i verksamheten. Vidare placerades säkerhetsdatablad ut där kemikalierna användes (Karlsson, 2006c). Miljöobservatör Karin Jonson på Göteborg & Co, berättade att företaget inte upprättat någon kemikalielista eftersom bolaget ansåg sig använda försumbara kvantiteter kemikalier inom den egna verksamheten. Några säkerhetsdatablad placerades av samma anledning heller inte ut (Jonson, 2006a). I de upplåtelseavtal som användes för EM-festen, specificerades inte några krav på vare sig kemikalielistor eller säkerhetsdatablad (Göteborg & Co, 2006).

Analys:

Såväl Got Event som Göteborg & Co använde Göteborgs stads ramavtal då detta var möjligt. Därför var den första åtgärden att betrakta som genomförd redan när åtgärdsprogrammet upprättades. Att kemikaliehanteringen fungerade bra på anläggningarna, berodde i första hand inte på aktiva åtgärder i samband med Friidrotts-EM 2006. Istället berodde det till största del på att Got Event redan långt innan evenemanget hade upprättat och infört rutiner och instruktioner för sin kemikaliehantering. När det gäller de näringsidkare som Göteborg & Co anlätade, var miljöanpassningen förhållandevis god, då alla verksamheter blev godkända efter påpekande. Det fanns dock vissa brister som framförallt bestod i avsaknad av dokumentation. Denna brist kan anses var liten i sammanhanget, men för att säkerställa att bristen inte hade uppstått borde krav på kemikalielistor och säkerhetsdatablad ha funnits med i upplåtelseavtalen. Vidare borde det ha fastställts åtgärder att vidta vid eventuella avsteg från dessa avtal. Som det fungerade nu kunde det enbart konstateras huruvida näringsidkarna levde upp till kraven eller inte.

Det övergripande målet i åtgärdsprogrammet fokuserade enbart på kemikaliernas egenskaper och inte på deras användning. Således kan det övergripande målet anses vara för snävt formulerat för att fullständigt täcka in kemikalieanvändningen vid evenemanget. Den första föreslagna åtgärden är dock en nödvändig förutsättning för att säkerställa att miljövänliga kemikalier används. Denna åtgärd var också genomförd. Då de brister som fanns främst rörde dokumentationen och de kemikalier som användes mestadels bestod av diskmedel och rengöringsmedel, kan dessa anses vara relativt små i förhållande till den första åtgärden, varför målet kan betraktas som uppfyllt.

6.1.6 Byggmaterial och byggentreprenader

Mål: ”Allt byggmaterial som används skall i möjligaste mån ha miljövärderats så att miljöpåverkan i byggprocessen minimeras.”

I åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärder för att nå målet:

- ”Inköpsrutiner och förfrågningsunderlag avseende byggmaterial skall utvecklas med stöd av befintlig modell och information.”

”Befintlig modell och information” har författarna tolkat som den i åtgärdsprogrammet beskrivna MilaB-modellen. MilaB-modellen är ett databaserat verktyg för miljöbedömning av byggmaterial som tagits fram gemensamt av några av de största fastighetsägarna och byggherrarna i Sverige (MilaB, 2006)

Byggnationer och konstruktionsarbeten i samband med Friidrotts-EM 2006, genomfördes framförallt av Got Event och Göteborg & Co. Några särskilda inköpsrutiner och förfrågningsunderlag avseende byggmaterial utvecklades inte i samband med Friidrotts-EM 2006. Enligt byggprojektledare Roger Sindeborg, använde sig Got Event dock av Göteborgs stads ramavtal för inköp och upphandlingar av byggmaterial då detta var möjligt. Eftersom byggmaterial är ett avtalsområde i dessa ramavtal, hade anlitade leverantörer och entreprenörer genomgått en miljöbedömning. Därtill ställde Got Event krav på anlitade leverantörer och entreprenörer, att dessa i sin tur skulle köpa in byggmaterial från etablerade byggfirmor för att därigenom säkerställa miljöhänsyn och kvalitet (Sindeborg, 2006). Det byggmaterial som användes för EM-festen, vilket också utgjorde huvuddelen av den totala mängden inköpt byggmaterial, köptes huvudsakligen in av de många underleverantörer och entreprenörer som Göteborg & Co anlitat. Huvudentreprenören för detta arbete var deBoer och trots ett flertal kontakter med ansvariga på bolaget har författarna inte fått svar på vilka krav som ställdes på dem och deras underleverantörer. Enligt åtgärdsprogrammet skulle även dessa inköp göras enligt Göteborgs stads ramavtal, men på grund av att författarna inte har fått några uppgifter har vi inte kunnat bedöma detta.

Analys:

Eftersom Göteborgs stads ramavtal innefattar inköp och upphandlingar av byggmaterial, innebar användandet av dessa avtal att miljöpåverkan i byggprocessen begränsades. Dock hade särskilda rutiner sannolikt inneburit att denna miljöpåverkan begränsats i ännu större utsträckning. I samband med datainsamlingen och de kontakter som då togs fick författarna intrycket att den allmänna uppfattningen hos de tillfrågade, var att det inte fanns något behov av ytterligare rutiner för inköp och upphandlingar, än de som redan fanns i och med Göteborgs stads ramavtal. Detta indikerar att den föreslagna åtgärden var dåligt förankrad hos dem som arbetade med byggnationerna och att behovet av, samt nyttan med, åtgärden inte var tydligt definierat. Utan att ett starkt stöd för åtgärdens genomförande hos dem som är närmast berörda, blir genomslagskraften liten. Bristen på stöd från organisationen bakom evenemanget, märktes genom att det inte utsågs någon ansvarig och att ingen

heller frivilligt tog på sig ansvaret för införandet av de föreslagna rutinerna samt att inga resurser avsattes för detsamma. Den allmänna uppfattningen att det inte fanns något behov av ytterligare rutiner för inköp och upphandlingar, än de som redan fanns i och med Göteborgs stads ramavtal, skulle dock också kunna indikera att berörda inte ansåg att miljöhänsyn var betydelsefullt eller nödvändigt i byggprocessen. Om så är fallet skulle upprättandet och införandet av särskilda rutiner för miljöhänsyn vid inköp av byggmaterial, öka sannolikheten för att miljöhänsyn åtminstone beaktades till viss del. Författarna vill dock, efter kontakt med berörda, poängtera att den föregående av dessa tänkbara orsaker förefaller vara den mest troliga förklaringen till varför inga särskilda rutiner upprättats och införts. Även om rutiner för att säkerställa miljöhänsyn fanns genom Göteborgs stads ramavtal, är det dock oklart i vilken omfattning de verkligen användes vid inköp och upphandlingar som genomfördes med anledning av Friidrotts-EM 2006. Författarna har inte heller haft någon tillgång till fakturor eller andra dokument som kunnat styrka användningen av rutiner. Således har ingen ordentlig uppföljning kunnat göras av denna åtgärd.

Eftersom inga särskilda inköpsrutiner eller förfrågningsunderlag utvecklades och ingen kontroll har gjorts huruvida byggmaterialet verkligen har miljövärderats, har författarna inte haft någon möjlighet att bedöma huruvida detta mål är uppfyllt eller ej.

6.1.7 Utsmyckning

Mål: ”Stadens utsmyckning under evenemanget skall vara så miljöanpassad som möjligt.”

I åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärder för att nå målet:

- ”En vägledning för miljöanpassad utsmyckningen av staden presenteras i bilaga III (författarnas anmärkning: till åtgärdsprogrammet). Denna vägledning skall distribueras till ansvariga för utsmyckningen av staden och evenemanget.”

Enligt Margaretha Håkansson på Park- och Naturförvaltningen valdes underleverantörer som omfattades av Göteborgs stads ramavtal för inköp och upphandling av material som användes för utsmyckning, då detta var möjligt (Håkansson, 2006). Som tidigare har nämnts innebär det faktum att ett företag omfattas av ett ramavtal att dessa företag har genomgått en miljöbedömning. I ramavtalen finns dock inga kravspecifikationer som motsvarar de som fanns fastställda i den vägledning som återfinns i åtgärdsprogrammets tredje bilaga.

I denna vägledning föreskrevs att växter som användes för utsmyckning skulle vara odlade utan konstgödning och bekämpningsmedel, vara närproducerade samt att de förpackningar som användes vid frakt skulle vara miljövänliga. De cirka 10 000 växter som kommunala Park- och Naturförvaltningen använde vid utsmyckningen av Friidrotts-EM 2006, levererades av företaget Mäster Grön. Företagets produkter var märkta med symbolen Svenskt Sigill, vilket påvisar hög kvalitet och god miljöprofil. Företaget innefattades också av Göteborgs stads ramavtal och har således genomgått en miljöbedömning inför tecknandet av detta avtal (Håkansson, 2006). Inget av

ovanstående reglerar dock att levererade produkter uppfyller kriterierna i vägledningen.

I vägledningen föreskrevs också miljökrav för flaggor, skyltar, krukor samt urnor som användes för utsmyckning. Flaggorna skulle vara tillverkade av miljömärkt material, skyltarna av naturmaterial eller återvinningsbart material och krukorna/urnorna skulle tillverkas av återvinningsbart material. De skyltar och flaggor som användes vid Friidrotts-EM 2006 levererades av företaget Arkitektkopia. Företaget hade tecknat ramavtal med Göteborgs stad, men de produkter som beställdes från företaget till Friidrotts-EM 2006 innefattades dock inte av dessa avtal. De flaggor som beställdes var tillverkade av så kallad flaggpolyester, ett miljöklassat material som kan återvinnas. De skyltar som beställdes var tillverkade av PVC-plast, ett material som är relativt svårt att återvinna. Inga särskilda åtgärder vidtogs för att göra skyltar och flaggor återanvändbara (Andrén, 2006). De krukor och urnor som användes vid Friidrotts-EM 2006 var huvudsakligen tillverkade av trä, plast och betong. Dessa köptes in inom ramen för Göteborgs stads ramavtal. Återanvändningsmöjligheterna av använt trä- och plastmaterial var begränsade på grund av begränsade lagringsmöjlighet, varför huvuddelen av dessa skickades till förbränning efter evenemangets avveckling. Däremot samlades de urnor som var tillverkade i betong in för att återanvändas (Håkansson, 2006). Vidare lades stor vikt på miljöaspekten vid upphandlingen av den duk som användes för utsmyckning av anläggningar (Karlsson, 2006b).

Analys:

Att de mer specifika miljökraven som fanns i vägledningen inte följdes i särskilt stor utsträckning, berodde till viss del på att dessa krav inte distribuerades till alla personer med ansvar för utsmyckningen i samband med Friidrotts-EM 2006. Anledningen till att distributionen inte fungerade var dels otydliga kommunikationsvägar och dels att det inte utsågs någon ansvarig för att sprida informationen om de krav som fanns fastställda i vägledningen. Vidare omfattades många av de anlitade leverantörerna av Göteborgs stads ramavtal, vilket medförde att de i efterhand inte kunde åläggas strängare krav än de som specificerades i ramavtalen. Således hade inte organisationen bakom Friidrotts-EM 2006 några befogenheter eller möjligheter att driva igenom några dylika krav i dessa fall.

I vägledningen som återfanns i åtgärdsprogrammets tredje bilaga specificerades krav som, om de hade följts, hade inneburit att det övergripande målet uppnåts. Göteborgs stads ramavtal användes i möjligaste mån vid inköp och upphandling av växter och material för utsmyckning, vilket medförde att trots att åtgärdsprogrammets vägledning i praktiken inte användes i någon större omfattning, var utsmyckningen av Friidrotts-EM 2006 relativt miljöanpassad. Hade denna vägledning distribuerats och följts hade dock bättre resultat sannolikt uppnåtts, varför målet bara anses vara delvis uppfyllt.

6.1.8 Transporter

Mål: ”Transportbehovet skall reduceras så långt detta är möjligt. Alternativa bränslen såsom el, biogas, etanol och naturgas samt hybridteknik skall om möjligt användas för transporter under evenemanget. Möjligheten för besökare att nå olika aktiviteter och anläggningar till fots skall kompletteras med en god kollektivtrafik i EM-staden.”

I åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärder för att nå målet:

- ”Alla leverantörer och tillverkare skall i god tid informeras om miljökraven för transporter av gods till EM i friidrott 2006.”

Innebörden i ”miljökrav” har författarna tolkat som kraven på samordning av godstransporter, som går att finna i Göteborgs stads ramavtal. Därtill innefattas även de miljözonskrav⁸ som ålagts godstransporter inom centrala Göteborg, samt det av Trafikkontoret upprättade förbudet att under Friidrotts-EM 2006 genomföra godstransporter inom samma zon mellan 11.00 – 02.00 (Trafikkontoret – Göteborgs stad, 2001).

Schenker Logistics var officiell logistikleverantör till Friidrotts-EM 2006. Företaget ansvarade för alla leveranser, livsmedel undantaget, till och från huvudarenan Ullevi. Som officiell leverantör, genomgick företaget en miljöbedömning. Det saknades dock vid tidpunkten för framställandet av detta examensarbete, uppgifter som kunde styrka att företaget i samband med denna miljöbedömning erhållit information om gällande miljökrav för transporter. När vi frågade Anders Thorin, ansvarig på för transporterna under EM på Schenker, kände han inte till några sådana krav. Då kraven ej fanns nedskrivna i miljöprogrammet och ingen av de personer vi kontaktade visste vilka krav som åsyftades kunde vi inte fastställa huruvida några krav hade distribuerats eller ej. Dock påpekade Anders Thorin att alla bilar som användes för transporter till anläggningarna uppfyllde miljözonskraven (Thorin, 2006). För EM-festen fanns ingen officiell logistikleverantör. Även här saknades det uppgifter som kunde styrka att anlitate leverantörer erhållit information om gällande miljökrav.

- ”Godstransporter skall så långt som möjligt samordnas och vid val av bränsle skall i första hand alternativa bränslen nyttjas.”

Telefonkontakter med ansvarig personal på Schenker Logistics, påvisade att transporter som omfattade mindre än fem flakmeter, samordnades fysiskt och administrativt från företagets befintliga omlastningsterminal i Göteborgsregionen. Genom detta kunde antalet transporter till och från Ullevi reduceras och därmed reducerades även utsläppen (Thorin, 2006). Dock använder endast ett fåtal av Schenker Logistics fordon alternativa bränslen. Det är dessutom oklart huruvida dessa alls användes för transporter vid Friidrotts-EM 2006 (Jadsén-Holm, 2006). För leveranser till och från de tillfälliga serveringar och restauranger som upprättades i samband med EM-festen, var transporterna inte centralt samordnade genom

⁸ Inom miljözonen, som innefattar centrala Göteborg, gäller att inga godstransporter får ske med tunga dieseldrivna fordon på mer än 3,5 ton som är äldre än 8 år.

arrangören, i detta fall Göteborg & Co, meddelade bolagets miljöobservatör Karin Jonson. Detsamma gällde leveranser till och från övriga kringarrangemang vid de upprättade festplatserna (Jonson, 2006a). Det kommunala Trafikkontoret beslutade att under Friidrotts-EM 2006 endast tillåta godstransporter i innestaden mellan klockan 02.00 – 11.00, om inte dispens söktes och beviljats (Trafikkontoret – Göteborgs stad, 2006). Detta innebar att godstransporter vid EM-festen, genom Trafikkontorets förtjänst, var samordnade tidsmässigt. I vilken utsträckning alternativa bränslen användes till dessa transporter har författarna inte haft någon möjlighet att kontrollera då de olika näringsidkarna beställde dessa transporter själva. Utöver fastställda åtgärder i åtgärdsprogrammet, fanns också en uttalad ambition från arrangören att prioritera lokala leverantörer i syfte att minska transportbehovet. Någon särskild prioritering kunde dock inte göras eftersom Göteborgs stads ramavtal utgjorde grunden för de inköp och upphandlingar som genomfördes med anledning av Friidrotts-EM 2006. Dessa ramavtal är i sin tur framtagna enligt de regler som Lagen om offentlig upphandling, LOU, beskriver. Bestämmelserna i LOU hindrade Upphandlingsbolaget AB att ge lokala leverantörer förtur i anbudsgivningen eftersom ett sådant agerande skulle strida mot principerna om varors och tjänsters fria rörlighet (Westberg, 2006).

- ”Bränslen till arbetsmaskiner skall så långt det är möjligt utgöras av alkylatbensin eller annat alternativt bränsle.”

I det övergripande miljömålet specificerades alternativa bränslen som el, biogas, etanol och naturgas samt hybridteknik. En granskning av Got Events årsredovisning för 2005 visade att bolaget förfogade över ett femtontal arbetsfordon, vilka i användes samband med driften av de anläggningarna för Friidrotts-EM 2006. Av dessa drevs ungefär en tredjedel av elström, medan övriga huvudsakligen drevs med miljödiesel och viss mån med bensin (Got Event, 2006b). Göteborg & Co använde sig inte av några arbetsmaskiner i sin verksamhet i samband med Friidrotts-EM 2006 (Jonson, 2006b).

- ”Fordon som används för olika slag av transport under evenemanget skall så långt det är möjligt drivas med alternativa bränslen. ”

Författarna har tolkat innebörden i ”fordon” som officiella fordon, avfallstransporter och kollektivtrafik.

Christoffer Lindö, logistikansvarig för Friidrotts-EM 2006, uppgav att det under evenemanget fanns en officiell fordonspark bestående av 90 personbilar, 7 lätta lastbilar samt 4 minibussar. Av dessa drevs 5 med gas, 4 med etanol och 20 med miljödiesel medan övriga var bensindrivna. Tabell 2 visar att den använda mängden alternativa bränslen var mycket liten relativt sett (Lindö, 2006).

Bränsleslag	Mängd (l)
Bensin	17 703
Miljödiesel	2 678
Etanol	69
Gas	Ingen uppgift.
Totalt	20 450

Tabell 2. De officiella fordonens förbrukning av olika bränsleslag under Friidrotts-EM 2006 (Lindö, 2006).

Det kommunägda bolaget Renova ansvarade för avfallstransporterna under Friidrotts-EM 2006. Bolagets förteckning över befintlig fordonspark, visade att de 15 fordon som användes för avfallstransporterna under evenemanget, drevs med miljövänlig elhybridteknik (Renova, 2006a). För tömningen av återvinningsstationer användes ett specialtillverkat lastfordon. Detta fordon var dieseldrivet men uppfyllde den så kallade Euro5-standarden, vilket motsvarar de krav på minskade kväveoxid- och partikelutsläpp som kommer att ställas på alla diesellastbilar inom EU från och med 2009 (Renova, 2006b).

Västrafik AB ansvarar för kollektivtrafiken i Göteborgs stad. Denna består främst av buss-, spårvagns- och båttrafik. Företaget ingick inte i organisationen bakom evenemanget, men var ändå del i ett omfattande samarbete med arrangören. På företagets hemsida gick det att utläsa att av företagets 350 bussar, drevs 95 med gas medan övriga drevs med diesel. Av de bussar som drevs med diesel, var cirka 100 utrustade med så kallade EGR-teknik för att reducera kväveoxidutsläppen. Övriga dieseldrivna fordon var utrustade med CRT-filtrer, vilket gav katalytisk kväveoxidrening samt mekanisk partikelavskiljning. Samtliga av företagets spårvagnar drevs med miljömärkt el, så kallad *grön el*. Företagets båtar drevs med miljödiesel och var utrustade med antingen katalysatorer eller CRT-filtrer (Västrafik AB, 2005).

- ”Informationsmaterial för besökare om viktiga anläggningar, aktiviteter, kollektivtransporter mm. kommer att tas fram.”

På evenemangets officiella hemsida, sammanställdes en guide beträffande resor till och från samt inom Göteborg. Beträffande resor till och från Göteborg redovisades möjliga kommunikationer i form av flygförbindelser, tågförbindelser, bussförbindelser och färjeförbindelser. Någon koppling till miljöaspekter fanns i detta sammanhang inte. Beträffande persontrafiken inom Göteborg förespråkade arrangören att trafikanterna skulle parkera personbilen utanför den direkta stadskärnan och använda kollektiva transportmedel, alternativt gå eller cykla, inom innerstaden. Skälen till detta uppgavs vara ökad tillgänglighet samt minskad negativ miljöpåverkan från transporter. Vidare har Göteborgs stad, genom Göteborg & Co:s försorg, tagit fram och marknadsfört *Göteborgspasset*. Detta är ett rabattkort som kan köpas av allmänheten och som bland annat innebär fri parkering inom Göteborgs stad samt fria resor på kollektivtrafiken inom staden (EM i friidrott 2006b, 2006).

Utöver detta tog Västrafik AB fram och marknadsförde *EM-kortet*. EM-kortet var ett rabattkort som gällde på all kollektivtrafik i Västrafik AB:s regi under tidsperioden för Friidrotts-EM 2006 (Västrafik AB, 2006).

Analys:

Gods- och persontransporter är en betydande källa för negativ miljöpåverkan. Arrangören av Friidrotts-EM 2006 begränsade sig till att huvudsakligen arbeta mot att begränsa den negativa påverkan som kunde kopplas till transporter inom Göteborg stad. Detta då det var den del av transporterna som bedömdes vara realistiska att påverka (Ramberg, 2006a). Resor till och från Göteborg bedömdes som orealistiska att påverka och följa upp, varför de exkluderades ur åtgärdsprogrammet (Ramberg, 2006a). Denna avgränsning kan anses vara befogad om än ej önskvärd, eftersom arrangören har små möjligheter att påverka regionala och globala transportmönster. I ambitionen att samordna godstransporterna vid Friidrotts-EM 2006, lyckades arrangören med detta vid godstransporterna till och från huvudarenan Ullevi men inte till och från EM-festen. Det senare ansågs vara uteslutet på grund av det stora antalet näringsidkare som anlätades för EM-festen, själva ansvarade för inköp och leveranser. Den centrala upphandlingen beträffande transporter till och från Ullevi, torde dock relativt enkelt även kunna ha omfattat EM-festen. Tydligare kommunikationsvägar och rutiner för att säkerställa samordning av inköp och upphandling inom organisationen bakom Friidrotts-EM 2006, hade kunnat innebära att denna brist hade undvikits. Detta hade i sin tur inneburit färre transporter och mindre utsläpp till atmosfären. Mindre miljöfarliga utsläpp till atmosfären hade också varit resultatet av en större användning av alternativa bränslen. Särskilt tydligt var detta vid användandet av officiella fordon, där endast ett fåtal använde någon form av alternativa bränslen. Detta tyder på att de miljökrav som ställdes på leverantörer och sponsorer var små. Arrangören är dock mycket beroende av att teckna avtal med officiella leverantörer och sponsorer, som exempelvis Volvo och Schenker i fallet med Friidrotts-EM 2006, vilket medför att dessa kravnivåer generellt var låga. En bättre samordning av inköp och upphandling hade dock inneburit större möjlighet att ställa högra krav på leverantörer i allmänhet. Däremot var andelen fordon som nyttjade alternativa bränslen hög hos de samarbetspartners som ansvarade för avfallstransporter och kollektivtrafiken. Detta tyder på att miljöprestandan hos dessa externa aktörer är hög, något som organisationen bakom Friidrotts-EM 2006 naturligtvis skall dra fördel av. Ett flertal lyckade satsningar för att förmå besökare och allmänhet att åka kollektivt under Friidrotts-EM 2006 genomfördes. Huvuddelen av dessa satsningar möjliggjordes också genom det nära samarbete mellan arrangören och andra berörda parter från kommunala förvaltningar och bolag, näringsliv och andra berörda, som präglade Friidrotts-EM 2006. Detta nära samarbete är sannolikt resultatet av Göteborg stads stora erfarenhet att arrangera stora evenemang. Detta samarbete är viktigt att bevara och utveckla ytterligare, dels för att även i framtiden få möjlighet att arrangera evenemang, dels för möjligheterna att minimera den negativa miljöpåverkan kopplat till dessa evenemang.

Åtgärden som innebar att godstransporterna skulle samordnas, var ett steg mot ett reducerat transportbehov vid Friidrotts-EM 2006. Denna åtgärd var dock den enda som vidtogs för att uppnå detta syfte, vilket får anses otillräckligt då det stora transportbehovet de facto är kärnan i denna problematik. Användandet av alternativa bränslen var förhållandevis stor, något som i viss mån kompenserar för bristen på vidtagna åtgärder för att reducera transportbehovet. Motsvarande gäller insatserna för att informera allmänheten om möjligheterna att nyttja kollektiva transportmedel som indirekt kan ha lett till ett minskat transportbehov. Utöver de i åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärderna genomfördes ytterligare åtgärder för att öka användningen av

kollektivtrafiken. Under evenemanget fick alla volontärer kostnadsfritt åka kollektivt med Västtrafik AB. Dessutom sattes en extra spårvagnslinje in för att transportera de aktiva mellan deras boende och anläggningarna. Sammantaget innebär detta att det övergripande målet kan anses vara delvis uppfyllt

6.1.9 Energianvändning

Mål: ”Minimera den allmänna energiförbrukningen under evenemanget genom energieffektivisering. Den el som förbrukas skall så långt det är möjligt vara miljömärkt, s k ”grön el”.”

I åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärder för att nå målet:

- ”Den el som används i samband med radio- och TV-sändningarna under EM i friidrott 2006 skall vara miljömärkt el.”

Enligt teknologiansvarige under Friidrotts-EM 2006, kunde den el som användes vid anläggningarna för Friidrotts-EM 2006, inte användas till TV-sändningarna från evenemanget. Detta berodde på att denna el inte uppfyllde de kvalitetskrav som ställdes från EAA. För att klara elförsörjningen till TV/Media samt till satellitlänkar, uppfördes därför två mobila kraftverk i anslutning till Ullevi (Eriksson, 2006).

- ”Den el som nyttjas på Ullevi och träningsarenorna skall huvudsakligen vara miljömärkt liksom den el som nyttjas vid aktiviteterna utanför arenorna.”

De anläggningar som användes med anledning av Friidrotts-EM 2006, nyttjade miljömärkt el under juli och augusti. Således innefattades inte bara evenemangets genomförande utan även för- och efterarbeten (Karlsson, 2006b). Vidare uppfördes ett mobilt kraftverk i anslutning till Ullevi. Detta användes som ett reservkraftverk för att säkerställa belysningen av arenan, vid tillfällen då det fanns risk för strömavbrott (Eriksson, 2006). Inga särskilda avtal om miljömärkt el tecknades för EM-festen (Jonson, 2006c).

- ”All eldriven utrustning skall vara så energieffektiv som möjligt.”

Got Event, som ansvarade för anläggningarna som användes med anledning av Friidrotts-EM 2006, vidtog inom ramen för sin miljödiplomering ett flertal åtgärder för att reducera energiförbrukningen på huvudarenan Ullevi. Bland annat installerades lågenergilampor, timers och rörelsedetektorer för att minimera energiförbrukningen från belysning. Vidare användes endast A-märkta⁹ vitvaror, timers för ventilation samt ett uppvärmningssystem huvudsakligen baserat på fjärrvärme. Efter Friidrotts-EM 2006 ska solfångare monteras på Ullevis läktartak, vilket kommer att innebära ett tillskott till arenans elförsörjning (Eriksson, 2006).

⁹ EU-märkning som innebär energisnål vitvara.

Huruvida de energieffektiviseringar som gjordes på Got Events anläggningar ledde till att energiförbrukningen minimerades är svårt att avgöra. Detta beror på att Got Events totala energiförbrukning varierar kraftigt med antalet genomförda evenemang, samt omfattning och karaktär på dessa. I bilaga G finns en sammanställning av elförbrukningen på anläggningarna, vilken baseras på uppgifter från Tore Johansson, avtalsansvarig under Friidrotts-EM 2006. Den stora skillnaden i energiförbrukning inom bolaget, cirka 120 MWh, som finns mellan augusti 2005 och 2006 kan dock med största sannolikhet tillskrivas evenemanget. Utöver den el som förbrukades på Ullevi så förbrukade Got Event 10-20 MWh vid diverse kringevenemang. På Valhalla Sporthallar förbrukades under evenemanget cirka 53 MWh mer än vid normal drift (Johansson, 2006).

De näringsidkare som, efter upplåtelse av Göteborg & Co, bedrev verksamhet under EM-festen, ålades inte via upplåtelseavtalen några krav på att genomföra energieffektiviserande åtgärder. Göteborg & Co vidtog heller inte några åtgärder för att energieffektivisera genomförandet (Jonson, 2006a). Detta tillsammans med det faktum att näringsidkarna inte betalade för förbrukningen av el utan för den strömstyrka som de behövde, torde ha inneburit att en ytterst liten del av den utrustning som användes under EM-festen var energieffektiv. Beträffande EM-festen och Göteborg & Co:s elförbrukning, så var denna sannolikt större än vid genomförandet av tidigare Göteborgskalas. Detta beroende på att, med anledning av Friidrotts-EM 2006, fler tillfälliga serveringar och restauranger gavs tillstånd att bedriva verksamhet och att antalet festplatser utökades (Jonson, 2006c). Författarna av detta examensarbete lyckades inte frambringa några faktiska siffror beträffande elförbrukningen för vare sig tidigare Göteborgskalas eller för EM-festen. Detta berodde delvis på att vid tidigare Göteborgskalas var Göteborgs Energi en av sponsorerna. Bolaget levererade vid dessa tillfällen el utan krav på ersättning, medan elförbrukning för EM-festen inte var klarlagd vid framställandet av detta examensarbete. Då anlätade näringsidkare för EM-festen dessutom betalade för den strömstyrka de behövde och inte sin faktiska förbrukning, var det svårt att göra en god uppföljning av elförbrukningen.

- ”Reservkraftverken skall drivas med miljödiesel eller annat miljöanpassat bränsle.”

De mobila reservkraftverk som användes vid Ullevi drevs med miljöklass-1 diesel och var utrustade med partikelfilter. Dessutom uppfördes ett antal reservkraftverk för EM-festen, men dessa behövde dock aldrig användas varför de heller inte förbrukade något bränsle (Sjursen, 2006).

Analys:

Från EAA ställdes krav på den el som skulle användas för produktionen av TV-sändningarna. Åtgärden som innebar att miljömärkt el skulle användas för TV-sändningar från evenemanget var därmed omöjlig att genomföra. Således berodde misslyckandet med att genomföra denna åtgärd på EAA:s regler, vilket också visar på vilken påverkan centrala krav kan ha på miljöarbetet trots att det inte nämns i de styrande dokumenten. I övrigt såg Got Event till att miljömärkt el användes på anläggningarna, vilket kan ses som en stor framgång då inga resurser avsattes för

detta och ingen direkt ansvarig utsågs. Således var detta en åtgärd som kan anses vara en direkt följd av åtgärdsprogrammets existens då denna åtgärd sannolikt inte hade utförts utan åtgärdsprogrammets upprättande. Att energieffektiviseringen fungerade bra inom Got Event, berodde i första hand inte på aktiva åtgärder i samband med evenemanget. Istället berodde det till största del på att Got Event redan långt innan evenemanget hade implementerat rutiner och upprättat dokument för sin energianvändning. Detta innebar att detta mål inte var tillräckligt ambitiöst för att det skulle ge någon faktisk positiv effekt för miljöhänsynen inom Got Event. Den el som användes för att genomföra EM-festen var inte miljömärkt. Göteborg & Co vidtog heller inte några åtgärder för att minska sin elförbrukning och ställde heller inga krav på anlitate näringsidkare beträffande användandet av energieffektiv utrustning. Det var således bara Got Event som vidtog några faktiska åtgärder beträffande både energieffektivisering och användandet av miljömärkt el. Detta beror sannolikt på att Got Event, genom införandet av miljöledningssystem, har förankrat miljötänkandet inom hela organisationen och samtidigt arbetar aktivt för att begränsa bolagets miljöpåverkan. Göteborg & Co arbetar mer reaktivt med miljöfrågor och då inga tvingande krav ställdes på bolaget, vidtogs heller inga specifika åtgärder. Att miljödiesel användes för att driva reservkraftverken berodde med största sannolikhet på att Got Event tidigare använt detta drivmedel för ändamålet och därigenom kunde påverka övriga delarrangörer att använda detsamma. Detta visar att trots att evenemang är tillfälliga företeelser, lever vissa rutiner kvar och leder till ständiga förbättringar i ett längre perspektiv.

De föreslagna åtgärderna täckte på ett bra sätt in det övergripande målet och hade alla åtgärder vidtagits hade också målet uppnåtts. Detta gjordes dock inte fullt ut. Trots att Got Event installerade energieffektiv utrustning var det svårt att fastställa om energiförbrukningen faktiskt minimerades, då det saknades jämförbar data från liknande evenemang. Mycket av den el som användes var dock producerad på ett miljövänligt sätt. Slutligen kan det sägas att trots att det gjordes vissa insatser för att minska miljöpåverkan från energianvändningen i samband med Friidrotts-EM 2006, kunde mycket mer ha gjorts beträffande energianvändningen vid EM-festen, varför det övergripande miljömålet endast anses vara delvis uppfyllt.

6.1.10 Livsmedel och livsmedelshantering

Mål: ”Restauranger och andra serveringsställen som knyts till EM i friidrott 2006 skall prioritera ett livsmedelssortiment som innehåller ekologiska råvaror.”

I åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärder för att nå målet:

- ”Ansvariga för serveringarna skall i god tid informeras om de specifika krav som gäller för ekologiska råvaror och produkter. /---/ Miljökraven skall anges i upplåtelseavtal och liknande.”

De specifika miljökraven beträffande livsmedel återfinns i miljöprogrammets fjärde bilaga.

I miljöprogrammets fjärde bilaga specificerades tydliga krav beträffande förekomsten av ekologiska varor hos restauranger och serveringsställen vid Friidrotts-EM 2006. I dokumentet *Val av hyrestagare* (Göteborg & Co, 2006) fanns de aspekter som Göteborg & Co beaktade då näringsidkare anlätades för EM-festen (Jonson, 2006a). En av dessa aspekter var utbudet av ekologiska råvaror och produkter. En granskning av detta dokument visar att dessa krav dock var något mindre strikta än de i åtgärdsprogrammet. Miljöförvaltningens inspektioner under evenemanget visade att endast 18 av 62 inspekterade verksamheter, nyttjade ekologiska råvaror eller produkter, trots att detta var ett krav som ställdes av både Göteborg & Co samt i åtgärdsprogrammet. De ekologiska råvaror som fanns hos de näringsidkare som nyttjade ekologiska råvaror eller produkter, var främst kaffe och grönsaker (Carlsson, 2006d).

- ”Varje serveringsställe skall genom skyltning ge miljöinformation till gästerna.”

Författarna har tolkat innebörden i ”miljöinformation” som information till kund beträffande förekomsten av ekologiska råvaror eller produkter.

Miljöförvaltningens inspektioner under evenemanget visade att endast två av de 18 verksamheterna som använde ekologiska råvaror eller produkter, hade någon som helst sorts skyltning beträffande detta (Carlsson, 2006c).

Analys:

Detta var en strategisk satsning som arrangören hoppades skulle medföra en minskad miljöpåverkan i ett längre perspektiv. Då specifika krav beträffande utbudet av ekologiska råvaror och produkter delgetts näringsidkarna genom upplåtelseavtalen, kan arrangören inte till fullo åläggas ansvaret för att önskat resultat inte uppnåtts. Tydligare information och större förankring av denna satsning hos näringsidkarna, hade dock kunnat innebära en större genomslagskraft. Den ökade kostnad som användandet av ekologiska råvaror eller produkter innebär för näringsidkare, torde kunna vägas upp av något förhöjda priser. En annan väg att gå för att få större genomslagskraft med denna åtgärd, hade kunnat vara att subventionera de näringsidkare som prioriterade ett sortiment bestående av ekologiska råvaror eller produkter. En miljöprofil torde också kunna ge anlitate näringsidkare goodwillvinster.

Tydligt definierade krav borde innebära en ökad förekomst av ekologiska råvaror och/eller produkter hos anlitate näringsidkare. De krav som återfanns i upplåtelseavtalen var förvisso mindre omfattande än de som återfanns i åtgärdsprogrammet, men ändå tydligt definierade. Trots detta var genomslagskraften för ekologiska råvaror eller produkter förvånansvärt liten. Därtill kommer det faktum att skyltningen beträffande förekomsten av ekologiska råvaror eller produkter också var bristfällig. Sammantaget medför dessa två brister att målet inte kan anses vara uppfyllt.

6.1.11 Avfall och återvinning

Mål: ”Mängden avfall som uppkommer inom alla delar av evenemangsområdet skall minimeras så långt det är möjligt. Material som kan återvinnas skall tas om hand så nära källan som möjligt. Vid upphandling och inköp skall produkter, förpackningar mm väljas så att inte onödigt avfall uppstår.”

I åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärder för att nå målet:

- ”Källsortering av avfallet skall ske så långt detta är möjligt.”

Fyra olika aktörer var inblandade i avfallshanteringen vid Friidrotts-EM 2006. Dessa var Park- och Naturförvaltningen i Göteborgs stad, Renova, Got Event och Kretsloppskontoret i Göteborgs stad. Telefon- och e-postkontakter med ansvariga hos dessa aktörer visade att det avfall som uppkom under EM-festen kunde källsorteras på 10 större återvinningsstationer som upprättats i centrala Göteborg. Dessa återvinningsstationer bestod av vardera fyra fraktioner, nämligen metall, färgat och ofärgat glas samt brännbart avfall (Holmlid, 2006). Utöver dessa stationer fanns det även 10 mindre återvinningsstationer upprättade längs med Kungsporsavenyn i centrala Göteborg, där besökarna kunde sortera i fraktionerna metall, plast samt färgat och ofärgat glas. Efter EM-festens två första dagar byttes dock glasfraktionerna ut mot en fraktion med brännbart avfall (Ahrnberg, 2006). Som komplement till återvinningsstationerna sattes även 500 säckställ för osorterat avfall ut. Detta kan jämföras med de 250 som finns under tidigare Göteborgskalas (Krantz-Rönnqvist, 2006). Det avfall som uppkom från serveringställen och restauranger under EM-festen, kunde sorteras på sammanlagt 14 särskilt avsatta återvinningsstationer. Detta avfall kunde sorteras i fraktionerna metall, plast, kartong, glas samt biologiskt avfall (Ahrnberg, 2006). I samband med de inspektioner av avfallshanteringen som Miljöförvaltningen utförde under evenemanget, konstaterades det att avfallshanteringen på de olika festplatserna generellt sett fungerade bra. Dock konstaterades vissa brister rörande ordningen på de olika återvinningsstationerna, som bara var godkänd vid 75 % av inspektionerna. Dessa brister kunde dock i de allra flesta fall avhjälpas efter påpekande (Carlsson, 2006e). Sammanlagt samlades cirka 96 ton avfall in under EM-festen, det osorterade avfall som samlades in i säckställen exkluderat (Lovevik, 2006a). En sammanställning över insamlade fraktioner återfinns i bilaga H.

I anslutning till Ullevi upprättades 20 mindre återvinningsstationer. Dessa stationer bestod av fraktionerna metall, färgat och ofärgat glas samt övrigt avfall. Inne på Ullevi sorterades det enbart i två fraktioner, nämligen brännbart avfall och plast, detta eftersom dessa var de enda fraktionerna som förväntades uppkomma från de produkter som såldes inne på anläggningen. Inne på Ullevi fanns 60 kärl för varje fraktion utplacerade (Karlsson, 2006b). Sammanlagt samlades cirka 66 ton avfall in i anknäpning till Ullevi under evenemanget (Lovevik, 2006a). En sammanställning över insamlade fraktioner återfinns i bilaga H.

- ”Tydlig information skall ges till allmänheten om hur olika avfallslag skall sorteras.”

Kretsloppskontoret anställde inför evenemanget 12 personer som miljövärdar. Dessa återfanns i anslutning till de 10 större återvinningsstationer som upprättades för Friidrotts-EM 2006. Miljövärdarnas arbetsuppgifter bestod i att sköta städningen runt stationerna, hjälpa besökare att sortera sitt avfall samt svara på frågor från allmänheten (Krantz-Rönnqvist, 2006). Därtill utsågs ett trettiotal volontärer till miljöombud, vars arbetsuppgifter bestod i att exempelvis kontrollera renhållningen av festplatser för EM-festen, bistå med källsortering av avfall samt svara på allmänna och miljörelaterade frågor från besökare av evenemanget (Carlsson, 2006a).

- ”Vid upphandling och inköp skall förpackningsfrågan behandlas särskilt.”

Kravspecifikationerna på den leverantör som avser att teckna ramavtal med Göteborgs stad, innebär bland annat att leverantören måste redovisa hur företaget uppfyller förordningen om producentansvar för förpackningar¹⁰. Detta kan till exempel göras genom att påvisa registrering i REPA¹¹ (Göteborgs stad, 2003). För varor och tjänster, som inte omfattas av något ramavtal, gällde att den enskilde inköparen själv skulle beakta de krav som normalt sett innefattas av ramavtalen inom Göteborgs stad (Göteborg stad, 2006c).

- ”Rutiner för avfallshantering skall finnas tillgänglig för all berörd personal.”

Instruktioner om hur avfallet skulle sorteras fanns uppsatta på alla återvinningsstationer. Vidare fanns det viss information om avfallshanteringen i det material som delades ut till gruppcheferna bland anlitade volontärer.

- ”Utvecklade pantsystem för drycker och insamlingssystem anpassade till förutsättningarna på varje evenemangsområde skall användas under EM i friidrott 2006.”

De drycker som såldes inne på Ullevi serverades i plastflaskor och i plastmuggar. Producenten av flaskorna var anslutna till Svenskt returpack och varför dessa kunde ha pantsats på sedvanligt vis. Då detta faktum dock länge var okänt, upprättades inget pantsystem på Ullevi. Istället samlades flaskor och muggar in som en egen avfallsfraktion för att sedan materialåtervinnas. Enligt Gerth-Ove Karlsson (2006a) tog dock personal, städentreprenörer och volontärer hand om och pantsade större delen av de sålda flaskorna för egen räkning.

Den enda festplatsen för EM-festen där det användes ett pantsystem för dryckesbehållare var Kungstorget. Detta pantsystem bestod i att varje ölglas kunde återlämnas mot en pant på 10 kronor (Jonson, 2006d). Utöver detta hade den ansvariga delarrangören Göteborg & Co, slutit ett avtal med AB Tingstad Papper. Detta gav företaget exklusiv rättighet att leverera allt engångsmaterial till EM-festen (Göteborg & Co, 2006). Detta engångsmaterial var till stora delar tillverkat av

¹⁰ Förordning (1997:185) om producentansvar för förpackningar.

¹¹ Register för producentansvar.

miljövänlig majsstärkelse vilket därigenom minskade den negativa miljöpåverkan som kunde kopplas till avfallshanteringen vid evenemanget (Jonson, 2006a).

Analys:

Att stora insatser beträffande avfallshanteringen genomfördes, berodde sannolikt också på att det fanns en gemensam strävan att hålla Göteborg rent och snyggt i samband med Friidrotts-EM 2006. Detta då en ren och vacker stad förväntades ge en positiv bild av Göteborg i allmänhet och evenemanget i synnerhet. Denna ambition gjorde att dessa insatser blev väl förankrade inom hela organisationen. De goda möjligheterna att sortera uppkommet avfall, åstadkoms genom flera separata insatser från de olika delarrangörerna. Dessa satsningar föll väl ut, men tydligare kommunikationsvägar och ansvarsförhållanden hade sannolikt inneburit mindre arbete med att kartlägga behovet av insatser inom detta område. Om uppkommet avfall vid EM-festen verkligen källsorterades så långt det var möjligt är tveksamt, eftersom det endast upprättades 20 återvinningsstationer för källsortering, att jämföra med 500 säckställ för osorterat avfall. Vad som dock är viktigt är att satsningen innebär att det inför framtida evenemang finns återvinningsstationer som kan användas för sortering. På så sätt har det skapats förutsättningar för att förbättra avfallshanteringen ytterligare vid kommande evenemang. Informationen till allmänheten fungerade också bra då Park- och Naturförvaltningen använde sig av egna resurser för att anställa informatörer. Utan dessa externa resurser skulle informationen med största sannolikhet inte ha blivit så omfattande som den blev. Detta kan ses som en investering för framtiden då en ökad kunskap hos allmänheten, kommer att medföra att lika stora satsningar på spridning av information inte behöver göras vid framtida evenemang. Att förpackningsfrågan behandlades vid inköp och upphandlingar berodde främst på att många av inköpen gjordes inom ramavtalen och förpackningsfrågan är en del i granskningen som föregår tecknandet av ramavtalen. Huruvida rutinerna för avfallshantering funnits tillgängliga för all berörd personal är svårt att veta då denna åtgärd är formulerad på ett väldigt otydligt sätt. Varken vilka rutiner eller vilken personal som är berörd specificerades i åtgärdsprogrammet och således har författarna ej kunnat bedöma denna åtgärd. Anledningen till att upprättandet av pantsystem på de olika festplatserna för EM-festen blev bristfälligt, kan sägas vara en kombination av dålig kommunikation och brist på engagemang inom den egna organisationen. Att Ullevi inte införde ett system berodde främst på att det länge var oklart vilken sorts flaskor som skulle användas. Anledningen till att pantsystem inte upprättades i större utsträckning under EM-festen, berodde på att förordandet av muggar i nedbrytbart material ansågs vara en tillräcklig insats. Att pantsystem faktiskt användes på en av festplatserna för EM-festen, berodde inte på en aktiv insats inför evenemanget. Det berodde snarare på att det sedan tidigare Göteborgskalas fanns inarbetade rutiner för upprättandet av ett pantsystem på denna festplats. Detta kan ses som ytterligare ett exempel på att, trots den tillfälliga karaktären av evenemang, går det att arbeta mot ständiga förbättringar i ett längre perspektiv.

De i åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärderna täckte på ett bra sätt in de flesta aspekterna av det övergripande målet. En aspekt som dock inte berördes var hur de insamlade fraktionerna togs om hand. Författarna kontrollerade detta med Renova och resultaten redovisas i bilaga H. De flesta fraktionerna togs om hand inom Sverige och

således kan även denna del av målet anses vara uppfyllt. Vidare lyckades arrangören bra i sin ambition att minimera den uppkomna mängden avfall, samt att minimera den negativa miljöpåverkan från detta avfall i samband med Friidrotts-EM 2006. Totalt samlades knappt 160 ton avfall in och togs om hand vid evenemanget. Då antalet besökare var omkring 200 000 per dag, innebär detta 0,08 kg avfall per person och dag (Lovevik, 2006a). För att få en uppfattning om hur mycket avfall detta är, kan denna siffra ställas i relation till att genomsnittssvensken år 2004 producerade 1,27 kg hushållsavfall per dag (Svenska Renhållningsföreningen, 2006). De brister som fanns beträffande avfallshanteringen, härrörde framförallt från det uteblivna upprättandet av fungerande pantsystem, men detta kan i sammanhanget ses som mindre betydande varför det övergripande miljömålet därför kan anses vara uppfyllt.

6.1.12 Vatten- och avloppsfrågor

Mål: ”Göteborgsdricksvatten skall så långt det är möjligt användas under evenemanget i stället för buteljerat vatten. Avloppsvatten som uppstår skall så långt möjligt anslutas till det kommunala avloppsnätet. Arbetsaktiviteter som riskerar att förorena grundvatten och dagvatten skall undvikas.”

I åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärder för att nå målet:

- ”Volontärerna skall förse med påfyllningsbara flaskor för dricksvatten och påfyllningsställen skall vara lätt tillgängliga inom de olika arenorna. Extra tappställen för dricksvatten anordnas på lämpliga ställen inom hela evenemangsområdet.”

I det utrustningspaket som samtliga volontärer fick inför genomförandet av evenemanget, ingick påfyllningsbara vattenflaskor. Detta var dock inte resultatet av någon specifik insats från arrangören, då den planerade åtgärden att distribuera påfyllningsbara vattenflaskor till volontärerna inte blev av. Detta var istället resultatet av ett initiativ från en enskild sponsor. Utöver detta delade Kretsloppskontoret i Göteborgs stad, i samarbete med Röda Korset, ut påfyllningsbara vattenflaskor till allmänheten i anslutning till Ullevi under evenemanget. Några tappställen för dricksvatten, utöver de som Göteborgs VA-verk normalt sett tillhandahåller, uppfördes inte i samband med Friidrotts-EM 2006 enligt ansvarig personal på VA-verket. Konstruktionen av redan befintliga tappställen anpassades inte heller för att underlätta påfyllning av påfyllningsbara vattenflaskor. I anslutning till den plats där Kretsloppskontoret och Röda Korset delade ut påfyllningsbara vattenflaskor till allmänheten, uppfördes vattentankar för att möjliggöra återfyllning av utdelade flaskor (Andersson, 2006).

- ”Antalet offentliga toaletter under evenemanget skall vara så stort att en hög hygienisk standard kan hållas.”

I dokumentet Evenemangsplats Göteborg, definieras *god hygienisk standard* som minst en (1) toalett per 200 besökare. Den tidigare versionen av Evenemangsplats Göteborg definierade samma begrepp såsom minst en (1) toalett per 400 besökare. En fjärdedel av antalet toaletter som anges i de båda dokumenten, kan dock ersättas av urinoarer. Eftersom tillfälliga toaletter främst uppfördes i samband med EM-festen,

innebär detta att det skulle krävas mellan 500 och 1000 toaletter för att uppnå god hygienisk standard. Detta under förutsättning att denna del av Friidrotts-EM 2006 lockade beräknade 200 000 besökare per dag. Under evenemanget hyrdes sammanlagt 282 tillfälliga toaletter och 7 urinoarer in från Hyrtoaletten Sverige AB. Därtill hyrdes urinoarcontainrar med sammanlagt 60 urinoarer in från Ramirent (Jonson, 2006e). Det sammanlagda antalet toaletter var således långt under det antal som var definitionen av god hygienisk standard. Miljöförvaltningens inspektioner av den hygieniska standarden på tillfälligt uppförda toaletter, fokuserade på skötsel snarare än på antalet uppförda toaletter. Resultaten från denna inspektion, vilket framgår av tabell 3, påvisar att den enda bristen i den hygieniska standarden var avsaknad av tvål på vissa av de tillfälliga toaletterna.

Punkt i checklistan	Andelen godkända
Utrymmet är rent	100 %
Utrymmet är helt	100 %
Papper finns att tillgå	100 %
Tvål finns att tillgå	90 %
Skötseln är godkänd	100 %

Tabell 3. Sammanställning av inspektionsresultaten på tillfälliga toaletter och urinoarer (Carlsson, 2006e).

- ”Extra toaletter skall vara anslutna till det kommunala avloppsnätet. Där anslutning till avloppsnätet ej är möjlig skall de extra toaletternas avlopp samlas i en större tank.”

En granskning av de dokument som beskrev placering och anslutning av tillfälligt uppförda toaletter, visade att endast 94 tillfälliga toaletter anslöts till det kommunala avloppsnätet, se tabell 4. Detta motsvarar ungefär en tredjedel av det totala antalet toaletter. Alla urinoarcontainrar kopplades till det kommunala avloppsnätet. Endast 2 av de 188 slamtoaletterna, det vill säga de toaletter som inte anslöts till det kommunala avloppsnätet, var kopplade till en större tank. Dessa var placerade på Avenue Lounge, som fungerade som VIP-område under evenemanget (Jonson, 2006e).

Plats	Slamtoaletter (varav kopplade till stor tank)	Urinoarer	WC
Heden	18 (0)	0	0
Trädgårdsföreningen	6 (0)	0	0
Kungsportsplatsen	0 (0)	0	1
Kungstorget	2 (0)	3*10	58
Avenue Lounge	3 (2)	0	0
Götaplatsen	10 (0)	0	0
Övrigt	74 (0)	7	0
Packhuskajen	0 (0)	3*10	35
Frihamnspiren	59 (0)	0	0
Gång- och maratontävlingar	16 (0)	0	0
Sammanlagt	188 (2)	67	94

Tabell 4. Sammanställning av antalet tillfälligt uppförda toaletter vid EM-festen (Jonson, 2006e).

Analys:

Det kommunala vatten- och avloppsnätet utnyttjades inte i den utsträckning som borde ha varit möjligt. Utdelandet av vattenflaskor till volontärer genomfördes av externa aktörer, oberoende av Miljögruppen. Denna åtgärd, som i sig inte har så stor inverkan på evenemangets miljöpåverkan, är av strategisk betydelse och torde ha kunnat ge Friidrotts-EM 2006 goodwillvinster. Genom tydligare kommunikationsvägar inom organisationen, kunde denna åtgärd ha samordnats betydligt bättre. Detta hade inneburit minskade kostnader, då den planering som genomfördes visade sig vara överflödig i och med att åtgärden redan var vidtagen. Avsaknaden av tappställen för dricksvatten var resultatet av otydliga ansvarsförhållanden och knappa resurser. Klara direktiv och tilldelning av vissa, sannolikt inte särskilt omfattande, resurser hade inneburit att VA-verket i Göteborgs stad enkelt kunde ha utfört denna åtgärd. Miljöförvaltningens inspektioner av tillfälligt uppförda toaletter visade på godkänd hygienisk standard, trots att antalet toaletter var mindre än vad som föreskrevs i Evenemangsplats Göteborg. Detta indikerar att kraven i Evenemangsplats Göteborg beträffande god hygienisk standard vid tillfälligt uppförda toaletter, är upprättade med stor säkerhetsmarginal. Trots detta borde arrangören ha tillsett att antalet toaletter ändå var tillräckligt stort för att säkerställa definitionen på en god hygienisk standard. Detta eftersom det skulle ha inneburit stora goodwillförluster om det skulle ha visat sig att god hygienisk standard inte förelåg på grund av ett för litet antal toaletter. I fallet med avloppsvattnet från tillfälligt uppförda toaletter, berodde knappheterna på ett bristande engagemang från arrangörens sida, i detta fall huvudsakligen Göteborg & Co. Utan ett starkt stöd hos bolagsledningen var möjligheterna att genomföra denna satsning små. Det bristande engagemanget hade sannolikt sitt ursprung i att denna åtgärd inte var helt förankrad inom organisationen och att nyttan med åtgärden inte var tydligt definierad och kommunicerad.

Gemensamt för genomförandet av dessa åtgärder var att de hade kunnat bli betydligt mer verkningsfulla om engagemanget inom organisationen varit större. De åtgärder som genomfördes var mer av karaktären ”måsten” än exempel på god vilja. Den sista delen av det målet, det vill säga ”Arbetsaktiviteter som riskerar att förorena grundvatten och dagvatten skall undvikas.”, uppmärksammades inte med någon föreslagen åtgärd för att begränsa miljöpåverkan. Sammantaget innebär detta att det övergripande miljömålet ej kan anses vara uppfyllt.

6.1.13 Boende

Mål: ”Alla hotell och liknande boendeformer skall uppnå en hög miljöstandard.”

I åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärder för att nå målet:

- ”Hotell och liknande boendeformer skall erbjudas information om hur man kan höja sin miljöstandard. /---/ I bilaga VI (författarnas anm.: till åtgärdsprogrammet) ges ytterligare information om hur man når en hög miljöstandard.”

Miljöförvaltningen i Göteborgs stad bedömde att 51 specifika hotell och andra boendeformer i Göteborgsregionen, med stor sannolikhet skulle komma att hysa gäster med anknytning till Friidrotts-EM 2006. Denna bedömning baserades på en sammanställning, utförd av Göteborg & Co, över vilka hotell och andra boendeformer som finns lokaliserade i Göteborgsregionen (Carlsson, 2006b).

Miljöförvaltningen distribuerade därefter information som beskrev hur dessa enskilda verksamhetsutövare kunde höja sin miljöprestanda enligt de riktlinjer som Göteborgsmodellen för Miljödiplomering föreskriver. Informationen bestod av ett introduktionsbrev som beskrev hur organisationen bakom Friidrotts-EM 2006, i enlighet med framtaget miljöprogram, avsåg att erbjuda aktiva, besökare och andra involverade ett miljöanpassat boende under evenemanget. Vidare bifogades ett utdrag från miljöprogrammet beträffande miljöanpassade boendeformer, samt en förenklad version av den checklista som normalt används för att kontrollera miljöstandard i miljödiplomeringsförfarandet enligt Göteborgsmodellen. Till den senare bifogades även en uppmaning att stämma av checklistan mot den egna verksamheten och därefter returnera denna till Miljöförvaltningen. Uppmaningen följdes av 30 verksamhetsutövare (Carlsson, 2006b).

- ”De (författarnas anm.: nämnda hotell och liknande boendeformer) kan även erbjudas möjlighet till miljödiplomering.”

Samtliga 51 hotell erbjöds möjlighet att genomgå det granskningsförfarande som är ett krav för att en verksamhet skall kunna erhålla Miljödiplomering enligt Göteborgsmodellen. De verksamheter som anmälde sitt intresse för att miljödiplomera sig i samband med Friidrotts-EM 2006, erbjöds också att göra detta till ett subventionerat pris. Detta hade vid tiden för evenemangets genomförande resulterat i att sju hotell påbörjat granskningsförfarandet för miljödiplomering (Carlsson, 2006b).

Analys:

Att arbetet med miljöanpassningen av hotellen fungerade bra, berodde på ett flertal olika orsaker. För det första hade Miljöförvaltningen i Göteborgs stad stor erfarenhet av att arbeta med miljöanpassning av hotell genom framtagandet av Göteborgsmodellen för Miljödiplomering. Därför utsågs Miljöförvaltningen till ansvariga för att bistå med information och praktisk hjälp med att höja miljöstandarden vid aktuella hotell vid Friidrotts-EM 2006. Vidare avsattes personella resurser från förvaltningens egen budget för detta ändamål. Information skickades också ut till hotellen i god tid för att de skulle hinna förbättra sin miljöprestanda. Att gensvaret på enkäterna inte blev större är inget som de ansvariga kan lastas för då ett flertal påminnelser skickades ut.

Då organisationen inte hade någon befogenhet att tvinga hotellen att öka sin miljöstandard, fanns det inte heller någon möjlighet att vidta åtgärder som kunde garantera att målet uppfylldes. Det fanns inte heller några andra tillgängliga styrmedel då de officiella boendena redan var utsedda och alla andra hotell också var fullbelagda under evenemanget. Därför kan åtgärderna anses vara relevanta även om de i sig inte säkerställde att målet uppnåddes. Att innebörden i ”hög miljöprestanda” inte definierades, gjorde det svårt att kontrollera huruvida aktuella hotell uppnått detta.

Om miljödiplomeringens riktlinjer, det vill säga att 75 % av kriterierna i checklistan var uppfyllda, skulle användas som detta mått ser det relativt bra ut. Sammanställningen av svaren på den utskickade enkäten visade att bland de 30 verksamheter som genomförde avstämningen av den förenklade checklistan mot den egna verksamheten, uppfylldes i genomsnitt 68 % av de krav som ställs på en verksamhet som avser att bli miljödiplomerad. Motsvarande siffra bland de officiella hotell, det vill säga de hotell som anlätades av organisationen bakom evenemanget för att inhysa aktiva, media etc., var 71 %. Osäkerheten är dock stor då knappt 60 % av de aktuella hotellen rapporterade in nuvarande miljöprestanda (Carlsson, 2006f). En annan osäkerhet ligger i det faktum att det var frivilligt att returnera enkäten, vilket medför en risk för att de hotell och andra boendeformer med hög miljöprestanda och aktivt miljöarbete returnerar enkäten i större utsträckning än de med sämre miljöprestanda. Därmed kan målet endast anses vara delvis uppfyllt.

6.1.14 Kontorsutrustning

Mål: ”Förbrukningen av kontorspapper skall hållas så låg som möjligt. Kontorsutrustning skall så långt det är möjligt vara TCO- eller ”Energy Star”-märkt. Förbrukningen av el för kontorsmaskiner, belysning mm skall vara så låg som möjligt.”

I åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärder för att nå målet:

- ”Miljökriterier skall definieras och följas upp vid inköp eller hyra av kontorsutrustning och kontorsmaterial.”

Göteborg stads ramavtal innefattar inköp och upphandling av kontorsmaterial. Dessa ramavtal användes av såväl Got Event som Göteborg & Co då detta var möjligt. Vid tecknandet av ramavtalen med leverantörer av kontorsmaterial ställs, utöver de generella miljökrav som ställs på leverantörer till Göteborgs stad, ytterligare miljökrav. För att underlätta för inköpare att finna miljöanpassade varor skall leverantörerna tydligt märka produkter som är miljöanpassade. Dessutom skall leverantörerna ta hand om uttjänta produkter för återanvändning/återvinning eller miljöanpassad demontering, motsvarande det antal av elektriska eller elektroniska produkter som levererats (Göteborgs Stad, 2006b). En granskning av Göteborg stads ramavtal visade dock att dessa avtal inte omfattar samtliga av de specifika miljökrav på kontorsmaterial som specificerades i åtgärdsprogrammet.

- ”Pappersförbrukningen minskas bl a genom att gå över till dubbelsidig utskrift, skicka e-post och arbeta med digitala fakturor så långt detta är möjligt.”

Som ett led i miljödiplomeringen av Got Event, ändrades förinställningen på skrivare och kopiatorer till dubbelsidig utskrift istället för ensidig (Got Event, 2005b). På Göteborg & Co har inga särskilda åtgärder vidtagits för att minska pappersförbrukningen. Anledningen till detta är, enligt bolagets miljöobservatör Karin Jonson, att den verksamhet bolaget bedriver innebär att stora mängder kontrakt, ritningar och andra dokument som inte är av konventionellt format används. Därmed

skulle en övergång till dubbelsidig utskrift kunna innebära att vissa arbetsuppgifter försvårades (Jonson, 2006a).

- ”Kontorsmaterial av PVC-plast undviks.”

Det saknades vid tiden för framställandet av detta examensarbete uppgifter som kunde styrka eller bestrida huruvida detta påstående var förenligt med verkligheten.

- ”Elförbrukningen hålls låg genom nyttjande av lågenergilampor, energieffektiv kontorsutrustning, installation av timers samt avstängning av utrustning som inte används.”

Som ett led i miljödiplomeringen köper Got Event enbart in miljömärkt datorutrustning. Detta medför indirekt en minskad energiförbrukning. Därtill använder sig Got Event också av lågenergilampor för att minska sin energiförbrukning (Got Event, 2006b). Även de datorer som köptes in specifikt till Friidrotts-EM 2006 var miljömärkt (Karlsson, 2006d). Göteborg & Co vidtog inte några specifika åtgärder för att minska sin energiförbrukning i kontorsmiljöerna (Jonson, 2006a).

Analys:

De kontorsmiljöer som har inkluderats i denna del av miljörevisionen, är de som tillhandahållits av Got Event och Göteborg & Co. Got Event tillhandahöll även de kontorsmiljöer som användes av organisationen bakom Friidrotts-EM 2006. Kontorsmaterial finns med som ett specifikt avtalsområde inom Göteborg stads ramavtal. Således torde det mesta kontorsmaterialet köpts in eller upphandlats genom ramavtal. Detta var anledningen till att de mer specifika miljökraven i åtgärdsprogrammet inte kunde ställas, eftersom dessa leverantörer inte i efterhand kan åläggas strängare krav. Således hade inte organisationen bakom Friidrotts-EM 2006, några befogenheter att driva igenom några dylika krav i dessa fall. Skillnaderna i miljöanpassningen av kontoren hos de båda delarrangörerna kan till största del förklaras med Got Events miljödiplomering. Got Event genomförde de i åtgärdsprogrammet föreskrivna åtgärderna som ett led i sin miljödiplomering och inte specifikt för Friidrotts-EM 2006. Dessa åtgärder var väl förankrade inom bolaget och ansvariga var utsedda och resurser avsatta. Göteborg & Co vidtog däremot inga specifika åtgärder, något som berodde på att frågan inte var förankrad inom bolagsorganisationen och att ingen ansvarig utsågs.

De föreslagna åtgärderna täckte på ett bra sätt in det övergripande målet. Användandet av Göteborgs stads ramavtal innebär att den negativa miljöpåverkan från kontor och kontorsutrustning begränsades, även om dessa ramavtal inte omfattade de specifika miljökrav på kontorsmaterial som ställdes i åtgärdsprogrammet. Att miljökrav ställs redan vid inköp och upphandlingar, medför indirekt att resursförbrukningen av papper och energi minskar. Trots att det fanns vissa brister i genomförandet av föreslagna åtgärder, är det övergripande miljömålet att betrakta som delvis uppfyllt.

6.1.15 Kläder och souvenirer

Mål: ”Kläder för volontärer och souvenirer skall vara tillverkade av ett sådant material och på ett sådant sätt att miljöpåverkan blir så liten som möjligt.”

I åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärder för att nå målet:

- ”Vid upphandling och inköp av kläder för volontärer och souvenirer skall miljökrav ställas.”

Flera leverantörer, varav en huvudleverantör, anlätades. Dessa genomgick en urvalsprocess där miljöhänsyn var ett av kriterierna. Huvudleverantören, NeH, ålades krav på att införa miljöledningssystemet Miljödiplomering. Genom kontinuerlig uppföljning säkerställdes också att kraven på leverantörerna åtföljdes (Larsson, 2006).

Analys:

Det var tydligt definierat vem som ansvarade för anlitaandet av leverantörer av kläder och souvenirer. Detta medförde att möjligheterna att ställa miljökrav på anlidade leverantörer var stora. Dyliga krav ställdes också.

Åtgärden som föreslogs i åtgärdsprogrammet var relevant och tillräcklig för att kunna täcka in det övergripande målet. Det är dock värt att notera att den miljöbedömning som faktiskt genomfördes, främst fokuserade på leverantörens miljöprestanda och inte den miljöpåverkan som den levererad produkt faktiskt gav upphov till. Sammantaget kan dock detta övergripande miljömål anses vara uppfyllt.

6.1.16 Marknadsföring

Mål: ”Det miljöanpassade EM i friidrott 2006 skall kommuniceras på ett sådant sätt att publik, volontärer, aktiva, tränare etc känner till miljöbudskapet.”

I åtgärdsprogrammet föreslagna åtgärder för att nå målet:

- ”Miljöbudskapet skall ha en tydlig plats i informationen om EM i friidrott 2006 och vara integrerad med övrig information.”

I den direkta marknadsföringen av Friidrotts-EM 2006, lyftes miljöaspekterna inte fram särskilt. Inte heller under evenemangets genomförande gjordes några specifika insatser för att belysa miljöaspekter eller miljöarbete i samband med evenemanget. Att miljöaspekterna inte lyftes fram särskilt berodde enligt Agneta Forshufvud, marknadsföringsansvarig för Friidrotts-EM 2006, på att dessa frågor inte hade någon betydande genomslagskraft i arbetet med att locka presumtiva besökare till evenemanget. Forshufvud poängterade dock att miljöfrågor var ett viktigt argument för att Göteborg valdes ut som arrangör av Friidrotts-EM 2006, samt ett viktigt argument för att locka besökare till Göteborg som stad i samband med evenemanget. Denna marknadsföring, som Got Event och Göteborg & Co var ansvariga för, var av

mer allmän karaktär och fokuserade inte specifikt på Friidrotts-EM 2006. Mer riktat informationsmaterial, för dem som var särskilt intresserade av miljöfrågor i samband med Friidrotts-EM 2006, gick dock att finna på den officiella hemsidan för Friidrotts-EM 2006. Där presenterades såväl den framtagna miljöpolicyen som miljöprogrammet i sin helhet (Forshufvud, 2006). I den indirekta marknadsföringen, det vill säga i informationsmaterial framtaget av de respektive delarrangörerna bakom evenemanget, gavs miljöanpassningen däremot relativt stort utrymme. Detta informationsmaterial fokuserade mer på de verksamhetsområden som de olika delarrangörerna specifikt var ansvariga för och därmed också de miljöinsatser som genomfördes inom dessa områden.

I samband med Friidrotts-EM 2006 genomfördes en publikundersökning på uppdrag av Miljöbron och Got Event. Undersökningen syftade bland annat till att ge en uppfattning om besökarnas attityd gentemot olika miljöinsatser vid evenemanget. En av frågorna som ställdes var "Har du märkt att Friidrotts-EM 2006 är miljöanpassat?". Av de knappt 300 besökarna som tillfrågades var det inte fullt 60 % som svarade ja. Miljöbudskapet var således relativt dålig genomslagskraft gentemot allmänheten (Miljöbron; Flod, Israelsson, Johansson, Nyberg & Rydberg, 2006).

Analys:

Anledningen till att miljöanpassningen av Friidrotts-EM 2006 inte prioriterades i det allmänna informationsmaterialet, kan härledas till att miljöfrågorna inte var en integrerad del av arbetet inom organisationen bakom evenemanget. Detta kan i sin tur tyda på att organisationen inte ansåg att dessa frågor var viktiga, alternativt att dessa frågor ansågs viktiga men inte användbara i marknadsföringssyfte. Sett till de insatser som faktiskt gjordes för att begränsa den negativa miljöpåverkan från evenemanget, är den senare förklaringen mer trolig. Att marknadsföra ett miljöprofilerat Friidrotts-EM 2006 torde dock kunna innebära mycket uppmärksamhet och goodwill. Detta torde i sin tur kunna vara ett incitament för att attrahera sponsorer och investerare som vill visa sig i dylika sammanhang. Att miljön och miljöanpassningen prioriterades så lågt i det allmänna informationsmaterialet för evenemanget sänder signaler till den egna personalen och till allmänheten, att denna fråga är mindre betydande. Detta kan i sin tur vara en hämmande faktor för engagemanget i strävan för att uppnå ett miljöanpassat Friidrotts-EM 2006. Att miljöanpassningen trots allt gavs relativt stort utrymme i informationsmaterialet från respektive delarrangör, tyder på att miljöfrågorna var bättre förankrade hos dessa aktörer. Detta medförde att miljöbudskapet ändå till viss del spreds till den breda allmänheten, men att döma av den genomförda publikundersökningen fick denna information relativt liten genomslagskraft. Att allmänheten inte uppfattade evenemanget som miljöanpassat, kan ha flera förklaringar. Antingen märktes inte de åtgärder som vidtagits, eller så uppfattades de åtgärder som gjorts som alltför självklara för att de skulle bedömas vara "miljöanpassande".

Sammantaget innebär bristen på miljöinformation i det allmänna informationsmaterialet, tillsammans med den relativt begränsade genomslagskraften hos allmänheten av genomförda insatser inom miljöområdet, att det övergripande miljömålet endast är att anse som delvis uppfyllt.

6.2 Sammanfattning av resultat från genomförd miljörevision

Miljöaspekt	Målet uppfyllt?
Miljöutbildning och information	Delvis
Miljöfostran inom friidrotten	Ja
Miljöledningssystem	Delvis
Inköps- och upphandlingsrutiner samt sponsoravtal	Delvis
Kemikalieanvändning	Ja
Byggmaterial och byggtreprenader	Osäkert
Utsmyckning	Delvis
Transporter	Delvis
Energianvändning	Delvis
Livsmedel och livsmedelshantering	Nej
Avfall och återvinning	Ja
Vatten och avlopp	Nej
Boende	Delvis
Kontorsutrustning	Delvis
Kläder och souvenirer	Ja
Marknadsföring	Delvis

Tabell 5. Sammanställning av resultaten från genomförd miljörevision.

Fyra av de sexton miljömål som presenterades i åtgärdsprogrammet bedömdes av författarna vara helt uppfyllda medan nio bedömdes vara delvis uppfyllda. Två bedömdes inte alls vara uppfyllda medan ett inte kunde bedömas. Nedan redovisas de, utan någon inbördes rangordning, miljöaspekter där författarna med bakgrund av gjord analys anser att genomförandet av de åtgärder som föreslogs i åtgärdsprogrammet haft störst inverkan på arbetet med att begränsa evenemangets negativa miljöpåverkan:

- Transporter
 - Godstransporter till och från huvudarenan Ullevi samordnades.
 - Användandet av kollektiva transportmedel ökade genom information och subventioner.
 - Alternativa bränslen användes i förhållandevis stor utsträckning.
 - Volontärer och aktiva erbjöds gratis kollektivtrafik.

- Energianvändning
 - Anläggningar energieffektiviserades.
 - Miljömärkt elektricitet användes på anläggningar.
 - Reservaggregat för elproduktion drevs av miljöanpassade bränslen.

- Avfall och återvinning
 - Effektiv och omfattande renhållning medförde att det var rent och snyggt på anläggningar och i centrala Göteborg.
 - Ett stort antal upprättade återvinningsstationer medförde goda möjligheter att källsortera uppkommet avfall.
 - Miljövårdar bistod besökare och aktiva i avfallshanteringen.
 - Information distribuerades till besökare och aktiva beträffande avfallshanteringen.

- Boende
 - Information distribuerades till hotell och andra boendeformer, beträffande hur de kunde höja sin miljöprestanda.
 - Miljödiplomering av hotell och andra boendeformer subventionerades
 - Flertal hotell och andra boendeformer miljöanpassades.

Nedan redovisas de, enligt författarna, viktigaste miljöaspekter som inte resulterade i genomförandet av några specifika åtgärder, alternativt resulterade i genomförandet av mindre lyckade åtgärder.

- Miljöledningssystem
 - Endast en av delarrangörerna hade ett infört miljöledningssystem vid evenemangets genomförande.
 - Någon studie eller uppföljning av arbetet med att införa miljöledningssystem genomfördes inte.

- Inköp och upphandlingsrutiner samt sponsoravtal
 - Få krav utöver befintliga krav i Göteborgs stads ramavtal ställdes på leverantörer.
 - Uppföljningen av gjorda inköp och upphandlingar var bristfällig.

- Vatten- och avloppsfrågor
 - Få toaletter i förhållande till riktlinjerna i Evenemangsplats Göteborg.
 - Endast en relativt liten del av toaletterna kopplade till det kommunala avloppsnätet.
 - Inga nya tappställen för påfyllning av vattenflaskor uppfördes.

- Marknadsföring
 - Miljöfrågorna var lågt prioriterade i den allmänna marknadsföringen av evenemanget.
 - Den marknadsföring av miljöarbetet som ändå gjordes fick dålig genomslagskraft hos allmänheten.

7 Analys av miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006

I detta kapitel analyseras miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 utifrån teori och empiri inom områdena miljöledning och miljöarbete vid evenemang. Denna analys syftar till att skapa ett underlag för att i kapitel 8 diskutera kring den grundläggande frågeställningen som presenterades i avsnitt 1.3. Inledningsvis analyseras i vilken omfattning miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 var att betrakta som ett fullständigt miljöledningssystem. Därefter analyseras huruvida de miljöaspekter som organisationen bakom evenemanget identifierade var relevanta. Vidare analyseras relevans och omfattning på de miljömål som fastställdes för evenemanget. Slutligen analyseras också kvaliteten och ambitionsnivån på miljöprogrammet och miljöarbetet inom organisationen bakom Friidrotts-EM 2006, jämfört med tidigare evenemang av liknande karaktär och omfattning.

7.1 *Analys av miljöprogrammet som miljöledningssystem*

Miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 upprättades inte med avsikten att fungera som ett fullständigt miljöledningssystem. Däremot fanns en förhoppning från organisationen bakom evenemanget, att miljöprogrammets existens skulle innebära att miljöfrågor blev en integrerad del av verksamheten och att förståelsen och kunskapen kring miljöfrågor skulle öka. Detta skulle i sin tur medföra att negativ miljöpåverkan kopplad till evenemanget skulle kunna reduceras. Detta kan även ses som det primära målet med att upprätta och införa ett miljöledningssystem inom ett företag eller en organisation. Av denna anledning torde likheter i struktur och innehåll mellan miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 och standardiserade miljöledningssystem kunna identifieras. Till grund för följande analys ligger en jämförelse mellan miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 och de miljöledningsstandarder som tidigare presenterats i detta examensarbete, nämligen ISO 14 001/EMAS och Miljödiplomering. Genom att analysera till vilken omfattning miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 var att betrakta som ett komplett miljöledningssystem, avser författarna att öka förståelsen för orsakerna bakom eventuella styrkor och svagheter i miljöarbetet vid Friidrotts-EM 2006.

De allra flesta miljöledningssystem baseras på en metodik som kan sammanfattas genom PDCA-cykeln. PDCA-cykeln första steg innebär planering. I planeringsfasen är likheterna mellan miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 och de studerade miljöledningsstandarderna relativt stora. Gemensamt är att miljöpolicyen ett dokument av central betydelse. Miljöpolicyen används för att externt och internt kommunicera den aktuella organisationens viktigaste ställningstaganden inom miljöområdet. ISO 14 001/EMAS specificerar dock uttryckligen vad miljöpolicyen skall innehålla, något som inte görs i miljödiplomeringsstandarderna. Att krav på innehåll finns, ökar betydelsen av dokumentet. Då krav saknas ökar riskerna för att miljöpolicyen blir urvattnad och ineffektiv som verktyg i arbetet med att minimera negativ miljöpåverkan. Miljöpolicyen för Friidrotts-EM 2006, som var en integrerad del i miljöprogrammet, uppfyller bara till viss del de krav som specificerats i ISO 14 001/EMAS. Miljöpolicyen är väl anpassad till verksamheten, men den saknar åtaganden om såväl att följa lagar och regler som att arbeta mot ständiga förbättringar.

Gemensamt för upprättandet av miljöprogrammet och standardiserade miljöledningssystem är också förfarandet med att identifiera de miljöaspekter som kan kopplas till den aktuella verksamheten. Gemensamt är också att dessa aspekter efter identifiering behandlas i en handlingsplan. I handlingsplanen skall miljömål för respektive aspekt fastställas. Likaså skall planerade åtgärder för att minimera negativ miljöpåverkan för respektive aspekt beskrivas och uppföljningsstrategier för respektive aspekt redovisas, vilket också gjordes i miljöprogrammet. Hur verkningsfullt miljöarbetet därefter blir, beror till stor del på hur väl organisationen lyckas i processen att identifiera och värdera de betydande miljöaspekterna. Hur väl organisationen bakom Friidrotts-EM 2006 lyckades med detta, analyseras mer ingående i avsnitt 7.2.

PDCA-cykeln andra steg innebär att den aktuella organisationen skall agera, det vill säga omsätta de åtaganden som gjordes i miljöpolicy i praktisk handling. En viktig del i detta steg är utbildning av personal och andra berörda. Detta är även något som påpekas i de båda redovisade miljöledningsstandarderna. I linje med detta specificerar miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006, att all personal som ingick i organisationen skulle utbildas i miljöfrågor inför evenemanget.

En grundförutsättning för att lyckas i arbetet med att införa och upprätthålla ett fungerande miljöledningssystem, är att ansvarsförhållandena inom organisationen är fastställda och tydligt kommunicerade. ISO 14 001/EMAS ställer krav på att arbetsuppgifterna inom miljöområdet tydligt skall fördelas och att samtliga berörda skall vara medvetna om innebörden av miljöledningssystemet samt individuella ansvarsområden. Miljödiplomering specificerar inte lika tydliga krav, men föreskriver ändå att en miljöansvarig person skall utses inom den aktuella organisationen. För Friidrotts-EM 2006 var Miljögruppen tillsatt med avsikt att ansvara för miljöarbete vid evenemanget. Däremot saknades det i många fall tydlig ansvarsfördelning beträffande de i åtgärdsprogrammet fastställda miljömålen, åtgärder och uppföljningarna. Avsaknad av tydliga ansvarsförhållanden var således någonting som skiljde miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 från standardiserade miljöledningssystem. Detta medförde att miljöarbetet inte samordnades inom och mellan de olika delarrangörerna och därigenom blev mindre effektivt, vilket behandlas närmare i avsnitt 8.1.4.

En annan viktig förutsättning för att ansvarsfördelningen ska bli tydlig och samordning därigenom möjlig, är att tydliga kommunikationsvägar fastställs inom organisationen. Utan tydliga kommunikationsvägar är det svårt att nå ut med nödvändig information till hela organisationen, speciellt då organisationen består av flera aktörer som fallet var vid Friidrotts-EM 2006. Både standarderna för ISO 14 001/EMAS och Miljödiplomering, ställer krav på upprättande av särskilda rutiner för hur en organisation skall kommunicera miljöinformation internt och externt. Organisationen bakom Friidrotts-EM 2006 tog fram och distribuerade ett organisationsschema, som förtydligade de interna kommunikationsvägarna, men fastställde i övrigt inte några specifika rutiner beträffande kommunikation. Avsaknaden av dylika rutiner innebar, på samma sätt som otydliga ansvarsförhållanden, att en viss tröghet uppstod inom organisationen.

ISO 14 001/EMAS ställer dessutom stora krav på dokumentation av bedrivet miljöarbete. Miljödiplomeringen använder sig istället av ett system med förenklade checklistor. I miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 fastställdes däremot inte några särskilda rutiner beträffande dokumentation av miljöarbetet. Avsaknaden av dokumentation försvårade också arbetet med att göra en bra uppföljning av miljöarbetet vilket är en viktig del av PDCA-cykeln tredje steg, uppföljningen.

I detta tredje steg ligger en av de största skillnaderna mellan miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 och ISO 14 001/EMAS samt Miljödiplomering. Dokumenthantering är resurskrävande, men medför samtidigt ökade möjligheter att bedriva en kvalitativ uppföljning och därigenom uppnå förbättring av miljöarbetet. Det är således en viktig förutsättning för att uppnå ständiga förbättringar inom en organisation. ISO 14 001/EMAS definierar tydligt att organisationen genom dokumentation skall kunna redovisa hur gjorda åtaganden beträffande efterlevnad av lagar och andra krav ska uppfyllas, hur miljöpåverkan ska minskas samt hur organisationen ska arbeta för ständiga förbättringar. För att bli certifierad enligt standarden skall organisationen även kunna påvisa att gjorda åtaganden uppfyllts.

Miljödiplomeringen har inte lika tydliga krav på dokumentation. Denna standard är också framtagen som ett mindre resurskrävande alternativ till ISO 14 001/EMAS. För att bli diplomerad måste dock den aktuella organisationen kunna påvisa att lägsta tillåtna miljöprestanda för Miljödiplomering är uppfylld. Detta är svårt att göra utan god dokumentation. Några ambitioner att bli certifierad eller diplomerad fanns inte inom organisationen för Friidrotts-EM 2006, vilket innebar att det heller inte fanns några specifika krav beträffande dokumentation. Detta medförde i sin tur att miljöarbetet inom organisationen sannolikt blev mindre resurskrävande, men också att möjligheterna att genomföra en kvalitativ uppföljning och utvärdering av bedrivet miljöarbete begränsades. Därmed försämrades förutsättningarna för att vid framtida evenemang bygga vidare på det miljöarbete som bedrevs vid Friidrotts-EM 2006.

Fjärde och sista steget i PDCA-cykeln, förbättringen, är starkt kopplat till uppföljningen som beskrevs tidigare. Utan en kvalitativ uppföljning är det svårt att åstadkomma ständiga förbättringar inom en organisation. ISO 14 001/EMAS ställer krav på rutiner för att kontinuerligt återkoppla och utvärdera det miljöarbete som bedrivits, för att på så sätt skapa nödvändiga förutsättningar för att uppnå ständiga förbättringar inom miljöområdet. I standarden för Miljödiplomering ställs däremot inga dylika krav. Miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 innehöll inga åtagande om att arbeta mot ständiga förbättringar. Detta medför att det saknades en viktig drivkraft för att skapa ett effektivt och verkningsfullt miljöarbete. De standardiserade miljöledningssystem har sina processer för certifiering respektive diplomering, som i sig fungerar som ett incitament inte bara för att upprätta, utan även kontinuerligt utveckla och förbättra, ett väl fungerande miljöarbete. Detta incitament saknades dock för Friidrotts-EM 2006, då organisationen inte hade för avsikt att certifiera eller diplomera evenemanget.

Sammantaget visar analysen att skillnaderna mellan kraven i de redovisade miljöledningsstandarderna, då främst ISO 14 001/EMAS, och miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 är stora. ISO 14 001/EMAS syftar till att skapa en helhetslösning beträffande miljöarbetet inom en organisation eller ett företag. Miljödiplomering är en förenkling av ISO 14 001/EMAS som genom att rationalisera bort stora delar av

dokumentationskraven syftar till att vara mindre resurskrävande. Miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 hade vissa likheter med den senare av de båda och kan därför betraktas som ett miljöledningssystem som är uppbyggt enligt en förenkling av Miljödiplomeringsstandarden. Alltför otydliga ansvarsförhållanden och kommunikationsvägar samt bristfälliga rutiner beträffande dokumentation, innebär dock att miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 inte kan betraktas som ett fullständigt miljöledningssystem.

7.2 Analys av miljöaspekterna i åtgärdsprogrammet

Hur verkningsfullt miljöarbetet inom en organisation blir, beror till stor del på utfallet i processen att identifiera och värdera de miljöaspekter som kan kopplas till den aktuella verksamheten. Vilka miljöaspekter som kan anses vara betydande är beroende av faktorer som karaktär, omfattning och lokalisering av en verksamhet. I avsnitt 2.3 presenterades ett urval av de riktlinjer som finns beträffande miljöledning vid evenemang. Dessa riktlinjer avspeglar en bedömning av vilka miljöaspekter som ansetts vara betydelsefulla vid evenemang. I detta avsnitt analyseras likheter och skillnader mellan de miljöaspekter som identifierades vid Friidrotts-EM 2006, med dem som avspeglas i nämnda riktlinjer för evenemang. Genom denna analys avser författarna ge en uppfattning huruvida omfattningen och relevansen av behandlade miljöaspekter i åtgärdsprogrammet var lämplig.

Tabell 6 redovisar de miljöaspekter som i de olika riktlinjerna bedömts som betydelsefulla vid evenemang. De olika riktlinjerna är numrerade 1-3 där 1 är *Miljödiplomerat arrangemang*, 2 är *Miljöledning av idrottsevenemang* och 3 är *Grönt arrangemang*. De miljöaspekter som redovisas som nummer 4 är hämtade från åtgärdsprogrammet för Friidrotts-EM 2006. Eftersom de olika riktlinjerna har använt sig av skilda benämningar på de olika miljöaspekterna, har vi varit tvungna att tolka innebörden av de olika miljöaspekterna för att kunna göra en jämförelse. Genom att läsa de fullständiga riktlinjerna har vi utifrån dessa plockat ut de miljöaspekter som där finns nämnda. Då olika benämningar har använts för samma aspekt såsom hygien och toaletter har författarna gjort subjektiv bedömning av vilken benämning av miljöaspekten som är mest passande. Vidare har organisationerna bakom de olika riktlinjerna använt sig av skilda strategier för att redovisa betydande miljöaspekter vid evenemang, vilket innebär ytterligare hinder för att göra en direkt jämförelse. Riktlinjerna *Miljöledning av idrottsevenemang* skiljer sig från de övriga eftersom de fokuserar på aktiviteter som drift av anläggningar, kringarrangemang, avveckling av evenemang etc., medan övriga fokuserar på de miljöeffekter som uppstår i samband med dessa aktiviteter. Detta medför att det kan uppfattas som om *Miljöledning av idrottsevenemang* utelämnar miljöaspekter som exempelvis energi och vatten. Dessa miljöaspekter har dock i många fall behandlats under de i riktlinjerna redovisade aktiviteterna, exempelvis vatten- och energiförbrukning som är en del av drift av anläggningar. För att kunna göra en jämförelse, har författarna även valt att redogöra för fler än de 16 miljöaspekter som redovisas i åtgärdsprogrammet för Friidrotts-EM 2006. Detta då ett flertal områden i åtgärdsprogrammet, som där inte benämns som miljöaspekter, betraktats som sådana i en eller flera av nämnda riktlinjer.

Miljöaspekt	1	2	3	4
Miljöpolicy	X	X	X	X
Miljöansvarig	X	X	X	X
Miljöutbildning och information	X	X	X	X
Marknadsföring	X	X		X
Avfall	X	X	X	X
Toaletter och avlopp	X			X
Inköp	X	X	X	X
Transporter	X	X		X
Energi	X		X	X
Vatten	X			X
Livsmedel	X			X
Boende	X			X
Kontor		X		X
Sponsorer		X	X	X
Drift av anläggningar		X		X
Kringarrangemang		X		X
Avveckling		X		X
Miljöfostran inom friidrotten				X
Miljöledningssystem				X
Kemikalieanvändning				X
Byggmaterial och byggtreprenader				X
Utsmyckning				X
Kläder och souvenirer				X

Tabell 6. Summering av miljöaspekter; 1: *Miljödiplomerat arrangemang*, 2: *Miljöledning av idrottsevenemang*, 3: *Grönt arrangemang*, 4: *Friidrotts-EM 2006*.

Ur tabell 6 framgår det att åtgärdsprogrammet för Friidrotts-EM 2006, innehåller alla de miljöaspekter som i en eller flera av de behandlade riktlinjerna bedöms vara betydelsefulla vid evenemang. Författarnas tolkning indikerar att organisationen bakom Friidrotts-EM 2006 lyckades identifiera samtliga betydande miljöaspekter som kunde kopplas till evenemanget. Generellt sett uppfyller åtgärdsprogrammet för Friidrotts-EM 2006 också de mer specifika krav som ställs i såväl riktlinjerna Miljödiplomerat arrangemang som Grönt arrangemang. Således skulle Friidrotts-EM 2006 ha goda möjligheter att titulera sig Miljödiplomerat evenemang samt Grönt arrangemang om organisationen hade anmält intresse för att genomgå granskningsförfarandet för någon av dessa. Beträffande riktlinjerna Miljöledning av idrottsevenemang var dessa något mer specifika än åtgärdsprogrammet för Friidrotts-EM 2006, då det föregående ställde mer långtgående krav på miljöanpassning av kontorsmiljöer samt på leverantörsbedömningar.

Eftersom organisationen bakom Friidrotts-EM 2006 bestod av ett flertal olika aktörer, skulle miljöarbetet sannolikt ha blivit mer effektivt om åtgärdsprogrammet strukturerats enligt riktlinjerna Miljöledning vid evenemang. I fallet med Friidrotts-EM 2006 skulle det ha inneburit att separata åtgärdsprogram upprättades för de olika delarna av evenemanget, med utgångspunkt i ett mer allmänt miljöprogram. Detta istället för att låta varje enskild delarrangör tolka sin roll och sitt ansvar ur det mer allmänna miljöprogrammet, vilket var situationen vid Friidrotts-EM 2006. Således skulle det bli enklare att utläsa vilka miljöaspekter som kunde kopplas till exempelvis

friidrottstävlingarna, EM-festen, TV-sändningarna osv. Detta skulle i sin tur innebära att det blev enklare för den delarrangör som ansvarade för respektive del av evenemanget att se nyttan och möjligheterna med föreslagna åtgärder och miljömål för att begränsa den negativa miljöpåverkan. Samtidigt skulle respektive delarrangör kunna se helheten av miljöarbetet i form av det allmänna miljöprogrammet. Friidrotts-EM 2006 hade endast ett allmänt miljöprogram, vilket sannolikt innebar att miljöarbetet blev mindre effektivt än vad det annars skulle kunna ha blivit. Detta var även något som Miljögruppens Peer-Erik Carlsson framhöll som en av bristerna i miljöarbetet vid evenemanget (Carlsson 2006g).

Åtgärdsprogrammet för Friidrotts-EM 2006 innehöll, utöver de miljöaspekter som finns med i någon eller några av de olika riktlinjerna, ytterligare sex miljöaspekter. Dessa miljöaspekter var *miljöfostran inom friidrotten, miljöledningssystem, kemikalieanvändning, byggmaterial och byggtreprenader, utsmyckning samt kläder och souvenirer*. Dessa miljöaspekter skulle till viss del kunna kopplas till andra identifierade miljöaspekter i tabell 6 såsom miljöutbildning och information, inköp samt sponsorer, men de bör ändå lyftas fram då de har behandlats särskilt i åtgärdsprogrammet. *Kemikalieanvändning* samt *byggmaterial och byggtreprenader* är miljöaspekter som bevisligen kan ge upphov till betydande miljöpåverkan vid ett evenemang av liknande omfattning och karaktär som Friidrotts-EM 2006. Dessa miljöaspekter är därför väl motiverade inslag i åtgärdsprogrammet. Miljöaspekterna *miljöfostran inom friidrotten* samt *miljöledningssystem*, ger i sig inte upphov till någon direkt miljöpåverkan. Dock är detta strategiska satsningar som indirekt kan medföra en minskad miljöpåverkan i ett längre perspektiv genom att öka kunskapen och förståelsen för miljöfrågor, samt genom att skapa ett effektivt verktyg för att arbeta med miljöfrågor. Av denna anledning är även dessa miljöaspekter relevanta inslag i åtgärdsprogrammet för Friidrotts-EM 2006. Miljöaspekterna *utsmyckning* samt *kläder och souvenirer*, innebär en begränsad miljöpåverkan. Eventuella insatser och resurser för att minska denna påverkan skulle med fördel kunna satsas på någon annan miljöaspekt där den negativa miljöpåverkan är mer påtaglig. Dessa miljöaspekter kan således ses som överflödiga inslag i åtgärdsprogrammet.

De genomförda intervjuerna med representanter från Miljögruppen, visade att dessa generellt sett bedömde omfattningen och relevansen av identifierade miljöaspekter som god. Dock ansågs vissa miljöaspekter ha haft liten betydelse för det övergripande arbetet med att begränsa den negativa miljöpåverkan från evenemanget. Exempelvis beskrev Christina Ramberg miljöaspekten *kontorsmaterial* som ”en petitess i sammanhanget” (Ramberg, 2006a). Att vissa miljöaspekter i efterhand visade sig ha begränsad betydelse för arbetet med att begränsa den negativa miljöpåverkan från evenemanget, hör sannolikt samman med det faktum att ingen särskild värdering av identifierade miljöaspekters relevans gjordes. Detta medförde att samtliga identifierade miljöaspekter togs med i åtgärdsprogrammet och att de där gavs lika stort utrymme. Betydelsefulla och omfattande strategiska frågor som exempelvis upprättandet av inköpsrutiner samt införandet av miljöledningssystem, varvas med detaljfrågor såsom exempelvis användningen av lågenergilampor och timers. Detta innebar att åtgärdsprogrammet blev av mycket allmän karaktär och därigenom fick begränsad anknytning till respektive delarrangörs verksamhet. Detta innebar i sin tur att åtgärdsprogrammet blev ett mindre effektivt verktyg för att uppnå ett effektivt miljöarbete vid evenemanget.

Sammanfattningsvis kan det sägas att åtgärdsprogrammet för Friidrotts-EM 2006 var mycket omfattande. Programmet täckte in samtliga miljöaspekter som i de tre studerade riktlinjerna bedömdes som betydelsefulla vid evenemang. Flera av de identifierade miljöaspekterna vid Friidrotts-EM 2006, var dock av begränsad betydelse för arbetet med att begränsa evenemangets negativa miljöpåverkan. Detta är sannolikt resultatet av att ingen särskild värdering av relevansen av de identifierade miljöaspekterna genomfördes. Detta innebar i sin tur att miljöarbetet vid evenemanget blev mindre effektivt.

7.3 Analys av miljömål och åtgärder i åtgärdsprogrammet

För Friidrotts-EM 2006 var det Miljögruppen som upprättade åtgärdsprogrammet och formulerade de miljömål och åtgärder som där går att finna. Detta gjordes utifrån en, av Miljögruppen, subjektiv bedömning som baserades på tidigare erfarenheter av miljöarbete vid evenemang och i andra sammanhang. I detta avsnitt analyseras de i åtgärdsprogrammet fastställda miljömålen med utgångspunkt i att alla miljömål skall vara SMARTA. SMARTA miljömål innebär att de är specifika, mätbara, ambitiösa, realistiska, tidsatta och accepterade/ansvarsfördelade. Om dessa kriterier är uppfyllda är miljömålen relevanta och kan då fungera som ett effektivt verktyg i arbetet med att begränsa den negativa miljöpåverkan från evenemang. Med denna analys avser författarna belysa hur användbara fastställda miljömål är, samt hur brister i målformuleringen kan ha påverkat miljöarbetet vid Friidrotts-EM 2006.

För att en målstyrd verksamhet skall fungera effektivt, är det mycket viktigt att målen är specifika. En situation där innebörden i ett mål kan tolkas på flera olika sätt beroende på vem som läser dem, är problematisk. Tydliga definitioner och avgränsningar är således av stor betydelse. De miljömål och åtgärder som upprättades för organisationen bakom Friidrotts-EM 2006 varierade mycket i specificitet. Många av miljömålen var mycket öppet formulerade, vilket gav stort utrymme för subjektiva tolkningar. Detta kan exemplifieras med miljöaspekten *byggmaterial och byggtreprenader* där miljömålet var:

”Allt byggmaterial som används skall i möjligaste mån ha miljövärderats så att miljöpåverkan i byggprocessen minimeras.”

Då denna formulering inbegriper ett antal svårdefinierade begrepp, gav detta miljömål sannolikt upphov till många olika tolkningar. Exempelvis kan innebörden i såväl ”byggmaterial” och ”miljövärderats” som ”miljöpåverkan” och ”byggprocessen” tolkas på många olika sätt beroende på vem som gör tolkningen. En tydligare definition av innebörden av detta mål, hade gjort det lättare för den enskilde att avgöra till vilken omfattning denne var berörd av detsamma. Ett sätt att uppnå detta är att tydligt specificera åtgärder för att uppfylla målet. I en ideal situation innebär detta att miljömålet är uppfyllt i och med att samtliga av de specificerade åtgärderna är vidtagna. I fallet med Friidrotts-EM 2006 täckte dock i flera fall de föreslagna åtgärderna inte in de övergripande miljömålen. Detta innebar att organisationen i många fall gick miste om ett viktigt verktyg i arbetet med minska evenemangets negativa miljöpåverkan.

Miljömålets mätbarhet är betydelsefull för att kunna följa upp, utvärdera och förbättra miljöarbetet inom en organisation. En förutsättning för att ett miljömål skall vara mätbart är att det är tydligt specificerat. Som tidigare beskrevs fanns det brister i specificiteten i de för Friidrotts-EM 2006 fastställda miljömålen. Inte sällan kompletterades miljömålen dessutom med förbehåll, vilket gjorde det svårt att bedöma huruvida det fastställda målet var uppnått eller inte. Detta kan exemplifieras genom miljöaspekten *avfall och återvinning*, där miljömålet bland annat innehöll följande formulering:

”Mängden avfall som uppkommer inom alla delar av evenemangsområdet skall minimeras så långt det är möjligt /---/.”

Att använda formuleringar som ”så långt det är möjligt” och ”i möjligaste mån”, vilket ofta gjordes i åtgärdsprogrammet för Friidrotts-EM 2006, hämmar mätbarheten. Detta eftersom dylika formuleringar inte specificerar någon målnivå som organisationen kan arbeta emot. Denna brist kan kopplas till det faktum att evenemang är engångsföreteelser och att det således ofta saknas jämförbar data från tidigare evenemang av liknande karaktär och omfattning. För att avhjälpa denna brist hade organisationen bakom evenemanget istället kunnat använda sig av nyckeltal vid upprättandet av miljömål, något som Almgren och Brorson (2005) också förespråkade. Ett miljömål baserat på nyckeltal kunde i det redovisade exemplet ha formulerats som:

”Mängden uppkommet avfall vid Friidrotts-EM 2006 skall inte vara större än 1 kg/uppskattat antal besökare av evenemanget.”

Denna typ av formulering förutsätter dock, för att målet skall bli verkningsfullt, att det finns en kvalitativ uppskattning över den mängd avfall som en besökare kan tänkas ge upphov till i samband med evenemanget.

I åtgärdsprogrammet för Friidrotts-EM 2006 saknades det också i många fall en strategi för hur övervakning och mätning av miljömålen och åtgärderna skulle ske, samt hur erhållna mätresultat skulle användas i de fall målen var mätbara. Dessa brister innebar att organisationen fick svårare att genomföra en kvalitativ uppföljning och utvärdering av bedrivet miljöarbete, något som i sin tur minskade möjligheterna att reducera den negativa miljöpåverkan vid framtida evenemang.

Att ambitionsnivån är förhållandevis hög för såväl miljömål som föreslagna åtgärder, är viktigt för att miljöarbetet skall bli effektivt. Om den är alltför låg riskerar den aktuella organisationen att arbetet med att minimera negativ miljöpåverkan från den egna verksamheten stagnerar. När det gäller Friidrotts-EM 2006 var ambitionsnivån på de upprättade miljömålen mycket varierande. Flera av miljömålen och åtgärderna var ambitiösa, men ofta var både mål och åtgärder redan, helt eller delvis, uppfyllda vid tidpunkten då de fastställdes. Detta medförde att dessa inte bidrog till någon särskild minskning av evenemangets negativa miljöpåverkan. Till viss del kan detta förklaras med det faktum att organisationen bakom evenemanget var tillfälligt sammansatt av ett flertal aktörer med olika bakgrund och förutsättningar. Christina Ramberg (2006a) påpekade att ett vanligt förekommande fenomen i sådana organisationer är att verksamhetsmål fastställs utifrån den aktör som har lägsta prestanda inom det aktuella verksamhetsområdet. Detta skulle i så fall medföra att

dessa mål endast fungerar som ett verktyg i miljöarbetet för denna aktör och de aktörerna som har liknande prestanda inom området. För övriga aktörer blir ambitionsnivån i dessa fall alltför låg och några åtgärder för att nå upp till målen blir ej nödvändiga. Det faktum att Friidrotts-EM 2006 var ett tillfälligt evenemang, medförde svårigheter att i ett tidigt skede fastställa miljömål med skälig ambitionsnivå. Detta då det saknades kvalitativ och jämförbar data från tidigare genomförda evenemang, något som kan kopplas till bristen på uppföljning och utvärdering. Sheldon och Yoxon (1999) menar att det är av yttersta vikt att en organisation är flexibel och kan förändra fastställda mål då de visar sig vara felaktigt formulerade. Samtidigt finns det en risk med att vara alltför flexibel så att en situation uppstår, där målen anpassas efter hur arbetet med att uppfylla dessa mål förflyter. Efter att miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 upprättades, genomfördes inga förändringar av detsamma. Detta trots att ett flertal av miljömålen, redan i ett tidigt skede, av arrangören ansågs vara orimliga att uppfylla. Ett av dessa behandlade införandet av miljöledningssystem:

”Arrangörerna skall ha infört ett reviderbart miljöledningssystem till EM i friidrott 2006... /---/...miljörevision skall ha utförts ett år före EM i friidrott 2006.”

Detta miljömål bedömdes tidigt vara omöjligt att nå upp till för ett flertal av delarrangörerna. Någon förändring av målformuleringen i åtgärdsprogrammet genomfördes dock inte. Detta tyder på att organisationen för Friidrotts-EM 2006 saknade den flexibilitet som är önskvärd för att skapa ett effektivt miljöarbete i samband med evenemanget.

Även om ambitionsnivån skall vara hög måste det samtidigt finnas en realistisk möjlighet att uppnå miljömålen. Om så inte är fallet riskerar organisationen att målen bara blir en abstrakt formulering på ett papper som inte har någon verklig inverkan på den dagliga verksamheten. I värsta fall kan målen få en omvänd effekt i arbetet med att minska den negativa miljöpåverkan, då de kan uppfattas som provocerande och högrävande om de formulerats alltför ambitiöst. I fallet med Friidrotts-EM 2006 var detta inte någonting som påverkade miljöarbetet negativt, då de fastställda miljömålen generellt sett var att anse som realistiska.

För att en målstyrd verksamhet skall fungera effektivt är en god framförhållning en nödvändig förutsättning. Fastställda miljömål skall därför förses med en tidsplan för initiering av eventuella åtgärder, genomförande, kontroll, avslutande, uppföljning, utvärdering etc. Detta saknades i åtgärdsprogrammet för Friidrotts-EM 2006. I många fall fungerade evenemangets genomförande som en naturlig tidpunkt då eventuella åtgärder för att minimera miljöpåverkan var tvungna att vara implementerade i verksamheten. Denna tidpunkt fungerade sannolikt också bra inom många av de områden där fastställda miljömål kunde kopplas direkt till genomförandet av evenemanget, exempelvis avfallshantering och transporter. Många av miljömålen var dock formulerade på ett sådant sätt att föreslagna åtgärder för att nå målet, helt eller delvis var nödvändiga att vara vidtagna långt före evenemangets genomförande. Ett exempel på detta var åtgärden som innebar att ta fram rutiner för att begränsa negativ miljöpåverkan från inköp av byggmaterial:

”Inköpsrutiner och förfrågningsunderlag avseende byggmaterial skall utvecklas /---/.”

Att inte tidsätta ett mål eller en åtgärd ökar risken för att det inte uppfylls. I ovanstående exempel krävdes dessutom en tidig initiering av åtgärden för att önskad effekt skulle vara möjlig att uppnå. Detta belyser vikten av att inte endast fastställa en tidpunkt då målet skall vara uppfyllt, utan även när eventuella åtgärder skall initieras, när övervakning skall påbörjas etc. Därför är det även av stor vikt att arbetet med att genomföra föreslagna åtgärder och uppnå fastställda miljömål, följs upp under arbetets gång. Detta gjordes endast i undantagsfall för Friidrotts-EM 2006.

Om inte fastställda miljömål och åtgärder är allmänt accepterade av de olika aktörerna i en sammansatt organisation, riskerar arbetet med att begränsa den negativa miljöpåverkan att bli ineffektiv. Detsamma gäller om målen och åtgärderna inte är accepterade på alla nivåer hos de olika aktörerna. I fallet med Friidrotts-EM 2006 visade sig denna fråga vara mycket komplex. Miljöprogrammet och därmed miljömålen och åtgärderna, godkändes endast av en aktör. Således var miljöprogrammet endast bindande för denna aktör. Inofficiellt var dock miljöprogrammet accepterat av samtliga aktörer, då alla var med i framtagandet av detsamma. Att inte samtliga delarrangörer var formellt bundna till miljöprogrammet, innebar dock att mål och åtgärder inte alls fick samma genomslagskraft som de annars skulle ha fått. Utan några egentliga åtaganden saknas en viktig drivkraft för att uppnå några faktiska resultat. Dessutom innebar detta en risk för att den aktör som faktiskt godkände innehållet i programmet, skulle känna att denne fick utföra oproportionellt stora insatser jämfört med övriga aktörer. Detta var dock inte något som författarna av detta examensarbete kunde se några tecken på i den genomförda fallstudien. Även inom de enskilda delarrangörerna tycks acceptansen ha lämnat en hel del övrigt att önska. Detta då miljöarbete var någonting som framförallt ansågs beröra de som utsetts som ansvariga för miljöfrågor inom de olika aktörerna.

Att ansvarsförhållanden är tydligt definierade är en annan förutsättning för att miljömål och åtgärder ska uppfyllas. Ett exempel på detta är den första föreslagna åtgärden för att uppnå det fastställda målet inom miljöaspekten *vatten- och avloppsfrågor*:

”Volontärerna skall förses med påfyllningsbara flaskor för dricksvatten /---/.”

Denna åtgärd saknade helt ansvarsfördelning, vilket innebar att sannolikheten att den skulle bli genomförd var mycket liten. Likt för många andra mål och åtgärder i åtgärdsprogrammet, hade någon inom organisationen tagit på sig ansvaret för genomförandet av denna aktivitet. Men eftersom detta var bristfälligt dokumenterat och kommunicerat blev därför inte de fastslagna ansvarsförhållandena förankrade inom hela organisationen. I detta specifika fall medförde detta att det fram till evenemangets genomförande, var oklart huruvida denna åtgärd skulle bli vidtagen eller ej. Något som den visade sig bli – genom externa insatser. En tydligare ansvarsfördelning skulle ha inneburit att miljöarbetet i samband med Friidrotts-EM 2006 hade blivit mer effektivt.

Sammantaget kan det sägas att många av miljömålen och åtgärderna i åtgärdsprogrammet inte var SMARTA. Det mål som kan anses ha varit mest relevant formulerat var målet om miljöledningssystem, men i det fallet föll målet på att det inte var realistiskt. Bristerna i målformuleringarna medförde att arbetet med att begränsa den negativa miljöpåverkan vid Friidrotts-EM 2006 blev mindre effektivt. Det gör det också svårt att följa upp och utvärdera vilket resultat bedrivet miljöarbete faktiskt innebar. Detta är något som i sin tur reducerar möjligheterna att vid genomförandet av framtida evenemang, bättre kunna prioritera de viktigaste miljömålen och åtgärderna för att minska den negativa miljöpåverkan ytterligare.

7.4 *Analys av miljöprogrammet ur ett internationellt perspektiv*

Eftersom varje enskilt evenemang är unikt till omfattning och karaktär, skiljer sig således också förutsättningarna för att bedriva ett väl fungerande miljöarbete vid dessa evenemang. I detta avsnitt avser författarna att analysera kvaliteten och ambitionsnivån på miljöarbetet vid Friidrotts-EM 2006 sett ur ett internationellt perspektiv.

Faktisk miljöpåverkan är den faktor som ligger till grund för behovet av att bedriva ett aktivt miljöarbete. Den miljöpåverkan som uppstod vid de i kapitel 3 beskrivna evenemangen; Vinter-OS 2006 i Turin, Fotbolls-VM 2006 i Tyskland, O-Ringen 2005 i Skillingaryd och Friidrotts-VM 2005 i Helsingfors, skiljde sig i varierande utsträckning från den miljöpåverkan som Friidrotts-EM 2006 gav upphov till. Karaktären av miljöpåverkan från O-ringen 2005 skiljde sig i så stor utsträckning från den miljöpåverkan som övriga fyra evenemang gav upphov till, varför en jämförelse mellan dessa varken är möjlig eller intressant att göra. Detta beror på att övriga evenemang är mer av karaktären arenaevenemang. När det gäller miljöpåverkan från Friidrotts-EM 2006, var denna mindre betydande än vid de övriga arenaevenemangen. Detta berodde på att omfattningen av detta evenemang var betydligt mindre. Därtill användes huvudsakligen redan befintliga, centralt belägna anläggningar och endast ett fåtal om- och nybyggnationer var nödvändiga.

En annan stor skillnad i förutsättningarna för att bedriva ett väl fungerande miljöarbete vid de olika evenemangen, bestod i förekomsten av centrala krav. Av de studerade evenemangen var det bara Vinter-OS 2006 och O-ringen 2005 som hade miljökrav på sig från det centrala förbundet. Även om miljökraven för Vinter-OS 2006 och O-ringen 2005 såg väldigt olika ut, innebar dessa krav att miljöhänsyn var nödvändig att beakta redan i planeringsstadiet av respektive evenemang. Därmed säkerställdes att miljötänkandet blev en integrerad del av evenemanget och att det fanns med då evenemangsorganisationen utvecklades. Detta ökade sannolikheten för att dessa evenemang skulle lyckas i arbetet med att begränsa den negativa miljöpåverkan från respektive evenemang. Vid de övriga evenemangen hade miljöarbetet däremot sin grund i frivilliga initiativ eller efter påtryckningar från myndigheter. Vid Fotbolls-VM 2006 beaktades miljöfrågan redan vid ansökningsförfarandet, medan varken organisationerna bakom Friidrotts-VM 2005 eller Friidrotts-EM 2006, initierade sitt miljöarbete förrän efter att de hade tilldelats värdskapet för evenemanget. Att miljöfrågan kommer in i organisationen tidigt, är någonting som Karlsson & Marttala (1999) underströk som mycket viktigt för att

förankra miljöarbetet inom hela den aktuella organisationen. Förutom fördelarna med att miljöhänsyn beaktas redan i planeringsstadiet, innebär det faktum att miljöfrågor blir en integrerad del av verksamheten i ett tidigt stadium, att det finns möjlighet att få med miljösatningar i budgeten. Andersson & Rexfelt (1999) framhöll svårigheterna med att få resurser tilldelade för miljöarbete, i de fall då dessa inte var avsatta redan i planeringsskedet. Vid Friidrotts-VM 2005 löstes detta genom att Europakommissionen bidrog med externa resurser för att upprätta miljöprogrammet *ECOMass*. Beträffande Friidrotts-EM 2006 fanns det överhuvudtaget inga resurser avsatta i budgeten och initiativet till att miljöanpassa evenemanget kom efter påtryckningar från myndigheter, vilket kan ha inneburit att engagemanget i miljöarbetet blev begränsat.

Som belystes i avsnitt 7.3 var miljömålen och åtgärderna i åtgärdsprogrammet för Friidrotts-EM 2006 bristfälligt formulerade sett utifrån ett teoretiskt perspektiv. Även vid en jämförelse med de miljömål som fastställdes för de tidigare evenemangen, var miljömålen för Friidrotts-EM 2006 bristfälliga. Såväl vid Friidrotts-VM 2005 som vid Fotbolls-VM 2006 var miljömålen mycket mer specifika och mätbara, då dessa var upprättade som procentsatser av tidigare uppmätta värden. Detta medförde att de både var enklare att arbeta emot samt att följa upp. Vid Vinter-OS 2006 och O-ringen 2005 var dock miljömålen av samma karaktär som vid Friidrotts-EM 2006. Vid Vinter-OS 2006 sattes dock flera projektgrupper samman för att effektivisera arbetet med att uppfylla de uppsatta miljömålen. Dessutom genomfördes externrevisioner i samband med certifieringarna enligt ISO 14 001 och EMAS, vilket innebar att organisationen tvingades att konkretisera fastställda miljömål och åtgärder för att dessa skulle göras reviderbara. Även vid O-ringen 2005 genomfördes en externrevision i samband med miljödiplomeringen av evenemanget. På samma sätt innebar detta att fastställda miljömål konkretiserades. Vid Friidrotts-EM 2006 genomfördes ingen liknande revision vilket medförde att inget liknande incitament fanns för att upprätta relevanta miljömål.

Miljöarbetet för Friidrotts-EM 2006 var på flera sätt mer omfattande än vid övriga studerade evenemang. Detta eftersom det upprättade miljöprogrammet inte enbart fokuserade på den miljöpåverkan som direkt kunde kopplas till friidrottstävlingarna på huvudarenan Ullevi. I större utsträckning än de övriga, omfattade miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 kringarrangemang, strategiska miljöaspekter och miljöaspekter som kunde tänkas ge upphov till indirekt miljöpåverkan. Således beaktades där ett bredare spektrum av miljöaspekter. Huruvida detta innebar att miljöarbetet blev mer eller mindre effektivt är svårbedömt. Detta eftersom det inte är odelat positivt att fokusera brett då miljöarbetet inom en organisation skall struktureras, eftersom detta medför att resurser och åtgärder blir föremål för en stor spridning. I fallet med Friidrotts-EM 2006 kan den breda fokuseringen på miljöaspekter till viss del härledas till bristen på tillgängliga resurser för värdering av relevansen av miljöaspekter.

Sammantaget kan det sägas att Friidrotts-EM 2006 står sig bra i den internationella konkurrensen beträffande miljöledning och miljöarbete vid evenemang. De evenemang som använts i genomförd jämförelse, var evenemang där miljöarbetet i efterhand kan betraktas som mycket bra. Jämförelsen visade att miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 var mycket omfattande, medan programmets miljömål och åtgärder var något mindre specifika och mätbara än vid övriga evenemang.

8 Diskussion kring miljöledning och miljöarbete vid Friidrotts-EM 2006

I detta kapitel avser författarna att diskutera kring huruvida miljöledningen och miljöarbetet var effektivt vid Friidrotts-EM 2006. Detta för att besvara den huvudsakliga problemställning som presenterades i avsnitt 1.3 och som även presenteras nedan. För att göra detta användes resonemanget från den generella diskussionen i kapitel 4, vilken behandlade de delproblem som också presenterades i avsnitt 1.3. Vidare användes resultat och analys från den genomförda fallstudien i processen att besvara den huvudsakliga problemställningen.

- *Var miljöledningen och miljöarbetet vid Friidrotts-EM 2006 effektivt?*

Kapitlet avslutas med ett antal rekommendationer till arrangören av evenemanget, att använda som vägledning för att vid framtida evenemang utveckla miljöledningen och miljöarbetet ytterligare.

8.1 Sammanfattande diskussion kring miljöledning och miljöarbete vid Friidrotts-EM 2006

I tabell 7 presenteras återigen resultaten av det miljöarbete som bedrevs vid Friidrotts-EM 2006 i Göteborg. Detta för att dessa resultat ligger till grund för diskussionen kring miljöledningen och miljöarbetet vid evenemanget.

Mål	Målet uppfyllt?
Miljöutbildning och information	Delvis
Miljöfostran inom friidrotten	Ja
Miljöledningssystem	Delvis
Inköps- och upphandlingsrutiner samt sponsoravtal	Delvis
Kemikalieanvändning	Ja
Byggmaterial och byggtreprenader	Osäkert
Utsmyckning	Delvis
Transporter	Delvis
Energianvändning	Delvis
Livsmedel och livsmedelshantering	Nej
Avfall och återvinning	Ja
Vatten och avlopp	Nej
Boende	Delvis
Kontorsutrustning	Delvis
Kläder och souvenirer	Ja
Marknadsföring	Delvis

Tabell 7. Sammanställning av resultaten från genomförd miljörevision.

Författarna har bedömt att utfallet av miljöledningen och miljöarbetet vid Friidrotts-EM 2006, i stor omfattning kan härledas till fyra olika faktorer: yttre förutsättningar, organisatoriska förutsättningar, miljöprogrammets utformning och genomförandet. Nedanstående diskussion är uppdelad efter denna härledning.

8.1.1 Yttre förutsättningar

Det Europeiska Friidrottsförbundet ställde inga miljökrav på de kandidater som ansökte om att få anordna Friidrotts-EM 2006. Således var det upp till de olika kandidaterna att välja i vilken utsträckning de ville beakta miljöhänsyn i samband med evenemanget. Detta var sannolikt anledningen till att LOC initialt inte hade någon uttalad strategi för att arbeta med miljöfrågor, utan istället enbart framhävde de befintliga yttre förutsättningarna för att genomföra ett miljöanpassat evenemang, som ett argument till varför Göteborgs stad borde tilldelas värdskapet för evenemanget.

Författarna anser att Göteborgs stads yttre förutsättningar för att genomföra miljöanpassade evenemang var goda. Staden förfogade bland annat sedan tidigare över centralt belägna och konkurrenskraftiga arenor, vilket reducerade såväl konstruktions- som transportbehovet. Vidare hade staden en väl utbyggd och miljöanpassad kollektivtrafik, vilket reducerade den negativa miljöpåverkan från persontransporter ytterligare. Göteborg hade också en väl utvecklad och miljöanpassad avfallshantering och en hög frekvens miljöanpassade hotell och andra boendeformer.

Dessa goda yttre förutsättningar har dock endast i relativt liten utsträckning fått genomslag i den av författarna genomförda miljörevisionen. Detta beroende på att dessa var befintliga förutsättningar och således inte var en del av det aktiva miljöarbete som genomfördes med anledning av evenemanget. Dessa förutsättningar bör dock lyftas fram särskilt i denna diskussion, eftersom de var av stor betydelse för omfattningen av evenemangets negativa miljöpåverkan. Enligt Agneta Forshufvud (2006), var de starkt bidragande orsaker till att Göteborg tilldelades värdskapet för evenemanget.

Göteborgs stad hade också en stor erfarenhet av att arrangera olika evenemang som Friidrotts-VM 1995, Fotbolls-EM 1992 samt åtskilliga Finnkamper och Göteborgskalas. Många av dessa erfarenheter fanns också dokumenterade och sammanställda i dokumentet Evenemangsplats Göteborg, vilket underlättade arbetet med att arrangera evenemanget. Anordnandet av tidigare evenemang innebar även att det inom stadens kommunala förvaltningar och bolag fanns stor erfarenhet, kunskap samt många redan inarbetade kontaktnät. Detta, tillsammans med det faktum att Göteborgs stad länge har arbetat aktivt med miljöfrågor, innebar också att det fanns inarbetade rutiner i form av exempelvis miljöbedömningar i samband med tecknandet av ramavtal.

8.1.2 Organisatoriska förutsättningar

Göteborg tilldelades värdskapet för Friidrotts-EM år 2001, varvid LOC tillsattes. LOC vidtog initialt inga särskilda insatser för att bedriva något miljöarbete vid Friidrotts-EM 2006. Processen att skapa ett sådant arbete påbörjades först år 2003 då LOC, efter en diskussion med Miljöförvaltningen i Göteborgs stad, tillsatte en miljögrupp som skulle arbeta med miljöfrågor. Att inte miljöarbetet initierades tidigare medförde att möjligheterna att påverka utformningen av evenemanget var små och detta fungerade som en bidragande orsak till att miljöarbetet inte förankrades bättre i organisationen. Istället fick miljöarbetet anpassas till det redan utformade evenemanget och blev därigenom mer reaktivt än proaktivt i sin karaktär.

Komplexiteten i organisationen bakom evenemanget innebar att fördelningen av ansvar inom organisationen inte var helt enkel. Formellt sett var samtliga delarrangörer gemensamt ansvariga för hela evenemanget, i praktiken var dock dessa främst ansvariga för genomförandet av de delar av evenemanget som kunde knytas till respektive verksamhetsområde. Miljöarbetet var dock ett område som LOC fastslog som en gemensam angelägenhet och således beslutades att Miljögruppen borde innefatta samtliga delarrangörer. Att betrakta detta arbete som en gemensam angelägenhet, kan ses som ett viktigt första steg mot att trots allt förankra miljöarbetet inom alla delar av organisationen bakom evenemanget.

Miljögruppens ansvar och befogenheter var dock inte helt tydligt definierade då gruppen tillsattes, något som gruppens Peer-Erik Carlsson (2006g) påpekade vid intervju. Detta påverkade hur väl gruppen lyckades med att framställa ett miljöprogram för evenemanget, något som diskuteras mer ingående i avsnitt 8.1.4.

Miljögruppen var av stor betydelse för miljöarbetet vid Friidrotts-EM 2006. Detta berodde främst på att detta var det enda forum inom den tillfälliga organisationen där miljöfrågor stod i centrum. Miljögruppen bestod av representanter från samtliga delarrangörer. Dessa representanter var utvalda med bakgrund av att de hade god kompetens om hur den egna verksamheten interagerade med miljön. Miljögruppen innefattade också representanter från Miljöförvaltningen i Göteborgs stad, vilka skulle bistå med stöd och råd. Däremot saknades representation från de många samarbetspartners som direkt eller indirekt var involverade i evenemanget, vilket försvårade samordningen med dessa aktörer.

Miljögruppens existens var viktig för processen att förankra miljöarbetet inom samtliga delar av organisationen bakom evenemanget. Framställandet av ett gemensamt miljöprogram indikerar att detta lyckades. Dessvärre förankrades miljöarbetet främst hos delarrangörernas representanter i Miljögruppen och sämre inom övriga delar av delarrangörernas organisationer. Detta berodde på att miljöarbetet, Got Event undantaget, prioriterades bort och/eller var en separat del av respektive verksamhet. Detta kan kopplas till att de olika delarrangörerna bedrev olika typer av verksamheter, gav upphov till olika typer av miljöpåverkan och därför arbetade med miljöfrågor enligt olika strategier. De organisationer, där miljötänkandet inte förankrades, var mer av servicekaraktär. Detta medförde att miljöarbetet inom dessa organisationer ansågs vara av mindre betydelse, något som också Peer-Erik Carlsson (2006g) påpekade vid genomförd intervju. Detta gav i sin tur upphov till en

brist på engagemang för miljöarbete inom dessa organisationer, något som påverkade arbetet med att gemensamt bedriva ett miljöarbete vid Friidrotts-EM 2006.

Miljögruppen tilldelades inga särskilda resurser från LOC. Istället fick nödvändiga resurser tas från de respektive delarrangörerna samt från Miljöförvaltningen i Göteborgs stad. Gerth-Ove Karlsson (2006a) poängterade att de tilldelade resurserna inte varit tillräckliga för att skapa ett effektivt miljöarbete. Bristen på tillgängliga resurser medförde att även om Miljögruppen identifierade ett behov av åtgärder för att begränsa den negativa miljöpåverkan från evenemanget, saknades det i många fall resurser för att genomföra dessa. Detta innebar i sin tur att de inte genomfördes eller att de genomfördes efter att delarrangörerna eller externa aktörer förmåtts gå in med egna resurser. Bristande förankring för miljöfrågor inom delarrangörerna, medförde i många fall att externa aktörer fick en betydande roll i miljöarbetet för Friidrotts-EM 2006.

Många av de åtgärder som genomfördes, var således beroende av aktörer som formellt sett inte var en del av organisationen bakom Friidrotts-EM 2006. Genomförandet av dessa möjliggjordes genom att det sedan tidigare fanns inarbetade kontaktnät hos de olika delarrangörerna. De externa aktörer som dessa kontaktnät innefattade, var exempelvis Göteborgs kommunala bolag och förvaltningar, myndigheter samt näringsliv.

Dock innebar det faktum att dessa externa aktörer inte fanns representerade i Miljögruppen, Miljöförvaltningen undantaget, att samarbetet med externa aktörer försvårades. Samordningen mellan arrangören och externa aktörer, samt mellan de olika delarrangörerna, förenklades inte heller av det faktum att inga gemensamma kommunikationsvägar fanns tydligt definierade för evenemanget. Bristen på tydliga kommunikationsvägar kan kopplas till svårigheter med och ointresset för att tydligt fastställa ansvarsförhållandena inom organisationen.

8.1.3 Miljöprogrammets utformning

Miljöpolicyen är tänkt att fungera som det övergripande dokumentet för allt miljöarbete som bedrivs i en verksamhet och utformningen av policyen är därför av stor betydelse. Den miljöpolicy som var en del av det upprättade miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 uppfyllde visserligen inte alla de innehållskrav som finns i ISO 14 001/EMAS, men författarna anser ändå att utformningen av miljöpolicyen var förhållandevis god. Detta då den var relevant för verksamheten och den tydligt kommunicerade vilka miljöaspekter som betraktades som viktiga inom organisationen.

Omfattning av det miljöprogram som togs fram för Friidrotts-EM 2006 var mycket stor och innefattade alla miljöaspekter som behandlas i de redovisade riktlinjerna för miljöledning vid evenemang, se avsnitt 2.3. Dessa var Miljödiplomerat arrangemang, Miljöledning av idrottsevenemang och Grönt arrangemang. Utöver dessa aspekter innehöll miljöprogrammet även ett antal ytterligare miljöaspekter. Författarna anser att det fanns två huvudsakliga orsaker till den stora omfattningen på miljöprogrammet. För det första var programmet väldigt ambitiöst och omfattade alla delar av evenemanget, från tävlingar och kringarrangemang till TV-sändningar. Detta

faktum är något som författarna anser vara både en styrka och en svaghet i miljöprogrammet. Styrkan ligger i det faktum att programmet inte enbart koncentrerat sig på tävlingarna, vilket har varit fallet i många tidigare evenemang, utan sett till helheten. Svagheten ligger i att den stora omfattningen medförde att många av de specificerade åtgärderna endast berörde en eller ett fåtal av delarrangörerna av evenemanget. Detta gjorde det svårt för de olika delarrangörerna att tydligt se vilka delar av programmet som de berördes av. Författarna anser att det hade varit bättre om det utifrån det upprättade miljöprogrammet, hade tagits fram specifika åtgärdsprogram för var och en av delarrangörerna. Detta hade ökat användbarheten av miljöprogrammet som verktyg för att bedriva ett effektivt miljöarbete.

Den andra anledningen till den stora omfattningen på miljöprogrammet var att det inte gjordes någon särskild värdering av relevansen hos de miljöaspekter som förväntades uppstå i samband med evenemanget. Detta innebar att resurser spreds på samtliga miljöaspekter och att fokus därmed nödvändigtvis inte lades på de miljöaspekter som gav upphov till störst negativ miljöpåverkan eller på de miljöaspekter där möjligheterna att åstadkomma förbättringar var störst. Eftersom de befintliga resurserna för miljöarbete var mycket begränsade, är detta något som författarna anser var en stor brist i upprättandet av miljöprogrammet. Genom att initialt göra en värdering av vilka miljöaspekter som kunde tänkas vara betydande hade resurser och insatser kunnat koncentreras där de gjort mest nytta. Christina Ramberg (2006a) framhöll exempelvis att "CO₂ – beräkningar bör nog inkluderas i framtiden" och att identifierade miljöaspekter såsom utsmyckning och kontorsmaterial kanske var av mindre betydelse för helheten.

De miljömål och åtgärder som fastslogs i miljöprogrammets åtgärdsprogram hade stora brister. Nästan inga av de upprättade miljömålen kan anses ha varit SMARTA mål. Det mål som kan anses ha varit bäst formulerat var målet om miljöledningssystem, men i det fallet föll målet på att det inte var realistiskt eftersom tiden var alltför knapp. Om målen hade varit mer specifika, mätbara, ambitiösa, realistiska, tidsatta och ansvarsfördelade/accepterade, så hade förutsättningarna för att skapa ett effektivt miljöarbete vid Friidrotts-EM 2006 ökat. Peer-Erik Carlsson (2006g) trodde att detta berodde på att delarrangörerna var rädda för att tydligt definiera åtgärder och miljömål som de senare inte kunde genomföra eller nå upp till. Vi anser att det skulle ha gjorts mätningar av exempelvis energi- och vattenförbrukning samt avfallsmängder i samband med evenemang såsom Göteborgskalas och Finnkamper under förberedelsefasen, enligt samma tillvägagångssätt som vid exempelvis Fotbolls-VM 2006 och Friidrotts-VM 2005. Hade detta gjorts hade ett underlag skapats som kunnat användas för att upprätta mer specifika och mätbara mål inom dessa områden.

Då miljöprogrammet uppfyllde de krav som fanns för såväl Miljödiplomerat arrangemang som för Grönt evenemang fanns det stora möjligheter för att certifiera evenemanget enligt någon av dessa riktlinjer. Detta är också något författarna anser skulle ha varit en bra åtgärd att vidta för att höja kvaliteten på miljöarbetet vid evenemanget. Om evenemanget hade certifierats enligt någon av dessa eller enligt några andra riktlinjer, hade miljöarbetet tvingats att struktureras tydligare. Vidare hade det inneburit ökade möjligheter att marknadsföra miljöanpassningen av evenemanget, då trovärdigheten i miljöarbetet hade ökat om evenemanget hade varit certifierat av en oberoende part. Tyvärr fanns det dock inga resurser avsatta för en

dylik certifiering av Friidrotts-EM 2006, således saknades det möjligheter att genomföra detta. Detta kan i sin tur kopplas till det som Agneta Forshufvud (2006) påtalade, nämligen att miljöfrågor inte var särskilt intressant att använda i marknadsföringen av evenemanget, eftersom dessa frågor inte var effektiva i processen att attrahera presumtiva besökare till evenemanget.

8.1.4 Genomförandet

Av de fyra delarrangörerna var det bara Got Event som godkände miljöprogrammet med tillhörande miljöpolicy i sin helhet. Detta innebar att endast Got Event var bundet av de åtaganden som där redovisades. Detta faktum avspeglar också skillnaden i ambitionsnivå beträffande miljöarbetet hos de olika delarrangörerna. Huvuddelen av de åtgärder som kunde knytas till Got Events verksamhet blev genomförda.

En viktig iakttagelse är dock att miljöprogrammet har relativt stora likheter med Göteborgsmodellen för Miljödiplomerings. Denna modell är, vilket nämntes i avsnitt 1.5, upprättad av Miljöförvaltningen i Göteborgs stad. Miljöförvaltningen spelade också en betydande roll då miljöprogrammet för Friidrotts-EM 2006 upprättades, eftersom förvaltningen fanns representerade i Miljögruppen och i många fall agerade som pådrivande för miljöarbetet. Eftersom Got Event redan sedan tidigare var Miljödiplomerat enligt denna modell, var sannolikt färre aktiva insatser för att uppfylla åtagandena i miljöprogrammet nödvändiga för Got Event än för övriga delarrangörer. Det skall dock framhållas att Got Event hade lättare att uppfylla gjorda åtaganden, just eftersom bolaget redan sedan tidigare bedrev ett aktivt miljöarbete. Övriga delarrangörer bedrev inget motsvarande miljöarbete och hade därmed svårare att uppfylla åtagandena i miljöprogrammet. Eftersom miljöprogrammet togs fram gemensamt av alla delarrangörer, skall dock detta inte ses som ett försvar till att dessa delarrangörer vidtog så få åtgärder.

De tre delarrangörerna utöver Got Event, lämnade således en hel del övrigt att önska i arbetet med att utföra de åtgärder som respektive delarrangör enligt åtgärdsprogrammet skulle vidta. Detta kan alltså delvis härledas till att dessa aktörer inte godkände miljöprogrammet i sin helhet och därför saknade ett viktigt incitament för att uppfylla i miljöprogrammet gjorda åtaganden. Däremot hade dessa delarrangörer godkänt miljöpolicy och de åtaganden som den innebar. Dock fanns det även stora brister i hur dessa åtaganden uppfylldes, något som författarna anser berodde på ett flertal orsaker. Först och främst var den miljöpåverkan som dessa aktörer gav upphov till av mer indirekt än direkt karaktär, till skillnad från Got Event. Detta kom att innebära att åtagandena i miljöpolicy, för dessa aktörer, bestod mer i att upprätta rutiner för att minska miljöpåverkan från anlidade leverantörer och entreprenörer än att minska den egna miljöpåverkan. Detta innebar att det blev svårare att se nyttan och behovet med sådana satsningar, vilket i sin tur medförde att engagemang för miljöarbetet och förankring av detsamma förblev litet hos ledningen inom dessa organisationer. Detta var något som Christina Ramberg (2006a) framhöll som en av anledningarna till att störst insatser för att begränsa evenemangets miljöpåverkan gjordes där det syntes mest utåt. Vidare ersattes GFIF:s, Göteborg & CO:s och SVT:s ursprungliga representanter i Miljögruppen under förberedelserna inför evenemanget, vilket ytterligare lär ha minskat förankringen av miljöfrågorna hos

dessa aktörer. Det gäller särskilt för SVT som inte deltog med någon representant i Miljögruppen under 2006.

Nyttan med och behovet av miljöarbetet var inte tillräckligt förankrat hos ledningen inom de respektive organisationerna. Dessa betraktade, enligt Peer-Erik Carlsson (2006g) i flera fall miljöarbetet mer som ett måste. Därmed var det svårt att förankra miljötankandet inom övriga delar av dessa organisationer. Detta medförde att fastslagna åtgärder och miljömål i miljöprogrammets åtgärdsprogram, inte blev förankrade hos den personal ute i verksamheten som direkt berördes av dessa. Detta medförde i sin tur att flera åtgärder, exempelvis upprättandet av särskilda rutiner för inköp av miljömärkt byggmaterial, inte blev utförda.

Även om miljöprogrammet inte godkändes av samtliga delarrangörer, innebar dess existens att miljöfrågan ändå till viss del blev en integrerad del av organisationen bakom Friidrotts-EM 2006. Åtskilliga av de åtgärder som presenterades i åtgärdsprogrammet genomfördes trots allt. Miljögruppens Peer-Erik Carlsson (2006g) framhöll också vid genomförd intervju, att användandet av ekologiska varor på EM-festen, användningen av miljöanpassade kemikalier på EM-festen samt användandet av miljömärkt el på Ullevi, sannolikt var en direkt följd av åtgärdsprogrammets upprättande. Författarna anser dock att många åtgärder sannolikt hade blivit utförda även utan miljöprogrammets existens, något som också påpekades vid samtliga av de intervjuer av Miljögruppens medlemmar som författarna genomförde. Exempelvis menade Gerth-Ove Karlsson (2006a) att miljöarbetet inom Got Event sannolikt hade sett likadant ut även utan miljöprogrammets existens. Detta faktum beror på att många av de föreslagna åtgärderna redan var implementerade i de ordinarie rutinerna beträffande miljöarbete i Göteborgs stad, alternativt redan var en del av befintligt miljöarbete hos de olika arrangörerna.

Vissa av de fastslagna åtgärderna i åtgärdsprogrammet hade de olika delarrangörerna dock ingen möjlighet att genomföra. Ett exempel på detta var de särskilda miljökrav som ställdes på leverantörer vid inköp och upphandlingar av varor och tjänster. I de fall där anlidade leverantörer redan omfattades av Göteborgs stads ramavtal, fanns det ingen möjlighet att ställa ytterligare miljökrav. Detta kan härledas till Miljögruppens otydliga befogenheter, vilket i detta specifika fall medförde att gruppen beslutade om åtgärder som inte gick att fullgöra.

Frekvensen av miljögruppsmöten ökade allteftersom evenemanget närmade sig. Under 2006 träffades gruppen, inför evenemanget, i genomsnitt en gång i månaden. De relativt långa uppehållen mellan mötena, innebar att evenemanget hade utvecklats mycket mellan dessa möten. Av denna anledning var det av stor vikt att nödvändiga initiativ och insatser från de olika delarrangörernas representanter i Miljögruppen verkligen genomfördes på utsatt tid. Vid de miljögruppsmöten som författarna deltog i, förelåg ett tydligt behov av att föra protokoll. Detta då samma frågor behandlades flera gånger utan att några beslut togs och inga åtgärder fastställdes, vilket innebar att mycket viktig tid gick förlorad. Genom att dokumentera vem som skulle göra vad och när det skulle vara gjort, hade Miljögruppens arbete kunnat effektiviseras, något som Karin Jonson (2006b) också påpekade vid genomförd intervju. Ett exempel på detta är åtgärden i åtgärdsprogrammet som innebar att volontärerna skulle förses med påfyllningsbara vattenflaskor och att det skulle upprättas tappställen, se avsnitt 6.1.12. Detta vara en relativt liten och enkel åtgärd som skulle kunna ha genomförts utan

några större insatser, men då ansvaret inte var dokumenterat och kommunicerat rann detta ut i sanden utan att någon åtgärd blev genomförd.

Att inte förankringen av miljöarbetet var större inom flera av delarrangörerna, var den huvudsakliga orsaken till att en stor del av personalen inom dessa organisationer inte gavs någon särskild miljöutbildning inför evenemanget. Detta medförde i sin tur att förståelsen kring nyttan med och behovet av att aktivt arbeta med miljöfrågor vid Friidrotts-EM 2006 förblev begränsad. Detta fungerade i sin tur som en förstärkande faktor till att miljötänkandet inte förankrades osv. Eftersom personalen inte utbildades i miljöfrågor, koncentrerades den huvudsakliga kompetensen kring miljöfrågor till Miljögruppen. På grund av den bristande förankringen för miljöfrågor hos ledningen inom de olika delarrangörerna, hade dock Miljögruppens medlemmar hade svårt att föra in denna fråga i de övriga delarna av respektive delarrangör.

Marknadsföringen av evenemanget fokuserade förhållandevis lite på miljöfrågor. En certifiering av miljöarbetet av oberoende part, skulle kunna ha fungerat som ett utmärkt verktyg för att sprida informationen om miljöanpassningen av evenemanget till allmänhet och besökare. En starkare marknadsföring av miljöarbetet vid evenemanget, skulle sannolikt ha inneburit att engagemanget för miljöfrågor ökat inom organisationen. Både Peer-Erik Carlsson (2006g) och Gerth-Ove Karlsson (2006a) framhöll också att marknadsföringen av miljöarbetet vid evenemanget var bristfällig.

Författarna anser dock att miljöarbetet vid Friidrotts-EM 2006 var att betrakta som konkurrenskraftigt sett ur ett internationellt perspektiv. Dels hade Göteborgs stad goda yttre förutsättningar för att genomföra ett miljöanpassat evenemang, dels genomfördes många lyckade punktinsatser vilka sammantaget innebar att evenemangets negativa miljöpåverkan begränsades. De mätningar och de uppföljningar som gjorts före, under samt efter evenemangets genomförande, detta examensarbete inkluderat, innebär att det inför framtida evenemang finns goda förutsättningar för att bedriva ett effektivt miljöarbete. Dessutom gav genomförandet av Friidrotts-EM 2006 såväl delarrangörerna som Göteborgs stad, ytterligare erfarenheter, kunskaper och kontakter. Detta ökar möjligheterna för att miljöanpassa framtida evenemang i Göteborg i ännu större utsträckning. I avsnitt 8.2 presenterar författarna ett antal rekommendationer till arrangören av evenemanget, att använda som vägledning för att vid framtida evenemang utveckla miljöledningen och miljöarbetet ytterligare.

8.2 Rekommendationer till arrangören av Friidrotts-EM 2006 inför framtida evenemang

- Miljöhänsyn bör beaktas redan vid ansökningsförfarandet, även då inga centrala krav föreligger. Detta för att miljöarbetet skall förankras bättre inom organisationen och engagemanget därigenom ökas.
- För evenemang av motsvarande omfattning och karaktär som Friidrotts-EM 2006 kan med fördel en miljögrupp tillsättas för att skapa ett gemensamt miljöarbete inom organisationen.
- Miljögruppen måste tilldelas nödvändiga resurser och dess ansvar och befogenheter måste tydligt specificeras.
- Sträva efter att engagera externa samarbetspartners såsom exempelvis VA-verket, Renova och Västtrafik redan då miljöarbetet struktureras och ett eventuellt miljöprogram utformas. Detta ökar möjligheterna att samordna och effektivisera miljöarbetet inom organisationen.
- Koordinera befintliga kontaktnät och upprätta gemensamma kommunikationsvägar för att skapa förutsättningar för en väl fungerande miljöledning.
- Gör en noggrann identifiering och värdering av de miljöaspekter som kan tänkas uppkomma vid evenemanget och koncentrera därefter resurser och insatser på de mest betydande miljöaspekterna.
- Ett övergripande miljöprogram är en god utgångspunkt för ett gemensamt miljöarbete inom organisationen, men detta bör kompletteras med specifika åtgärdsprogram för de respektive delarrangörerna av evenemanget.
- Ansvarsförhållandena i de specifika åtgärdsprogrammen måste tydligt dokumenteras och kommuniceras. Detta för att säkerställa att fastslagna åtgärder och miljömål genomförs respektive uppfylls.
- Säkerställ att alla upprättade miljömål är SMARTA genom att använda uppföljningar från Friidrotts-EM 2006 och andra evenemang samt resultat från förberedande mätningar då målen formuleras.
- All personal bör utbildas och informeras kring miljöarbetet vid det specifika evenemanget i ett tidigt skede. Därigenom skapas förutsättningar för att bättre förankra miljöarbetet inom organisationen och att engagemanget ökas. Särskilt viktigt är att utbilda personal som innehar ledningsfunktioner.
- Fortsätt att noggrant följa upp, utvärdera och dokumentera bedrivet miljöarbete för att kunna utveckla miljöarbetet till framtida evenemang.
- Evenemanget kan med fördel certifieras enligt en extern miljöledningsstandard eller enligt externt framtagna riktlinjer. Detta gör miljöarbetet mer trovärdigt och mer användbart i marknadsföringssyfte.

9 Referenser

9.1 Skrivna källor

- Almgren, R. & Brorson T. (2003), *Miljörevision*, Täby: Green Business AB.
- Ammenberg, J. (2004), *Miljömanagement*, Lund: Studentlitteratur.
- Andersen, S. E, Grude, V. K & Haug, T. (1994), *Målinriktad projektstyrning*, Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, T. & Rexfelt, A-K. (1999), *Projektarbete i en konsultorganisation*, Växjö: Växjö Universitet; Institutionen för matematik, statistik och datavetenskap.
- Blomé, A. (2001), *Den tillfälliga organisationen*, Malmö: Liber Ekonomi.
- Brorson, T. & Almgren, R. (2005), *ISO 14001 – för små och medelstora företag* Stockholm: SIS Förlag AB.
- Brorson, T., & Larsson, G. (1998), *Miljöledning*, Stockholm: EMS AB.
- Bruzelius, L. & Skärvad, PH. (2000), *Integrerad organisationslära*, Lund: Studentlitteratur.
- EAA (2001), *EAA Bidding manual*, Darmstadt.
- EAA (2003), *EAA Organisational manual*, Darmstadt: Druckerei Ph. Reinheimer GmbH.
- EU (2001), *Regulation (EC) No 761/2001 of the European Parliament and of the Council*, Official Journal of the European Communities.
- Got Event (2005a), *Årsredovisning Got Event 2004*, Göteborg: Got Event.
- Got Event (2005b), *Miljöredovisning Got Event 2004*, Göteborg: Got Event.
- Got Event (2006b), *Miljöredovisning Got Event 2005*, Göteborg: Got Event.
- Green & Gold Inc. (1999), *Environmental management and monitoring for sports events and facilities – a practical toolkit for managers*, Department of Canadian Heritage – Sport Canada.
- Göteborg & Co (2004), *Verksamheten 2004*, Göteborg: Göteborg & Co.
- Göteborg & Co (2006), *Upplåtelseavtal – Festen på stan 2006*, Göteborg: Göteborg & Co.

Göteborgs stad (2003), *Göteborgsmodellen – för grön upphandling*, Göteborg stad.

Helsinki University of Technology (2006), *Eco-efficient major event manual – Greening the events*, Helsinki: Multiprint.

Jacobsson D.I. & Thorsvik J. (2002), *Hur moderna organisationer fungerar*, Lund: Studentlitteratur.

Karlsson, Å. & Marttala, A. (1999), *Projektboken – metod och styrning för lyckade projekt*, Lund: Studentlitteratur.

Larson, L-O (1995), *Miljöledning, miljörevision, miljöredovisning*, Stockholm: Ekerlids förlag.

Miljödiplomering (2006), *Checklista för Got Event – Ullevi*, Göteborg.

Packendorff, J. (1993), *Projektorganisation och projektorganisering*, Umeå: FE-publikationer 1993:145 (Umeå Universitet).

Riksidrottsförbundet (2006), *Idrottens miljöhandbok*, Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Sellberg, P. (2005), *Förstudie till metod för insatsutvärdering*, Lund: Lunds Universitet; Examensuppsats från brandingenjörsprogrammet, Lunds tekniska högskola.

Sheldon C. & Yoxon M. (1999), *Installing Environmental Management Systems – a step by step guide*, London: Earthscan Publications Ltd.

SIS (2001), *SIS Handbok 207 – Ständig förbättring med ISO 14000*, Stockholm: SIS Förlag AB.

SVT (2003), *Årsredovisning 2002*, Stockholm.

SVT (2006b), *EM i friidrott – Sveriges Television*, Stockholm.

Szekely F., Vollman T & Ebbinghaus A. (1996), *Environmental Benchmarking – becoming green and competitive*, Cheltenham: Stanley Thornes Publishers.

Trafikkontoret – Göteborgs stad (2001), *Miljözon för tung trafik*, Göteborg.

Upphandlingsbolaget AB (2002), *Miljöledning vid transporter*, Hjärteby: Miljöinfo AB.

Upphandlingsbolaget AB (2006), *Avtalskatalog sommar/höst 06*, Göteborg: Upphandlingsbolaget AB.

Västtrafik AB (2005), *Trafikförsörjningsplan 2005/2006*, Göteborg: Västtrafik AB.

9.2 Internetkällor

AB Svenska Miljöstyrningsrådet (2006), *Vad är EMAS?*,
<http://www.emas.se/vae.asp>, 2006-06-21.

Ekocentrum (2006), *Välkommen till Ekocentrum*,
<http://www.ekocentrum.nu/intro.htm>, 2006-07-17.

EM i friidrott 2006 (2006a), *Kandidaturen EM 2006*,
<http://www.goteborg.com/templates/Page.aspx?id=3893> , 2006-06-30.

EM i friidrott 2006 (2006b), *Om EM*,
<http://www.goteborg.com/templates/Page.aspx?id=3846>, 2006-06-30.

EM i friidrott 2006 (2006c), *Organisation*,
<http://www.goteborg.com/templates/Page.aspx?id=3895>, 2006-06-30.

FIFA Inspection Group (2004), *Inspection Group Report 2010*,
http://www.fifa.com/documents/fifa/congress/IG_Report_FWC_2010_EN.pdf ,
2006-08-03.

FIFA World cup (2006), *FIFAWorldcup.com – The official site of FIFA World Cup*,
<http://fifaworldcup.yahoo.com/06/en/>, 2006-08-04.

Giordano, R., Revellino, P. & Rossi S. (2000), *Manual to evaluate the eco-compatibility of the temporary works / La valutazione dell'ecocompatibilità delle Opere Temporanee al servizio dei XX Giochi Olimpici Invernali – Torino 2006*,
http://www.studioice.it/Files/Articolo_II%20Progetto%20Sostenibile.pdf#search=%22Manuale%20per%20la%20Valutazione%20dell'E2%80%99Ecompatibilit%C3%A0%20delle%20Opere%20Temporanee%22 , 2006-09-21.

Got Event (2006a), *Om Got Event*
http://www.scandinavium.se/default/1_om_gotevent.asp , 2006-06-30.

Green Goal (2006a), *Why Green Goal? – Green Goal 2006*,
http://greengoal.fifaworldcup.yahoo.net/en/das_will_greengoal/, 2006-08-03.

Green Goal (2006b), *Targets – Green Goal 2006*,
http://greengoal.fifaworldcup.yahoo.net/en/das_will_greengoal/ziele/, 2006-08-03.

Green Goal (2006c), *OC – Green Goal 2006*,
http://greengoal.fifaworldcup.yahoo.net/en/greengoal_team/ok/, 2006-08-03.

Green Goal (2006d), *Local initiatives – Green Goal 2006*,
http://greengoal.fifaworldcup.yahoo.net/en/greengoal_vor_ort/, 2006-08-04.

Green Goal (2006e), *Climate neutral – Green Goal 2006*,
http://greengoal.fifaworldcup.yahoo.net/en/das_will_greengoal/klimaneutralitaet/,
2006-08-04.

Göteborgs stad (2005), *Skriva mål*,
<http://www.miljohandboken.goteborg.se/prod/Miljo/Miljohandboken/dalis2.nsf/vyPuBlicerade/27263140D72BE4FBC1257057005636AD?OpenDocument>, 2006-06-23.

Göteborgs stad (2006a), *Miljödiplomering*,
<http://www.miljo.goteborg.se/sub/info/Miljodiplomering/miljodiplomering.htm>
2006-06-22.

Göteborgs stad (2006b), *Vad är ett ramavtal?*,
<http://www.upphandlingsab.goteborg.se/default.asp?lid=2&ulid=18&show=2>,
2006-07-12.

Håll Sverige Rent (2006), *Miljödiplomerat arrangemang*,
<http://www.hsr.se/sa/node.asp?node=42> , 2006-06-29.

International Olympic Committee (2002), *Manual for candidate cities for the XXI Olympic Games 2010*,
http://multimedia.olympic.org/pdf/en_report_523.pdf, 2006-07-28.

International Olympic Committee (2006), *International Olympic Committee – Organisation – Missions*,
http://www.olympic.org/uk/organisation/missions/environment/environmental_protection/applicant_uk.asp , 2006-07-28.

O-ringen (2005), *Miljöinformation*,
<http://www.orientering.se/oringen/t25.asp?p=86973>, 2006-07-27.

Performance Industrielle - Management et Qualité (2006), *PDCA*
http://membres.lycos.fr/hconline/engineer1_fr.htm , 2006-06-23.

Renova (2006a), *Fordon – Renova*, http://www.renova.se/t/Page____305.aspx,
2006-07-18.

Renova (2006b), *Renova har den renaste diesellastbilen i världen – Renova*,
http://www.renova.se/t/Page____588.aspx, 2006-07-18.

SIS (2006), *Vad är miljöledningssystem?*
<http://www.sis.se/DesktopDefault.aspx?tabname=@iso14000&menuItemID=5845>
2006-06-22.

Sports Venue Technology (2006), *Sports Venue Technology – 2005 World Athletics Championships, United Kingdom*, http://www.sportsvenue-technology.com/projects/2005_athletics/, 2006-08-04

Svensk friidrott (2006), *Friidrottens organisation*, Stockholm.
<http://www.friidrott.se/alltom/organisation.asp>, 2006-09-21.

Svenska Orienteringsförbundet (1998), *Orienterare - Gäst i naturen*,
<http://www.orientering.se/files/%7B185CBA9B-78B6-46E8-8390-7F35E646D3E7%7D.pdf>, 2006-07-27.

Svenska Orienteringsförbundet (2003), *O-ringen från idé till slutrapport – handledning för arrangörer*, <http://www.orientering.se/oringen/files/%7B4825B980-CAA2-45D7-B957-2BD56DD50B8C%7D.pdf#search=%22O-ringen%20fr%C3%A5n%20id%C3%A9%20till%20slutrapport%20%22>, 2006-07-27.

Svenska Orienteringsförbundet (2006), *Samarbete i naturen*, <http://www.orientering.se/files/%7B185CBA9B-78B6-46E8-8390-7F35E646D3E7%7D.pdf>, 2006-07-27.

Svenska Renhållningsföreningen (2006), *RVF – Svenska Renhållningsföreningen*, http://www.rvf.se/m4n?oid=835&_locale=1, 2006-09-13.

SVT (2006a), *Public Service*, Stockholm.
<http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=6213&a=71998>, 2006-09-21.

TKK Dipoli (2006), *TKK Dipoli – ECOMass*,
<http://www.dipoli.tkk.fi/ymparisto/ecomass/>, 2006-08-04.

Torino2006 (1999), *Green Card*,
http://www.torino2006.org/ENG/OlympicGames/bin/page/C_3_page_eng_381_paragraphs_parafo_0_attachments_allegato_2_object.pdf, 2006-07-31.

Torino2006 (2004), *Guidance document on the implementation of EMAS regulation in sporting events*,
http://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/guidance/guidance09_en.pdf, 2006-09-21.

Torino2006 (2005a), *Official Spectator Guide*,
http://www.torino2006.org/ENG/OlympicGames/vieni_a_torino2006/guide.html,
2006-07-31.

Torino2006 (2005b), *Abstract from EMAS Environmental Statement*,
http://www.torino2006.org/ENG/OlympicGames/bin/page/C_3_page_eng_381_paragraphs_parafo_3_attachments_allegato_12_object.pdf, 2006-07-31.

Torino2006 (2006a), *Torino 2006 – Turin 2006 in figures*,
http://www.Turin2006.org/ENG/OlympicGames/gare_e_programma/numeri_di_Turin_2006.html, 2006-07-31.

Torino2006 (2006b), *Torino 2006- Sustainability policy*,
http://www.Turin2006.org/ENG/OlympicGames/spirito_olimpico/politiche_e_sostenibilita.html, 2006-07-31.

Torino2006 (2006c), *Torino 2006 Projects*,
http://www.Turin2006.org/ENG/OlympicGames/spirito_olimpico/hector.html,
2006-07-31.

Torino2006 (2006d), *Evaluation of the greenhouse gas quantity produced by the Olympic Program*,
http://www.torino2006.org/ENG/OlympicGames/bin/page/C_3_page_eng_381_paragraphs_paragrapho_7_attachments_allegato_1_object.pdf, 2006-07-31.

Trafikkontoret - Göteborgs stad (2006), *Evenemangstrafiken 2006*,
<http://www.evenemangstrafiken.nu/>, 2006-07-24.

Västtrafik AB (2006), *EM i friidrott 2006*,
<http://em2006.vasttrafik.se/>, 2006-07-19.

9.3 Personliga källor

Ahrnberg, U. (2006), Kundsamordnare Kretsloppskontoret, muntligen 2006-08-20.

Andersson, T. (2006), Ansvarig rörnätsservice dricksvatten VA-verket Göteborg, muntligen 2006-07-20.

Andrén, J. (2006), Ansvarig på Arkitektkopia för skyltar till Friidrotts-EM 2006, muntligen, 2006-08-01.

Carlsson, P-E., (2006a), Miljöförvaltningens representant i Miljögruppen/Miljöinspektör Miljöförvaltningen Göteborg, muntligen, 2006-07-21.

Carlsson, P-E., (2006b), Miljöförvaltningens representant i Miljögruppen/Miljöinspektör Miljöförvaltningen Göteborg, muntligen, 2006-07-13.

Carlsson, P-E., (2006c), Miljöförvaltningens representant i Miljögruppen/Miljöinspektör Miljöförvaltningen Göteborg, *Preliminär rapport miljöanpassning EM*, 2006-08-18.

Carlsson, P-E., (2006d), Miljöförvaltningens representant i Miljögruppen/Miljöinspektör Miljöförvaltningen Göteborg, *Pressmeddelande - Framgångsrikt arbete med att miljöanpassa EM-Festen*, 2006-08-11.

Carlsson, P-E., (2006e), Miljöförvaltningens representant i Miljögruppen/Miljöinspektör Miljöförvaltningen Göteborg, *Rapport – Tillsyn av avfall, toaletter, ljudnivå, gaturenhållning mm.*, 2006-08-14.

Carlsson, P-E., (2006f), Miljöförvaltningens representant i Miljögruppen/Miljöinspektör Miljöförvaltningen Göteborg, *Rapport – Miljöstandard för hotell mm.*, 2006-08-01.

Carlsson, P-E., (2006g), Miljöförvaltningens representant i Miljögruppen/Miljöinspektör Miljöförvaltningen Göteborg, muntligen, 2006-08-18.

Eriksson, B-A. (2006), Ansvarig Teknologi Friidrotts-EM 2006, muntligen, 2006-07-20.

- Forshufvud, A. (2006), Ansvarig Marknadsföring Friidrotts-EM 2006, muntligen, 2006-07-25.
- Göthe, U. (2006), Föreläsning; *miljömål och handlingsplaner*, muntligen, 2006-02-30.
- Holmlid, N-A. (2006), Informationschef Kretsloppskontoret, muntligen, 2006-07-19.
- Håkansson, M. (2006), Park- och Naturförvaltningen Göteborgs stad, muntligen, 2006-09-12.
- Jadsén-Holm, M. (2006), Miljöansvarig på Schenker Logistics, muntligen, 2006-08-17.
- Johansson, T. (2006), Ansvarig för Ekonomistyrning/Avtal Friidrotts-EM 2006, muntligen, 2006-09-12.
- Jonson, K. (2006a), Göteborg & Cos representant i Miljögruppen/Miljöobservatör EM-Festen, muntligen, 2006-07-19.
- Jonson, K. (2006b), Göteborg & Cos representant i Miljögruppen/Miljöobservatör EM-Festen, muntligen, 2006-08-22.
- Jonson, K. (2006c), Göteborg & Cos representant i Miljögruppen/Miljöobservatör EM-Festen, muntligen, 2006-07-13.
- Jonson, K. (2006d), Göteborg & Cos representant i Miljögruppen/Miljöobservatör EM-Festen, e-postkontakt, 2006-08-21.
- Jonson, K. (2006e), Göteborg & Cos representant i Miljögruppen/Miljöobservatör EM-Festen, e-postkontakt, 2006-07-21.
- Karlsson, G-O. (2006a), Got Events representant i Miljögruppen/Miljösamordnare Got Event, muntligen, 2006-08-22.
- Karlsson, G-O. (2006b), Got Events representant i Miljögruppen/Miljösamordnare Got Event, muntligen, 2006-07-19.
- Karlsson, G-O. (2006c), Got Events representant i Miljögruppen/Miljösamordnare Got Event, muntligen, 2006-07-29.
- Karlsson, G-O. (2006d), Got Events representant i Miljögruppen/Miljösamordnare Got Event, e-postkontakt, 2006-08-18.
- Krantz-Rönnqvist, C. (2006), Verksamhetschef Centrum/Väster Park- och Naturförvaltningen, muntligen 2006-08-10.
- Larsson, N. (2006), Sponsoransvarig Friidrotts-EM 2006, e-postkontakt 2006-10-03.
- Leeman, L. (2006), Projektkoordinator Friidrotts-EM 2006, e-postkontakt, 2006-07-27.

Lindahl, M. (2006), GFIF:s representant i Miljögruppen, muntligen, 2006-06-07.

Lindö, K. (2006), Transportansvarig Friidrotts-EM 2006, e-postkontakt, 2006-09-13.

Lovevik, J. (2006a), Evenemangsansvarig på Renova, e-postkontakt, 2006-09-13.

Lovevik, J. (2006b), Evenemangsansvarig på Renova, e-postkontakt, 2006-09-28.

Melander, T. (2006), Fastighetschef SVT, muntligen, 2006-08-17.

Miljöbron; Flod, S., Israelsson, E., Johansson, R-M., Nyberg, J. & Rydberg, M. (2006), *Publikundersökning Friidrotts-EM 2006*, 2006-09-18.

Pettersson, K. (2006), Miljösamordnare SVT, muntligen, 2006-07-07.

Ramberg, C. (2006a), Miljöförvaltningens representant i Miljögruppen/Utvecklingschef Miljöförvaltningen Göteborg, muntligen, 2006-08-21.

Ramberg, C. (2006b), Miljöförvaltningens representant i Miljögruppen/Utvecklingschef Miljöförvaltningen Göteborg, muntligen, 2006-07-14.

Sindeborg, R. (2006), Byggprojektledare Friidrotts-EM 2006, muntligen, 2006-09-27.

Solefors, P.(2006), Sponsoransvarig Göteborg & Co, e-postkontakt 2006-09-13.

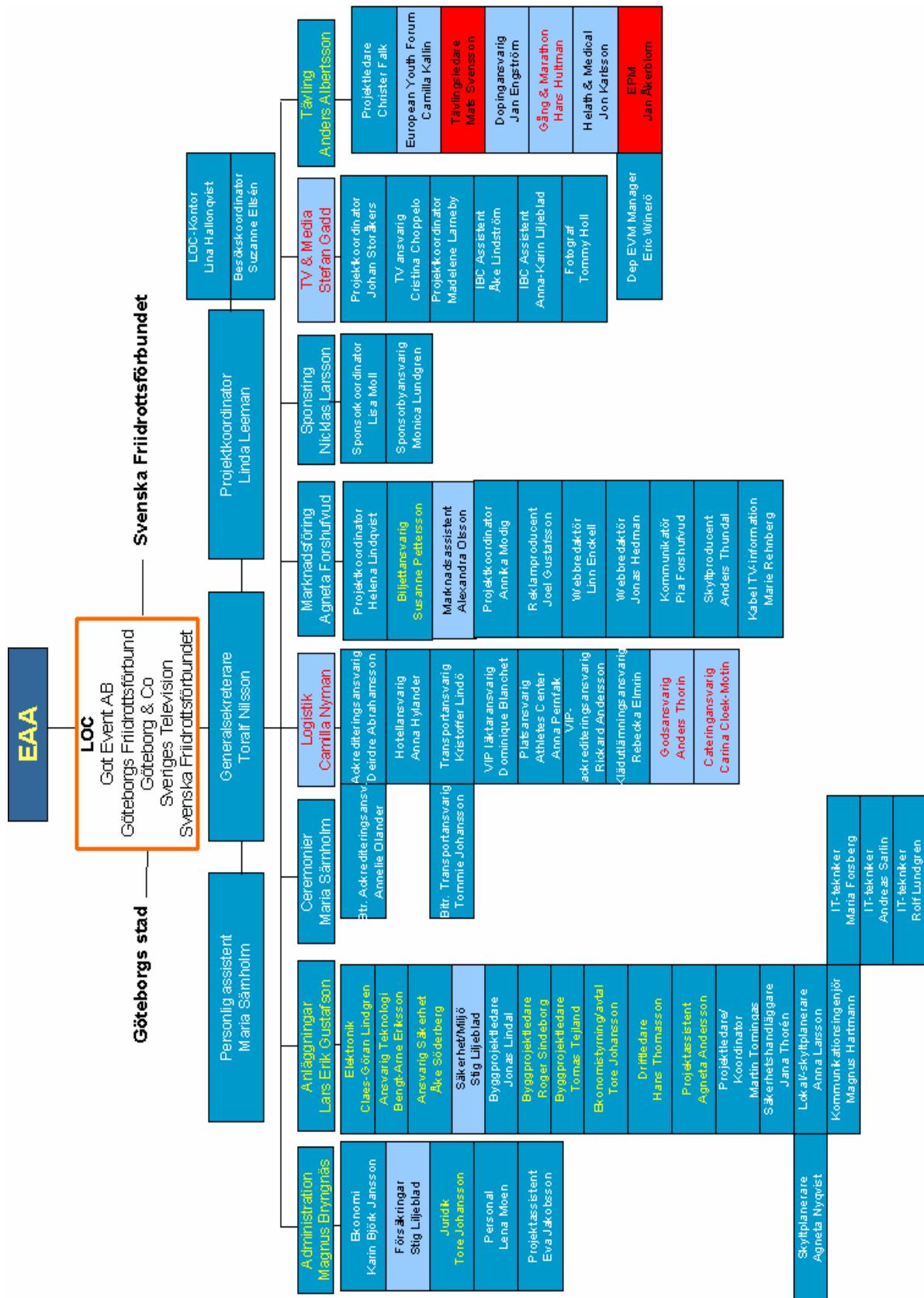
Thorin, A. (2006), Ansvarig på Schenker Logistics för transporter till Friidrotts-EM 2006, muntligen 2006-07-21.

Westberg, B. (2006), Utbildningschef på Upphandlingsbolaget AB, muntligen 2006-07-13.

Bilagor

Bilaga A	–	Organisationsschema för Friidrotts-EM 2006	120
Bilaga B	–	Miljöprogram för Friidrotts-EM 2006	121
Bilaga C	–	Enkätundersökning till volontärer vid Friidrotts-EM 2006	133
Bilaga D	–	Resultat från enkätundersökning till volontärer.....	135
Bilaga E	–	Utdrag ur volontärsundersökning genomförd av Miljöbron.....	136
Bilaga F	–	Underlag för intervjuer av representanter i Miljögruppen.....	137
Bilaga G	–	Elförbrukning under Friidrotts-EM 2006 och jämförelsesiffror.....	139
Bilaga H	–	Insamlade avfallsfraktioner från Friidrotts-EM 2006	140

Bilaga A – Organisationsschema för Friidrotts-EM 2006

Figur 1. Organisationsschema över Friidrotts-EM 2006 (Leeman, 2006).

Bilaga B – Miljöprogram för Friidrotts-EM 2006

Miljöprogram för EM i friidrott 20061

(Miljöprogrammet är godkänt av EM-organisationen ledningsgrupp 050407 – gäller Got Events ansvarsområden. Miljöpolicyn gäller dock samtliga organisationer som ingår i LOC)

Göteborg en föregångare på miljöns område

Göteborgs Stad har under lång tid bedrivit ett arbete för att skapa en god miljö i staden. Redan i slutet av 1950-talet sattes de första stationerna för mätning av luftföroreningar upp. Under 1970-talet togs nya moderna anläggningar för rening av avloppsvatten och omhändertagande av avfall i drift. Under 1970- och 1980-talen deltog staden även i arbetet med att minska utsläppen till luft och vatten från industrierna i staden. I slutet av 1980-talet startade man också ett arbete med att miljöanpassa olika produkter och engagera konsumenterna i miljöarbetet. Detta ledde vidare till 90-talets arbete med miljöanpassad offentlig upphandling, minskning av miljöstörande kemikalier i en rad konsumentprodukter i samverkan med tillverkarna, utgivning av Miljökatalogen med råd till konsumenterna. 1992 fick staden sin första miljöpolicy, som 1996 ersatts av en ny och den versionen reviderades 1999. Arbetet med miljöanpassade evenemang startade i samband med VM i friidrott 1995 och detta arbete har sedan successivt utvecklats.

Miljöpolicy

Miljöpolicy för EM i friidrott 2006

Ett miljöanpassat EM i friidrott 2006 är ett led i utvecklingen av Göteborg som en av Europas mest miljöprogressiva städer. Våra insatser ska bidra till en långsiktigt hållbar utveckling för stora evenemang samt profilera Göteborg som en evenemangsstad som sätter miljön i fokus.

Vi ska ställa miljökrav på alla delar av verksamheten samt andra aktiviteter som genomförs i samband med EM i friidrott 2006. Inom ramen för det LOC har möjlighet att påverka ska vi sträva efter att begränsa transporternas inverkan på miljön, minimera energiförbrukningen, nyttja miljöanpassad producerad energi, minimera avfallsmängder, sortera och återvinna avfall och använda miljöanpassade produkter.

Våra sponsorer, leverantörer, samarbetspartner och entreprenörer ska uppvisa ett aktivt miljöarbete i sin verksamhet.

Vi kommer att ställa tydliga miljökrav vid upphandling av varor och tjänster för EM i friidrott 2006.

Vi ska aktivt kommunicera och marknadsföra miljöanpassningen av EM i friidrott 2006 liksom evenemangsstaden Göteborg och dess miljöarbete.

Göteborg den 4 april 2005 – LOC

1 Miljöprogrammet och miljöpolicyn avser EM i friidrott 2006 samt aktiviteter i staden i samband med evenemanget

Hållbar utveckling för evenemang

Hållbar utveckling är ett begrepp som formulerades av FN: -s kommission för miljö och utveckling (Bruntlandkommissionen). I slutrapporten "Our Common Future" (1987) definieras begreppet "hållbar utveckling" som en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov. I den hållbara utvecklingen pekar man på tre samverkande dimensioner – den sociala, den ekonomiska och den ekologiska dimensionen. I den industrialiserade delen av världen har man utvecklat en livsstil som tär kraftigt på naturresurserna och innebär en kraftig belastning på miljön. Genom förändringar i livsstils mönstren kan utvecklingen förändras, t ex minskat transportarbete, produktion och konsumtion av mera miljöanpassade varor och tjänster, minskat nyttjande av ändliga resurser och ökad användning av förnyelsebara resurser, materialåtervinning och minskade avfallsströmmar. Stora evenemang har ofta negativa konsekvenser på miljön. Anläggningar byggs, stora mängder människor ska transporteras, en omfattande livsmedelshandling uppstår, stora mängder avfall ska tas om hand etc. Miljöeffekter av stora evenemang kommer vi aldrig ifrån, men vi kan arbeta för att göra dem så små som möjligt.

VM i friidrott 1995

Inför VM i friidrott 1995 tog Göteborgs kommunfullmäktige ett beslut om att miljöområdet skulle beaktas:

"Det är viktigt att alla inblandade parter gör vad de kan för att detta stora evenemang ska bli framgångsrikt också på miljöområdet. Göteborgs Stad har redan tidigare blivit uppmärksam på goda insatser på miljöområdet och med tanke på att världens blickar under VM kommer att riktas mot Göteborg bör miljön vara ett viktigt tema i marknadsföringen."

En arbetsgrupp med representanter för berörda förvaltningar och bolag bildades och ett antal förslag till åtgärder togs fram och genomfördes. Eftersom arbetet påbörjades först ca ett år före själva evenemanget var det ett begränsat antal åtgärder som kunde genomföras. Bland aktiviteterna fanns: miljöanpassning av VM-byn, Marknadsgatan och Göteborgskalaset, transporter av besökare och godstransporter med krav på miljömässigt bästa bränslen, avfallssortering och insamling, miljödiplomering av företag etc. Information om miljöanpassningen gick ut till alla akkrediterade journalister. Ett informationstält med miljöanpassat kafé anordnades och där fick besökarna information om Göteborgs Stads miljöarbete och de miljöåtgärder som genomfördes under VM. Via en monitor fanns information om luftkvaliteten under tävlingsdagarna.

Erfarenheter från miljöanpassning av Göteborgsvarvet 1998 och GöteEUBorg 2001.

Inför Göteborgsvarvet 1998 fanns starka önskemål om att skapa en miljöprofil för evenemanget. Frågan löstes så att dess kansli genomförde en miljöutbildning för att öka miljömedvetenheten bland den fastanställda personalgruppen. Senare ledde detta till att kansliet byggde ett enklare miljöledningssystem som klarade kriterierna för miljödiplomer. Utåt sett handlade miljöarbetet mest om källsortering av avfall på Slottsskogsvallen och utefter bansträckningen. Miljöarbetet i anslutning till Göteborgsvarvet har fortsatt efter 1998 men evenemanget har inte omdiplomerats.

GöteEUBorg var ett kulturarrangemang som skulle hållas parallellt med EU:s toppmöte i Göteborg 2001. Även för detta evenemang var det önskvärt att visa en miljöprofil. Skillnaden mot Göteborgsvarvet var dess engångskaraktär. Något miljöledningssystem utvecklades inte på grund av toppmötets kortvarighet. Istället togs miljökriterier fram för olika delar av arrangemanget. Dessa resulterade i blomsteruppsättningar från miljöanpassade odlingar, flaggor och vimplar av miljöanpassat material etc. För respektive arrangör planerades miljöutbildningar men dessa genomfördes inte. Dessutom erbjöds varje arrangör en miljöutredning – några av dessa genomfördes.

Tester vid evenemang inför EM i friidrott 2006

Ett antal tester i form av publikundersökningar, med inriktning miljö, har genomförts vid olika evenemang på Ullevi. Ytterligare undersökningar kommer att genomföras fram till EM i friidrott 2006 äger rum. Syften med testerna är att undersöka publikens attityd till olika miljöåtgärder. Resultatet av testerna ger en bild av publikens engagemang för att minska miljöpåverkan och bidra till en renare miljö, bl a genom att använda miljöanpassade transportmedel och källsortering av avfall vid sportevenemang. Under 2004 har undersökningar genomförts vid följande evenemang: Fotbollsderby ÖIS-IFK Göteborg den 4 maj, Speedway den 21 augusti och Finnkampen den 4-5 september. Under dessa evenemang ställdes ett antal frågor till publiken om färdväg och färdmedel till och från evenemanget, sortering av avfall, avfallsbehållares placering mm. Resultaten av undersökningarna redovisas i utvärderingen och kommer att ligga till grund för vissa åtgärder. Övan nämnda publikundersökningar samt efterföljande utvärdering har utförts av studenter från Miljöbron. Miljöbron är en ideell organisation med samarbetspartners som Göteborgs Universitet, Chalmers Tekniska Högskola, Svenskt Näringsliv, Teknikbrostiftelsen samt det lokala näringslivet.

Evenemangsplats Göteborg

Göteborgs Stad har tagit fram ett samlat program för förutsättningarna för evenemang på stadens offentliga platser. I programmet identifieras några av stadens allmänna platser och vilka möjligheter dessa ger inför upplåtelse till olika typer av evenemang. Det omfattar även beskrivningar av de olika platsernas kvaliteter, möjligheter och begränsningar så att evenemangen kan bli en framgång för både arrangörerna och Göteborg Stad. Programmet ska säkra en vacker stadsbild, underlätta framkomlighet och ange en god nivå för säkerhet, miljö och hälsa i samband med evenemangen. Programmet är en grund för det fortsatta arbetet med upplåtelsen av de platser som ingår. En väsentlig del i detta arbete utgörs av de bedömningar som görs av den s.k. "Nälsögruppern", som är en samordningsgrupp med deltagare från flera av stadens förvaltningar och bolag.

Miljöfrågorna berörs i detaljerade avsnitt som handlar om miljöanpassning, transporter, hälsoskydd (ljudmiljö/buller, toaletter m m), livsmedelshandling samt renhållning och avfall.

Strategiska miljöåtgärder

Valet av strategiska miljöåtgärder i samband med ett stort evenemang utgår mycket från mötet mellan människor i form av aktiva och publik. Ett stort evenemang är ofta både resurskrävande och påverkar miljösituationen på olika sätt, vilket inte uppfattas av alla. En framsynt arrangör måste därför vara beredd att satsa på att vidta åtgärder för att minska miljöpåverkan så långt detta är möjligt. Det är dessutom en pedagogisk uppgift att visa upp det aktiva miljöarbetet.

De strategiska miljöfrågorna inför och under EM i friidrott 2006 bedöms vara ekologiska och närproducerade livsmedel, transporter av aktiva, publik och gods, miljöfostran inom idrottsrörelsen samt internt miljöarbete hos arrangörerna.

Ekologiska livsmedel

I samband med stora evenemang finns goda möjligheter att sprida miljöbudskap om bl a livsmedelsfrågor. Idrotten i sig själv ska föregå med gott exempel då det gäller nyttig mat, ett begrepp som ligger nära det naturliga och ekologiska. Strategin är att visa att även vid stora evenemang är det möjligt att använda ekologisktproducerade livsmedel. Genom att tydligt marknadsföra dessa aktiviteter bidrar man till att öka förutsättningarna för att få en ekonomisk bärkraftighet på längre sikt.

Transporter för publik, aktiva, leverantörer m fl

Vid alla stora evenemang är transporter omfattande och ger dessutom upphov till miljöeffekter i form av buller och luftföroreningar. Förutom transporter av aktiva, tränare m fl sker transporter av besökare, godstransporter till olika arrangörer, avfallstransporter mm. Eftersom transporter utgör en av de stora källorna när det gäller miljöbelastande utsläpp, är det viktigt att evenemanget får en tydlig miljöprofil på transportsidan. Viktigast är att arbeta för att minska transportbehovet så långt detta är möjligt. Utöver detta är det viktigt med satsningar på god kollektivtrafik, val av alternativa bränslen för olika fordon och samordning av de nödvändiga transporter så långt det är möjligt.

Miljöfostran inom friidrotten – implementering av miljötänkandet i friidrotten

Under EM i friidrott 2006 kommer många av friidrottens medlemmar att vara engagerade som volontärer. De måste därför vara väl informerade om praktiska miljörutiner inom arenaområdet. I god tid före evenemanget är det viktigt att de får en grundläggande miljöutbildning för att få rätt referensramar. Strategin är att skapa engagemang för miljöfrågor som kan leva vidare i den fortsatta vardagliga friidrottsutövningen. Miljöarbetet under EM i friidrott 2006 kan på detta sätt spridas till den lokala klubbverksamheten.

Redan före EM i friidrott 2006 kommer det att arrangeras miljöutbildning med medlemmar i de olika föreningarna i Göteborgsområdet. Detta sker lämpligen genom att föreläsningar och diskussioner kombineras med egna projekt

Miljöledning

Under de senaste 10 åren har arbetet med att strukturera miljöarbetet och utveckla miljöengagemanget inom företag och organisationer utvecklats intensivt. Detta har bl a skett genom att införande av miljöledningssystem dels via de officiella systemen ISO14001 och EMAS, dels genom att utveckla förenklade system inom olika branscher. Idag är det vanligt att företag och organisationer i Europa har någon form av miljöledningssystem och har genomgått externa miljörevisioner.

Inför och under EM i friidrott 2006 ska arrangörerna av evenemanget genomföra ett effektivt och organiserat miljöarbete som sätter miljöaspekterna i fokus. Detta gäller även de organisationer som arrangerar aktiviteter i anslutning till EM i friidrott 2006. En grundläggande utbildning i miljöledningssystem kommer att finnas tillgänglig för alla organisationer som är berörda. Miljöledning hos arrangörerna m fl är en viktig strategisk fråga eftersom det visar för omgivningen att organisationen för EM i friidrott 2006 ser miljöarbetet som en naturlig del i ett evenemang av detta slag. Samtidigt kan man visa för aktiva, publik, sponsorer m fl att arrangörerna och evenemanget blivit miljöbedömt och granskat av oberoende personer.

Åtgärdsprogram

Ett åtgärdsprogram för att minska miljöbelastningen från EM i friidrott 2006 har tagits fram. Åtgärdsprogrammet fokuserar på de delområdena, som har bedömts vara de viktigaste med stöd av den miljöstrategiska bedömningen. De aktuella delområdena är:

- Miljöutbildning och information
- Miljöfostran inom friidrotten
- Miljöledningssystem
- Inköps- och upphandlingsrutiner samt sponsoravtal
- Kemikalieanvändning
- Byggmaterial och byggtreprenader
- Utsmyckning
- Transporter
- Energianvändning
- Livsmedel och livsmedelshandling
- Avfall och återvinning
- Vatten- och avloppsfrågor
- Boende
- Kontorsutrustning
- Kläder och souvenirer
- Marknadsföring

Miljöutbildning och information

Personalen inom den egna organisationen utbildas och informeras i miljöfrågor. Avsikten är att man sedan ska kunna omsätta kunskapen i det dagliga arbetet. Den personal som avses är anställda hos arrangörerna, volontärer m fl. Miljöutbildning och information ges till all personal och övriga berörda för att de ska känna till miljöpolicy och miljömålen för evenemanget. Miljöutbildningen ska ge grundläggande kunskaper på miljöområdet, men ska också ge mer detaljkunskaper inom speciella områden som är relevanta för evenemanget. Dessutom ska viktiga rutiner om källsortering, kemikalieanvändning, transporter etc vara kända för alla. Särskilda "miljöombud", som har ansvar inom ett visst område, kommer eventuellt att utses och utbildas.

Mål: Sprida miljökunskap och miljöengagemang inom idrottsrörelsen samt informera anställda och volontärer om miljöprogrammet för EM i friidrott 2006.

Åtgärder: Miljöutbildningen ska integreras i den ordinarie utbildningen som ges till volontärerna. Övriga berörda ska ges en riktad utbildning om miljöarbetet och EM i friidrott 2006. Information om miljöprogrammet för EM i friidrott 2006 ska finnas tillgänglig för all personal.

Uppföljning: Utvärdering av miljöutbildningen kommer att genomföras inför EM i friidrott 2006.

Miljöfostran inom friidrotten

Miljöambassadörer – Friidrotten i Göteborg

Göteborgs friidrottare kommer i kontakt med källsortering under sin friidrottsträning i Friidrottens Hus och på Slottsskogsvallen. Där källsorteras papper, papp, glas, burkar samt brännbart och komposterbart material. De får med sig miljötänkandet i sin fritidsverksamhet och de kan visa att det inte är svårt att bidra till en bättre miljö. Ett antal personer inom friidrotten i Göteborg kommer att utses till miljöambassadörer inomdistriktet. De kommer att visa hur källsortering av avfall bedrivs i Friidrottens Hus och hur man på andra sätt kan bidra till en förbättrad miljö.

Mål: Nå ut med information och öka kunskapen om miljöfrågor inom friidrotten i Göteborg.

Åtgärder: Genomföra ett utbildningsprogram om miljöarbete för medlemmarna i de olika friidrottsföreningarna i Göteborgsområdet. Programmet omfattar föreläsningar och diskussioner i kombination med eget projektarbete. Ett antal miljöambassadörer utses efter genomförd utbildning. Miljöambassadörerna ska delta i spridningen av miljöbudskapet under EM i friidrott 2006 samtidigt som de ska vara ambassadörer i det fortsatta miljöarbetet inom friidrottsrörelsen. Förslag till utbildning finns i bilaga I.

Uppföljning: En utvärdering av utbildningsprogrammet efter genomförd utbildning genomförs. Utvärderingen får ligga till grund för hur utbildningsprogrammet kan vidareutvecklas. Miljöambassadörsverksamheten under evenemanget utvärderas inför det fortsatta miljöarbetet inom friidrottsrörelsen.

Miljöledningssystem

I samband med VM i friidrott 1995 utvecklade Göteborgs miljöförvaltning ett förenklat miljöledningssystem, Miljödiplomering. Detta system har utvecklats vidare och sedan starten har ca 500 verksamheter diplomerats enligt detta system. Vidare har ett stort antal företag i Sverige genomfört miljörevisioner och certifierats enligt ISO 14001 eller EMAS-systemet. Det finns fortfarande en stor potential till miljöförbättringar för att kunna säkerställa en trygg miljö för framtida generationer. Ett strukturerat miljöledningssystem utgör en möjlighet för att nå detta. För EM i friidrott 2006 är det en självklarhet att miljöarbetet ska organiseras så bra som möjligt. Inte minst gäller detta inom de organisationer som ansvarar för evenemanget, men det gäller även verksamheter som arrangerar aktiviteter i anslutning till EM.

Mål: Arrangörerna ska ha infört ett reviderbart miljöledningssystem till EM i friidrott 2006. Miljöledningssystemet kan utgöras av ISO 14001, EMAS, miljödiplomering eller därmed jämförliga system. Miljörevision ska ha utförts ett år före EM i friidrott 2006.

Åtgärder: I god tid före evenemanget ska tydlig information om miljöledningssystem ges till alla berörda för att arbetet snabbt ska kunna påbörjas. Under senare delen av 2005 genomförs en studie över hur långt införande av miljöledningssystem har kommit inom berörda företag och organisationer. För denna undersökning tas ett särskilt formulär fram.

Uppföljning: Den genomförda studien redovisas i god tid innan EM i friidrott 2006 invigs. I samband med evenemanget görs en kontroll av i vilken omfattning åtgärdsprogram har genomförts.

Inköps- och upphandlingsrutiner samt sponsoravtal

För EM-organisationen gäller de ramavtal och upphandlingsrutiner som Göteborgs Stad antagit. Detta innebär att vid all egenupphandling och vid alla inköp ska miljökrav ställas. Sponsoravtal som träffas av Got Event och Göteborg & Co ska så långt det är möjligt ske med företag som har ett strukturerat miljöarbete t ex genom att miljöledningssystem har införts samtidigt som företagets produkter bedöms vara miljöanpassade.

Mål: Varor och tjänster som upphandlas och inköps med anledning av EM i friidrott 2006 ska ge så begränsad miljöbelastning som möjligt både med avseende på produktion, transport, användning och i avfallsledet. Detta gäller även avtal med sponsorer.

Åtgärder: Inköpsansvarig ska kontrollera att inköpsrutiner följs. Sponsorer ska informera om sitt interna miljöarbete t ex genom redovisning av fastställt miljöledningssystem.

Uppföljning: Genomgång av inköpta varor och tjänster genomförs. Eventuella avvikelser vid upphandling och inköp av varor och tjänster ska dokumenteras. Sponsors miljöarbete ska finnas redovisat.

Kemikalieanvändning

All kemikalieanvändning ska vara så miljöanpassad som möjligt. Med kemikalier avses allt från färger, lösningsmedel, oljor etc till städ- och rengöringskemikalier samt tvål och schampo.

Mål: Alla kemikalier som används ska vara miljöanpassade, d v s uppfylla motsvarande de kriterier som gäller för miljömärkena Svanen, Falken eller EU-blomman.

Åtgärder: Göteborgs Stads ramavtal följs i tillämpliga delar. Alla kemikalier ska finnas noterade i en kemikalielista och säkerhetsdatablad ska finnas tillgängliga för aktuella kemikalier inom varje del av verksamheten.

Uppföljning: I samband med evenemanget kommer en uppföljning av kemikalieanvändningen att ske.

Byggmaterial och byggtreprenader

Inom byggbranschen har ett ganska omfattande arbete gjorts för att kartlägga och ta fram miljöanpassat byggmaterial. Förutsättningarna för att genomföra ett miljöanpassat byggande i samband med EM i friidrott 2006 är goda. Ett miljöanpassat byggande bör därför gälla både för bestående och tillfälliga byggnationer. Detta betyder att byggmaterial som köps in för byggande i egen regi eller byggmaterial som ska användas av entreprenörer måste uppfylla vissa miljökriterier. Göteborg har deltagit i utvecklingen av en modell för att miljövärdera byggmaterial, den s k MiLAB-modellen. Denna modell kan ligga till grund för den miljöutvärdering som behöver göras. Handfasta principer för miljöanpassat byggande för arrangörer och försäljare som hyr platser på kommunens mark presenteras i bilaga II.

Mål: Allt byggmaterial som används ska i möjligaste mån ha miljövärderats så att miljöpåverkan i byggprocessen minimeras.

Åtgärder: Inköpsrutiner och förfrågningsunderlag avseende byggmaterial ska utvecklas med stöd av befintlig modell och information.

Uppföljning: Det byggmaterial som använts i samband med evenemanget kommer att granskas. En bedömning av den totala mängden omsatt miljöanpassat byggmaterial som använts under byggnationen genomförs.

Utsmyckning

Utsmyckning av staden i anslutning till EM i friidrott 2006 ska så långt det är möjligt ske med miljöanpassade växter och material. Detta innebär att växter ska ha odlats utan konstgödning och kemiska bekämpningsmedel. Material som ingår i installationer ska så långt som möjligt vara miljöanpassade, såsom flaggor, skyltar, blomsterkrukor mm.

Mål: Stadens utsmyckning under evenemanget ska vara så miljöanpassad som möjligt.

Åtgärder: En vägledning för miljöanpassad utsmyckningen av staden presenteras i bilaga III. Denna vägledning ska distribueras till ansvariga för utsmyckningen av staden och evenemanget.

Uppföljningar: Miljöanpassningen av material som används för stadens utsmyckning kommer att följas upp.

Transporter

De transporter som är av betydelse vid evenemanget är bl a:

- Transporter av aktiva, tränare m fl
- Godstransporter
- Transporter av besökare
- Avfallstransporter

Transporterna utgör en av de stora källorna då det gäller miljöbelastande utsläpp. En av de viktigaste åtgärderna för att minska utsläppen från transporter är att reducera behovet av transporter så långt detta är möjligt. Utöver detta behövs ett antal olika åtgärder såsom samordnade transporter, val av fordonsbränslen och en väl nyttjad kollektivtrafik. Lokala leverantörer av ska användas så långt det är möjligt för att minska transporter och därmed minska miljöbelastningen och energiförbrukningen. Idag finns tillgång till alternativa bränslen för olika fordon, som medför minskade utsläpp av luftföroreningar och koldioxid. Genom att så långt det är möjligt använda denna typ av bränslen minskas miljöbelastningen i Göteborg. Samordning av transporter av olika slag innebär också minskade utsläpp. En stor fördel och ett viktigt argument för evenemang i Göteborg är närhet och gångavstånd till de flesta aktiviteter. Detta gäller även i EM-staden Göteborg.

Mål: Transportbehovet ska reduceras så långt detta är möjligt. Alternativa bränslen såsom el, biogas, etanol och naturgas samt hybridteknik ska om möjligt användas för transporter under evenemanget. Möjligheten för besökare att nå olika aktiviteter och anläggningar till fots ska kompletteras med en god kollektivtrafik i EM-staden.

Åtgärder: Alla leverantörer och tillverkare ska i god tid informeras om miljökraven för transporter av gods till EM i friidrott 2006. Godstransporter ska så långt som möjligt samordnas och vid val av bränsle ska i första hand alternativa bränslen nyttjas. Bränslen till arbetsmaskiner ska så långt det är möjligt utgöras av alkylatbensin eller annat alternativt bränsle. Fordon som används för olika slag av transport under evenemanget ska så långt det är möjligt drivas med alternativa bränslen. Informationsmaterial för besökare om viktiga anläggningar, aktiviteter, kollektivtransporter mm. kommer att tas fram.

Uppföljning: De olika transporter som används med anknytning till evenemanget kommer att följas upp genom kontroller. En studie ska genomföras för att mäta hur besökare har transporterat sig till Ullevi och andra aktiviteter på stan ("EM-Festen").

Energianvändning

Miljöbelastningen som energiproduktionen ger upphov till, förutom lokala luftföroreningar, är utsläpp av koldioxid med en ökad växthuseffekt och klimatförändringar som resultat. För att minska dessa problem är det viktigt att satsa på energieffektivitet och nyttjande av förnyelsebar energi. En hållbar och energieffektiv elanvändning är viktig under evenemanget. Detta sker bl a genom goda tekniska lösningar, ökad medvetenhet och planering. Exempel på åtgärder för en ökad energieffektivitet är val av utrustning såsom datorer och övrig kontorsutrustning, användning av lågenergilampor, liksom energieffektiv utrustning vid livsmedelshandling. För att minska utsläppen av luftföroreningar och koldioxid ska så långt det är möjligt sk "grön el" levereras till evenemanget och aktiviteter i samband med detta. För att kunna säkra elleveranser under evenemanget om störningar i distributionen uppstår kommer reservkraftverk att finnas.

Mål: Minimera den allmänna energiförbrukningen under evenemanget genom energieffektivisering. Den el som förbrukas ska så långt det är möjligt vara miljömärkt, s k "grön el".

Åtgärder: Den el som används i samband med radio- och TV-sändningarna under EM i friidrott 2006 ska vara miljömärkt el. Den el som nyttjas på Ullevi och träningsarenorna ska huvudsakligen vara miljömärkt liksom den el som nyttjas vid aktiviteterna utanför arenorna. All eldriven utrustning ska vara så energieffektiv som möjligt. Reservkraftverken ska drivas med miljödiesel eller annat miljöanpassat bränsle.

Uppföljning: En studie av evenemangets elförbrukning och andelen miljömärkt el genomförs.

Livsmedel och livsmedelshandling

Ekologiska livsmedel

Inom livsmedelsområdet är det viktigt att finna lösningar som ger så begränsad miljöbelastning som möjligt. En viktig insats för att minska miljöbelastningen är att välja ekologiskt producerade livsmedel. Ekologiskt producerade livsmedel ger en låg miljöbelastning där produktionen sker genom att kemiska bekämpningsmedel, konstgödning mm inte används i produktionen. Under evenemanget är det viktigt att alla serveringar för lagad mat kan erbjuda maträtter som innehåller ekologiskt producerade råvaror.

Livsmedelshantering

För att undvika hygieniska risker vid livsmedelshantering har specifika krav fastställts. Kraven finns i programmet "Evenemangsplats Göteborg". Dessa hygienkrav gäller för såväl arrangörerna som dess partner i samband med livsmedelshantering på allmän plats. För livsmedelshantering i samband med servering av aktiva, tränare m fl på Burgården kan det krävas extraordinär hygienkontroll.

Mål: Restauranger och andra serveringsställen som knyts till EM i friidrott 2006 ska prioritera ett livsmedelssortiment som innehåller ekologiska råvaror.

Åtgärder: Ansvariga för serveringarna ska i god tid informeras om de specifika krav som gäller för ekologiska råvaror och produkter. Varje serveringsställe ska genom skyltning ge miljöinformation till gästerna. Miljökraven ska anges i upplåtelseavtal och liknande. Information om livsmedel och livsmedelshantering presenteras i bilaga IV.

Uppföljning: En studie av berörda restauranger och andra serveringsställen görs för att bedöma hur målen har uppfyllts.

Avfall och återvinning

Hantering av avfallsprodukter

En bra hantering av avfall och återvinningsprodukter är en prioriterad angelägenhet för alla i samhället. Producentansvaret för olika slag av produkter och förpackningar är en viktig del i hantering av avfall och återvinningsbart material även vid stora evenemang. I de fall avfall uppstår ska så långt det är möjligt källsortering ske för att möjliggöra återvinning och alternativt omhändertagande.

Mål: Mängden avfall som uppkommer inom alla delar av evenemangsområdet ska minimeras så långt det är möjligt. Material som kan återvinnas ska tas om hand så nära källan som möjligt. Vid upphandling och inköp ska produkter, förpackningar mm väljas så att inte onödigt avfall uppstår.

Åtgärder: Källsortering av avfallet ska ske så långt detta är möjligt. Tydlig information ska ges till allmänheten om hur olika avfallsslag ska sorteras. Vid upphandling och inköp ska förpackningsfrågan behandlas särskilt. Rutiner för avfallshantering ska finnas tillgänglig för all berörd personal. Utvecklade pantsystem för drycker och insamlingsystem anpassade till förutsättningarna på varje evenemangsområde ska användas under EM i friidrott 2006. I bilaga V finns detaljerad information om avfallshantering.

Uppföljning: En studie av avfallshanteringen och källsorteringen under evenemanget kommer att genomföras.

Vatten- och avloppsfrågor

Vatten

Göteborgs Stad har ett utmärkt dricksvatten. Detta bör användas i så stor utsträckning som möjligt under evenemanget i stället för buteljerat vatten. Transporter av stora mängder buteljerat vatten medför miljöeffekter genom utsläpp av luftförorenande ämnen, koldioxid och buller.

Avlopp

Större delen av det avloppsvatten som uppstår under evenemanget kommer att tas omhand på ett hygieniskt och miljöriktigt sätt genom anslutning till det kommunala avloppsnätet. Vid stora evenemang finns ett mycket stort behov av extra toaletter. Offentliga toaletter ska finnas i sådan utsträckning att den hygieniska standarden under evenemanget blir hög.

Mål: Göteborgsdricksvatten ska så långt det är möjligt användas under evenemanget i stället för buteljerat vatten. Avloppsvatten som uppstår ska så långt möjligt anslutas till det kommunala avloppsnätet. Arbetsaktiviteter som riskerar att förorena grundvatten och dagvatten ska undvikas.

Åtgärder: Volontärerna ska förses med påfyllningsbara flaskor för dricksvatten och påfyllningsställen ska vara lätt tillgängliga inom de olika arenorna. Extra tappställen för dricksvatten anordnas på lämpliga ställen inom hela evenemangsområdet. Extra toaletter ska vara anslutna till det kommunala avloppsnätet. Där anslutning till avloppsnätet ej är möjlig ska de extra toaletternas avlopp samlas i en större tank. Antalet offentliga toaletter under evenemanget ska vara så stort att en hög hygienisk standard kan hållas.

Uppföljning: Kontroll av vatten- och avloppssystem kommer att ske i form av rutinmässiga stickprov. Den hygieniska standarden på de offentliga toaletterna ska kontrolleras fortlöpande.

Boende

Göteborg har många hotell som redan idag har en hög miljöstandard. De hotell som används under evenemanget ska så långt det är möjligt ha en hög miljöstandard och helst ha någon form av miljöledningssystem. Detta innebär att hotellen så långt det är möjligt arbetar aktivt med att minska miljöeffekterna inom områden såsom avfallshantering och källsortering, energieffektivitet, kemikalieanvändning och transporter. Hotell som ännu saknar ett internt miljöarbete ska följas upp och erbjudas möjlighet att förbättra sin miljöstandard.

Mål: Alla hotell och liknande boendeformer ska uppnå en hög miljöstandard.

Åtgärder: Hotell och liknande boendeformer ska erbjudas information om hur man kan höja sin miljöstandard. De kan även erbjudas möjlighet till miljödiplomering. I bilaga VI ges ytterligare information om hur man når en hög miljöstandard.

Uppföljning: Miljöstandarderna vid berörda hotell ska kontrolleras och redovisas i god tid före EM i friidrott 2006. Eventuella brister kommer att följas upp så att dessa har möjlighet att uppnå en acceptabel nivå före evenemangets start.

Kontorsutrustning

I kontorsmiljön omsätts stora mängder av olika produkter. Dessa utgörs både av förbrukningsartiklar och av mer långlivad utrustning. Styrningen mot mer miljöanpassade produkter inom kontorsområdet är viktigt även vid stora evenemang.

Skriv och kopieringspapper

Miljöanpassat skrivpapper finns i många olika kvaliteter och fabrikat. Miljömärkning underlättar valet och både "Svanen" och "Bra Miljöval" har utförlig information på sina webbplatser. Utöver dessa miljömärkningar har många tillverkare infört miljödeklarationer för sina produkter.

Datorer och annan kontorsutrustning

Miljöanpassad utrustning som klarar fastställda normer finns. TCO-märkningen (TCO 95,99, 01) klarar väl dessa krav liksom det amerikanska naturvårdsverkets (EPA) märkningssystem Energy Star för energisnål utrustning. Kontorsutrustning som är miljömärkt förbättrar arbetsmiljön, sparar el samt minskar spridningar av tungmetaller vilket bidrar till mindre hälsorisker.

Kontorsmöbler

I första hand ska inhemska träslag samt naturmaterial användas i kontorsmöbler. Om produkterna är importerade ska råvarorna inte vara hämtad från utrotningshotat träslag. Träslag som klarar miljönormerna för ett uthålligt skogsbruk är märkta med Forest Stewardship Council (FSC).

Övrigt

Tonerkassetter kan renoveras och återfyllas. Miljömärkta tonerkassetter finns att köpa. För att minska miljöbelastningen ska man undvika plastpärmar av ny plastråvara liksom produkter av PVC-plast. Belysningen i kontorslokaler ska vara så miljöanpassad som möjligt. En enkel metod är att använda lågenergilampor. Detta minskar dessutom elkostnaderna och miljöpåverkan.

Mål: Förbrukningen av kontorspapper ska hållas så låg som möjligt. Kontorsutrustning ska så långt det är möjligt vara TCO- eller "Energy Star"-märkt. Förbrukningen av el för kontorsmaskiner, belysning mm ska vara så låg som möjligt

Åtgärder: Miljökriterier ska definieras och följas upp vid inköp eller hyra av kontorsutrustning och kontorsmaterial. Pappersförbrukningen minskas bl a genom att gå över till dubbelsidig utskrift, skicka e-post och arbeta med digitala fakturor så långt detta är möjligt. Kontorsmaterial av PVC-plast undviks. Elförbrukningen hålls låg genom nyttjande av lågenergilampor, energieffektiv kontorsutrustning, installation av timers samt avstängning av utrustning som inte används.

Uppföljning: Granskning av inköpt kontorsmaterial liksom av inköpt eller hyrd kontorsutrustning genomförs via stickprov.

Kläder och souvenirer

Vid ett sportevenemang som EM i friidrott 2006, med en miljöprofil är det viktigt att även volontärkläder och souvenirer följer vissa miljökriterier. Så långt det är möjligt måste därför miljökrav ställas på tillverkare och leverantörer av t ex kläder och evenemangets souvenirer. Kläder för volontärer samt souvenirer ska vara tillverkade av ett sådant material och på ett sådant sätt att miljöpåverkan blir så liten som möjligt. Produkterna ska vid tillverkning och under sin omloppstid ge upphov till så lite miljöskador som möjligt - från tillverkning (inklusive eventuellt tryck), användning och slutgiltig destruktion. Miljöprinciper ska beaktas även när det gäller förpackningar och transporter. Hänsyn ska även tas till sociala standarder speciellt vad avser produktionen (t ex barnarbete, lönenivå och försäkringar). Tillverkare och distributörer ska kunna visa upp ett aktivt miljöarbete.

Mål: Kläder för volontärer och souvenirer ska vara tillverkade av ett sådant material och på ett sådant sätt att miljöpåverkan blir så liten som möjligt.

Åtgärder: Vid upphandling och inköp av kläder för volontärer och souvenirer ska miljökrav ställas.

Uppföljning: Granskning av inköpta kläder och souvenirer kommer att genomföras och redovisas.

Marknadsföring

Marknadsföringen av miljöanpassningen av EM i friidrott 2006 ska så långt det är möjligt vara integrerad i den övriga marknadsföringen.

Marknadsföring av det miljöanpassade evenemanget

Satsningen på ett miljöanpassat EM i friidrott 2006 ska på olika sätt föras ut till journalister, tävlande, besökare m fl. Detta kan ske genom artiklar om miljöstandarderna för evenemanget, i programbilagor, annonser i tidningar, information på hemsidan för EM, via miljöambassadörer, informationssekvenser på storbilds-TV på arenan mm. Informationsmaterial om miljöprofilen för evenemanget liksom Göteborgs Stads miljöarbete bör även finnas på strategiska platser i Göteborg. Ett informationstält liknande det som fanns under VM i friidrott 1995 är en möjlighet.

Marknadsföring av evenemanget

Allt informationsmaterial för evenemanget ska vara miljöanpassat såsom olika slag av trycksaker, informationsfoldrar etc. Det innebär bl a att papper, tryckfärger, tryckmetoder etc ska vara miljöanpassade.

Mål: Det miljöanpassade EM i friidrott 2006 ska kommuniceras på ett sådant sätt att publik, volontärer, aktiva, tränare etc känner till miljöbudskapet.

Åtgärder: Miljöbudskapet ska ha en tydlig plats i informationen om EM i friidrott 2006 och vara integrerad med övrig information.

Uppföljning: Uppföljning av hur miljöbudskapet har nått ut sker genom enkäter och publikstudier under evenemanget.

Bilagor till miljöprogram

Bilaga I - Miljöfostran i friidrotten

Ett antal utbildningstillfällen med medlemmar i de olika föreningarna i Göteborgsområdet, där miljön står i fokus genomförs. Föreläsningar och diskussioner kombineras med eget projektarbete. Tänkbara samarbetspartner för denna utbildning är Ekocentrum och Ekosofia. Ev. kan utbildningen genomföras inom Göteborgs Stads Agenda21-arbete.

Praktiskt genomförande

Tillfälle 1:

- Föreläsning
- Presentation av hemuppgift; Hur kan man applicera miljötänkandet i din förening?

Tillfälle 2:

- Uppföljande föreläsning
- Presentation av resultaten från hemuppgiften
- Diskussion

Tillfälle 3:

- Föreläsning av miljöansvarig för EM i friidrott 2006

Bilaga II - Byggmaterial och byggtreprenader

Följande miljökriterier gäller för ett miljöanpassat byggande i anslutning till EM i friidrott 2006:

- Byggnadsprojektens inverkan på miljön ska vara så liten som möjligt.
- Inköpt byggmaterial ska så långt det är möjligt vara miljömärkt eller uppfylla motsvarande kriterier. Om möjligt ska materialet komma från lokala leverantörer.
- Byggmaterial ska miljöbedömas enligt MiLAB –modellen MT2000. För ytterligare information se www.milab.se

Miljömärkning exempel

Produkter som är FSC-certifierade kommer från skogar som är brukade på ett ansvarsfullt sätt ur miljömässigt, social och ekonomisk synvinkel. FSC uppmanar till miljöanpassat, samhällsnyttigt och ekonomisk livskraftigt bruk av världsskogar. För EM i friidrott 2006 ska så långt det är möjligt användas byggnadsmaterial av träprodukter som är av FSC-märkta. Mer information om miljöanpassat byggande och virke finns på www.fsc-sverige.org eller Folksam byggmiljöguide 2004.

Bilaga III - Utsmyckning under EM i friidrott 2006

Under EM i friidrott 2006 och aktiviteter i anslutning till evenemanget ska utsmyckningen ha en miljöprofil. Detta innebär att alla blomsterarrangemang och planteringar liksom materiella produkter t ex flaggor, skyltar mm ska så långt det är möjligt vara miljöanpassade. Blommor, buskar etc ska vara ekologiskt odlade (dvs odlade utan kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel). Flaggor samt skyltar ska vara tillverkade av material som är återanvändbart eller återvinningsbart. Finns miljömärkta material ska dessa användas (t ex FSC-märkt trävirke). Om impregnerat trävirke används ska detta vara miljögodkänt. Bevattnings- och ljusanordningar ska vara miljöanpassade. Användning av lågenergilampor för ljusanordningar ger minskad elförbrukning och höjer energieffektiviteten. Information om miljöanpassade produkter se: www.kemi.se, för kemikalier www.svanen.se för miljömärkta produkter www.stem.se för el-energirådgivning.

Vägledning

Allmänt

Göteborgs Stads ramavtal ska följas där dessa är tillämpliga.

Material

Miljöanpassad förpackning av växter och planter.

Krukor/urnor gjorda av material som kan återvinnas ska användas. Plastmaterial ska undvikas.

Skylltar gjorda av naturmaterial eller återvinningsbart material.

Flaggor gjorda av miljömärkt material.

Växter

Ska vara odlade utan bekämpningsmedel och konstgödning.
Företrädesvis korta transporter av plantor och växter.

Bilaga IV - Livsmedel och livsmedelshantering

En av de strategiska miljöåtgärder för EM i friidrott 2006 i Göteborg är användande av ekologisktproducerade livsmedel. Genom detta vill vi vissa konsumenter att det är möjligt att använda ekologiska livsmedel vid både små och stora tillställningar. Idrotten bör dessutom föregå med gott exempel då det gäller nyttig mat, ett begrepp som ligger nära i det naturliga och ekologiska. För ytterligare information om miljömärkning av ekologiska livsmedel se www.mat.konsumentverket.se.

Följande inriktning ska gälla:

Ekologiska livsmedel

Den ekologiska livsmedelsproduktionen har som målsättning att vara ett självbärande, uthålligt ekosystem, där människan fungerar som ett viktigt och nödvändigt kugghjul. Så långt det är möjligt ska lokala och förnyelsebara resurser användas, t ex egenproduktion av foder och stallgödsel, för att i största möjliga mån undvika långväga transporter från andra delar av landet eller världen. Ekologisk odling sker utan användning av konstgjordgödsel och kemiska bekämpningsmedel.

Befintliga

Restauranger och serveringar: Maträtter som innehåller en eller flera ekologiska råvaror samt 2 ekologiska produkter

Caféer: 2 ekologiska produkter

Kiosker: 1 ekologisk produkt

Tillfälliga

Restauranger: Maträtter som innehåller en eller flera ekologiska råvaror

Caféer: 2 ekologiska produkter

Kiosker: 1 ekologisk produkt

Bilaga V - Avfallshantering

Avfall och återvinning på Ullevi

Källsortering av allt komposterbart material samt wellpapp, glas, plast, aluminiumburkar och bland avfall kommer att ske på Ullevi. Möjligheten för besökare att källsortera sitt avfall kommer att erbjudas och tydliga anvisningar kommer att finnas. För att detta ska vara möjligt måste avfallsbehållare placeras strategiskt och inom räckhåll för respektive besökare. Praktisk information om källsortering kommer att distribueras till berörda.

Följande fraktioner kan bli aktuella:

- Papper d v s tidningar, programblad etc.
- Aluminiumburkar
- Plast t ex dryckesmuggar av mjukplast,
- Flaskor av hårdplast som ej kan pantas.
- Komposterbart material från serveringar och kiosker t ex servetter, annat papper, samt matrester

Placering av avfallsbehållare

- Behållare placeras strategiskt med erfarenhet av genomförda publik/logistikundersökningar
- Behållare för olika fraktioner märks tydlig (integrerat källsorteringskärl)
- Besökare informeras om källsorteringen i programblad, genom skyltning vid entréer etc och annonsring via intern-TV. Fastighetsansvariga ska se till att förutsättningar finns så att serveringarna kan källsortera enligt nedan. Miljökraven redovisas på sidan 2 i denna bilaga. *Källsortering på Ullevi:*

Avfall och återvinning vid restaurangtälten

Följande anvisningar gäller för tillfälliga livsmedelsverksamheter. Villkoren ska finnas redovisade i de upplåtelseavtal som tecknas. Avfall ska källsorteras så att komposterbart material, papper (wellpapp), glas, engångsservis samt blandat övrigt avfall kan omhändertaras var för sig av avfallsentreprenören.

- Förvaringsplats för sopkärl utanför kök ska vara väder- och fågelskyddad.
- Ansvariga ska utses för att sortera, tömma och hämta avfallet.
- Använda dryckesmuggar av polyeten (tunnplast) ska denna fraktion källsorteras som plast.
- För servering av öl och läsk ska i första hand användas okrossbara muggar/sejdlar av miljövänlig plast (t ex akrylatplast) som återtas genom ett pantsystem
- Avstånd och framkomlighet till slutlig förvaringsplats ska vara rimligt

Obligatorisk avfall enligt gällande lag Övrigt avfall

1) Producentansvarsavfall t ex Komposterbart material

Papp, hårdplast, metall, glas, tidningar

2) Metallsrot

- 3) Producentansvar el-avfall t ex 3) Wellpapp
batterier, lampor
- 4) Grovavfall
- 5) Farligt avfall t ex kemikalier
- 6) Icke brännbart
- 7) Brännbart avfall (verksamhetsavfall)

Källsortering i kök: Källsortering i gästdelen:

- 1) Komposterbart 1) Komposterbart
- 2) Wellpapp 2) Plast (t ex muggar)
- 3) Glas (färgat och ofärgat) 3) Papperskorgar (separerar plast artiklar och övrigt)
- 4) Aluminiumburkar
- 5) Plast
- 6) Blandat avfall

Bilaga VI - Miljöstandard för hotell och annan logi

Hotell och liknande boendeformer som används i samband med EM i friidrott 2006 och som saknar ett internt miljöarbete erbjuds följande vägledning hur man kan höja sin miljöstandard inom nedanstående områden. En checklista för bedömning av hotellens miljöstandard finns utarbetad. Checklistan fylls i av respektive hotell och lämnas in för bedömning. Genom att ha lämnat in en ifylld checklista kan hotell som önskar få hjälp med att miljöanpassa sin verksamhet. Hotellet klarar standarden för miljödiplomering om 75 % av de punkter som är relevanta för hotellet har uppfyllts.

1) Lokaler

Hotellen blir bedömda utifrån sina åtgärder beträffande vatten- och energiförbrukning samt den elektronisk utrustning som används. Energiförbrukningen på respektive hotell ska var så miljöanpassad som möjligt. Miljöanpassad teknik såsom lågenergibelysning, anslutning till fjärrvärmesystemet m.m. är en viktig investering för hotell med miljön i fokus.

2) Personal

Personalen ska vara informerad om verksamhetens miljöåtgärder. Tillgång till ekologiska och miljömärkta produkter premieras.

3) Kontoret

Användningen av kontorsmaskiner som är miljömärkta eller uppfyller motsvarande krav samt har energisparande funktioner premieras. För marknadsföring av verksamheten finns t ex trycksaker och presenter som är miljömärkta eller uppfyller motsvarande krav.

4) Återvinning och källsortering

Engångsmaterial ska undvikas. Återanvändning eller återvinning av material från renovering mm såsom möbler och elektronik är ett viktigt miljömål. Hotellet bör ha ett miljöanpassat källsorteringsystem med en egen avfallsredovisning.

5) Transport

För transporter ska miljöanpassade fordon användas (alternativa bränslen, miljöanpassade däck etc.). Miljökrav ska även ställas på leverantörers transporter liksom budfirmor. För transporter av gäster bör hotellen prioritera taxifirmor som använder miljöfordon. Göteborgs Stad har en definition av miljöfordon se www.miljofordon.se.

6) Kemikalier

Kemikalier som används för rengöring liksom hygienartiklar ska vara miljöanpassade/miljömärkta (Svanen, Falken eller EU-blomman).

7) Matsservering

Den mat som erbjuds gästerna bör vara närproducerad och/eller ekologiskt producerad.

CHECKLISTA

Miljöstandard för hotell och annan logi

Företag: _____
Gatuadress: _____ Postadress: _____
Miljöansvarig: _____ Tel: _____
E-post: _____ Webbplats: _____

Övergripande (JA NEJ PÅ G)

Vi följer gällande lagar/tillstånd och har inga anmärkningar för pågående verksamhet i den lagstiftning som berör vår verksamhet.

1. Vi har utsett minst en miljöansvarig, med ansvar för det interna miljöarbetet.
2. Vi har antagit en miljöpolicy som utgör grunden för våra miljömål.
3. Vi har antagit en miljöplan med detaljerade miljömål för kommande år. Miljöplanen uppdateras årligen.

Åtgärds punkter

Lokaler Hyrs Ägs

Vi sparar energi och vatten genom att: (JA NEJ PÅ G)

4. Vi har miljöanpassade lysrör (låg energi/låg kvicksilverhalt) s.k. fullfärgslysrör alternativt HF lysrör.
5. Vi har A-märkta (EU) vitvaror, vilket innebär att de är energisnåla.
6. Vi har skriftligen uppmärksammat fastighetsägaren om önskemål på miljöanpassning av fastigheten.
7. Vi har sammanställt vår årliga förbrukning av vatten och energi.
8. Vi har snålspolande toaletter (minst 50 %)
9. Vi har endast snålspolande kranar i tvättställ/duscharmaturer.
Egna lösningar:
.

PERSONAL (JA NEJ PÅ G)

10. Personalen har tillgång till och använder tjänstecyklar
11. Vi serverar ekologiskt/rättvisemärkt kaffe och te till personalen.
12. Vi har ekologiskt/rättvisemärkt odlad och/eller närodlade livsmedel och drycker till personal och/eller kunder vid personal-/kundträffar, evenemang och liknande.
Egna lösningar:

KONTORET

Vårt kontor är miljöanpassat på följande sätt: (JA NEJ PÅ G)

13. Våra tonerkassetter till kopiatorer, skrivare och faxar lämnas i retur för återfyllning eller återvinning
14. Energisparfunktionen är aktiverad på våra kontorsmaskiner.
Egna lösningar:

VAROR OCH TJÄNSTER

Reklam – Marknadsföring (JA NEJ PÅ G)

15. Alla externt producerade broschyrer etc. är Svanenmärkta, vilket innebär miljökrav på tryckprocessen.
16. Vid marknadsföringstillfällen delar vi ut miljöanpassade gåvor. Ex pappennor KRAV-märkt godis, tygkassar.
Egna lösningar:

ÅTERANVÄNDNING OCH KÄLLSORTERING (JA NEJ PÅ G)

17. Vi återanvänder kartonger och emballagematerial
18. Vi återanvänder möbler/inventarier
19. Vi undviker engångsserviser, t ex muggar, skedar, tallrikar etc.
20. Vi har en dokumenterad redovisning över hur vi sorterar vårt avfall.
Egna lösningar:

TRANSPORTER

Företagets transporter är miljöanpassade på följande sätt: (JA NEJ PÅ G)

21. Vi har fordon som uppfyller Gröna Bilisters krav på högsta drivmedelsförbrukning och är i miljöklass 2005.
22. Vi har minst ett fordon enligt Miljöfordon i Göteborg. eller som alternativt drivs med RME.
23. Vi har en tidsatt utbytesplan som styr mot miljöbilar, dvs. som uppfyller kraven enligt punkt 22.
24. Vintertid står våra fordon i varmgarage eller är kopplade till tidsstyrd motorvärmare.
25. Vi har miljöanpassade däck utan HA oljor alternativt Svanen märkta däck.
26. Vi har sammanställt vår årliga förbrukning av drivmedel från fordon som används i tjänst.
27. Vi kräver att våra mest anlidade gods- och budfirmor har ett aktivt miljöarbete
Egna lösningar:

KEMIKALIER

Vi hanterar kemikalier på följande sätt: (JA NEJ PÅ G)

28. Endast miljömärkta medel används för tvätt, disk och rengöring⁴
29. För desinfektion och rengöring används enbart klorfria produkter där så är möjligt
30. Vi använder miljöanpassade batterier i uppladdningsbara elapparater (t ex mobiltelefoner/handverktyg) av typen nickelmetallhydrid- (NiMH) eller litiumbatterier.
31. Vi använder uppladdningsbara småbatterier ex till ficklampa, kamera.
32. Vi har en förteckning över samtliga kemikalier vi använder och tillhörande säkerhetsdatablad.
Egna lösningar:

LIVSMEDEL för gäster/kunder (JA NEJ PÅ G)

33. Vi använder regelbundet ekologiskt och närodlade basvaror i vår matlagning.
34. Vi använder säsonganpassade råvaror i matlagningen.
35. Vi använder rättvisemärkta produkter.
36. Vi har ett brett utbud av ekologiska maträtter. (Minst 5 % av den totala råvarukostnaden är från ekologiska varor).
37. Vi serverar ekologiskt och/eller rättvisemärkt kaffe och mjölk.
38. Vi har minst 5 ekologiska produkter på frukostbordet.
39. Minst en ekologisk dagligvara används regelbundet.
⁴ Svanen eller Bra Miljöval

Bilaga C – Enkätundersökning till volontärer vid Friidrotts-EM 2006

Enkätundersökning: miljöutbildning och information
2006/08/07-13

Ringa in det svarsalternativ som stämmer bäst för dig, kommentarer kan lämnas efter varje delfråga.

1. Har du deltagit i volontärsutbildningen inför Friidrotts-EM?

Ja

Nej

Kommentar:

2. Känner du till att det finns ett miljöprogram för Friidrotts-EM?

Ja

Nej

Kommentar:

3. Känner du till var du kan hitta miljöprogrammet?

Ja

Nej

Kommentar:

4. Känner du till att det finns en miljöpolicy för Friidrotts-EM?

Ja

Nej

Kommentar:

5. Hur väl känner du till innehållet i miljöpolicyen?

Bra

Inte speciellt bra

Dåligt

Inte alls

Kommentar:

6. Känner du till att det finns uppsatta miljömål för Friidrotts-EM?

Ja

Nej

Kommentar:

7. Hur väl känner du till innehållet i miljömålen?

Bra

Inte speciellt bra

Dåligt

Inte alls

Kommentar:

Tack för din medverkan!

Bilaga D – Resultat från enkätundersökning till volontärer

Antal tillfrågade volontärer	n=33			
	Ja	Nej		
1. Har du deltagit i volontärsutbildningen inför Friidrotts-EM 2006?	23	10		
2. Känner du till att det finns ett miljöprogram framtaget för Friidrotts- EM 2006?	22	11		
3. Känner du till var du kan hitta detta miljöprogram?	12	21		
4. Känner du till att det finns en miljöpolicy framtagen för Friidrotts- EM 2006?	24	9		
6. Känner du till att det finns miljömål framtagna för Friidrotts- EM 2006?	16	17		
	Bra	Inte så bra	Dåligt	Inte alls
5. Hur väl känner du till innehållet i miljöpolicy för Friidrotts-EM 2006?	4	11	6	12
7. Hur väl känner du till innehållet i miljömålen för Friidrotts-EM 2006?	5	6	5	17

Bilaga E – Utdrag ur volontärsundersökning genomförd av Miljöbron

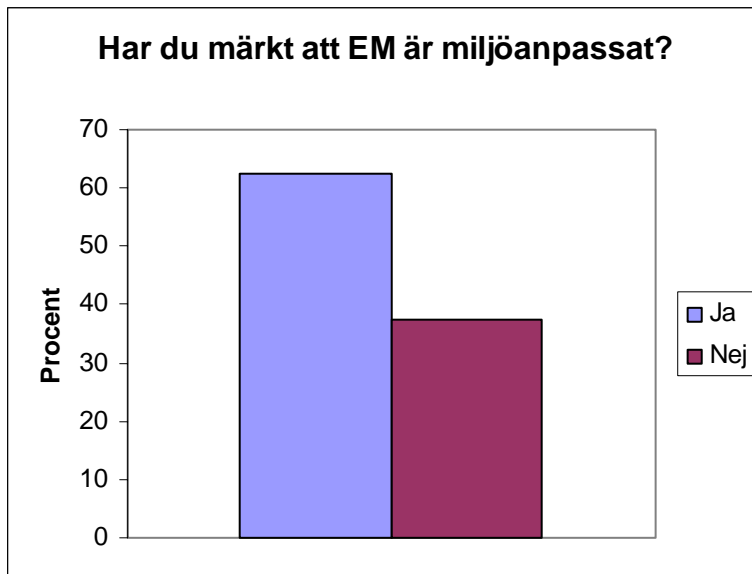

Diagram 10: Procentuell svarfsördelning på frågan om man märkt att EM är miljöanpassat (Miljöbron; Flod, Israelsson, Johansson, Nyberg & Rydberg, 2006).

”När man betraktar svaren på denna fråga får man vara noga med att tänka på vad besökarna ansåg vara miljöanpassning. Alla människor definierar saker på sitt sätt, det finns många olika tolkningar och vi hade inte några uppsatta kriterier för "miljöanpassat". De flesta hade noterat att det var väldigt rent och snyggt överallt och att det fanns återvinningsstationer och många soptunnor. Vissa hade läst om det i tidningen eller hört om det på annat sätt och hade därför uppmärksammat det. Man kanske inte ska se det som ett misslyckande med den andel besökare som svarat nej på frågan, eftersom miljöanpassning allt oftare ses som en integrerad del i svenskt vardagsliv. Därför kanske delar av den svenska publiken s a s har vant sig vid att miljöanpassning finns, och därför inte uppmärksammar den i lika hög grad (Miljöbron; Flod, Israelsson, Johansson, Nyberg & Rydberg, 2006).”

Bilaga F – Underlag för intervjuer av representanter i Miljögruppen

**Miljöanpassning av Friidrotts-EM 2006
2006-08-17**

Allmänt:

Hur har miljöarbetet i samband med Friidrotts-EM 2006 fungerat?

.....
.....
.....

Organisation:

Har Miljögruppen haft en tydlig roll inom organisationen bakom Friidrotts-EM 2006?

.....
.....
.....

Har de arbetsuppgifter som Miljögruppen tilldelats varit tydligt definierade?

.....
.....
.....

Har högsta ledningen inom organisationen bakom Friidrotts-EM, visat sitt stöd och förtroende för det arbete som Miljögruppen bedrivit?

.....
.....
.....

Hur har kommunikationerna inom organisationen bakom Friidrotts-EM fungerat?

.....
.....
.....

Har de resurser som Miljögruppen tilldelats varit tillräckliga?

.....
.....
.....

Organisationen bakom Friidrotts-EM består av ett antal olika aktörer. Har detta inneburit några problem i arbetet med att miljöanpassa evenemanget?

.....
.....

Friidrotts-EM är ett evenemang av engångskaraktär. Har detta inneburit några problem i arbetet med att miljöanpassa evenemanget?

.....
.....

Miljöprogrammet:

Hur tror du att miljöarbetet i samband med Friidrotts-EM skulle ha sett ut om miljöprogram och miljöpolicy inte tagits fram?

.....
.....
.....

Vad var bäst med det miljöprogram som togs fram inför evenemanget?

.....
.....
.....

Vad var sämst med det miljöprogram som togs fram inför evenemanget?

.....
.....
.....

Innehållet i miljöprogrammet heltäckande eller skulle vissa delar av innehållet kompletteras/borttagas?

.....
.....
.....
.....

Bilaga G – Elförbrukning under Friidrotts-EM 2006 och jämförelsesiffror

Dag	Elförbrukning (kWh)
Måndag 7/8	30 767 ¹²
Tisdag 8/8	31 987 ¹⁵
Onsdag 9/8	21 475
Torsdag 10/8	21 518
Fredag 11/8	21 904
Lördag 12/8	21 210
Söndag 13/8	20 746
Totalt	169 607

Tabell 1. Elförbrukningen på Ullevi under Friidrotts-EM 2006. (Johansson, 2006)

År	Juli (kWh)	Augusti (kWh)	Totalt (kWh)
2006	287 618	397 346	684 964
2005	278 156	276 882	555 038
Skillnad	9 462	120 464	129 926

Tabell 2. Elförbrukningen på Ullevi under juli-augusti 2005 och 2006 (Johansson, 2006)

¹² Under måndagen och tisdagen var det så ljust att reservkraftverken till belysningen aldrig startades utan istället användes vanlig el för driften av dessa, vilket är anledningen till de höga siffrorna.

Bilaga H – Insamlade avfallsfraktioner från Friidrotts-EM 2006

Fraktion	Mängd (ton)
Brännbart avfall	63,72
Biologiskt	2,00
Well	4,05
Glas	22,3
Kartong	0,68
Metall	1,85
Plast	0,46
Elektronik	0,47
Totalt	95,53

Tabell 1. Mängder av de olika fraktioner som uppkom vid EM-festen (Lovevik, 2006a).

Fraktion	Mängd (ton)
Brännbart avfall	40,86
Biologiskt	6,85
Obrännbart avfall	3,00
Kontorspapper	2,25
Well	3,08
Glas	5,60
Kartong	0,55
Plast	0,45
Små-batterier	0,002
Div farligt avfall	0,01
Totalt	62,652

Tabell 2. Mängder av de olika fraktioner som uppkom på Ullevi och övriga anläggningar (Lovevik, 2006a).

Fraktion	Process	Plats för användandet av fraktionen
Brännbart	Energiåtervinning	Göteborgsområdet
Obrännbart	Deponering/Materialåtervinning	Göteborgsområdet/Se respektive fraktion
Wellpapp	Materialåtervinning	Sverige
Plast	Materialåtervinning	Hela världen
Plåt	Materialåtervinning	Hela världen
Glas	Materialåtervinning	Sverige
Bioavfall	Kompostering	Göteborgsområdet
Batterier	Deponering/Återvinning	Göteborgsområdet/Oskarshamn

Tabell 3. Omhändertagande av insamlat material (Lovevik, 2006b)

